

**საქართველოს მეცნიერებისა და
საზოგადოების განვითარების ფონდი
„ინტელექტი“**

ISSN 1512-0333

ს ა მ რ თ ა უ რ ი ს ი

პერიოდული სამეცნიერო ჟურნალი

ინტელექტი

international periodical scientific journal

INTELLECT

№2(72)

თბილისი, Tbilisi
დეკემბერი, December - 2022

“ინტელექტი” არის საერთაშორისო რეცენზირებადი და რეფერირებადი პერიოდული სამეცნიერო ჟურნალი.

რეფერირებულია საქართველოს ტექნიკური ქართულ რეფერატულ ჟურნალში.

ჟურნალს აქვს WEB გვერდი ინტერნეტში: www.intelecti.ge.

ჟურნალი "ინტელექტი" გადავიდა ქართული სამეცნიერო ჟურნალების პლატფორმაზე www.openjournals.ge. პლატფორმა მიზნად ისახავს ქართული სამეცნიერო ღია წვდომის ჟურნალების ერთ სივრცეში განთავსებას. პლატფორმა დაფუძნებულია სისტემაზე Open Journal Systems (OJS). OJS სისტემა შეიქმნა 2001 წელს, როგორც სამეცნიერო ჟურნალების გამოქვეყნებისა და მართვის სისტემა და წარმოადგენს მსოფლიოში სამეცნიერო ჟურნალების გამოქვეყნების მიზნით ყველაზე ხშირად გამოყენებად სისტემას. სისტემა ინტეგრირებულია Google Scholar-თან, რაც უზრუნველყოფს სტატიათა Google Scholar-ში ავტომატურ ინდექსირებას.

ჟურნალი მიეწოდება საქართველოს სახელმწიფო უმაღლესი სასწავლებლების და კვლევითი დაწესებულებების თითქმის ყველა ბიბლიოთეკას, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ბიბლიოთეკას, ეროვნულ ბიბლიოთეკას, ტექნიკურს და სხვ.

ჟურნალი ვრცელდება საერთაშორისო მასშტაბით. ბრიტანეთისა და ლონდონის ბიბლიოთეკებში, ამერიკის სოციალური კვლევის ინსტიტუტში (ნიუ-იორკი), კალიფორნიის უნივერსიტეტში, გაერთიანებული ერების განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის განყოფილებაში (UNESCO, პარიზი), ტექნიკურ ასოციაციათა და ორგანიზაციათა საერთაშორისო კავშირში (UATI, პარიზი), გერმანიის, უკრაინის, აზერბაიჯანის, სომხეთის, თურქეთის და სხვ. სამეცნიერო-კვლევით და სასწავლო დაწესებულებებში, სადაც ხდება ჟურნალის დამუშავება, სათანადო მასალის რეფერატულ ჟურნალებსა და საერთაშორისო კატალოგებში შეტანა.

გამოსაქვეყნებელი ნაშრომი უნდა აკმაყოფილებდეს შემდეგ მოთხოვნებს:

- სამეცნიერო სტატია შეიძლება დაწერილი იყოს ქართულ, რუსულ ან ინგლისურ ენაზე;
- ნაშრომს უნდა ახლდეს რეზიუმე (7-8 სტრიქონი) ქართულ და ინგლისურ ენაზე (რეზიუმეში ფორმულებისა და ნახაზების შეტანა დაუშვებელია); ნაშრომის სათაური, ავტორის სრული სახელი და გვარი წამოდგენილი უნდა იყოს ორივე ენაზე;
- ნაშრომს უნდა ახლდეს შესაბამისი სპეციალობის მეცნიერებათა დოქტორის წარდგინება, მისი გამოქვეყნების მიზანშეწონილობის შესახებ;
- ნაშრომი უნდა იყოს აწყობილი **Microsoft Word** -ში;
- ნაშრომი წარმოდგენილი უნდა იყოს **Sylfaen** შრიფტით;
- შრიფტის ზომა 10, ინტერვალით ერთი;
- ნაშრომის მოცულობა არ უნდა აღემატებოდეს 4 ნაბეჭდ A4 ზომის გვერდს, თანდართული ძირითადი ლიტერატურის ჩამონათვალით (არა უმეტეს 8-10 დასახელებისა) და რეზიუმეების ჩათვლით;
- ნაშრომს ცალკე ფურცელზე უნდა დაერთოს ავტორის საკონტაქტო რეკვიზიტები: მისამართი (სახლის, სამსახურის, სასწავლებლის), სამეცნიერო ხარისხი და წოდება, თანამდებობა, ტელეფონის ნომერი, ელ. ფოსტა;
- ნაშრომი უნდა მოგვაწოდოს კომპიუტერში აწყობილი დისკით და გამობეჭდილი ერთ ეგზემპლარად A4 ზომის ქაღალდზე, შესაძლებელია ნაშრომის მოწოდება ელექტრონული ფოსტითაც მისამართზე: intelecti1997@gmail.com
- ნაშრომის პირველი გვერდის დასაწყისში უნდა აღინიშნოს, მეცნიერების რომელ დარგს მიეკუთვნება.

დამატებითი ინფორმაციისთვის დაგვიკავშირდით ტელეფონებზე:

გურამ ჩაჩანიძე - 599 578616; ქეთევან ნანობაშვილი - 599 546705.

**ჟურნალი წარმოადგენს საქართველოს მეცნიერებისა
და საზოგადოების განვითარების ფონდ
„ინტელექტის“
სამართაშორისო კვირიკულ-სამეცნიერო გამოცემას**

რედაქტორის საბჭო

- ჩაჩანიძე გურამ** ჟურნალის დამფუძნებელი და მთავარი რედაქტორი, მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, საქართველოს მეცნიერებისა და საზოგადოების განვითარების ფონდის „ინტელექტის“ პრეზიდენტი.
- ნანობაშვილი ქეთევან** მთავარი რედაქტორის მოადგილე, მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, შავი ზღვის საერთაშორისო უნივერსიტეტი.
- ჩაჩანიძე თამარ** მთავარი რედაქტორის თანაშემწე, ასოცირებული პროფესორი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი.

სარედაქციო საბჭო

- ზაირაქთუთან საფეთ** პროფესორი, განათლების მეცნიერება, შავი ზღვის საერთაშორისო უნივერსიტეტი - თურქეთი.
- ზახტაძე შალვა** პროფესორი, ფიზიკა-მათემატიკის მეცნიერება, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი - საქართველო.
- ბეკეშიენე სვაიონ** პროფესორი, კომპიუტერული მეცნიერება, ლიეტუვას სამხედრო აკადემია - ლიეტუვა.
- ბერძულიშვილი გიორგი** პროფესორი, პედაგოგიკის მეცნიერება, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი - საქართველო.
- ბოშიცვი იური** პროფესორი, იურიდიული მეცნიერება, კიევის სამართლის უნივერსიტეტი - უკრაინა.
- გობეჩია გიგლა** ასოცირებული პროფესორი, ჟურნალისტიკის მეცნიერება, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი - საქართველო.
- გოცირიძე გიორგი** პროფესორი, ისტორიის მეცნიერება, იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი - საქართველო.
- დიდმანიძე იბრაიმ** პროფესორი, ფიზიკა-მათემატიკის მეცნიერება, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი - საქართველო.
- დინს ეშლეი** პროფესორი, კოსმოსური ფიზიკის მეცნიერება, მაჰარიშის უნივერსიტეტი - აშშ.
- კაკაშვილი გიორგი** ასოცირებული პროფესორი, კომპიუტერული მეცნიერება, დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემია - საქართველო.
- კარაპეტთან არამ** ასოცირებული პროფესორი, ფიზიკა-მათემატიკის მეცნიერება, ერევნის სახელმწიფო უნივერსიტეტი - სომხეთი.

კარიმლი ვუსალ	ასოცირებული პროფესორი, განათლების მეცნიერება, დასავლეთ კასპიის უნივერსიტეტი - აზერბაიჯანი.
კორახაშვილი გიორგი	პროფესორი, მედიცინის მეცნიერება. კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი - საქართველო.
კრეიტუსი ილმარს	პროფესორი, ფიზიკური ქიმიის მეცნიერება, რიზებას უნივერსიტეტი - ლატვია.
კუდავა კახმეგ	პროფესორი, ფიზიკა-მათემატიკის მეცნიერება, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი - საქართველო.
მიხალევი იაროსლავ	პროფესორი, ფიზიკა-მათემატიკის მეცნიერება, თავდაცვის უნივერსიტეტი - ჩეხეთის რესპუბლიკა.
მოშინსკი ვიკტორ	პროფესორი, სოფლის მეურნეობის მეცნიერება, წყლისა და გარემოს ინჟინერიის ეროვნული უნივერსიტეტი - უკრაინა.
ნაკონეჩნი ალექსანდრე	პროფესორი, მათემატიკური კიბერნეტიკა, კიევის ტარას შევჩენკოს ეროვნული უნივერსიტეტი - უკრაინა.
ნიკოლეიშვილი ავთანდილ	პროფესორი, ფილოლოგიის მეცნიერება, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი - საქართველო.
რაო ჯ. პრაბჰაკარ	პროფესორი, ენათმეცნიერება, ჰაიდერაბადის უნივერსიტეტი - ინდოეთი.
ღვინევაძე გელა	პროფესორი, ტექნიკური მეცნიერება, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი - საქართველო.
ჩაჩანიძე ნანა	ასოცირებული პროფესორი, იურიდიული მეცნიერება, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი - საქართველო.
ცაცანაშვილი მარიამ	პროფესორი, იურიდიული მეცნიერება, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი - საქართველო.

ჟურნალი გამოდის 1997 წლიდან. გამოიცემა საქართველოს მეცნიერებისა და საზოგადოების განვითარების ფონდი „ინტელექტის“ მიერ
 ჟურნალის WEB - გვერდი: www.intelecti.ge

THE JOURNAL “INTELLECT” REPRESENTS THE PERIODICAL-SCIENTIFIC EDITION OF THE
GEORGIAN FOUNDATION FOR DEVELOPMENT OF SCIENCE AND
SOCIETY “INTELLECT”

Editor Board

- Dr. Chachanidze Guram** Founder and Editor-in-chief, Doctor of Sciences, Professor, President of The Georgian Foundation For Development of Science and Society's “Intellect” - Georgia.
- Dr. Nanobashvili Ketevan** Deputy Editor-in-Chief, Doctor of Sciences, Professor, International Black Sea University - Georgia.
- Dr. Chachanidze Tamar** The Assistant of the Editor-in-Chief, Doctor of Sciences, Associate Professor, Georgian Technical University - Georgia.

Editorial Board Member

- Dr. Bakhtadze Shalva** Professor, Physics-Mathematics Science, Batumi Shota Rustaveli State University – Georgia.
- Dr. Bayraktutan Saffet** Professor, Education Science, International Black Sea University - Turkey.
- Dr. Bekešienė Svajonė** Professor, Computer Science, Lithuanian Military Academy – Lithuania.
- Dr. Berdzulishvili Giorgi** Professor, Pedagogy Science, Akaki Tsereteli State University-Georgia.
- Dr. Boshytiskiy Yuriy** Professor, legal science, Kyiv University of Law of the National Academy of Sciences of Ukraine - Ukraine.
- Dr. Chachanidze Nana** Associate professor, Legal Science, Caucasus International University - Georgia.
- Dr. Deans Ashley** Professor, Space Physics, Maharishi University - USA.
- Dr. Didmanidze Ibraim** Professor, Physics-Mathematics Science, Batumi Shota Rustaveli State University-Georgia.
- Dr. Gobechia Gigla** Associate Professor, Journalism Science, Georgian Technical University – Georgia.
- Dr. Gotsiridze Giorgi** Professor, The Science of History, Yakob Gogebashvili Telavi State University - Georgia.
- Dr. Gvinepadze Gela** Professor, technical science, Georgian Technical University - Georgia.
- Dr. Kakashvili Giorgi** Associate professor, Technical Science, David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgian - Georgia.
- Dr. Karapetyan Aram** Associate Professor, Physics-Mathematics Science, Yerevan State University -Armenia.

Dr. Karimli Vusal	Associate Professor, Education Science, Western Caspian University - Azerbaijan.
Dr. Korakhashvili Giorgi	Professor, Medical Science. Caucasus International University - Georgia.
Dr. Kreituss Ilmars	Professor, Science of Physical Chemistry, Riseba University – Latvia.
Dr. kudava Kakhmeg	Professor, Physics-Mathematics Science, Ivane Javakhsishvili Tbilisi State University– Georgia.
Dr. Michálek Jaroslav	Professor, Physics-Mathematics Science, University of Defence - Czech Republic.
Dr. Moshinsky Viktor	Professor, Agricultural Sciences, National University of Water and Environmental Engineering - Ukraine.
Dr. Nakonechni Alexander	Professor, Mathematical cybernetics, Taras Shevchenko National University of Kyiv - Ukraine.
Dr. Nikolaishvili Avtandil	Professor, the Science of Philology, Akaki Tsereteli State University - Georgia.
Dr. Rao J. Prabhakar	Professor, Linguistics, University of Hyderabad - India.
Dr. Tsatsanashvili Mariam	Professor, Legal Science, Georgian Technical University - Georgia.

The journal is being issued by the Georgian Foundation for Development of Science and Society
“Intellect” since 1997

Webpage of the journal is available at: www.intelecti.ge

ს ა რ ჩ ე შ ი

0111 განათლების მეცნიერება

ელზა ბადაშვილი

როგორ გადაიზარდა ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლების ვაუჩერული დაფინანსება (ერთ მოსწავლეზე გათვლილი ფინანსური ნორმატივის შესაბამისი სტანდარტული ვაუჩერის ოდენობა) - გაურკვეველი ტიპის პროგრამულ-ვაუჩერულ დაფინანსებაზე. 11

ბაკურ ბაკურაძე

საძიებო ამოცანების ამოხსნის ერთი მეთოდის შესახებ დაწყებითი კლასების მათემატიკის სასკოლო კურსში. 26

ეთერ ზრეგაძე

სიტყვა-სიტყვითი ნაწილაკები ვაჟა-ფშაველას შემოქმედებაში. 31

მერაბ თხელიძე, თამარ ჯაფარიძე, თამარ ჯაფარიძე (თხელიძე)

რატომ და როგორ უნდა ისწავლებოდეს ჭადრაკი სკოლაში, როგორც სასწავლო საგანი ... 35

თამუნა ხეთაგური, მზია ზანგალაძე

ლექსიკის სწავლებისა და სწავლის ზოგიერთი მეთოდები და პრინციპები. 42

0222 ისტორია და არქეოლოგია

მერაბ მეგრელიშვილი, იბრაიმ დიდმანიძე

ქართული კულტურის როლი უკრაინის ისტორიაში. 46

0231 ენის დაუფლება

დალი ბეთხოშვილი

სულიერი ცხოვრების გზის მხატვრული ფუნქცია „სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრებაში“... 50

მანია თევზაძე

ურთიერთმიმართება კულტურასა და ენობრივი ცნობიერების ეროვნულ სპეციფიკას შორის. 56

მანია თევზაძე

შეფასებითი გამონათქვამების პრაგმატიკული თავისებურებები პრესის ენაში 62

ლამზირა კობაძე

კაუზატორისა და ეგზეკუტორის ბრუნვათა ცვლილებისათვის იბერიულ-კავკასიურ ენებში. 66

0313 ფსიქოლოგია

მზია თედიაშვილი

გარემოს გავლენა სტუდენტების სოციალურ ნორმებზე. 71

როზა გაფრინდაშვილი, ნინო ფირცხალაიშვილი

გარე ფაქტორების მნიშვნელობა აგრესიული ქცევის გამოვლენისას. 74

თამარ ჭიჭინაძე

ნარკოდამოკიდებულების ფსიქოლოგიური ასპექტები. 77

0421 სამართალი

ნინო გაგუა

საქართველო ევროკავშირთან ასოცირების პროცესის გზაზე. 82

0511 ბიოლოგია

მზია გურული

თანამედროვე ბიოტექნოლოგია და აგრობიომავალფეროვნება. 87

შორენა შარია

სისხლის შედედების მემკვიდრული ფაქტორების დეფიციტით გამოწვეული პათოლოგიები. 91

ნინო ძოწენიძე

წყალმცენარეთა ეკოლოგიური ჯგუფები და მათი გამოყენების სფეროები. 96

0619 ინფორმაციისა და კომუნიკაციის ტექნოლოგიები

გიორგი კაკაშვილი, ნიკა ქვლივიძე

მარკეტინგის ვებ-ტექნოლოგიების ანალიზისა და გადაწყვეტილების მიღების მეთოდები. 101

ალბერტ მირიანაშვილი

პანდემიით გამოწვეული კრიზისების მართვის დამხმარე აპლიკაციის დამუშავება. 106

ქეთევან ნანობაშვილი, გიორგი ლილუაშვილი

ბულალტრული აღრიცხვის ციფრული მოდელების განვითარების კონცეფცია და პრობლემები. 111

ქეთევან ნანობაშვილი, ლელა ნატროშვილი

პროფესიული განათლების თანამედროვე დიდაქტიკა. 115

1014 სპორტი

მერაბ თხელიძე, გიორგი სიბაშვილი

მორას გამბიტი სიცილიურ დაცვაში (ნაწილი პირველი). 119

მერაბ თხელიძე, გიორგი სიბაშვილი

მორას გამბიტი სიცილიურ დაცვაში (ნაწილი მეორე). 125

გიორგი სიბაშვილი

საჭადრაკო მინიატურები. 130

C O N T E N T S

0111 EDUCATION SCIENCE

Elsa Badashvili

HOW DID THE VOUCHER FINANCING OF GENERAL EDUCATION SCHOOLS (THE AMOUNT OF THE STANDARD VOUCHER CORRESPONDING TO THE FINANCIAL NORMS CALCULATED FOR ONE STUDENT) TURN INTO PROGRAM-VOUCHER FINANCING OF AN UNKNOWN TYPE 11

Bakur Bakuradze

ABOUT ONE METHOD OF SOLVING THE SEARCH TASKS IN PRIMARY CLASSES MATHEMATICAL SCHOOL COURSE. 26

Eter Bregadze

WORD PARTICLES IN THE WORKS OF VAZHA-PSHAVELA. 31

Merab Tkhelidze, Tamar Japharidze, Tamar Japharidze (Tkhelidze)

WHY AND HOW CHESS SHOULD BE TAUGHT AT SCHOOL AS A LEARNING SUBJECT. 35

Tamuna Khetaguri, Mzia Zangaladze

SOME OF THE METHODS AND PRINCIPLES OF TEACHING AND LEARNING VOCABULARY. 42

0222 HISTORY AND ARCHAEOLOGY

Merab Megrelishvili, Ibraim Didmanidze

THE ROLE OF GEORGIAN CULTURE IN THE HISTORY OF UKRAINE. 46

0231 LANGUAGE ACQUISITION

Dali Betkhoshvili

THE ARTISTIC FUNCTION OF THE PATH OF SPIRITUAL LIFE IN "THE LIFE OF SERAPION ZARZMEL" 50

Maya Tevzadze

RELATIONSHIP BETWEEN CULTURE AND THE NATIONAL PARTICULARITY OF LANGUAGE AWARENESS. 56

Maya Tevzadze

PRAGMATIC CHARACTERISTICS OF EVALUATIVE TEXT IN THE PRESS. 62

Lamzira Kobaidze

CHANGE OF CASES FOR A CAUSATOR AND EXECUTOR IN IBERIAN-CAUCASUS LANGUAGES 66

0313 PSYCHOLOGY

Mzia Tediashvili

THE INFLUENCE OF THE ENVIRONMENT ON STUDENTS' SOCIAL NORMS 71

Roza Gafrindashvili, Nino Pirtskhalaishvili

IMPORTANCE OF EXTERNAL FACTORS IN THE DETECTION OF AGGRESSIVE BEHAVIOR.	74
Tamar Chichinadze	
PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF DRUG ADDICTION.	77

0421 LAW

Nino Gagua	
EUROPEAN ASSOCIATION PROCESS IN GEORGIA	82

0511 BIOLOGY

Mzia Guruli	
MODERN BIOTECHNOLOGY AND AGROBIODIVERSITY	87
Shorena Sharia	
PATHOLOGIES CAUSED BY DEFIDENCY OF HEREDITARY BLOOD DOTTING FACTORS	91
Nino Dzotsenidze	
ECOLOGICAL GROUPS OF ALGAE AND THEIR AREAS OF USE.	96

0611 Information and communication technologies (ICTs)

Giorgi Kakashvili, Nika Kvlividze	
ANALYSIS OF MARKETING WEB-TECHNOLOGY AND METHODS OF DECISION-MAKING	101
Albert Mirianashvili	
DEVELOPMENT OF A PANDEMIC CRISIS MANAGEMENT SUPPORT APPLICATION.	106
Ketevan Nanobashvili, Giorgi Liluashvili	
CONCEPT AND PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF DIGITAL MODELS OF ACCOUNTING.	111
Ketevan Nanobashvili, Lela Natroshvili	
CONTEMPORARY DIDACTICS OF THE PROFESSIONAL EDUCATION.	115

1014 SPORTS

Merab Tkhelidze, Giorgi Sibashvili	
MORA'S GAMBIT IN THE SICILIAN DEFENCE (Part I).	119
Merab Tkhelidze, Giorgi Sibashvili	
MORA'S GAMBIT IN THE SICILIAN DEFENCE (Part II)	125
Giorgi Sibashvili	
CHESS MINIATURES.	130

0111 განათლების მეცნიერება EDUCATION SCIENCE

ელზა ბადაშვილი
ახალი ქართული გიმნაზია
New Georgian Gymnasium

როგორ გადაიზარდა ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლების ვაუჩერული დაფინანსება (ერთ მოსწავლეზე გათვლილი ფინანსური ნორმატივის შესაბამისი სტანდარტული ვაუჩერის ოდენობა) - გაურკვეველი ტიპის პროგრამულ-ვაუჩერულ დაფინანსებაზე

მას შემდეგ რაც საქართველოში ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლები საჯარო სამართლის იურიდიულ პირებად დააფუძნეს, ამოქმედდა დაფინანსების ვაუჩერული სისტემა.

სწავლის დაფინანსების ვაუჩერული მოდელი 2005 წელს მსოფლიო ბანკის პროექტის - „ილია ჭავჭავაძის“ ფარგლებში შემუშავდა და საგანმანათლებლო სივრცეში 2006 წლის იანვრიდან ამოქმედდა.

დაფინანსების ვაუჩერულ სისტემას რამდენიმე მიზანი ჰქონდა:

1. ზოგადი განათლების შესახებ ახალი კანონის შესაბამისად, მშობელს თავისუფალი არჩევანის საშუალება მიეცა - სახელმწიფოს მიერ გაცემული ვაუჩერით, სასურველ სკოლას აირჩევდა;
2. ზოგადი განათლების სისტემაში, კერძო სექტორის როლის გაძლიერება და არასტანდარტული პროგრამების - ინსენტივების სისტემის განვითარება;
3. როგორც საჯარო და კერძო სკოლებს შორის, ისე შიდა სასკოლო სწავლების ხარისხის და ჯანსაღი კონკურენციის ეფექტიანობის ამაღლება;
4. ოპტიმიზაცია, ანუ სკოლებში არსებული რესურსების ოპტიმალური, რაციონალური ხარჯვის ხელშეწყობა;
5. საგანმანათლებლო რესურსების თანაბარი გადანაწილება, დაფინანსების მანკიერი ცენტრალიზებული პრაქტიკის საწინააღმდეგოდ, როცა მხოლოდ სკოლის თანამშრომელთა ხელფასები გაიცემოდა.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ნათლად ჩანს, რომ სისტემაში პოზიტიური ძვრების ტენდენციას მიეცა დასაბამი, რასაც კიდევ უფრო მეტი დახვეწა და განვითარება სჭირდებოდა, რათა ჩვენი ეროვნული განათლების ხარისხი და დონე, კიდევ უფრო მაღალი რეგისტრისა და მსოფლიო სტანდარტების შესაბამისი ყოფილიყო. თუმცა ამ საშური საკითხისადმი თანამედროვე მიდგომების მიუხედავად, განათლების სისტემამ დადებითი, პოზიტიური სასტარტო პოზიციები დათმო და განვითარების არასასურველი, არასამართლიანი და შეიძლება ითქვას, რომ დისკრიმინაციული გზით წავიდა.

ვაუჩერული დაფინანსების სხვადასხვა მოდელიდან, საქართველომ „უნივერსალური“ ვარიანტი აირჩია - ფინანსდებოდა ყველა მოსწავლის განათლება განურჩევლად კერძო და საჯარო სექტორებისა. საწყის ეტაპზე დაფინანსების ოდენობა თანაბარი იყო, მშობელს კი საშუალება ეძლეოდა, რომ თუ კერძო სკოლაში სწავლისთვის გამოყოფილი თანხა საკმარისი არ იქნებოდა, განსხვავება საკუთარი ბიუჯეტიდან შეეგსო.

სკოლებს, სახელმწიფოს მიერ გამოყოფილი შესაბამისი თანხა, განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროსგან ერიცხებოდათ ავტორიზაციის საჭირო პროცედურის გავლისა და ლიცენზიის მოპოვების შემდეგ.

დაფინანსების ოდენობა განისაზღვრებოდა გეოგრაფიული ადგილმდებარეობის სირთულის გათვალისწინებით და იყოფოდა სამ კატეგორიად:

- ა) ქალაქი;
- ბ) სოფელი;
- გ) მაღალმთიანი რეგიონი.

შესაბამისად, ვაუჩერის ღირებულება განსხვავებული იყო.

საწყის ეტაპზე - 2005-დან 2008 წლებში ვაუჩერული დაფინანსების ფორმულაში ცვლილებები არ შესულა. არსებულ კატეგორიებში მხოლოდ ვაუჩერის ოდენობა იცვლებოდა. 2005 წლის 14 ოქტომბრის საქართველოს მთავრობის N182-ე დადგენილებით განისაზღვრა გეოგრაფიული კუთვნილების მიხედვით

ერთ მოსწავლეზე გათვლილი ფინანსური ნორმატივის შესაბამისი სტანდარტული ვაუჩერის ოდენობა (<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/10564?publication=0>) (იხ. ცხრილი 1).

ცხრ.1.

ადგილმდებარეობა	ვაუჩერი	ვაუჩერი	ვაუჩერი
	თარიღი 14.10.2005 დადგენილება N182	თარიღი 22.12.2006 დადგენილება N246	თარიღი 13.11.2007 დადგენილება N246
ქალაქი	220	235	300
სოფელი/დაბა	330	350	420
მაღალ მთიანი	396	425	510

დადგენილებამ ხუთგზის განიცადა ცვლილება: პირველ სამ ცვლილებაში ვაუჩერის რაოდენობა იზრდებოდა, მეოთხე ცვლილებაში კი საქართველოს მთავრობის 2008 წლის 31 დეკემბრის N268-ე დადგენილებით (<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/4924?publication=0>) ვაუჩერის მატებასთან ერთად, ქალაქის სკოლებისათვის პირველი 400 მოსწავლეზე, ხოლო სოფლის/დაბის სკოლებისთვის პირველ 200 მოსწავლეზე გათვლილი ფინანსური ნორმატივის შესაბამისი ვაუჩერის სტანდარტული სანაგებო ნაწილი, მომატებული თანხა დაფიქსირდა (იხ. ცხრილი 2).

ცხრ.2.

ადგილმდებარეობა	ვაუჩერი
	თარიღი 31.12.2008 დადგენილება N268
ქალაქი	325
სოფელი/დაბა	450
მაღალმთიანი	565
ქალაქი 1-400 მოსწ.	345
სოფელი/დაბა 1-200 მოსწ.	475

მეხუთე ცვლილებაში კი საქართველოს მთავრობის 2009 წლის 14 აგვისტოს N151-ე დადგენილებით (<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/6184?publication=0>), პირველად შემოვიდა საჯარო სკოლებისთვის განსხვავებული ვაუჩერი (იხ. ცხრილი 3.)

ცხრ.3.

ადგილმდებარეობა	ვაუჩერი
	თარიღი 14.08.2009 დადგენილება N151
ქალაქი	345
სოფელი/დაბა	475
მაღალმთიანი	565
ქალაქი 1-400 საჯ.	415
ქალაქი 400 და > საჯ.	545
სოფელი/დაბა 1-200 საჯ.	380
სოფელი/დაბა 200 და მეტი საჯ.	505
მაღალმთიანი საჯ.	635

რითაც უხეშად დაირღვა თანაბარუფლებიანობის პრინციპი და დადგენილების თანახმად საჯარო სკოლებს - კერძოსგან განსხვავებით, სრულიად დაუსაბუთებელი მიზეზებით მიენიჭა უპირატესობა.

გეოგრაფიული ადგილმდებარეობის მიხედვით, თუ კერძო სკოლის მოსწავლეებზე გამოყოფილი იყო 345-475-565 ლარი, საჯარო სკოლის მოსწავლეებზე გამოიყო 415-545-380/505-635 ლარი.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, 2006 წლის იანვრიდან 2009 წლის სექტემბრამდე (თითქმის ოთხი წლის მანძილზე), ვაუჩერის ოდენობა თანაბარი იყო განურჩევლად საჯარო და კერძო სექტორებისა და სტაბილურად მზარდიც: სასტარტო ოდენობა შეადგენდა 220 ლარს და თანდათან 345 ლარს მიაღწია.

საქართველოს მთავრობის 2005 წლის 14 ოქტომბრის N182-ე დადგენილება ძალადაკარგულად გამოცხადდა, მთავრობის 2010 წლის 23 დეკემბრის N395-ე დადგენილებით და ერთ მოსწავლეზე გათვლილი ფინანსური ნორმატივი და მისი შესაბამისი სტანდარტული ვაუჩერის გამოთვლა, სკოლაში არსებული მოსწავლეთა რაოდენობის მიხედვით ექვს კატეგორიად დაიყო: 161-209; 210-299; 300-449; 450-599; 600-999 და 1000-ზე მეტი. ამასთან, I-VIII კლასების მოსწავლეთა ვაუჩერის ოდენობამ IX-XII კლასის მოსწავლეებთან შედარებით, დაიკლო (?) და რაც განსაკუთრებით აღსანიშნავია - მოიხსნა რთული გეოგრაფიული ადგილმდებარეობის პრიორიტეტული კუთვნილება და გაუთანაბრდა განათლების ადვილად ხელმისაწვდომ ლოკაციებს (იხ. ცხრილი 4).

ცხრ.4.

კლასები	მოსწავლეთა რაოდენობა	ვაუჩერი
თარიღი 23.12.2010 დადგენილება N395		
1-8	161-209	430
	210-299	390
	300-449	385
	450-599	370
	600-999	350
	1000 და მეტი	330
9-12	161-209	516
	210-299	468
	300-449	462
	450-599	444
	600-999	420
	1000 და მეტი	396

რატომ არის I-VIII კლასების მოსწავლეთა ვაუჩერის ოდენობა IX-XII კლასის მოსწავლეების ვაუჩერის ოდენობაზე ნაკლები დღემდე გაურკვეველია და ვერავინ ვერ პასუხობს ამ მარტივ კითხვას.

თუ ადრე სკოლის დირექტორები, ფინანსური დაინტერესებიდან გამომდინარე, ცდილობდნენ სკოლაში ჰყოლოდათ რაც შეიძლება მეტი მოსწავლე, კანონში ამ ცვლილების შემდეგ, 599-დან 999-ის ფარგლებში ლავირებდნენ და მეტი მოსწავლის მიღების წინააღმდეგნი იყვნენ, რადგან მოსწავლეთა რაოდენობის მატებასთან ერთად, პარალელურად იკლებდა ვაუჩერი, შესაბამისად ფინანსებიც.

იმის გამო, რომ საჯარო სკოლებისთვის აღნიშნული ვაუჩერი არ იყო საკმარისი, 2010 წლის 23 დეკემბრის N395 დადგენილების საფუძველზე, მოსწავლეთა რაოდენობის მიხედვით შემოიღეს დამატებითი, ე.წ. საბაზო დაფინანსება (იხ. ცხრილი 5).

ცხრ. 5.

მოსწავლეთა რაოდენობა	საბაზო დაფინანსება
თარიღი 23.12.2010 დადგენილება N395	
161-209	30 000
210-299	17 000
300-449	14 000
450-599	10 000
600-999	0
1000 და მეტი	0

ამავე დადგენილებით, არაქართულენოვანი სკოლებისთვის/სექტორებისთვის ყველანაირი დასაბუთების გარეშე, ვაუჩერის ოდენობა გაიზარდა სტანდარტული, დადგენილი ვაუჩერის 0.08 კოეფიციენტზე გამრავლებით, (რატომ? რის საფუძველზე?).

რაც ძალზედ შემაშფოთებელია - კერძო სკოლებისთვის ის შემცირდა და 345-475-565 ლარის ნაცვლად, ყველგან 300 ლარით განისაზღვრა.

ამ უკვე რიგით მეექვსე ცვლილებით შეიცვალა სკოლების რანჟირება მოსწავლეთა რაოდენობის მიხედვით. ასევე, ძირეულად შეიცვალა ვაუჩერის გაცემის თავდაპირველი ვერსია (იხ. <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/1151089?publication=0>), რაც იმაში მდგომარეობს, რომ I-VIII კლასების ჩათვლით - IX-XII კლასებთან შედარებით ვაუჩერული დაფინანსება შემცირდა, მრავალრიცხოვანი მოსწავლეებით დატვირთულ სკოლებთან შედარებით მცირერიცხოვან სკოლებში ვაუჩერის ოდენობა გაიზარდა მაშინ, როცა მრავალრიცხოვანი მოსწავლეებით დატვირთული სკოლების ხელმძღვანელ და პასუხისმგებელ პირებს მეტი შრომა და დატვირთვა აქვთ, მეტ მორალურ პასუხისმგებლობასთან ერთად, მეტია სკოლის ინვენტარის და სასწავლო მასალების ცვეთა-დაზიანებაც (იხ. ცხრილი 6).

ცხრ.6.

კლასები	მოსწავლეთა რაოდენობა	ვაუჩერი
თარიღი 26.01.2011 დადგენილება N37		
1-8	161-230	430
	231-299	390
	300-449	385
	450-599	370
	600-999	350
	1000 და მეტი	330
9-12	161-230	516
	231-299	468
	300-449	462
	450-599	444
	600-999	420
	1000 და მეტი	396

საქართველოს მთავრობის 2011 წლის 8 ოქტომბრის N379-ე დადგენილებით (მე-2 ცვლილება <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/1489358?publication=0>) საჯარო სკოლებს ზემოაღნიშნული დამატებითი საბაზო დაფინანსების გარდა, დაემატა მასწავლებელთა სახელფასო დანამატიც (იხ. ცხრილი 7).

ცხრ.7.

08.10.2011 დადგენილება N379	
მასწავლებლის სტატუსი	სტატუსის დანამატი
სერთიფიცირებული	75
კომპიუტერი ინგლისური	125
სერთიფიცირებული+კომპიუტერი ინგლისური+საუკეთესო	1000

რომელიც ითვალისწინებდა:

1. 75 ლარის ოდენობის დანამატს, თითოეულ იმ მასწავლებელზე, რომელსაც ჩაბარებული ჰქონდა მასწავლებლის სასერთიფიკაციო გამოცდა „საჯარო სკოლის მასწავლებელთა შრომის ანაზღაურების ოდენობისა და პირობების შესახებ ინსტრუქციის“ საფუძველზე და კიდევ ერთი დანამატს, ახლა უკვე საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის 2005 წლის 21 ოქტომბრის N576 ბრძანებით დამტკიცებული „საჯარო სკოლების მასწავლებელთა შრომის ანაზღაურების ოდენობისა და პირობების შესახებ ინსტრუქციის მე-5¹ პრიმა მუხლის საფუძველზე;
2. 125 ლარის ოდენობით დანამატს თითოეულ იმ მასწავლებელზე, რომლებსაც აქვთ მასწავლებელთა საბაზო კომპიუტერული უნარების და ინგლისური ენის ცოდნის დამადასტურებელი სერთიფიკატი;
3. და ბოლოს - 1000 ლარის ოდენობით იმ მასწავლებლებს, რომლებსაც ჩაბარებული აქვთ სასერთიფიკაციო გამოცდა, აქვთ საბაზო-კომპიუტერული უნარებისა და ინგლისური ენის ცოდნის დამადასტურებელი სერთიფიკატი და ამას პლიუს, იმ პირებს, რომლებმაც საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს მმართველობის არეალში მოქმედი სსიპ მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების ეროვნული ცენტრის დირექტორის ბრძანებით, მასწავლებელთა საბაზო კომპიუტერული უნარ-ჩვევებსა და ინგლისური ენის ცოდნის დამადასტურებელი სასერთიფიკაციო გამოცდის შედეგად, საუკეთესო შედეგები აჩვენეს.

2011 წლის 29 დეკემბრის მთავრობის N505-ე დადგენილებით (<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/1549178?publication=0>) საჯარო სკოლებს დამატებით კვლავ განესაზღვრათ გაზრდილი ვაუჩერი:

- ა) არაქართულენოვანი სკოლებისთვის/სექტორებისთვის დადგენილი ვაუჩერის 0.12 კოეფიციენტზე გამრავლებით; (ისევ კითხვა-რატომ? საიდან მოდის კოეფიციენტის ოდენობა?)
- ბ) საჯარო სკოლებისთვის, რომელთაც რეორგანიზაციის შედეგად ბალანსზე ერიცხებათ ერთ შენობაზე მეტი ადმინისტრაციული შენობა, რომელიც გამოიყენება სასწავლო პროცესისათვის დადგენილი შესაბამისი საბაზო დაფინანსების ჯამის 0.12 კოეფიციენტზე გამრავლებით.

2013 წლის N249 დადგენილებით კი ზემოაღნიშნულს, საბუნებისმეტყველო საგნების ექსპერიმენტული ნაწილის ჩაბარების დანამატიც მიემატა (იხ. ცხრილი 8).

ცხრ. 8.

თარიღი 27.09.2013 დადგენილება N249	
მასწავლებლის სტატუსი	სტატუსის დანამატი
სერთიფიცირებული	75
კომპიუტერი ინგლისური	125
სერთიფიცირებული+კომპიუტერი ინგლისური+საუკეთესო	1000
საბუნებისმეტყველო ექსპერიმენტული ნაწილი	საგნის 75

ასევე მზარდი იყო საჯარო სკოლების საბაზო დაფინანსება და ვაუჩერი (იხ. ცხრილი 9 და 10).

ცხრ.9.

მოსწავლეთა რაოდენობა	საბაზო დაფინანსება
თარიღი 29.01.2013 დადგენილება N9	
170-190	47 000
191-205	45 000
206-225	43 000
226-530	39 000
531-735	32 000
736-1269	25 000
1270 და მეტი	10 000

ცხრ.10

კლასები	მოსწავლეთა რაოდენობა	ვაუჩერი
თარიღი 29.01.2013 დადგენილება N9		
1-8	170-190	405
	191-205	400
	206-225	395
	226-530	390
	531-735	385
	736-1269	380
	1270 და მეტი	375
9-12	170-190	486
	191-205	480
	206-225	474
	226-530	468
	531-735	462
	736-1269	456
	1270 და მეტი	450

საქართველოს მთავრობის 2013 წლის 29 იანვრის N9-ე დადგენილებაში შეტანილი მე-6 ცვლილებით (<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/1830820?publication=0>), გაუქმდა, საქართველოს მთავრობის 2010 წლის 23 დეკემბერს N39-ე დადგენილება და სკოლებში კვლავ აღდგა დაფინანსების გამოთვლა მოსწავლეთა რაოდენობის მიხედვით, შესაბამისად მოიმატა ვაუჩერმა და საბაზო დაფინანსებამაც. გარდა ამ სიკეთებისა თითოეულ პედაგოგს დამატებით დაუფინანსდა სერთიფიცირებისათვის განკუთვნილი ყოველთვიური სარგო.

ამ დადგენილებაშიც ექვსი ცვლილება შევიდა. მე-2 ცვლილებით, 2013 წლის 27 სექტემბრის N249-ე დადგენილებით (<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/2027973?publication=0>) ზემოაღნიშნულ მზარდ დაფინანსებას, კიდევ ერთი - სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე მოსწავლეების სწავლებისთვის გამოყოფილი თანხაც დაემატა (იხ. ცხრილი 11).

ცხრ. 11

მოსწავლეთა რაოდენობა	დამატებითი დაფინანსება სპეც მოსწავლეებისთვის
თარიღი 27.09.2013 დადგენილება N249	
1-6	4200
7-13	8400
14-23	12600
24 და მეტი	16800

2013 წლიდან 2018 წლამდე, ზემოაღნიშნული ფინანსური მატების პარადიგმა, კიდევ 4-ჯერ გაიზარდა.

საქართველოს მთავრობის 2014 წლის 9 სექტემბრის N514-ე დადგენილებით (<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/2492632?publication=0>), საჯარო სკოლებს დაემატა სამედიცინო კაბინეტში დასაქმებულ თითოეულ შტატგარეშე მოსამსახურეზე, შრომის ანაზღაურების თანხა 395 ლარის ოდენობით, რომელიც 2019 წლის 30 აგვისტოს N418-ე დადგენილების მიხედვით 470 ლარამდე გაიზარდა. ხოლო 2021 წლის 22 დეკემბერს კვლავ გაიზარდა და შეადგინა ექიმზე 600 ლარი, ექთანზე 500 ლარი (იხ. ცხრილი12).

ცხრ. 12

თარიღი 05.09.2014 დადგენილება N541	
სტატუსი	თანხა
სამედიცინო კაბინეტში დასაქმებული - თითოეული შტატი	395
თარიღი 30.08.2019 დადგენილება N418	
სტატუსი	თანხა
სამედიცინო კაბინეტში დასაქმებული - თითოეული შტატი	470

თარიღი 22.12.2021 დადგენილება N602	
სტატუსი	თანხა
სამედიცინო კაბინეტში დასაქმებული - თითოეული შტატი(ექიმი/ექთანი)	600/500

საქართველოს მთავრობის 2013 წლის 29 იანვრის N9-ე დადგენილება ძალადაკარგულად გამოცხადდა, 2015 წლის 14 სექტემბრის N476-ე დადგენილებით (<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/2982289?publication=0>), რომელშიც უკვე დღეისათვის რვა ცვლილებაა შესული.

2016 წლის 26 სექტემბრის N447-ე დადგენილებით (<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/3402012?publication=0>) ისევ აღდგა მაღალმთიან რეგიონებში მდებარე საჯარო სკოლებისთვის გაზრდილი ვაუჩერი (იხ. ცხრილი 13).

ცხრ.13

კლასები	მოსწავლეთა რაოდენობა	ვაუჩერი	ვაუჩერი	ვაუჩერი	ვაუჩერი /მაღალმთიანი
	თარიღი 27.09.2013 დადგენილება N249		თარიღი 14.09.2015 დადგენილება N476	თარიღი 14.04.2016 დადგენილება N170	თარიღი 26.09.2016 დადგენილება N447
1-8	170-205	420	450	489	0/660
	206-299	414	441	483	0/657
	300-530	411	438	480	0/648
	531-735	405	432	471	0/636
	736-1269	396	420	462	0/624
	1270 და მეტი	390	414	453	0/615
9-12	170-205	504	540	591	0/792
	206-299	498	528	585	0/789
	300-530	492	525	579	0/777
	531-735	486	519	570	0/759
	736-1269	474	504	558	0/750
	1270 და მეტი	468	495	546	0/738

2018 წლის 11 სექტემბრის N462-ე

(<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/4323819?publication=0>) და 2019 წლის 30 აგვისტოს N418-ე დადგენილებებით (<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/4647774?publication=0>) ვაუჩერის ზრდა, ამჯერად სსსმ მოსწავლეების სწავლებისათვის განკუთვნილი საბაზო ვაუჩერთა და მასწავლებელთა სტატუსით გათვალისწინებული დანამატის სახით მოხდა (იხ. ცხრილი 14-15-16-17).

ცხრ.14

კლასები	მოსწავლეთა რაოდენობა	ვაუჩერი	ვაუჩერი
		ქალაქი/მაღალმთიანი	ქალაქი/მაღალმთიანი
		თარიღი 11.09.2018 დადგენილება N462	თარიღი 30.08.2019 დადგენილება N418
1-8	170-205	495/663	510/684
	206-299	489/660	504/681
	300-530	486/651	501/672
	531-735	477/639	489/660
	736-1269	468/627	480/648
	1270 და მეტი	459/618	474/639
9-12	170-205	591/792	606/813
	206-299	585/789	600/810
	300-530	579/777	597/798
	531-735	570/759	585/780
	736-1269	558/750	570/771
	1270 და მეტი	546/738	558/759

ცხრ.15

საბაზო დაფინანსება		
მოსწ. რაოდენობა	თარიღი 27.09.2013 დადგენილება N249	თარიღი 14.09.2015 დადგენილება N476
170-205	52 000	55 000
206-299	49 000	52 000
300-530	44 000	47 000
531-735	38 000	40 000
736-1269	33 000	35 000
1270 და მეტი	25 000	25 000

ცხრ.16

მოსწავლეთა რაოდენობა	საბაზო დაფინანსება / მაღალმთიანი	
	თარიღი 11.09.2018 დადგენილება N462	თარიღი 30.08.2019 დადგენილება N418
170-205	63 500/82 000	68 000/87 000
206-299	59 500/75 500	64 500/80 500
300-530	53 500/67 500	58 000/72 500
531-735	44 500/59 500	49 000/64 500
736-1269	39 500/51 500	44 000/56 500
1270 და მეტი	30 500/43 500	36 000/48 500

ცხრ 17

თარიღი 14.09.2015 დადგენილება N476	თარიღი 28.09.2015 ბრძანება N126/წ	თარიღი 06.09.2019 ბრძანება N187/წ	თარიღი 18.01.2021 ბრძანება N03/წ
სტატუსი	სტატუსის დანამატი	სტატუსის დანამატი	სტატუსის დანამატი
უფროსი	160	470	570
წამყვანი	250	850	950
მენტორი	300	1150	1250

2021 წლის 15 იანვრის N13-ე დადგენილების მიხედვით (<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/5082256?publication=0>) ცვლილება შეეხო, საჯარო სკოლის უფროსი და წამყვანი სპეციალური მასწავლებლების სტატუსის მქონე პედაგოგებს და ისევ მზარდი

ფინანსური დანამატებით განისაზღვრა მათი სახელფასო სარგო, რაც უდავოდ დადებითი ტენდენციაა საგანმანათლებლო სისტემის განვითარების თვალსაზრისით, მაგრამ საჯარო სკოლების ფუნქციონირების გაუმჯობესების მიზნით, ამ პოზიტიური ცვლილებების პარალელურად, კერძო სკოლებისათვის, საქართველოს მთავრობის 2015 წლის N476-ე დადგენილებით, არაფერი შეცვლილა და პირველი მუხლის V პუნქტის თანახმად, დაფინანსების უცვლელ თანხად, კვლავ 300 ლარი რჩება, მაშინ, როდესაც წლების განმავლობაში, საჯარო სკოლების დაფინანსება ასე თვალნათლივ იზრდება.

ამრიგად, ზემოაღნიშნული დადგენილების, პირველი მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად, საჯარო სკოლებისთვის ერთ მოსწავლეზე გათვლილი ფინანსური ნორმატივი და მისი შესაბამისი სტანდარტული ვაუჩერი გამოითვლება ეროვნული სასწავლო გეგმით, მოსწავლეთა განსაზღვრული რაოდენობის, საათობრივი დატვირთვის, ადმინისტრაციული და სხვა ხარჯების გათვალისწინებით. სტანდარტული ვაუჩერის გარდა, საჯარო სკოლებში სარგებლობენ საბაზო დაფინანსებით (პუნქტი 7 და 7/1), მასწავლებლის სტატუსის დამატებით (პუნქტი 8) და სხვა სიკეთეებით. აქ შეიძლება დავსვათ სრულიად ლოგიკური და რელევანტური კითხვა: სახელმწიფოს ყველაზე მნიშვნელოვანი სტრუქტურა - განათლების სამინისტრო - რატომ ექცევა კერძო საგანმანათლებლო სექტორს - ხატოვნად რომ ვთქვათ, როგორც ავი დედინაცვალი? ნუთუ სწავლების კერძო სექტორი ეროვნული სასწავლო გეგმის ფარგლებში არ მოიაზრება? ან საჯარო სკოლებისთვის განკუთვნილი სტანდარტული ვაუჩერის გარდა, რომელიც ისედაც მეტია კერძოსთან შედარებით - უამრავ სხვა დანამატს იღებს ბონუსის სახით - კერძო საგანმანათლებლო სექტორმა რა დააშავა? საიდან, როგორ, რა ფორმულის გამოყენებით მოხდა კერძო სკოლებისთვის გამოყოფილი 300 ლარის ათვლა? ამ საკითხზე არსად, არცერთ დადგენილებაში არაფერია ნათქვამი. ეს ის 300 ლარია, რომელიც დღეს ისეა დევალივირებული, გაუფასურებული, რომ სრულიად შეუსაბამოა სწავლების მაღალი ხარისხის მისაღწევად.

2021 წლის 22 ივლისის მთავრობის N368 დადგენილებით (<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/5221564?publication=0>) სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე მოსწავლის სწავლების ხელშეწყობისთვის საჯარო სკოლებს გამოეყოთ დანამატებითი დაფინანსება (იხ. ცხრილი 18).

ცხრ.18

მოსწავლეთა რაოდენობა	დამატებითი დაფინანსება სპეც საგანმანათლებლო საჭიროების მოსწავლეებისთვის
თარიღი 22.07.2021 დადგენილება N368	
1-5	8400
6-10	16800
11-15	25200
16-20	33600
21-25	42000
26-30	50400
31-35	58800
36-40	67200
41-45	75600
46-50	84000
50-ზე მეტი	92400

როგორც ცხრილიდან ჩანს, მოსწავლეთა რაოდენობები ჩაიშალა და დაფინანსებაც მინიმუმ გაორმაგდა.

2021 წლის 22 დეკემბრის N602 საქართველოს მთავრობის დადგენილებით (<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/5320934?publication=0>) ისევ შეიცვალა ერთ მოსწავლეზე გათვლილი ფინანსური ნორმატივის შესაბამისი სტანდარტული ვაუჩერი. აქ უკვე გაიყო ქართულენოვანი

და არაქართულენოვანი საჯარო სკოლებისათვის/სექტორებისათვის პირველიდან მე-8 კლასის ჩათვლით ვაუჩერი სხვადასხვაა.

მაგალითად, თუ 170-დან 205 მოსწავლემდე სკოლებში ქართულენოვან სკოლაში ვაუჩერი არის 516 ლარი, არაქართულენოვან სკოლაში ვაუჩერი 504 ლარია, 12/9 ლარით ნაკლები. რატომ და რა გათვლებით გაუგებარია (იხ. ცხრილი 19).

ცხრ. 19

კლასები	მოსწავლეთა რაოდენობა	ვაუჩერი /ქართული სექტორი ქალაქი/მაღალმთიანი	ვაუჩერი არაქართულენოვანი სექტორი ქალაქი/მაღალმთიანი
		თარიღი 22.12.2021 დადგენილება N602	
1-8	170-205	516/708	504/699
	206-299	513/705	498/696
	300-530	510/690	495/678
	531-735	498/678	480/666
	736-1269	492/666	471/654
	1269 და მეტი	483/654	468/645
9-12	170-205	612/837	
	206-299	609/834	
	300-530	606/816	
	531-735	594/798	
	736-1269	582/789	
	1269 და მეტი	567/774	

ამავე დადგენილებით არაქართულენოვანი სკოლებისათვის საბაზო დაფინანსებაც შემცირდა ქართულენოვან სკოლებთან შედარებით 1500-2500 ლარით (იხ. ცხრილი 20).

ხოლო სამინისტროს მიერ შერჩეულ საჯარო სკოლებს, ბილინგვური განათლების დანერგვის მიზნით, დაემატათ ბილინგვური სასწავლო გეგმის დანერგვის კოორდინატორის შტატი- 620 ლარის ანაზღაურებით, რომელსაც დამატებით ყოველთვიურად დააფინანსებს სამინისტრო.

ცხრ. 20

მოსწავლეთა რაოდენობა	საბაზო დაფინანსება / მაღალმთიანი	
	ქართულენოვანი სკოლებისათვის თარიღი 22.12.2021 დადგენილება N602	არაქართულენოვანი სკოლებისათვის/სექტორებისათვის თარიღი 22.12.2021 დადგენილება N602
170-205	71 500/90 500	70 000/88 500
206-299	68000/84000	66 500/81 500
300-530	62 500/77000	60 000/73 500
531-735	53 000/68 500	50 500/65000
736-1269	47000/59 500	44 500/57000
1270 და მეტი	40 500/53 000	38 000/50 500

რათა თვალნათლივ დავინახოთ სხვაობა ერთი და იგივე მონაცემების მქონე სკოლების დაფინანსებას შორის მოვიყვანოთ მაგალითი.

ავიღოთ სკოლა შემდეგი მონაცემებით:

- მოსწავლეთა რაოდენობა- 190 მოსწავლე (I-VIII კლასი - 120, IX-XII კლასი - 70);
- მასწავლებელი (ჩავთვალთ ყველა არის უფროსი სტატუსის) -30;
- სსსმ მოსწავლე 1-დან 5-მდე.

დავითვალთ ქალაქი/სოფელი/დაბა-ში მდებარე ქართულენოვანი საჯარო სკოლის წლიური დაფინანსება:

ვაუჩერი(წლიური) I-VIII კლასი - 516 ლარი, IX-XII კლასი - 612 ლარი;
საბაზო დაფინანსება(წლიური) - 71 500 ლარი;
სსსმ მოსწავლის სწავლების ხელშეწყობისათვის (წლიური)- 8400 ლარი;
მასწავლებლის სტატუსის (უფროსი/წამყვანი/მენტორი) დანამატი (თვე) - 570/950/1250 ლარი;
სამედიცინო კაბინეტში დასაქმებული ექიმი/ექთანი (თვე)- 600/500 ლარი;
 $X = 120 \cdot 516 + 70 \cdot 612 + 71500 + 8400 + 600 \cdot 12 + 570 \cdot 30 \cdot 12 = 397\ 060$ ლარი.

დავითვალთ მაღალმთიან ადგილას მდებარე ქართულენოვანი საჯარო სკოლის წლიური დაფინანსება:

ვაუჩერი (წლიური) - I-VIII კლასი - 708 ლარი, IX-XII კლასი - 837 ლარი;
საბაზო დაფინანსება (წლიური) - 90 500 ლარი;
სსსმ მოსწავლის სწავლების ხელშეწყობისთვის (წლიური) - 8400 ლარი;
მასწავლებლის სტატუსის (უფროსი/წამყვანი/მენტორი) დანამატი (თვე) - 570/950/1250 ლარი;
სამედიცინო კაბინეტში დასაქმებული ექიმი/ექთანი (თვე) - 600/500 ლარი;
 $X = 120 \cdot 708 + 70 \cdot 837 + 90500 + 8400 + 570 \cdot 30 \cdot 12 + 600 \cdot 12 = 454\ 850$ ლარი.

დავითვალთ ქალაქის/სოფელი/დაბა-ში მდებარე არაქართულენოვანი საჯარო სკოლის წლიური დაფინანსება:

ვაუჩერი(წლიური) - I-VIII კლასი - 504 ლარი, IX-XII კლასი - 612 ლარი;
საბაზო დაფინანსება (წლიური) - 70 000 ლარი;
სსსმ მოსწავლის სწავლების ხელშეწყობისთვის (წლიური) - 8400 ლარი;
მასწავლებლის სტატუსის (უფროსი/წამყვანი/მენტორი) დანამატი (თვე) - 570/950/1250 ლარი;
სამედიცინო კაბინეტში დასაქმებული ექიმი/ექთანი (თვე)- 600/500 ლარი;
 $X = 120 \cdot 504 + 70 \cdot 612 + 70000 + 8400 + 600 \cdot 12 + 570 \cdot 30 \cdot 12 = 394\ 120$ ლარი.

დავითვალთ მაღალმთიან ადგილას მდებარე არაქართულენოვანი საჯარო სკოლის წლიური დაფინანსება:

ვაუჩერი (წლიური) I-VIII კლასი - 699 ლარი, IX-XII კლასი - 837 ლარი;
საბაზო დაფინანსება (წლიური) - 88 500 ლარი;
სსსმ მოსწავლის სწავლების ხელშეწყობისთვის (წლიური)- 8400 ლარი;
მასწავლებლის სტატუსის (უფროსი/წამყვანი/მენტორი) დანამატი (თვე) - 570/950/1250 ლარი;
სამედიცინო კაბინეტში დასაქმებული ექიმი/ექთანი (თვე)- 600/500 ლარი;
 $X = 120 \cdot 699 + 70 \cdot 837 + 88\ 500 + 8400 + 600 \cdot 12 + 570 \cdot 30 \cdot 12 = 451\ 770$ ლარი.

კერძო სკოლის ვაუჩერი, იგივე პარამეტრების სკოლისთვის:

$$X = 190 \cdot 300 = 57000 \text{ ლარი.}$$

ცხრ.21

სახელმწიფოს მიერ სკოლების წლიური დაფინანსება			რა ჯდება მინიმალური რეალური ვაუჩერი ერთ მოსწავლეზე, 190 მოსწავლიან საჯარო სკოლაში/კერძო სკოლაში
ქართულენოვანი სკოლა(ქალაქი)	საჯარო	397 060	2090
ქართულენოვანი სკოლა(მაღალმთიანი)	საჯარო	454 850	2390

არაქართულენოვანი სკოლა(ქალაქი)	საჯარო	394 120	2075
არაქართულენოვანი სკოლა(მაღალმთიანი)	საჯარო	451 770	2380
კერძო სკოლა		57 000	300

როგორც 21-ე ცხრილშია ნაჩვენები, დაახლოებითი გათვლებით, მოსწავლის ვაუჩერის მინიმალური ღირებულება, თუ გავაერთიანებთ სხვადასხვა დაფინანსებას, რომელიც არ არის სრული, ქართულენოვანი სკოლებისთვის (ქალაქი/მაღალმთიანი) არის - 2090/2390 ლარი, ნაცვლად - 516-483/708-655/612-567/837-774 ლარისა. არაქართულენოვანი საჯარო სკოლებისათვის (ქალაქი/მაღალმთიანი) - 2075/2380 ლარი, ნაცვლად 504-468/699-645 ლარისა.

აქვე უნდა აღვნიშნოთ რომ სახელმწიფო, საჯარო სკოლებში კაპიტალური რემონტისთვის დამატებით გამოყოფს შესაბამის ხარჯებს. ასევე დამატებით აფინანსებს მანდატურის სამსახურს. ხშირად ასუფსიდიერებს სკოლების კომუნალურ გადასახადებს.

იდეაში, თითოეული მოსწავლის ზოგადი განათლების უზრუნველყოფა სახელმწიფოს 4-5 - ჯერ მეტი უჯდება, ვიდრე თავად საჯარო სკოლის მოსწავლის ვაუჩერია.

გამოყენებული რესურსი:

1. <https://cciiir.ge/images/pdf/vaucheri.pdf>
2. <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/10564?publication=0>
3. <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/1151089?publication=0>
4. <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/1830820?publication=0>
5. <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/2982289?publication=0>
6. <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/5221564?publication=0>
7. <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/5320934?publication=0>

რეზიუმე

დაფინანსების ვაუჩერულ სისტემაზე გადასვლის ძირითად მიზანი იყო საგანმანათლებლო რესურსების თანაბარი გადანაწილება, დაფინანსების მანკიერი ცენტრალიზებული პრაქტიკის საწინააღმდეგოდ, როცა მხოლოდ სკოლის თანამშრომელთა ხელფასები გაიცემოდა.

უნდა დაფინანსებულიყო ყველა მოსწავლის განათლება განურჩევლად კერძო და საჯარო სექტორებისა და დაფინანსების ოდენობა უნდა ყოფილიყო თანაბარი.

რა მოხდა რეალობაში 2006 წლის იანვრიდან- დღემდე (2022 წლის ოქტომბერი), ვაუჩერული დაფინანსების „უნივერსალური“ მოდელიდან ხელში შეგვრჩა გაურკვეველი, რიგ შემთხვევებში დისკრიმინაციული ვაუჩერულ/პროგრამულ/საბაზო დაფინანსების მოდელი, რომლის ანალოგი არცერთ ცივილურ ქვეყანაში არ არის.

ისმება კონკრეტული კითხვები, პასუხები კი არ არის. მაგ.:

- რატომ არის განსხვავებული ვაუჩერი 1-8 და 9-12 კლასის მოსწავლეებისთვის?
- რატომ არის განსხვავებული ვაუჩერი 1-8 კლასის არაქართულენოვანი და ქართულენოვანი სკოლების მოსწავლეებისთვის?
- რატომ არის განსხვავებული საბაზო დაფინანსება ქართულენოვანი და არაქართულენოვანი სკოლების მოსწავლეებისთვის?
- რატომ არ შეიძლება ყველა ხარჯი შევიდეს ვაუჩერის ფორმულაში და დამატებით არ ფინანსდებოდეს ექიმის/ექთნის, ბილინგვური სასკოლო გეგმის დანერგვის კოორდინატორის, მასწავლებელთა სტატუსით გათვალისწინებული დანამატები?
- რატომ არის განსხვავებული ვაუჩერი საჯარო და კერძო სკოლებს შორის?
- რის საფუძველზეა განსაზღვრული კერძო სკოლის მოსწავლის ვაუჩერი 300 ლარი ?

სტატიაში განხილულია ის ტენდენციები, რომელიც ჩვენი ქვეყნის განათლების სისტემისთვისაა დამახასიათებელი. რეფორმის საწყისი ეტაპი, მეტნაკლებად სამართლიანი და თანაბარი იყო. მომდევნო

ეტაზე კი საჯარო სკოლების პრივილეგია, ამკარად გამოიკვეთა დაფინანსების თვალსაზრისით და კერძო სექტორი კი დარჩა ყურადღების გარეშე.

ჩემი რეკომენდაციის მიხედვით, საჭიროა ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებში სწავლის დაფინანსების ახალი ფორმულის შემუშავება, რომელიც იქნება სამართლიანი, გამჭვირვალე, სწავლა-სწავლების ხარისხის ამაღლებასა და სკოლის განვითარებაზე ორიენტირებული.

დღეს საჯარო სკოლა კი არ ვითარდება - მხოლოდ სულდგმულობს. სკოლის ვაუჩერი ფარავს ხელფასებს და კომუნალურ ხარჯებს. არიან სკოლები რომლებიც კომუნალურ ხარჯებსაც ვერ ფარავენ და განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს დოტაციაზე არიან. ამიტომ ვფიქრობ, ვაუჩერში არ უნდა შედიოდეს კომუნალური ხარჯები (ბუნებრივი აირი, ელ. ენერგია, წყალი), რომელიც მუდმივად მზარდია და სკოლის დაფინანსების დიდ ნაწილს შეადგენს. ეს ხარჯი უნდა ჩაიდოს ადგილობრივი თვითმმართველობების ბიუჯეტში.

ვაუჩერი უნდა ფარავდეს:

- თანამშრომელთა ხელფასებს;
- სასკოლო თვალსაჩინოებებისა და სწავლებისათვის საჭირო სასწავლო რესურსის ხარჯს;
- მასწავლებელთა/თანამშრომელთა ტრენინგების ხარჯს;
- სასკოლო პროექტებისა და გრანტების ხარჯს;
- და ა.შ.

აუცილებელია ვაუჩერის ოდენობა იძლეოდეს სკოლის განვითარების საშუალებას. როგორც ცნობილია ყველა სკოლას აქვს მისია და სტრატეგიული მიზნები, ზუსტად მიზნების განხორციელებისთვის არის საჭირო სრულყოფილი ვაუჩერი.

კონსტიტუციის მიხედვით სახელმწიფო ზოგად განათლებას სრულად აფინანსებს. ზოგადი განათლების დასაფინანსებლად საქართველოს მთავრობა განსაზღვრავს ერთ მოსწავლეზე გათვლილ ფინანსურ ნორმატივს და მისი შესაბამისი სტანდარტული ვაუჩერის რაოდენობას. ვაუჩერი არის მოსწავლის და რომელ სკოლაშიც არ უნდა გადავიდეს - მისი რაოდენობა არ უნდა იცვლებოდეს!

Elsa Badashvili

How did the voucher financing of general education schools (the amount of the standard voucher corresponding to the financial norms calculated for one student) turn into program-voucher financing of an unknown type

Summary

The main goal of the transition to a voucher system of funding was to distribute educational resources more equitably, as opposed to the vicious centralized funding practice where only school staff salaries were paid. The education of all students should be funded regardless of private and public sectors and the amount of funding should be equal.

What happened in reality from January 2006 to today (October 2022), from the "universal" model of voucher financing, we got an unclear, in some cases discriminatory voucher/program/base financing model, which has no analogues in any civilized country.

Specific questions are asked, but there are no answers. e.g.:

- Why is the voucher different for students in grades 1-8 and 9-12?
- Why is the voucher different for students of non-Georgian-speaking and Georgian-speaking schools of grades 1-8?
- Why is the basic funding different for students of Georgian-speaking and non-Georgian-speaking schools?
- Why can't all the costs be included in the voucher formula and additionally not be financed the allowances provided for the status of the doctor/nurse, the coordinator of the implementation of the bilingual school plan, the teachers?
- Why is the voucher different between public and private schools?
- On what basis is the 300 GEL voucher for a private school student determined?

The article discusses the trends that are characteristic of the education system of our country. The initial stage of the reform was more or less fair and equal. In the next stage, the privilege of public schools was clearly highlighted in terms of funding, and the private sector was left without attention.

According to my recommendation, it is necessary to develop a new formula for funding education in general education schools, which will be fair, transparent, focused on improving the quality of teaching and learning and school development.

Today, the public school is not developing - it is only stagnating. The school voucher covers wages and utility costs. There are schools that cannot even cover utility costs and are subsidized by the Ministry of Education and Science. Therefore, I think that the voucher should not include utility costs (natural gas, electricity, water), which are constantly increasing and make up 50-60% of school funding. This expense should be included in the budget of local self-governments.

Voucher must cover:

- employees' salaries;
- the cost of school sights and educational resources necessary for teaching;
- the cost of teacher and employee trainings;
- the cost of school projects and grants;
- etc.

It is necessary that the amount of the voucher allows the development of the school. As you know, every school has a mission and strategic goals, and a perfect voucher is needed to achieve exactly those goals.

According to the constitution, the state fully finances general education. In order to finance general education, the Government of Georgia determines the financial norm for one student and the amount of its corresponding standard voucher. The voucher is for the student and no matter which school he/she moves to - its amount should not change!

0111 განათლების მეცნიერება EDUCATION SCIENCE

ბაკურ ბაკურაძე

ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Kutaisi Akaki Tsereteli State University. Georgia

**სამიუბო ამოცანების ამოხსნის ერთი მეთოდის შესახებ დაწყებითი კლასების
მათემატიკის სასკოლო კურსში**

დაწყებითი კლასების მათემატიკის კურსში სამიუბო ამოცანების ამოხსნის ერთმანეთისაგან სხვადასხვა მიდგომის გამოყენება გარკვეულად შეზღუდულია იმის გამო, რომ დაწყებით კლასებში განხილული ამოცანები სახეობების მიხედვით საკმაოდ მწირია. ამიტომ განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ყველა იმ მიდგომის განხილვა, რომლებიც გამოიყენება დაწყებით კლასებში. ჩვენ სტატიაში განვიხილავთ ერთ-ერთ ძირითად მეთოდს, რომელიც ანალოგიის სახელით არის ცნობილი. ანალოგია ბერძნული სიტყვაა და ქართულად შესატყვისობას ნიშნავს. ის გამოსახავს საგნებს, მოვლენებსა და ცნებებს შორის მსგავსებას. ანალოგიის გამოვლენა მოსწავლეებს ეხმარება საგნებსა და მოვლენებს შორის არსებული კავშირების, მიმართებების წვდომის და მსგავს მიმართებათა გამოვლენის უნარების ჩამოყალიბებასა და განმტკიცებაში. ანალოგიის მეთოდის ფორმულირება უნდა მოხდეს რაც შეიძლება გასაგებად, რათა მისი ათვისება მოსწავლეებისათვის ადვილად აღსაქმელი იყოს და მათ ნათლად დაინახონ მეთოდის საჭიროება. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მასწავლებელთა მომზადება ანალოგიის მეთოდის გამოსაყენებლად. მასწავლებლებსა და მოსწავლეებს უნდა განემარტოთ, კონკრეტულად რომელი ამოცანები უნდა ამოხსნან ანალოგიის მეთოდის გამოყენებით, რომ მის არსში წვდომა და სასურველი შედეგის მიღწევა შეძლონ.

მოსწავლეებში დადებითი შედეგი მიიღწევა იმის შემდეგ, რაც ისინი შეგნებულად აითვისებენ, რომ ანალოგია არის:

- მსგავსება, რომელიც ბევრის მომცემია;
- მსგავსება, რომელმაც შეიძლება შეცდომაში შეგვიყვანოს;
- კვლევის მეთოდი;
- ცოდნის სისტემატიზაციის საშუალება;
- ის, რაც ნებისმიერი ადამიანისათვის სასარგებლოა, რა სპეციალობისაც უნდა იყოს და რასაც უნდა აკეთებდეს ცხოვრებაში.

მასწავლებელმა დასახული მიზნის მისაღწევად მოსწავლეებს უნდა შეასწავლოს, რომ მათ ყურადღება მიაქციონ საგნებსა და მოვლენებს შორის არსებულ დამოკიდებულებებში საკუთარი აზრის გამოხატვას. მათ უნდა შეძლონ:

- იპოვონ და გამოყონ ამოცანის პირობაში ჩადებული არსებული განსხვავებები;
- იპოვონ და გამოყონ ამოცანის პირობაში ჩადებული არსებული მსგავსებები;
- შეამჩნიონ და ახსნან ამოცანის პირობაში ჩადებული არსებული ანალოგიების არსებობა;
- თვითონ ჩამოაყალიბონ, შეამოწმონ, დაამტკიცონ ან უარყონ დებულებები, რისთვისაც გამოიყენონ მათთვის უკვე ცნობილი აზრობრივი ოპერაციები და მის საფუძველზე მიიღონ ახალი ცოდნა;
- შეძლონ უკვე მიღებული ცოდნის ანალოგიების გამოყენებით განზოგადება
- ანალოგიების გამოყენებით რომელიმე სასწავლო საგანში მიღებული ცოდნა გადაიტანოს მეორე სასწავლო საგანში;
- გამოიყენონ ანალოგია ცოდნის გადასატანად ერთი სისტემიდან მეორე სისტემაში;
- დააგროვოს გამოცდილება და შემდეგში გონივრულად გამოიყენოს სხვა სიტუაციებში.

მოსწავლეებს უნდა ავუხსნათ, რომ ანალოგიის მეშვეობით მიღებული დასკვნა პრობლემურია და შეიძლება მცდარიც აღმოჩნდეს. მაგალითად, ჭეშმარიტი წინადადებებიდან: „თუ რიცხვის ციფრთა ჯამი იყოფა 3-ზე, მაშინ ეს რიცხვიც იყოფა 3-ზე“, „თუ რიცხვის ციფრთა ჯამი იყოფა 9-ზე, მაშინ ეს რიცხვიც იყოფა 9-ზე“. ანალოგიის შედეგად მიღებული წინადადება: თუ რიცხვის ციფრთა ჯამი იყოფა 7-ზე, მაშინ ეს რიცხვიც იყოფა 7-ზე“, მცდარია.

ასევე, შესაძლებელია მოსწავლეებს მოვუყვანოთ ასეთი მაგალითები:

1. $2^4 = 4^2$. ტოლობა ჭეშმარიტია. ამ დებულების საფუძველზე არ შეიძლება ფუძესა და ხარისხის მაჩვენებელს შორის გადანაცვლებადობის კანონის გავრცელება.

ზოგადად $m^n = n^m$ ტოლობა სამართლიანი არ არის.

$$2. \frac{19}{95} = \frac{1}{5}, \quad \frac{16}{64} = \frac{1}{4}, \quad \frac{26}{65} = \frac{2}{5}.$$

ამ მაგალითებში თითქოს 9-ზე და 6-ზე მოხდა შეკვეცა. მაგრამ მოსწავლეთათვის ცნობილია, რომ ერთსა და იმავე ციფრზე მრიცხველისა და მნიშვნელის შეკვეცა რ შეიძლება და ზოგადად ასეთი შეკვეცა მცდარ დასკვნამდე მიგვიყვანს. ასეთი მაგალითების განხილვის შემდეგ მოსწავლეები სიფრთხილით ეკიდებიან ანალოგიის გამოყენებას. მიუხედავად იმისა, რომ ანალოგიის შედეგად მიღებული დასკვნები ზოგჯერ მცდარია და გამოკვლევას საჭიროებს, მაინც ხშირია შემთხვევები, როცა ასეთი დასკვნები მართებულია. ეს ამართლებს ანალოგიის მიმართ ინტერესს.

მაგალითად, თუ A ამოცანა a_1, a_2, \dots, a_n პირობებს შეიცავს და მისი ამოხსნის გზა ჩვენთვის ცნობილია, ხოლო B ამოცანა შეიცავს მსგავს b_1, b_2, \dots, b_m პირობებს, მაშინ შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ B ამოცანა A ამოცანის მსგავსად ამოიხსნება.

ანალოგიის გამოყენება განვიხილოთ კონკრეტულ მაგალითებზე.

ამოცანა 1. მათემატიკის ოლიმპიადაზე მონაწილეობა მიიღო ასმა მოსწავლემ. თითოეულს უნდა ამოეხსნა ექვსი ამოცანა. ორგანიზატორებს შედეგები შეჰქონდათ ცხრილში, რომელშიც ყოველი ამოცანის სწორად გადაწყვეტისათვის იწერებოდა „+“, ხოლო ამოცანის არასწორად ამოხსნისათვის „-“. ოლიმპიადის მხოლოდ ის მონაწილეები დააჯილდოვეს, რომლებმაც ექვსი ამოცანიდან სწორად ამოხსნა ოთხი, ან ოთხზე მეტი ამოცანა. ლუკამ ცხრილში დათვალა 350 „პლუსი“. დაამტკიცეთ, რომ დააჯილდოვეს არანაკლებ 17 მონაწილე.

სულ ოლიმპიადის მონაწილეებს მაქსიმალურად შეეძლოთ დაეგროვებინათ 600 „პლუსი“, მაგრამ, რადგან ლუკამ ცხრილში დათვალა 350 „პლუსი“, ამიტომ ყველაზე უარესი შემთხვევა შეიძლება დადგეს მაშინ, როცა ყველა იმ მონაწილის მიერ, რომელიც არ დააჯილდოვდა დაგროვებული მინიმალური ქულაა 3, ხოლო დააჯილდოვდა ოლიმპიადის ის მონაწილეები, რომლებმაც დააგროვეს მაქსიმალური 6 ქულა ან უკიდურეს შემთხვევაში 5 ქულა მაინც. სულ ასეთ შემთხვევაში ყველა ასივე მონაწილე დააგროვებდა 300 ქულას, ხოლო დარჩენილი 50 ქულა მაქსიმალურად განაწილდებოდა ოლიმპიადის იმ მონაწილეებზე, რომლებმაც მიიღეს მაქსიმალური 6 ქულა ან 5 ქულა მაინც, რადგან

$$50 = 16 \cdot 3 + 2,$$

ამიტომ 50 ქულა შეიძლება განაწილდეს 16 მონაწილეზე, თითოზე 3-3 ქულა და ერთ მონაწილეზე 2 ქულა. საბოლოოდ გვექნება ასეთი შედეგი:

83 მონაწილე დააგროვებს 3-3 ქულას და არცერთს მათ შორის არ დააჯილდოებენ, 1 მონაწილე დააგროვებს 5 ქულას და დააჯილდოვდება, ხოლო 16 მონაწილე დააგროვებს 6-6 ქულას და ცხადია ისინიც დააჯილდოვდებიან. ე.ი. დააჯილდოვებენ ოლიმპიადის არანაკლებ 17 მონაწილეს.

ამ ამოცანის ამოხსნისას გამოყენებული მიდგომა დაგვეხმარება ანალოგიური ამოცანის ამოხსნისას.

ამოცანა 2. მათემატიკის ოლიმპიადაზე მონაწილეობა მიიღო ასმა მოსწავლემ. თითოეულს უნდა ამოეხსნა ექვსი ამოცანა. ორგანიზატორებს შედეგები შეჰქონდათ ცხრილში, რომელშიც ყოველი ამოცანის სწორად გადაწყვეტისათვის იწერებოდა „+“, ხოლო ამოცანის არასწორად ამოხსნისათვის „-“. ოლიმპიადის მხოლოდ ის მონაწილეები დააჯილდოვეს, რომლებმაც ექვსი ამოცანიდან სწორად ამოხსნა ოთხი, ან

ოთხზე მეტი ამოცანა. ლუკამ ცხრილში დათვალა 350 „პლუსი“. დაამტკიცეთ, რომ დააჯილდოვეს არაუმეტეს 89 მონაწილე.

წინა ამოცანის ამოხსნის ანალოგიურად შესაძლებელია დავთვალოთ ოლიმპიადაზე შესაძლო დაჯილდოებულ მოსწავლეთა უდიდესი რაოდენობაც. ამ რაოდენობას გამოვთვლით, თუ განვიხილავთ წინა შემთხვევისაგან განსხვავებულ მეორე უკიდურესობას, როცა 350 „პლუსი“ მაქსიმალურად განაწილდება 4-4 ქულაზე, მორჩენილი ქულები მხოლოდ 5 ქულაზე და ოლიმპიადის არცერთი მონაწილე არ მიიღებს მაქსიმალურ ქულას.

რადგან

$$350 = 87 \cdot 4 + 2,$$

ამიტომ, შესაძლებელია ადგილი ექნეს ასეთ შემთხვევას:

ოლიმპიადის 87 მონაწილე დააგროვებს 4-4 ქულას და ყველა მათგანი დააჯილდოვდება, 2 მონაწილე დააგროვებს 5 ქულას და ცხადია ისინიც დაჯილდოვდება, ხოლო დარჩენილი 111 მონაწილე ვერ დააგროვებს ვერცერთ ქულას. ე.ი. შეიძლება დაჯილდოვდეს ოლიმპიადის არაუმეტეს 89 მონაწილე.

საბოლოოდ, ორივე ამოცანის განხილვის შემდეგ, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ შესაძლებელია დაჯილდოვდეს ოლიმპიადის არანაკლებ 17 და არაუმეტეს 89 მონაწილე.

ზოგჯერ ამოცანის ამოხსნის დროს სასურველი შედეგის მისაღწევად ანალოგიის გამოყენება შესაძლოა რამდენჯერმე დაგვჭირდეს. მაგალითად გავარჩიოთ ასეთი

დამხმარე ამოცანა 1-ის ამოხსნა. 9 მონეტა დავყოთ სამ ჯგუფად, თითოეულში 3-3 მონეტით. ამ სამი ჯგუფიდან ავიღოთ ნებისმიერი ორი ჯგუფის მონეტები და პირველი აწონით შევადაროთ მათი წონები. თუ სასწორის თევშები წონასწორობაშია, მაშინ ყალბი მონეტა დარჩენილ ჯგუფშია. თუ სასწორის თევშები წონასწორობაში არ არის, მაშინ ყალბი მონეტა იმ ჯგუფშია, რომელიც მსუბუქია. ასე, რომ ერთი აწონით ყოველთვის შესაძლებელია დადგინდეს, ის 3 მონეტაანი ჯგუფი, რომელშიც ყალბი მონეტაა ე.ი. დამხმარე ამოცანა 1 დავიყვანეთ დამხმარე ამოცანა 2-ზე, რომლის ამოხსნა ჩვენთვის ცნობილია. ე.ი. დამხმარე ამოცანა 1 ე.ი. დამხმარე ამოცანა 2-ის ანალოგიურად ამოიხსნება. ე.ი. დამხმარე ამოცანა 2-ის ამოხსნის გზა გვიბიძგებს მოცემული ამოცანის ამოხსნის ანალოგიური გზის ძიებისაკენ. მოსწავლეები მარტივად ხვდებიან, რომ 27 მონეტა შესაძლებელია დავყოთ სამ ჯგუფად, თითოეულში 9-9 მონეტით. რის შემდეგაც მოცემული ამოცანა დაიყვანება მის ანალოგიურ ამოცანაზე.

დავყოთ 27 მონეტა სამ ჯგუფად, თითოეულში 9-9 მონეტა. პირველი აწონით შევადაროთ ნებისმიერი ორი ჯგუფის მონეტების წონები. თუ სასწორის თევშები წონასწორობაშია, მაშინ ყალბი მონეტა დარჩენილ ჯგუფშია. თუ სასწორის თევშები წონასწორობაში არ არის, მაშინ ყალბი მონეტა იმ ჯგუფშია, რომელიც მსუბუქია. ასე, რომ პირველი აწონით ყოველთვის შესაძლებელია დადგინდეს, ის 9 მონეტაანი ჯგუფი, რომელშიც ყალბი მონეტაა.

რის შემდეგაც განსახილავი ამოცანა დავყვანილი იქნა დამხმარე ამოცანა 2-ზე, რომლის ამოხსნაც მოსწავლეებისათვის ცნობილია.

ასე, რომ 27 მონეტადან, რომელშიც ერთი ყალბი მონეტაა და ყალბი მონეტა მსუბუქია ნამდვილზე, სამი აწონით ყოველთვის შესაძლებელია დავადგინოთ რომელია ყალბი მონეტა.

განხილული ამოცანები საშუალებას იძლევა დავასკვნათ, რომ ამოცანების ამოხსნის დროს ანალოგიის გამოყენება ეფექტურია იმ შემთხვევაში, როცა:

ა) შესაძლებლობა გვაქვს ჩამოვაყალიბოთ მოცემული ამოცანის დამხმარე ამოცანა, რომელიც მოცემულ ამოცანაზე მარტივია;

ბ) ამოხსნათ დამხმარე ამოცანა და მისი ამოხსნის შემდეგ ჩავატაროთ ანალოგიური მსჯელობა მოცემული ამოცანის ამოსახსნელად.

ან გ) შესაძლებლობა გვაქვს ჩამოვყალიბოთ მოცემული ამოცანის მსგავსი ისეთი ამოცანა (ამოცანები), რომლის ამოხსნა ჩვენთვის ცნობილია;

დ) გამოვიყენოთ ჩვენთვის ცნობილი ამოცანის ამოხსნის გზა მოცემული ამოცანის ამოსახსნელად.

შესაძლებელია გ) და დ) შემთხვევების გამოყენება რამდენჯერმე დაგვჭირდეს.

ლიტერატურა

1. ბ.ბაკურაძე, გ.ბერძულიშვილი-მათემატიკის სწავლების მეთოდთა, I ნაწილი. აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. ქუთაისი. 2019 წელი. 286 გვ.
2. გ.ბერძულიშვილი, გ.ბრეგაძე-საშუალო სკოლაში არასტანდარტული მათემატიკური ამოცანების ამოხსნის ზოგიერთი მეთოდოლოგიური ასპექტი. აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. ქუთა-ისი. 2021 წელი. 358 გვ.
3. გ.ბერძულიშვილი, გ. ბრეგაძე, ი.გოგიბერიძე, თ.დოგრაშვილი-სამიეზო და საოლიმპიადო ამოცანები დაწყებით კლასებში. აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. ქუთაისი. 2021 წ. 232 გვ.
4. გ.ბერძულიშვილი, გ.ბრეგაძე, გ.მარგველაშვილი-საოლიმპიადო მათემატიკური ამოცანების ამოხსნის სწავლების მეთოდთა. აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. ქუთაისი. 2019წ.536 გვ.
5. გ.ბერძულიშვილი-სასკოლო და საოლიმპიადო მათემატიკური ამოცანების ამოხსნის მეთოდები. აკაკი წერეთლის სა-ხელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. ქუთაისი. 2018 წ. 546 გვ.
6. გ.ბერძულიშვილი, გ.ბრეგაძე-მათემატიკური ამოცანების ამოხსნის სპეციალური ხერხების სწავლების მეთოდოლოგიური თავისებურებები. აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი. 2015 წელი. 252 გვ.
7. გ.ბერძულიშვილი, გ.ბრეგაძე-საოლიმპიადო მათემატიკური ამოცანები დაწყებით კლასებში. აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბ. 2016 წ. 680 გვ.

რეზიუმე

დაწყებითი კლასების მათემატიკის კურსში სამიეზო ამოცანების ამოხსნის ერთმანეთისაგან სხვადასხვა მიდგომის გამოყენება გარკვეულად შეზღუდულია იმის გამო, რომ დაწყებით კლასებში განხილული ამოცანები სახეობების მიხედვით საკმაოდ მწირია. ამიტომ განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ყველა იმ მიდგომის განხილვა, რომლებიც გამოიყენება დაწყებით კლასებში. ჩვენ სტატიაში განვიხილავთ ერთ-ერთ ძირითად მეთოდს, რომელიც ანალოგიის სახელით არის ცნობილი. ანალოგია გამოსახავს საგნებს, მოვლენებსა და ცნებებს შორის მსგავსებას. ანალოგიის გამოვლენა მოსწავლეებს ეხმარება საგნებსა და მოვლენებს შორის არსებული კავშირების, მიმართებების წვდომის და მსგავს მიმართებათა გამოვლენის უნარების ჩამოყალიბებასა და განმტკიცებაში. მისი გამოყენებისას მოსწავლეებმა უნდა შეძლონ: იპოვონ და გამოყონ ამოცანის პირობაში ჩადებული საგნებსა და მოვლენებს შორის არსებული განსხვავებები და მსგავსებები; შეამჩნიონ და ახსნან ამოცანის პირობაში ჩადებული საგნებსა და მოვლენებს შორის არსებული ანალოგიების არსებობა; თვითონ ჩამოაყალიბონ, შეამოწმონ, დაამტკიცონ ან უარყონ დებულებები, რისთვისაც გამოიყენონ მათთვის უკვე ცნობილი აზრობრივი ოპერაციები და მის საფუძველზე მიიღონ ახალი ცოდნა; შეძლონ უკვე მიღებული ცოდნის ანალოგიების გამოყენებით განზოგადება; ანალოგიების გამოყენებით რომელიმე სასწავლო საგანში მიღებული ცოდნა გადაიტანოს სხვა სასწავლო საგანებში; გამოიყენონ ანალოგია ცოდნის გადასატანად ერთი სისტემიდან მეორე სისტემაში; დააგროვონ გამოცდილება და შემდეგში გონივრულად გამოიყენოს სხვა სიტუაციებში და სხვ. განხილულია დაწყებითი კლასების მათემატიკის ამოცანები, რომელიც საშუალებას იძლევა დავასკვნათ, რომ ამოცანების ამოხსნის დროს ანალოგიის გამოყენება ეფექტურია იმ შემთხვევაში, როცა: შესაძლებლობა

გვაქვს ჩამოვყალიბოთ მოცემული ამოცანის დამხმარე ამოცანა, რომელიც მოცემულ ამოცანაზე მარტივია; ამოვხსნათ დამხმარე ამოცანა და მისი ამოხსნის შემდეგ ჩავატაროთ ანალოგიური მსჯელობა მოცემული ამოცანის ამოსახსნელად. ან შესაძლებლობა გვაქვს ჩამოვყალიბოთ მოცემული ამოცანის მსგავსი ისეთი ამოცანა (ამოცანები), რომლის ამოხსნა ჩვენთვის ცნობილია; გამოვიყენოთ ჩვენთვის ცნობილი ამოცანის ამოხსნის გზა მოცემული ამოცანის ამოსახსნელად. შესაძლებელია ჩამოვთვლილი შემთხვევებიდან ზოგიერთის ს გამოყენება რამდენჯერმე დაგვჭირდეს.

Bakur Bakuradze

**About one method of solving the search tasks in primary classes
mathematical school course**

Summary

The use of different approaches to solve the search tasks in the primary classes mathematics course is limited to the fact that in primary classes the discussed tasks according to its species are quite few. Therefore, it is especially important to consider all the approaches used in primary classes. In the article we discuss one of the main methods known as the analogy. The analogy depicts the subjects, the similarity between events and concepts. Identifying the analogy helps students develop the skills to identify connections between the subjects and events, access to contacts and to establish and develop skills in identifying similar relationships. When using analogy, students should be able to find and identify the differences and similarities between the subjects and the events in the task set out; Notice the existence of an analogy between the subjects and events put in the conditions of the task; To establish themselves, to verify, to prove or deny the provisions for which to use the sensible operations that are already known for them and get new knowledge on the basis of it; Be able to generalize the knowledge using the analogy of knowledge already obtained; Use the analogy to get the knowledge obtained in any academic discipline move in other educational subjects; Use the analogy to transmit knowledge from one system to another; Collect experience and then use wisely in other situations, and etc. Examples of mathematical tasks of primary classes are discussed to allow us to conclude that the use of analogy is effective when solving tasks: when we have the possibility to elaborate the task of the given task that is easy for the given task; Solve the helper task and after its solution, we will conduct a similar discussion to solve this problem. Or we have the opportunity to formulate the task (tasks) similar to the given task, which we are aware of; Let us use the way to solve the problem that we know to solve this problem. It is possible that some of these cases can be used several times.

0111 განათლების მეცნიერება EDUCATION SCIENCE

ეთერ ბრეგაძე

ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Kutaisi Akaki Tsereteli State University. Georgia

სიტყვა-სიტყვითი ნაწილაკები ვაჟა-ფშაველას შემოქმედებაში

ვაჟა-ფშაველა თავისი შესანიშნავი შემოქმედებით, პატრიოტული სულისკვეთებითა და კეთილგონიერებით ემსახურება ერს. მისი დამოკიდებულება ქვეყნისადმი, მშობლიური კუთხისა და თავისი ხალხისადმი ნათლად გამოხატა ყველა თაობისათვის საინტერესო პოემებითა და ნაწარმოებებით.

მწერლის ინდივიდუალობა, სულიერი სიმდიდრე, ქართველი ხალხის ზნეობა, შემართება, ნებისყოფა ეროვნული თავისთავადობისათვის ბრძოლაში, ვაჟკაცობა, პატრიოტიზმი, პიროვნების პატივისცემის ამსახველი მრავალმხრივი შემოქმედება - ისეთი შედეგებია, რომელსაც დროთა სვლამ ვერაფერი დააკლო.

ვაჟას პოეზიას და პროზას განსხვავებული და თავისებური სტილი აქვს მხატვრული ხედვის, სინამდვილის აღქმის თვალსაზრისით. მისი ფრაზების მოქნილობა, პოეტურობას სასაუბრო მეტყველების ელემენტთა გაძლიერებას კიდევ უფრო საინტერესოს და უშუალოს წარმოაჩენს მის შემოქმედებაში გამოყენებული სიტყვა-სიტყვითი ნაწილაკები: -მეთქი, -თქვა, -თქო, -ო;

ნაწილაკი, როგორც დამოუკიდებელი მეტყველების ნაწილი, არაა შეტანილი დიონისე თრაკიელის გრამატიკაში, არც ანტონი გამოყოფდა ცალკე მეტყველების ნაწილად, თუმცა მიუთითებდა, რომ ზოგიერთი მათგანი ზმნას, სახელს ან სხვა მეტყველების ნაწილს „სამკაულად“ და „განსაკუთრებულად“ დაერთვის. ნაწილაკს ცალკე პროფ. არნ. ჩიქობავაც არ აანალიზებდა.

სამეცნიერო ლიტერატურაში აღნიშნულია, რომ ქართველოლოგმა დ. ჩუბინაშვილმა გამოყო ნაწილაკთა კატეგორია. მეცნიერულად იგი შეისწავლა პროფ. ა. შანიძემ და ნაწილაკი მიაკუთნა დამოუკიდებელი მნიშვნელობის უქონელ ბგერას, ბგერათა კომპლექსს, თუ სიტყვას, რომელიც წინადადების რომელიმე წევრს ან მთელ წინადადებას მნიშვნელობას უცვლის რაიმე მხრით.

შინაარსით ნაწილაკი ემოციურ-მოდალურ ელფერს აძლევს სრულმნიშვნელოვან სიტყვებს.

ნაწილაკი სახელის ყველა ბრუნვის ფორმასთანაა შესაძლებელი, გარდა წოდებითისა.

ზოგი ნაწილაკი იხმარება ზმნასთან, ზმნიზედასთან ან სიტყვათა შეკავშირებასთან.

ნაწილაკი ფუნქციის მიხედვით მრავალფეროვანია. მათგან ვაჟას შემოქმედებაში აღსანიშნავია სიტყვა-სიტყვითი ნაწილაკები: -მეთქი, -თქო (-თქვა), -ო. მათ ფუნქციაა, თავისი ან სხვისი ნათქვამის უცვლელად გამეორება. თუ წინადადებაში ერთი-ერთი ამ ნაწილაკთაგანი არის გამოყენებული, წინადადება სხვათა სიტყვის სახელწოდებითაა ცნობილი.

ვაჟა-ფშაველას შემოქმედებაში სიტყვა-სიტყვითი ნაწილაკების გამოყენების მრავალი შემთხვევაა.

XIX საუკუნის სალიტერატურო ენაში აღნიშნული ნაწილაკების წარმოდგენილი იყო შემასმენელთან, სტილისტური თვალსაზრისით იგი შეიძლება წინადადების სხვა წევრებსაც დაერთოს.

-მეთქი (მე ვთქვი) ნაწილაკი იხმარება I პირის (მოსაუბრის) ნათვამის ან განაზრახვის განმეორებით გადმოსაცემად.

-მეთქი ნაწილაკი გვხვდება წინადადების ბოლოს ძირითადად შემასმენელთან, იშვიათად წინადადების შიგნით სხვა წევრებთან და იწერება ტირით.

მაგ: „მე მეწყინა, ვუთხარი, ჩინოვნიკად გამოვალ-მეთქი.“ (გვ.17)

„მოიტა - მეთქი, ჩქარა! -უყვიროდა ნინიკა...“ (გვ.566)

„თუნდ მეგაზეთე იყოს - მეთქი, - დავითანხმე“. (გვ.850)

„მე მინდა, ვითომ წაყვები - მეთქი მაგას კარგად სცოდნია ხოსეს კარმიდამო.“ (გვ.554)

„კარგი -მეთქი, რად გვინდა ამაზე მეტი, წაღება აღარ უნდა? -ვუთხარი მე“. (გვ.471)

„სად წახველ, ჩემო მადლო-მეთქი-ვდუღუნებდი“. (გვ.51)

- არ შემცივდა-მეტქე, -ვუთხარი ძლივსძლივობით.(გვ.53)
- „-დიად, როგორ არა-მეტქე, ვთქვი მე...“(გვ.56)
- „თან ვიფიქრე, იქნება ეშმაკი იყოს-მეტქე და ვიკვილე, რაც ძალი და ღონე მქონდა: დამეხსენ, ჩამამეხსენ-მეტქე!“ (გვ.59)
- „ეგ გინდოდა და იშოვნე კიდე-ცა-მეტქე“(გვ.59)
- „შენიც მგალობელია, მოვედი და ყოჩიც მოვიყვანე-მეტქე“(გვ.169)
- „დღეს კი არ არის ახალი წელიწადი, ხვალ არის-მეტქე.“(გვ.169)
- „ჩემს თავს არ დავუჯერე, მოჩვენება მეგონა, იქნება ალი ან ეშმაკი იყოს-მეტქე“(გვ.196)
- „თუკი თვითონ არ იქნებინა, სწავლა რაშიღა უნდათ-მეტქე?“(გვ.235)
- „რატომ არა ვსთქვი, მოსწონს ან ეწუნება სოფელს-მეტქე?“(გვ.242)
- „რა გინდა, შე წყეულო-მეტქე?“(გვ.281)
- „სუ, ჩუმად-მეტქე!“ (გვ.282)
- „მე რამდენჯერ გაგრძნობინე,-ზომიერი იყავი - მეთქე.“(გვ.314)
- „წინათ რაც მოიტანეს, დავუწუნე, პატარაა - მეთქე.“(გვ.329)
- „ მე ხომ გითხარი, ვერაფერს გაუბედავ -მეთქე.“(გვ.340)
- „ერემ-სერემ-სურემიანეთის ენაზე მესაუბრეთ-მეთქე.“(გვ.848)
- „ცაზე რაც უნდა დავინახო, ქვეყანას იმითი რა ერგება - მეთქე“(გვ.851)

პერსონაჟთა მეტყველების დასახასიათებლად ნაწილაკის განმეორება სტილისტურ ხერხს წარმოადგენს. ნაწილაკი-თქვა II-თქო აღნიშნავს წყვეტილის მწკრივის III პირის ფორმას, რომელიც მეორე პირმა მესამე პირს უნდა გადასცეს.

თანამედროვე სალიტერატურო ქართულში უმჯობესია ერთი ფორმის გამოყენება. კერძოდ, -თქო ნაწილაკისა. იგი წინადადების წევრისაგან დეფისით გამოიყოფა.

ვაჟას შემოქმედებაში თქე ნაწილაკის გამოყენების მხოლოდ ერთეული შემთხვევაა.

მაგ: „დიდი სიამოვნებით მოგელი-თქე წადი, აგრე მოახსენე შენს მეფეს.“(გვ.330)

ვაჟა-ფშაველას პოემებში, მოთხრობებსა და ანდაზებში მრავალი შემთხვევაა უ ნაწილაკის გამოყენებისა, რომელსაც პროფ. ა. შანიძე „პროსოდიულ“ ხმოვანს უწოდებდა. მას რაიმე გრამატიკული დანიშნულება არა აქვს. ლექსებში გამოიყენება მარცვალთა რაოდენობის შესავსებად. მისი გამოყენება ხშირია, როგორც ხალხურ პოეზიაში, ასევე გვხვდება „ვეფხისტყაოსანში“, XVII-XVIII საუკუნეების ლიტერატურულ ძეგლებში - „რუსუდანისა“ და დ. გურამიშვილის ნაწერებში.

ო-ნაწილაკით გადმოიცემა III პირის ნათქვამი. მას სხვათა სიტყვის ო-ს უწოდებენ.

XIX საუკუნის სალიტერატურო ენაში -ო ნაწილაკი ხშირად გამოიყენებოდა. ვაჟა-ფშაველა პოემებსა და ანდაზებში უ ნაწილაკს იყენებდა I პირის ნათქვამის გადმოსაცემად ფშაური კილოს გავლენით.

უ ნაწილაკი აგრეთვე გადმოგვცემს III პირის ნათქვამს. იგი სხვათა სიტყვის სახელითაა ცნობილი.

იმ შემთხვევაში, როცა I პირი მრავლობითი რიცხვის ფორმითაა წარმოდგენილი, განაზრახის განმეორებით გადმოსაცემად უ ნაწილაკი შიძლება იქნეს გამოყენებული. ეს შემთხვევა მისაღებია სალიტერატურო ენის თვალსაზრისითაც.

უ ნაწილაკი იწერება წინადადების წევრთან ერთად შერწყმულად.

- „თანაც იტყვიან გოგოთურს,
ჯანით ვერ შეედრებაუ...“(გვ.5)
- „რასაც შენა მთხოვ, იმისა,
წავალ, ვიქნები მქნელიუ“...(გვ.9)
- „უიარაღო გამიშვა
ხათრი არა გაქვ ღვთისაუ?
- მიწაზე როგორ ვიარო,
მზე როგორ ვსინჯო ცისაუ?“(გვ.11)

„ალუდა ქეთელაური“

„გათენებისას ჭიუხში
შურთხმა დარეკა ზარილ,
ძალღებს კი სძინავთ თეოზე
ჯერ არ გაშლილა ცხვარილ.
მაღე შააგდო ალუდამ
ქისტების ნავალს თვალილ.“(გვ.21)

„კარგი გყოლია გამდელი,
ღმერთმ გიდღეგრძელოს გვარიო!“ (გვ.23)

„ხელი გაიკრა ფრანგულსა,
შუქი ამოხდა მზისაღ!“ (გვ.34)

„ბახტრიონი“ – „ნეტავ მაჩვენა კიდევ
ფშაველის ჯარის ფარაღ!“ (გვ.53)

„ჩვენაც ვგვიანობთ, გზა გველის,
ეს საუბარიც კმარაღ,
ზოგი ხო დღეს ვიუბნით,
ზოგიც ვიუბნით ხვალაღ.“ (გვ.66)

„-შენ და, და მე ძმა ლელაღ,
თუნდა მიმიღე მამადა.“ (გვ.68)

„სტუმარ-მასპინძელი“ – „ნუნუა მქვიან, ძმისაღ,
გადმოხვეწილი ჭიელით.“ (გვ.92)

„-ნუ იტანჯები, დარღაღ,
ნუ შიწუხებ თავსაღ...“ (გვ.104)

„უცქირეთ, ერთი უცქირეთ,
არ ახამხამებს თვალსაღ...“ (გვ.105)

„კარგი კარგია მაინცა,-
ბეჩავი შაიყვარეო...“ (გვ.120)

„გველისმჭამელი“ – „ნუ მომკლავ, ჩემო მინდიაგ,
ნუ დამიბნელებ მზესაო...“ (გვ.129)

გარდა პოემებისა, -ღ ნაწილაკი გვხვდება აგრეთვე ვაჟას მოთხრობებშიც. მაგ:

„-ცუდს ადგილას მოვედითღ, -მითხრა დედაჩემმა“ (გვ.10)

„ბალღი ისე ტირის, ვაჟკას არ იტირებს ისრეღ.“ (გვ.10)

„რაზე ჩაუგდე სხვათ ეს ბალღი ხელში, რად აკვლევინებ ქვეყანასაღ?!“ (გვ.24)

„ხთისო წყალმა წაიღო, ბატკანი და ის ორიც ერთად მიაქვღ!“ (გვ.45)

“..მაჟალო რომ სდგას, იმაზედ დაიჭირა დედაჩემიღ“ (გვ.92)

„-შე ბრყევო, შე სულელო, იქამდისაც გათავხედდი, რომ კარებზე მიხტებიღ?“ (გვ.97)

„...თითქოს ქორწილში არის თევღორა და არა ტყეში სანადიროდაღ.“ (გვ.107)

„მოსწონთ თუ არა ჩემი ბრძოლა, ჩემი ვაჟკაცობაღ. „(გვ.130)

„...ბიჭებო, აქ დაიცადეთ, გაჩვენებთ მაგ მწავის სეირსაღ.“ (გვ.146)

„...არ გააჭაჭანებდა ცაში ფრინველს და დედამიწაზე ნადირსაღ.“ (გვ.148)

„-გაუმარჯოს, გაუმარჯოს! მოცალა, მოცალაღ! - ისმოდა აღტაცებული ხმა.“ (გვ.225)

„-შენ მეფობა ვინ მოგცაღ, -უთხრა მან არწივს -ჩვენ როღის ამოგირჩიეთო.“ (გვ.228)

„ცას მიეკრაღ, და იქ ირგვლივ დაიწყო ტირილი.“ (გვ.229)

„-შენ გენაცვალე, მათე მღვღეღო, შენაღ!“ (გვ.233)

„-ქალოო, საცერი გვათხუეთოო!“ (გვ.234)

- „-ქალოო, სამი პური გვასესხეთო...“ (გვ.234)
- „საცა დავბადებულვართ, იქ უნდა დავიხოცნეთო“ (გვ.854)
- „-ეგ ჩვენ თავად ვიცითო! (გვ.857)

სხვათა სიტყვის -ო ხშირად ახლავს ანდაზებს. მათში იგულისხმება რაღაც, რაც ნათქვამია, ამბობენ ან თქმულა.

- მაგ: „ქრისტე-ღმერთი ჭკვით იცნესღ.“
- „სოფელი ვნახე უძაღლო, უჯოხომ გავიარედ“
- „რამდენიც დედას გაჰვარდა, იმდენი ნახირში შავარდაღ.“
- „ძაღლი სამჭედლოდან რას გაიტანსღ?“
- „მძიმეს ხელი იცნობს, მსუქანს-ყელიღ.“
- „ვინც თავისთვის ავიაო, იმის სული შავიაღ.“
- „ვაჟკაცი საცა შარცხვება, იმის სამარე იქ არიღ.“
- „სოფელი ვინ და, ერთი კაციღ“
- „გამქცევი და მიმწევი ორიღ ღმერთს ეხვეწებოდაღ.“
- „ყბედი რამ მოღალა და, მუნჯმაღ.“
- „ნათლიავ, შენსა მირჩევნია, სხვისას-შენიღ.“
- „კარგისა ყმისა მცემელო, თავადაც გინდა ფერებაღ.“
- „კაცი არ ვარგა უმტერო, არც მეტად მტერმორეულიღ.“
- „ომი სჯობ შაგნებულთანა, შაუგნებელთან ნადიმსაღ.“
- „ვისაც ემძახლეო, იმას ემსგავსედ“ (გვ.815-820)

ამრიგად, ვაჟა-ფშაველას ნაწარმოებებში გამოყენებული სიტყვა-სიტყვითი ნაწილაკები უფრო მრავალფეროვანს, უშუალოს და საინტერესოს წარმოაჩენს მწერლის მაღალმხატვრულ შემოქმედებას. მათი გამოყენებით გამოვლინდა ვაჟას წერის თავისებური მანერა ენისა და სტილის სფეროში.

ლიტერატურა

1. შანიძე ა. - ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები. თბზ. ტ. III თბ., 1980.
2. საქ. მეცნ. აკად. - თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმები, კრ.I, თბ., 1980.
3. ფეიქრიშვილი ჟ. - ქართული ენა, მორფოლოგია, ქუთაისი. 2010
4. ვაჟა-ფშაველა - ქართული პროზა, ტ.XII, თბ.,1986.
5. ვაჟა-ფშაველა - პოემები, თბ., 1985.

რეზიუმე

ვაჟა-ფშაველას შემოქმედება გამოირჩევა მთელ რიგ ნაწარმოებთა პოეტურ-მხატვრული ძალით, იდეური მრწამსით და პატიოტული სულისკვეთებით. მწერლის ენა ბუნებრივად არის თავისებური და ინდივიდუალური. სიტყვიერი მასალის სიმდიდრე გარკვეულ კონტექსტშია მოქცეული. ვაჟას შემოქმედების პერსონაჟთა მეტყველების კოლორიტისა და ემოციური დატვირთვისათვის მნიშვნელობა აქვს სიტყვა-სიტყვით ნაწილაკებს: -მეთქი, -თქვა/-თქო, -ო. სინამდვილის აღქმის, აზროვნებისა და მეტყველების მიხედვით ნაწარმოებთა გმირები განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან. სიტყვა-სიტყვითი ნაწილაკების გამოყენება უფრო მეტად მრავალფეროვანს, უშუალოს და საინტერესოს წარმოაჩენს მწერლის მაღალმხატვრულ შემოქმედებას. მათი გამოყენებით გამოვლინდა მწერლის წერის თავისებური მანერა ენისა და სტილის სფეროში.

Eter Bregadze

Word particles in the works of Vazha-Pshavela

Summary

Vazha-Pshavela's creativity is distinguished by the poetic-artistic power of ideological beliefs and patriotic spirit. The writer's language is naturally peculiar and individual. A wealth of verbal material is placed in a certain context. Word particles are important for the emotional load of speech of the characters of Vazha's creativity: -I said, -he said. According to the perception of reality, thinking and speech, the heroes differ from each other. The use of word particles makes work of the writer more diverse, direct and interesting. By using them, the writer's peculiar way of writing in the field of language and style was revealed.

0111 განათლების მეცნიერება EDUCATION SCIENCE

მერაბ თხელიძე

საქართველოს ფიზიკური აღზრდისა და სპორტის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტი
Georgian State Teaching University of Physical Education and Sport

თამარ ჯაფარიძე

ბრიტანული ცენტრის წმინდა ნიკოლოზის სახელობის სკოლა
Saint school school of britich center

თამარ ჯაფარიძე (თხელიძე)

თბილისის 162-ე საჯარო სკოლა
Teacher of the 162nd Public School of Tbilisi

რატომ და როგორ უნდა ისწავლებოდეს ჭადრაკი სკოლაში, როგორც სასწავლო საგანი

დღევანდელ პირობებში, როდესაც მსოფლიოს მრავალ წერტილში დამაბულობის კერებია, განხეთქილებაა ხალხებსა და სახელმწიფოებს შორის, საერთაშორისო ურთიერთობებში ნდობისა და კეთილმოსურნეობის დეფიციტია, ხალხების დაახლოების და ურთიერთგაგების ნებისმიერ, თუნდაც ლოკალურ, თუნდაც შეზღუდულ შესაძლებლობებს ხელი უნდა შევუწყოთ, სტიმული მივცეთ. ამასთან დაკავშირებით სწორედ ჭადრაკი იმსახურებს განსაკუთრებულ ყურადღებასა და ხელშეწყობას.

ჭადრაკი ხელმისაწვდომია ყველა ასაკის ადამიანისთვის, მისი ეროვნების, რჯულის, მატერიალური მდგომარეობის, პოლიტიკური შეხედულების და ა.შ. მიუხედავად ერთიანი საჭადრაკო სიმბოლიკა წინაპირობას იძლევა ამ სფეროში საერთაშორისო თანამშრომლობისათვის, გამოცდილების გაზიარებისთვის, ურთიერთდახმარებისათვის. ჭადრაკი თავისი არსით ნამდვილი მშვიდობის დესპანია. გავიმეორებ ფიდეს დევიზს: „ჩვენ ყველა ერთი ოჯახი ვართ“.

აქვე მოვიყვანთ გამოჩენილი გერმანელი მწერლის შტეფან ცვაიგის სიტყვებს, რომლებიც ჩვენს გაოგნებასა და აღტაცებას იწვევს: „ჭადრაკის თამაში, რომელმაც დროით გამოცდას გაუძლო, უკეთესია, ვიდრე ადამიანის ყველა წიგნი და ქმნილება. იგი ერთადერთი თამაშია, რომელიც ყველა ხალხის და ყველა ეპოქის კუთვნილებაა“. [1].

ჩვენ ვთვლით, რომ სკოლის მიზანია არა მარტო ახალგაზრდა თაობის სწავლა-განათლების საქმე, არამედ მათი პატრიოტებად, ღვთისმოსავ, ეროვნული სულისკვეთების და ღირსების მქონე პიროვნებებად ჩამოყალიბება.

სამეცნიერო ინფორმაციის ზრდას და კიდევ ბევრ სხვა სიახლეს უკვალოდ არ ჩაუვლია სკოლისათვის, პირიქით, ისინი უშუალოდ ზემოქმედებენ სკოლაზე. მთელი მსოფლიოს პროგრესული ნაწილი, პედაგოგები, მეთოდისტები, მეცნიერები მიხვდნენ, რომ სკოლას აღარ შეუძლია მოსწავლეებს მიაწოდოს ყველა შემთხვევისათვის საჭირო ცოდნა. აქედან გამომდინარე, სასკოლო განათლების სისტემაში ცენტრალური ადგილი დაიკავა მოსწავლეთა განვითარებამ, მოსწავლეებში შემოქმედებითი პიროვნების თვისებების ფორმირებამ, რათა მოსწავლეებმა აქტიური მონაწილეობა მიიღონ მომავალ სასწავლო და შრომით საქმიანობაში. აღნიშნულის მიღწევის ერთ-ერთი საშუალებაა სკოლაში ჭადრაკის, როგორც სასწავლო საგნის შემოტანა.

პედაგოგიურ ლიტერატურაში მეცადინეობების დროს და მეცადინეობების შემდეგ, რითი სჯობია ჭადრაკი ამ საქმეში მაგალითად, მათემატიკას ან ფიზიკას?

აქ წინა პლანზე გამოდის ბავშვთა ფსიქოლოგიის ქცევის ფორმები; კერძოდ, სკოლისწინარე ასაკის და სასკოლო ასაკის პირველ წლებში ქცევის ფორმა, რომელიც ყველა დანარჩენი ფორმის მიმართ დომინანტურ როლს ასრულებს. აკადემიკოს დიმიტრი უზნაძის თანახმად, ეს არის თამაში. [2].

პასუხი გავცეთ კითხვას – აღზრდის როგორი საშუალებაა ჭადრაკი. გავიხსენოთ, რომ სასკოლო ასაკის ფსიქოლოგიის ძირითადი საკითხია – რა არის ქცევის ან ძირითადი ფორმა, რომელიც მთელს ამ ასაკობრივ საფეხურზე ბატონობს. ეს ფორმა სწავლა განსხვავდება შრომისაგან და უახლოვდება თამაშს. მაგრამ სწავლა და თამაში ერთი და იგივე არ არის. სწავლა ყოველთვის გულისხმობს რაღაცას, რაც ისწავლება, რომელიც მოსწავლეს გარედან ეძლევა. მოსწავლე სწავლისათვის იძულებულია ძალები დახარჯოს, რადგან ბავშვი უნდა განვითარდეს იმ მასალაზე, რომელიც მასწავლებელს მიაჩნია მიზანშეწონილად. თამაშის შემთხვევაში, ბავშვი თვითონ ირჩევს ან ქმნის თავის შესატყვის თამაშს, თავისუფლად ირჩევს მასალას და საკუთარი სურვილით ხარჯავს ძალებს. სწორედ აქ არის „ძაღლის თავი დამარხული“: ჭადრაკის გაკვეთილი შემოდის სკოლაში როგორც თამაში და სწორედ თამაშ-თამაშ ხდება იმ თავისებურების ფორმირება, რომელიც აყალიბებს მოსწავლეს შემოქმედებით პიროვნებად.

როდესაც ბავშვს ვუსვამთ შეკითხვას: ვინ გასწავლა ჭადრაკის თამაში? – ყველაზე ხშირად ვღებულობთ პასუხს: მშობლებმა, ახლო ნათესავებმა, ნაცნობ-მეგობრებმა. სამწუხაროდ, ძალზე იშვიათია პასუხი: სკოლის მასწავლებლებმა. სწორედ პროფესიული პედაგოგიური განათლების მქონე ადამიანს შეუძლია გაცილებით უკეთესად გააცნოს მოსწავლეებს უძველესი თამაშის სამყარო. სკოლის მოსწავლეებთან მასობრივი მუშაობა შესძლებელია ძირითადად ორი ფორმით:

1) ჭადრაკის წრეებში მეცადინეობებით;

2) სკოლებში ჭადრაკის საყოველთაო სწავლებით – ანუ ჭადრაკის, როგორც სავალდებულო საგნის შემოღებით სკოლებში. სწავლების ეს ფორმა კი საჭიროებს მომზადებულ სპეციალისტებს [3].

მოკლედ ჩამოვთვალოთ ის სიძნელები, რომლებსაც ადგილი აქვს ამ პროცესის დროს. პირველი სიძნელე ისაა, რომ ყველა მასწავლებელი არ იცნობს ჭადრაკის სწავლების თეორიას და პრაქტიკას. ჭადრაკის სწავლების მეთოდიკა, განსაკუთრებით დამწყებთათვის, დღეისათვის ბოლომდე არ არის დამუშავებული და ენთუზიასტი – მასწავლებელი, რომელმაც გადაწყვიტა ბავშვებს შეასწავლოს ეს თამაში, იძულებულია შეიმუშაოს საკუთარი მეთოდიკა. მეორე სიძნელე დაკავშირებულია სასკოლო ორგანიზაციულ საკითხებთან, როგორცაა ჭადრაკისთვის აუცილებელი ინვენტარის შეძენა, საჭადრაკო გაკვეთილებისათვის სპეციალური ოთახების გამოყოფა და სხვ. მესამე სიძნელე ისაა, რომ ბავშვები ჭადრაკის მიმართ ავლენენ არათანაბარ ინტერესს და ჭადრაკში ჩამორჩენას განიცდიან უფრო მტკივნეულად, ვიდრე სხვა საგნებში ჩამორჩენას.

ბუნებრივია წამოიჭრება კითხვა: რა მოთხოვნებს უნდა აკმაყოფილებეს პროფესიულად მომზადებული ჭადრაკის მასწავლებელი? ეს მოთხოვნებია:

1) ჰქონდეს ჭადრაკში პირველი ან მეორე სპორტული თანრიგი მაინც;

2) ფლობდეს ჭადრაკის დაწყებითი სწავლების მეთოდოლოგიას;

3) გააჩნდეს სკოლაში ჭადრაკის სწავლებისათვის აუცილებელი ფსიქოლოგიურ-პედაგოგიური ცოდნა [4], [5].

რატომ არის აუცილებელი მასწავლებლისათვის მითითებული მოთხოვნები, ამაზე ჩვენ უკვე ვისაუბრეთ. ამიტომ, ამ საკითხზე აქ მოკლედ შევჩერდებით. ისევე, როგორც ნებისმიერი სასკოლო საგანი, ჭადრაკიც ემსახურება მრავალ მიზანს: სპორტულს, ზოგადსაგანმანათლებლოს, აღმზრდელობითს. ისინი უთიერთკავშირში არიან. ჭადრაკი პირველ რიგში წინ წამოსწევს სპორტულ ასპექტს. ამიტომ, დაწყებითი სწავლების საბოლოო შედეგად შეიძლება ჩაითვალოს პარტიის თამაშის წესების ცოდნა, საჭადრაკო ტურნირებში მონაწილეობა, შეძლებისდაგვარად კარგი შედეგების მიღწევა.

აუცილებელია, სწავლების შედეგების სისტემატური კონტროლი.

შესწავლილი მასალის ათვისების დროული და ობიექტური კონტროლი აუცილებელია არა მარტო მოსწავლეთა პირადი მიღწევების შეფასებისთვის, არამედ მათი სასწავლო-შემოქმედებითი მუშაობის

სტიმულირებისა და ყოველ მოსწავლესთან მუშაობის ინდივიდუალური ფორმების უკეთ გამოყენებისათვის.

სკოლებში უფრო მეტ გამოყენებას პოულობს სწავლებისა და კონტროლის ტექნიკური საშუალებები, უპირველეს ყოვლისა, პერსონალური კომპიუტერები, პერსონალური კომპიუტერების სპეციალური საჭადრაკო პროგრამების გამოყენება საშუალებას იძლევა მნიშვნელოვნად ამაღლდეს ჭადრაკის მეცადინეობებზე სკოლის ყველა მოსწავლის პრაქტიკული დონე. ამაში დიდ როლს ასრულებს კომპიუტერთან ურთიერთობის სათამაშო ხასიათი, რომელიც გამოდის მეტოქის როლში ან ასრულებს მკაცრი, მაგრამ ობიექტური გამომცდელის როლს. კომპიუტერთან წარმატებული მუშაობისთვის მოსწავლეები და, რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, ჭადრაკის მასწავლებლები უნდა ფლობდნენ კომპიუტერული განათლების აუცილებელ ელემენტებს. ეს მოთხოვნა დღეს განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს ჭადრაკის მომავალი მასწავლებლების მომზადებისას. მასწავლებლებს, რომლებიც ატარებენ ჭადრაკის გაკვეთილს, კარგად უნდა ესმოდეთ თავისი საგნის აზრი და მიზანი სასკოლო სწავლების საერთო მონახაზში და არ დაიყვანონ ის თამაშის მხოლოდ პრაქტიკული ჩვევების დაუფლებამდე. მოსწავლეებში ყურადღების კონცენტრირება უნდა მოხდეს პარტიის თამაშის გეგმაზე, პრაქტიკაში თეორიული ცოდნის გამოყენებაზე აუცილებელია ყურადღების მოქცევა იმაზე, რომ გონებრივ მოქმედებათა ორგანიზების გეგმის ჩამოყალიბების პერიოდი მოდის უმცროს სასკოლო ასაკზე და სრულდება 10-12 წლისათვის. ისინი თამაშს იწყებენ ფიგურების ფაქტობრივი გადაადგილებით ჭადრაკის დაფაზე, ხოლო შემდეგ გადადიან მათ გადაადგილებაზე გონებაში. თავიდან გონებაში კეთდება ცალკეული სვლები, შემდეგ კი პარტიის მთელი ვარიანტები. გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ ჭადრაკის თამაში განსაკუთრებით სასარგებლოა ჩამორჩენილი და გადახრების მქონე ბავშვების გონებრივი განვითარებისათვის. ორიოდ სიტყვით გამოვთქვით ჩვენი პოზიცია მასწავლებლების გეგმაზომიერი, სისტემატური მომზადების შესახებ: ჭადრაკის მასწავლებელთა ძირითადი კონტიგენტი უნდა მომზადდეს სპორტის აკადემიაში და სხვა უმაღლესი სასწავლებლების იმ ფაკულტეტებზე, რომელთაგანაც სტუდენტები სწავლობენ ჭადრაკს, როგორც ფაკულტეტურ კურსს მაინც. გარდა ამისა, უნდა მოხდეს მაღალკვალიფიციური მოჭადრაკეების გადამზადება შესაბამის კურსებზე [5].

სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის განვითარების ტემპებს, სამეცნიერო ინფორმაციის ზრდას და კიდევ ბევრ სიახლეს, უკვალოდ არ ჩაუვლია სკოლისათვის. მთელი მსოფლიოს პროგრესული ნაწილი – პედაგოგები, მეთოდისტები, მეცნიერები მიხვდნენ, რომ ტრადიციულ სკოლას, რომელშიც მოსწავლეებისათვის ცოდნის გადაცემის ტექნოლოგია მოძველებულია, აღარ შეუძლია მოსწავლეებს მიაწოდოს ყველა შემთხვევისათვის საჭირო ცოდნა.

ჩვენს წინაშე დადგა განათლების პრობლემა: რა მოვიმეკმოდოთ სკოლაში ახალი თაობების სწავლისა და აღზრდის გასაუმჯობესებლად. სასკოლო განათლების სისტემაში ცენტრალური ადგილი უნდა დაიკავოს მოსწავლეებში შემოქმედებითი პიროვნების თვისებების ფორმირებამ, რომელიც მიმართულია კრიტიკული აზროვნების განვითარებისაკენ, საჭირო ინფორმაციის მოპოვებისა და გაანალიზებისკენ. ახლებურ სიტუაციაში მისი გამოყენებისაკენ.

ვიდრე გადავიდოდით სტატიის ძირითადი საკითხების განხილვაზე, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია გავითვალისწინოთ ფსიქონალიტიკოს იური ფილიპაშვილის მიერ [6] ჩამოყალიბებული აღზრდის ჰიგიენის ზოგიერთი აქსიომა-პოსტულატი.

დავსვათ კითხვა: უნდა შევიდნენ თუ არა ხუთი წლის ბავშვები სკოლაში? ჩვენ გავიმეორებთ ფსიქოლოგთა აბსოლუტური უმრავლესობის აზრს და სრული პასუხისმგებლობით ვიტყვით, რომ ხუთი წლის ბავშვის სკოლაში მიყვანა არ შეიძლება. სკოლას თავისი წესები და დისციპლინა აქვს, რომლისთვისაც ხუთი წლის ბავშვი არც ბიოლოგიურ-ფიზიოლოგიურად და არც ფსიქიკურ-გონებრივად მზად არ არის. ამიტომ, ამ გადაწყვეტილებას არც ერთი სერიოზული ფსიქოლოგი მხარს არ დაუჭერს.

ერთხელ უკვე დაუშვა მთავრობამ შეცდომა, როდესაც თეორიული და პრაქტიკული გააზრების, სპეციალური მომზადების გარეშე, 6 წლის ბავშვები შეიყვანა პირველ კლასში, სადაც ადრე შეიძფლიანები სწავლობდნენ. ეს დაუშვებელი იყო: ექვსი წლის ბავშვი როგორც ფსიქოლოგიურად, ისე პიროვნულად, თვისებრივად განსხვავდება შვიდი წლის ბავშვისაგან. ექვსი წლის ბავშვის სტიქია თამაშია, მას თამაშის ენით უნდა ელაპარაკო.

პროფესორ დ. უზნაძის თეორიის თანახმად [2] 5-6 წლის ბავშვის ასაკობრივ საფეხურზე თამაში ასრულებს დომინანტურ როლს ყველა სხვა ქცევის ფორმას შორის. ამიტომ ამ ასაკის ბავშვი არ არის მზად სწავლის დასაწყებად. მას დიდი ალბათობით ჩამოუყალიბდება სწავლისადმი უაროფითი დამოკიდებულება. 7 წლიდან სწავლა ასრულებს დომინანტურ როლს ბავშვის სხვა ქცევის ფორმებს შორის, თუმცა თამაშის როლიც კვლავ დიდია. ადვილი მისახვედრია, რომ სკოლაში ბავშვის მიყვანის ასაკი უნდა იყოს არანაკლებ 7 წლისა. თუ გავითვალისწინებთ კვლავ [7]-ს, მაშინ მოკლედ შეიძლება ვთქვათ, რომ სწავლა ქცევის გარდამავალი ფორმაა თამაშსა და შრომას შორის, მეცნიერულ-ტექნიკურ პროგრესის მიღწევებმა ბევრად გაუსწრო სკოლაში სწავლების ტემპებს. აღნიშნულ პრობლემას სკოლაში სწავლების წლების გაზრდა ვერ მოაგვარებს, როგორც აღნიშნავს ცნობილი პედაგოგი და ფსიქოლოგი, აკადემიკოსი შალვა ამონაშვილი, საჭიროა ჯერ შევიმუშაოთ სასწავლო 12 წლიანი პროგრამები და შემდეგ გავშალოთ სწავლების წლების გათვალისწინებით, სხვანაირად ვერ დავადგენთ 12 წლიანი უნდა იყოს სწავლა-სწავლება ან იქნებ სულაც 13 წლიანი [8] სკოლაში 12 წლიანი სწავლების შემოღება შეცდომაა. ამაზე დაწვრილებით ვისაუბრეთ [9]-ში, ამიტომ აქ აღარ შევჩერდებით.

ამ საკითხის გადასაწყვეტად უნდა გავატაროთ ისეთი რეფორმები, რომ მოსწავლეებმა მიიღონ ყველა სასკოლო დისციპლინაში საბაზისო ცოდნა, რომლის დახმარებითაც სკოლის დამთავრების შემდეგ ისინი დამოუკიდებლად აიმაღლებენ ცოდნას თანამედროვე დონემდე მათთვის საინტერესო დისციპლინებში. აღნიშნულთან დაკავშირებით გავისხენოთ ჭადრაკში მსოფლიო მეორე ჩემპიონის, მათემატიკოსის პროფესორის ემანუელ ლასკერის სიტყვები: „სწავლება უნდა იყოს დამოუკიდებელი აზროვნების უნარის განვითარება“, რამაც უნდა განსაზღვროს რეფორმების მიმართულება და ეს რეფორმები უნდა ჩაეტიოს 10 წელიწადში.

ჩვენი შეკითხვა: რამდენ წლიანი უნდა იყოს სწავლება სკოლაში?

სკოლაში თორმეტწლიანი სწავლება მტკივნეულია მთელი რიგი მოტივების გამო ის სწავლის მიმართ პასიური ხდება. ფსიქოლოგები ხაზგასმით აღნიშნავენ, მე-12 კლასში ბავშვს უჩნდება სხვა ინტერესი – ინტიმური თუ სექსუალური, მაგრამ კლასში ხედავს იმ ბავშვებს, ვისთან ერთადაც იზრდებოდა პატარაობიდანვე, მათ და-მშობად მიიჩნევს, მაგრამ ემოცია სხვა. აქვს – უკვე მისი ასაკის შესაფერისი.

ხაზგასასმელია ერთი მთავარი საკითხი: 18 წლის ვაჟი მე-12 კლასში ეგჯახება წვევამდელობის ასაკს, იძულებით აკლდება ამ სასარგებლო პროცესს. ეს უბრალო ამბავი არ არის. წვევამდელობა არ გულისხმობს მხოლოდ დილით ადრე ადგომას, მათარის ჩამოკიდებასა და თოფის დაშლა-აწყობას. ეს არის სწორი რეჟიმი, რომელიც ახალგაზრდის ფსიქიკას აყალიბებს, ნებისყოფას გამოუმუშავებს.

ბავშვი სკოლაში უნდა სწავლობდეს 10 წელი, ეს სრულიად საკმარისია. „მე მხარს ვუჭერ სკოლაში 10-წლიან სწავლებას. თავის დროზე 11 კლასი შემოვიღეთ იმის გამო, რომ გაგვეღრმავებინა ქართული ენისა და ლიტერატურის ისტორიის შესწავლა. ჩვენი განათლების სამინისტრო ეშმაკობდა, რუსებს ვატყუებდით, ეს წელი გვჭირდება სხვა ენის შესასწავლადო, მაგრამ ვასწავლიდით მშობლიურ ენასა და ლიტერატურას. ახლა მე-11 და მე-12 კლასებში არაფერი არ ხდება!“ ამბობს პედაგოგი ჰამლეტ ჩხენკელი [10].

პროფესორი ლევან ჩიქვანაია იმავე აზრისაა [5]. „სკოლის სასწავლო პროგრამა არ საჭიროებს 12 წელს! განათლების სამინისტროს არა აქვს სტანდარტები, რის მიხედვითაც უნდა განისაზღვროს სასწავლო პროცესი: რა მოეთხოვება მოსწავლეს დაწყებითი კლასის, საბაზო სკოლის დამთავრებისა და საშუალო განათლების მიღების შემდეგ“.

დაწყებით კლასებში უცხო ენის სწავლების საკითხი დღემდე პედაგოგების და ფსიქოლოგების სერიოზული მსჯელობის საგანია. ვიდრე გამოვთქვამდეთ ჩვენს მოსაზრებას ამ პრობლემის შესახებ, ჯერ მოვიყვანოთ ქართული პედაგოგიკის პატრიარქის იაკობ გოგებაშვილის სიტყვები: „ბავშვმა სკოლაში სწავლება მშობლიურ ენაზე დედა ენით უნდა დაიწყოს“. ამავე აზრისაა აკადემიკოსი შოთა ნადირაშვილი. მისი სიტყვებია: „უცხო ენის სწავლების დაწყება შეიძლება მხოლოდ მაშინ, ორდესაც ბავშვმა კარგად იცის წერა-კითხვა, თვლა-ანგარიში და აზროვნება მშობლიურ ენაზე“. მაშასადამე, მას შემდეგ, რაც ბავშვს მყარად ექნება გაცნობიერებული, რომ ის ქართველია, მხოლოდ ამის შემდეგ შეიძლება მისთვის უცხო ენის სწავლება და გამართლებული იქნება გამონათქვამი: „რამდენი ენაც იცი, იმდენი ადამიანი ხარ“.

სწავლებაში კომპიუტერის ჩართვა უნდა დაიწყოს მას შემდეგ, როდესაც მოსწავლეს შეეძლება მისი გამოყენება გარკვეული მიზნებისათვის და არა მხოლოდ კომპიუტერული თამაშებისათვის. პროფესორი მერაბ ჯიბლაძე თვლის: „პირველი კლასის ბავშვი კომპიუტერს უყურებს ჯერ კიდევ როგორც მხოლოდ სათამაშოს. არა და ამ პერიოდში მან უნდა ისწავლოს მოსმენა, წერა-კითხვა და თვლა-ანგარიში“. მაშასადამე, ამ პერიოდში კომპიუტერის აქტიური გამოყენება არ უნდა ხდებოდეს.

მაშინ ლოგიკურია დავასკვნათ, რომ კომპიუტერის გამოყენება, უნდა მოხდეს იმ პერიოდში, რა პერიოდშიც ხდება უცხო ენის შესწავლა, რითაც ორ კურდღელს დავიჭერთ: კომპიუტერში ბრძანებები ძირითადად მოცემულია უცხო ენაზე. ცხადია, ურიგო არ იქნება, თუ ამ საკითხის გადაჭრაში ჩაერთვებიან ფსიქოლოგები, ექიმები და პედაგოგები [1].

აქედან გამომდინარე, ჩვენ ვთვლით რომ ჭადრაკი სკოლაში როგორც სასწავლო საგანი უნდა ისწავლებოდეს მესამე კლასიდან და არა პირველი კლასიდანვე.

თავის ნამდვილ, დასრულებულ შინაარსს სწავლა სკოლის ნიადაგზე იძენს. სწავლა, ქცევის ის ფორმაა, რომელიც აუცილებლად ავტორიტეტის ცნებასაც შეიცავს: სწავლა ხემდღვანელს, მასწავლებელს, ავტორიტეტს გულისხმობს, ისეთ პირს ან დაწესებულებას, რომლის განკარგულებაშიც მოიპოვება ცოდნა და მისი მიღების საშუალებები. სწავლა უმასწავლებლოდ არ შეიძლება.

სკოლაში მთავარი ფიგურა, ისევე როგორც ოჯახში მარჩენალი, არის მასწავლებელი [2]. სწორედ მას უნდა ჰქონდეს ხელისუფლებისაგან შექმნილი ყველა პირობა იმისათვის, რომ დამოუკიდებლად, შემოქმედებითად შეძლოს თავისი საგნის სწავლება ეროვნული სასწავლო გეგმის ფარგლებში, შესაბამისი სახელმწიფო სტრუქტურები უნდა ეხმარებოდნენ მასწავლებლებს და ზრუნავდნენ მათი კვალიფიკაციის ამაღლებაზე, რადგან მასწავლებლებს შეიძლება მოსთხოვოთ ის, რაც მათ წინასწარ ასწავლე. ცნობილია, რომ მოსწავლეთა უმრავლესობა სწავლობს იმ მასწავლებლის საგანს, რომელ მასწავლებელსაც პატივს სცემს. თქვენ წარმოიდგინეთ, რომ ეს ტენდენცია სტუდენტებშიც გრძელდება: სტუდენტების უმრავლესობაც სწავლობს იმ ლექტორის საგანს, რომელსაც პატივს სცემს [3].

მოვუსმინოთ ფსიქოლოგ მარინა ბალიშვილს: „კომპიუტერიზაციაში ცუდი არაფერია, მთავარია, როგორ განახორციელებენ პროექტს. სამწუხაროდ, სკეპტიციზმის საფუძველი არის. კომპიუტერი კი არ არის ცუდი, ცუდი ის არის, რომ ბავშვი, რომელმაც ჯერ წერა-კითხვა არ იცის, კომპიუტერს უნდა მიუსვან. ამ პროექტის არც კამპანიური ხასიათი მომწონს. ვიღაცა იტყვის, მოდი ეს გავაკეთოთ და ხელად აიტაცებენ მის იდეას! ფსიქოლოგებს, ექიმებს, პედაგოგებს უნდა ჰკითხოთ, მსჯელობა ხომ უნდა გაიმართოს?...“

გასათვალისწინებელია აგრეთვე განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის ყოფილი მოადგილის, პროფესორ მერაბ ჯიბლაძის აზრი: „ამ პროექტის ნაკლი ის არის, რომ ბავშვი კომპიუტერს თამაშების სკივრად აღიქვამს, რაც თავისთავად გამოიწვევს წიგნსა და სასწავლო პროცესთან დაშორებას. კომპიუტერი მათთვის სწავლისა და ინფორმაციის წყარო კი არა, სათამაშო გახდება. არ მინდა ბავშვები პირველი კლასიდანვე მიაჯაჭვონ კომპიუტერს. პირველ კლასში ბავშვმა ჯერ მოსმენა უნდა ისწავლოს, მერე წერა-კითხვა, სწავლის, კითხვის კულტურა და უნარი უნდა შეიძინოს და მხოლოდ ამის შემდეგ აითვისოს კომპიუტერი. პირველ კლასელს, რომელმაც ჯერ წერა-კითხვა არ იცის, კომპიუტერს აჩეჩებ ხელში?“

მეცნიერთა და პედაგოგთა თანამშრომლობის შესახებ.

რაც შეეხება მეცნიერთა და პედაგოგთა თანამშრომლობის საკითხს ახალგაზრდა თაობის სწავლა-აღზრდის საქმეში, სად იკვეთება მათი ინტერესები, რა ურთიერთობაში უნდა იყოს ერთმანეთთან პედაგოგიური და სამეცნიერო მუშაობა, ამ საკითხებზე გამოვაქვეყნეთ ჩვენი აზრი [11]; ამიტომ, აქ აღარ შევჩერდებით.

სკოლის რეფორმების შეფასება.

განათლების სფეროში მიმდინარე რეფორმებსა და სკოლაში 12-წლიან სწავლებას განათლების დარგის მეცნიერთა და პრაქტიკოს პედაგოგთა დიდი ნაწილი აფასებს უარყოფითად. რეფორმატორები ყველაფრის ნგრევის რევოლუციურ გზას დაადგენენ. ეს იყო დიდი შეცდომა. მათ არ გააჩნდათ მეცნიერულად დასაბუთებული, გააზრებული განათლების კონცეფცია, დაეყრდნენ განათლების უცხოელ ექსპერტებს, რომლებიც განვითარებადი ქვეყნების განათლების საკითხებზე მუშაობდნენ, არ გაითვალისწინეს ქართულ პედაგოგიურ მეცნიერებაში დაგროვილი დიდძალი ცოდნა და გამოცდილება, საერთოდ უგულვებელყვეს პედაგოგიკის საკვლევ-სამეცნიერო ინსტიტუტისა და პედაგოგიკის მეცნიერებათა აკადემიის არსებობა; ეს საპასუხისმგებლო საქმე არაპროფესიონალ და გამოუცდელ ახალგაზრდებს ჩააბარეს, დაიწყეს განათლების ამერიკული სისტემის კოპირება, თუმცა, თვით ამერიკელები აღიარებენ, რომ მათი განათლების სისტემა კრიზისშია. ამის ერთ-ერთ მიზეზად სასწავლო პროგრამების გამარტივებას, გამარტივებული სახელმძღვანელოების შექმნასა და შეფასების კრიტერიუმების შემცირებას ასახელებენ. თანამედროვე საგანმანათლებლო სისტემის სერიოზული ნაკლია ის, რომ მოსწავლეებს ზრდის ჰომო-ფაზებზე, ანუ მწარმოებელ ადამიანებად და არა მორალურ ადამიანებად. სიცარიელისა და საზრისგამოცლილ არსებობას ამჟღავნებენ რელიგიისაგან გაუცხოებული ადამიანებიც [6].

დღეს ჩვენმა სკოლამ იცის როგორ მოქალაქედ უნდა ჩამოაყალიბოს მოზარდი, როგორი მსოფლმხედველობრივი პოზიციით შეაიარაღოს! არცერთ სახელმძღვანელო დოკუმენტში არ არის მოსწავლეთა აღზრდა ეროვნული ცნობიერების, ეროვნული თვითშეგნების, ეროვნული ღირსების, ეროვნული სიამაყის სულისკვეთებით. პატრიოტული აღზრდის საუკეთესო საშუალებაა მშობლიური ლიტერატურისა და ისტორიის გამლიერებული და არა ინტეგრირებული და შეკვეცილი სწავლება.

განათლების სამინისტრომ უნდა მოუსმინოს პედაგოგიკის პატრიარქებს, ასეთები მრავლად არიან საქართველოში; მისცეს ქართველ ახალგაზრდებს ნორმალური განვითარების საშუალება, თავის დროზე სკოლის დაწყებით, ხარისხიანი ცოდნის მიღებითა და თავის დროზე სკოლის დამთავრებით. ეს არის აკადემიკოს რევაზ ბალანჩივაძის სათქმელი [10] და ჩვენი სათქმელი.

ლიტერატურა

1. თხელიძე მერაბი, მიშელაძე ციცილო – სწავლა-აღზრდის ძირითადი პრობლემები სკოლაში // საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალი „ინტელექტი“, #1(45) 2013 (გვ. 55-60).
1. უზნაძე დიმიტრი სასკოლო ფსიქოლოგია. თბილისი, 1998.
2. თხელიძე მერაბი – თხელიძე თამარი – ჭადრაკი – სკოლის სასწავლო საგანი // საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალი „ინტელექტი“ #1(45) 2013. გვ. 51-54.
3. მერაბ თხელიძე – ჭადრაკი, როგორც აღზრდის საშუალება // ილია ჭავჭავაძის სახელობის უნივერსიტეტი. სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენცია: „ოლიმპიური სპორტი – ყველას“. თბილისი 2009. გვ. 57-55.
4. თხელიძე მერაბი, მიშელაძე ციცილო – ჭადრაკი, როგორც აღზრდის საშუალება // საერთაშორისო პერიოდული სამეცნიერო ჟურნალი „ინტელექტი“. #2(7) 2010 გვ. 138-139.
5. ფილიპაშვილი იური – აღზრდა-ჰიგიენის ზოგერთი აქსიომა-პოსტულატი // გაზეთი „კვირის პალიტრა“, 19-25 დეკემბერი, 2011.

6. ამონაშვილი შალვა. სკოლას სული სჭირდება და არა მხოლოდ რემონტი // გაზეთი „ასავალ დასავალი“ 16-20 ივლისი IV 22(1234), 2018;
7. მიშელაძე ციცინო – კიდევ ერთხელ სწავლა-აღზრდის პრობლემების შესახებ // საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალი „ინტელექტი“ #2(61) 2018. გ.ვ 18-20.
8. ბალანჩივაძე რევაზი – ქართველ ბავშვებს ჰობი ფაბერებად გადაქცევას უპირებენ // გაზეთი „ასავალ-დასავალი“ 9-15 მაისი IV 19 (866) 2011.
9. კოტეტიშვილი თამაზი – ხუთი წლის ბავშვს სკოლაში რა უნდა // „გაზეთი კვირის პალიტრა“ 11-17 აპრილი, 2011.
10. ჩიქვანია ლევანი – 18 წლის ახალგაზრდა უმაღლეს სასწავლებელში უნდა იყოს და არა სკოლაში // გაზეთი „ასავალ-დასავალი“ 28 მაისი, #18(865) გვ. 10-15, 2011.;
11. ჩხენკელი ჰამლეტი – არ შეიძლება 18-19 წლის ახალგაზრდა ისევ სკოლაში იჯდეს // გაზეთი „ასავალ-დასავალი“ 16-22 მაისი #20(867) გ.ვ 20, 2011.

რეზიუმე

ამ სტატიაში ჩვენ კიდევ ერთხელ მოვუწოდებთ მთავრობას და საზოგადოებას ყურადღება გაამახვილოს ახალგაზრდობის სწავლა-აღზრდის და განათლების პრობლემებზე. განხილული გვაქვს როდის, რატომ და როგორ უნდა იყოს შემოდებული ჭადრაკი სკოლაში როგორც სასწავლო საგანი. მითითებული გვაქვს ის სიმნელები რაც თან ახლავს ამ საქმეს.

Merab Tkhelidze, Tamar Japharidze, Tamar Japharidze (Tkhelidze)

Why and how chess should be taught at school as a learning subject

Summary

In this article, we will appeal again to the government and society to pay attention on the young humans' studying, growing and on the education problems. We have considered when, why and how chess should be introduced at school as a learning subject. We have referenced the difficulties which come with this work.

0111 განათლების მეცნიერება EDUCATION SCIENCE

Tamuna Khetaguri, Mzia Zangaladze

International Black Sea University, Georgia; Gori State Teaching University, Georgia
შავი ზღვის საერთაშორისო უნივერსიტეტი; გორის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტი

**SOME OF THE METHODS AND PRINCIPLES OF TEACHING AND LEARNING
VOCABULARY**

To know a language means to master its structure and words. Thus, vocabulary is one of the aspects of the language to be taught in school or university. The problem is what words and idioms pupils should retain. Vocabulary is the first and foremost important step in language acquisition. In a classroom the foreign language learning can be made interesting and efficient, interactive and interesting with the introduction of appropriate vocabulary exercises. Learning English vocabulary can be rather difficult. It is not made any easier by the fact that many words have several possible meanings. There are also many homonyms, which are words that sound the same but are spelled differently and have different meanings. All of this complication makes the English language one of the most difficult languages to learn, and trying to learn English vocabulary is just one part of that.

There are different methods for teaching vocabulary which help you teach and learn English vocabulary much more easily.

Explicit instruction (definitions instruction including pre-teaching and analysis of root words)

Implicit instruction (exposure to words during reading)

Multimedia methods (pictures, hypertext)

Program methods based on investigating of different scientists (Direct, Audio-lingual, etc.)

Direct method

The direct method of teaching foreign languages, sometimes called the natural method, refrains from using the learners' native language and uses only the target language. It was established in Germany and France around 1900. Characteristic features of the direct method are:

teaching vocabulary through pantomiming, real-life objects and other visual materials;

teaching grammar by using an inductive approach (i.e. having learners find out rules through the presentation of adequate linguistic forms in the target language);

centrality of spoken language (including a native-like pronunciation);

focus on question-answer patterns;

teacher-centering;

Principles of the Direct method

Classroom instructions are conducted exclusively in the target language.

Only everyday vocabulary and sentences are taught.

Oral communication skills are built up in a carefully graded progression organized around question-and-answer exchanges between teachers and students in small, intensive classes.

Grammar is taught inductively.

New teaching points are introduced orally.

Concrete vocabulary is taught through demonstration, objects, and pictures; abstract vocabulary is taught by association of ideas.

Both speech and listening comprehensions are taught.

Correct pronunciation and grammar are emphasized.

Student should be speaking at least 80% of the time during the lesson.

Students are taught from inception to ask questions as well as answer them.

The aim of direct method is to think in the target language to develop a good communication skill.

The teaching techniques rely mostly on

Reading Aloud: Students take turns reading sections of a passage, play or dialog loud. At the end of each students turn, the teacher uses gestures, pictures, realia, examples or other means to make the meaning of the section clear.

Question and Answer Exercise: This exercise is conducted only in the target language. Students are asked questions and answer in full sentences so that they practice with new words and grammatical structure. They have the opportunity to ask questions as well as answer them.

Getting Students To Self-Correct: The teacher the class has the students self-correct by asking them to make a choice between what they said and an alternate answer he supplied. There are, however other ways of getting students to self-correct. For example, a teacher might simply repeat what a student has just said, using a questioning voice to signal to the student that something was wrong with it. Another possibility is for the teacher to repeat what the student said, stopping just before error. The student knows that the next word was wrong.

Conversation Practice: The teacher asks students a number of questions in the target language, which the students have to understand to be able to answer correctly.

Fill-in-the-blank Exercise: This technique is already been discussed in the grammar translation method, but differs in its application in the Direct Method. All the items are in the target language; furthermore no explicit grammar rule would be applied. The students would have induced the grammar rule they need to fill in the blanks from examples and practice with earlier parts of the lesson.

Dictation: The teacher reads the passage three times. The first time the teacher reads it at a normal speed, while the students just listen. The second time he reads the passage phrase by phrase, pausing long enough to allow students to write down what they have heard. The last time the teacher again reads at a normal speed and students checked their work.

Map Drawing: An Example: The students are given a map with the geographical features unnamed. Then the teacher gives the students directions such as the following, “Find the mountain range. Write the words “Toros Mountains” across the mountain range”. The teacher gives instructions for all the geographical features of Turkey so that students will have a completely labeled map if they follow the teacher’s instructions correctly. The students then instructs the teacher to do the same thing with a map he has drawn on the blackboard. Each student can have a turn giving the teacher instructions for finding and labeling one geographical sentence.

Paragraph Writing: On an example topic about geography the teacher may ask the students to write a paragraph in their own words on the major geographical features of Turkey. They can do this from memory, or they can use the reading passage in the lesson as a model.

Clearly the Direct Method is a shift away from the Grammar Translation Method. One of its positive points is that it promises to teach the language and Not about the language. More advantages can be listed as follows:

It is a natural method which teaches language the same way the mother tongue is acquired. Only the target language is used and the learning is contextualized.

Its emphasis on speech made it more attractive for those who have needs of real communication in the target language.

It was one of the first methods to introduce the teaching of vocabulary through realia.

Audio-lingual method

This method of Language Learning is also called the Aural-Oral Method. This method is said to result in rapid acquisition of speaking and listening skills. The audio-lingual method drills students in the use of grammatical sentence patterns. When this method was developed it was thought that the way to acquire the sentence patterns of the second language was through conditioning or helping learners to respond correctly to stimuli through shaping and reinforcement.

The Audio-lingual Method is based on the following principles:

Speaking and listening competence preceded reading and writing competence.

The development of language skills is a matter of habit formulation.

Students practice particular patterns of language through structured dialogue and drill until response is automatic.

Structured patterns in language are taught using repetitive drills.

The emphasis is on having students produce error free utterances.

This method of language learning supports kinesthetic learning styles.

Only everyday vocabulary and sentences are taught. Concrete vocabulary is taught through demonstration, objects, and pictures. Abstract vocabulary is taught through association of ideas.

The printed word must be kept away from the second language learner as long as possible.

Types of activities using Audio-lingual method:

1. Dialogue Memorization: Students are given a short dialog to memorize then they must use mimicry and applied role playing to present the dialog. Examples of dialogues that could be used are included in the materials section.

Objective: Experiment with language and non-verbal elements (eg. gesture) to achieve an effect for a particular purpose and audience.

2. Backward Build Up: Provide students with the sentence fragments found in the materials section. Students repeat each part of the sentence starting at the end of the sentence and expanding backwards through the sentence adding each part in sequence.

Objective: Participate in a variety of shared language experiences.

3. Transformation Drill: The teacher provides a question which must be transformed into a statement. An extension of this activity is to have the students make a question out of a statement.

Objective: Select from a range of word choices and use simple sentence patterns to communicate ideas and information.

4. Complete the Dialogue: Have the students fill in the blanks in the dialogs provided. The proper English word must be inserted into the text. This activity is much like a cloze activity.

Objective: Make connections between text, prior knowledge, and personal experiences.

5. Dictation: Using any piece of literature at the students' reading level, read the piece aloud several times. Have the students write down what they hear. The idea is to write what they have heard as literally as possible.

Objective: Listen purposefully to determine main ideas and important details.

6. Flashcards: Using flashcards with words that are relevant to them brainstorm other words about the word on the card. A new word could be chosen each day.

Objective: Make connections between text, prior knowledge, and personal experiences.

7. Chain Drill: A chain of conversation forms around the room as the teacher greets or questions a student and that student responds then turns to the next student and greets or asks a question of the second student and the chain continues.

Objective: Participate in shared language experiences.

8. The Alphabet Game: The teacher picks a category, such as the supermarket. Then the first student says, "I am going to the supermarket. I need a few apples." (The first student names something beginning with A.) The second student says, "I am going to the supermarket. I need a few apples and I need a few bananas." The game continues in this manner with each consecutive student adding an item beginning with the next letter after repeating the items named before their own.

Objectives: Participate in shared listening experiences. Share ideas and experiences in large and small groups.

Conclusion

Vocabulary is an important part of the English teaching process. It is supposed to be a very effective communicative device as it carries the highest level of importance within peoples verbal interaction. However, language itself is not only individual lexemes put together, but it is necessary to follow a set of grammar rules to assure correct comprehension of speaker's intention. Therefore, vocabulary together with grammar rules acquisition plays significant role in foreign language teaching. The purpose of research paper is to find out the appropriate principles and methods for teaching vocabulary. The first part is devoted to the theory of vocabulary teaching and present techniques in the classroom. Practical part was realized in the classroom using different approach for each. The main goal is to assess the relationship between teaching approach and students' final knowledge, focusing on vocabulary load.

References

1. H. Douglas Brown, Heekyeong Lee, Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy, 4th Edition, Pearson, Longman, 2015
2. Diane Larsen-Freeman and Marti Anderson, Techniques and principles in language teaching. Oxford University Press, 2011
3. Harmer Jeremy, The Practice of English Language Teaching. Pearson Education limited, Longman, 2007
4. Teaching Knowledge Test (TKT) , Modules 1-3, University of Cambridge ESOL Examinations, Cambridge, United Kingdom, 2007

Summary

This work shows how teacher could help children to develop their knowledge of vocabulary through the experiencing some principles for teaching vocabulary. The most effective way for learning and studying foreign language is systematical practice of using vocabulary in speech. The motivation of students also plays the key role in process of learning and using of different unusual ways of teaching helps to increase the motivation for children. It is noticed that encouraging the student and the correct treatment of errors help students to participate actively and break barriers in speaking. However, the lack of time makes it difficult to put into practice all these principles toward the all students.

თამუნა ხეთაგური, მზია ზანგალაძე
ლექსიკის სწავლებისა და სწავლის ზოგიერთი მეთოდები და პრინციპები

რეზიუმე

ნაშრომი გვიჩვენებს, თუ როგორ შეუძლია მასწავლებელს დაეხმაროს ბავშვებს ლექსიკის ცოდნის განვითარებაში ლექსიკის სწავლების ზოგიერთი პრინციპის გამოყენების მეშვეობით. უცხო ენის შესწავლის ყველაზე ეფექტური გზა არის ლექსიკის მეტყველებაში გაპრაქტიკება. სწავლის პროცესში გადამწყვეტ როლს თამაშობს მოსწავლეთა მოტივაცია და სწავლების სხვადასხვა უჩვეულო ხერხების გამოყენება, რაც ხელს უწყობს მოსწავლეთა მოტივაციის ამაღლებას. აღინიშნება ისიც, რომ მოსწავლის წახალისება და შეცდომების გათვალისწინება ეხმარება მოსწავლეებს აქტიურად მიიღონ მონაწილეობა საუბრისას, რაც დაეხმარება ენის ბარიერის გადალახვაში. თუმცა დროის ნაკლებობა ართულებს ყველა ამ პრინციპის პრაქტიკაში გამოყენებას ყველა სტუდენტის მიმართ.

0222 ისტორია და არქეოლოგია HISTORY AND ARCHAEOLOGY

მერაბ მეგრელიშვილი, იბრაიმ დიდმანიძე

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Batumi Shota Rustaveli State University

ქართული კულტურის როლი უკრაინის ისტორიაში

ქართული კულტურის როლს უკრაინის ისტორიაში განაპირობებდა ქართველ მისიონერთა სასულიერო მოღვაწეობა და საქართველოს გეოგრაფიული საზღვრების სიახლოვე ქრისტიანულ ბიზანტიასთან, ბულგარეთთან და უკრაინასთან. ამ უკანასკნელს არ შეეძლო გარკვეული ურთიერთხემოქმედება არ მოეხდინა ამ ორი ქვეყნის კულტურულ ურთიერთობაში, მითუფრო რომ IX-XII საუკუნეები როგორც უკრაინის, ისე საქართველოს კულტურის ისტორიაში ოქროს ხანად არის წარმოდგენილი.

ქართული კულტურა უკრაინაში ორი გზით ვრცელდებოდა:

1. შავიზღვისპირეთის მიწები;
2. ქართული კულტურის კერები ათონზე (ივერიონი) და პეტრიწონი ბულგარეთში.

სწორედ სამონასტრო რელიგიურ საგანმანათლებლო გზით ვრცელდებოდა ქართული კულტურა აღნიშნულ რეგიონებში. 1094 წლით დათარიღებულ პეტრიწონის საადაპო წიგნში მოხსენიებული არიან „სლავოფილები“ და მათ შორის უკრაინელები. უკრაინული ტრადიციები და წეს-ჩვეულებები ხშირ შემთხვევაში ქართულის იდენტურნი არიან. უკრაინული „კოლიადა“ – სახალხო დღესასწაული, სიმღერით კარდაკარ სიარული გვახსენებს ქართულ სანახაობა- ალილოს, რომელიც წმინდა ღვთაების საპატივცემულოდ იმართებოდა.

საქართველოში, კერძოდ აფხაზეთსა და გურიაში შემორჩენილია ახალი წლის აღნიშვნა ძველი სტილით 14 იანვარს, რომელსაც „კალანდას“ უწოდებენ. ხარკოვის არქეოლოგიურ კოლექციათა გამოფენაზე წარმოდგენილი თიხის ქოთნები ქართულს არა მარტო ფორმით ჰგავენ, არამედ ასევე შესრულების ტექნიკით. აღნიშნული ხელოვნების ნიმუშების იდენტიფიკაცია ხდება ორნამენტის თვალსაზრისითაც. დღევანდელ ქართულ ყოფით კულტურაში უკრაინული „კოლიადას“ მსგავს დღესასწაულს წარმოადგენს „ბერიკაობა და ყეენობა“. უკრაინული სიმღერის „ეი დოლოვ დოლოვ“ მსგავს ფორმას წარმოადგენს ქართული გუნდური სიმღერა „ო დელია დელია“. უკრაინაში წესად აქვთ მშობელთა სულის მოსახსენიებლად გამომცხვარი პირველი ბლინის დადება ფანჯრის რაფაზე. საქართველოში მსგავსი ფორმით შემორჩენილია უძველესი წეს-ჩვეულება „ჩიტის ფაფა“-საკენკი, რომელიც კეთდებოდა მარცვლეულიდან. ქართველები მიცვალებულთა სახელზე ფაფას დგამდნენ სახლის სახურავზე ჩიტების გამოსაკვებად. (იხ.патриарх кирион „культурная роль иверии в истории руси“ Санкт-Петербург 1898, გვ. 57) უკრაინელებს აღდგომის დღესასწაულზე წესად აქვთ სასაფლაოზე გასვლა, მიცვალებულთა საფლავზე წითელი კვერცხის გადაგორება და გამოთქმა „Святые - рад цители“.

ქართულ და უკრაინულ ისტორიულ წყაროებში მოთხრობილი ამბები ხშირად ჰგავენ ერთმანეთს. ქართლის ცხოვრებაში წარმოდგენილი მირიანის გაქრისტიანების ამბავის მსგავს ფორმას წარმოადგენს ვლადიმირის გაქრისტიანება. ეს არცაა გასაკვირი, მით უფრო, რომ ორივე ეს მეზობელი ქვეყანა ბიზანტიის გზით ეზიარა ქრისტიანულ ცივილიზაციას. რუსულ ისტორიულ წყაროში „Повесть временных лет“ აღნიშნულია შემდეგი: „в киеве нача первые княжити, откуда русская земля стала есть“. დნეპრის მიდამოებში მცხოვრები სლავების რუსების წინაპრებად მიჩნევა არ ხერხდება. ამ ისტორიულ ძეგლებში მოხსენიებული სლავები ბალკანეთის სლავები ჩანან. გიორგი ხუცეს მონაზონის თხზულებაშიც „სკლავი“

დუნაის აუზში მცხოვრებ სლავებს უნდა ნიშნავდეს, ათონელი ქართველებისთვის ბალკანეთში მცხოვრები სლავები უფრო „ბორღანალ“-ად არიან ცნობილი. (იხ. იასე ცინცამე „ძიებანი რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობის ისტორიიდან X-XVI სს. თბილისი 1956 გვ. 57).

„სკლავ“ ტერმინში ათონელი ქართველები ბულგარელებს გულისხმობდნენ. გიორგი ხუცეს მონაზონის ნაშრომიდან არ ჩანს, განასხვავებდნენ თუ არა ათონელები ბალკანეთის სლავებს აღმოსავლეთ ევროპის სლავებიდან, თუ უკანასკნელნი მათთვის მხოლოდ რუსებად იყვნენ ცნობილი. კიევის მონასტრის მოღვაწის ანტონის ცხოვრებიდან ჩანს, რომ იგი თავდაპირველად ათონის მონასტერში ყოფილა და კურთხევა იქ მიუღია. მდინარე დნეპრის შავი ზღვის შესართავთან ცნობილი იყო ქალაქი ოლეშია. აქ მოხსენიებულ მენავეებს შორის უკრაინელებთან ერთად იგულისხმებიან ქართველებიც. უკრაინას საქართველოსთან აკავშირებდა ორი გზა, კერძოდ დნეპრი-შავი ზღვა და კავკასიონი-ყივჩაღეთი-დნეპრის ჭორომები.

კიევის მღვიმეთა მონასტრის მამათა ცხოვრება გვაწვდის ყველაზე ადრინდელ ცნობებს ქართველების და უკრაინელების კულტურული ურთიერთობების შესახებ. XI საუკუნის მიწურულს ფერწერის ქართველი ოსტატები ბერძენ ოსტატებთან ერთად კიევის ლავრის მთავარი ტაძრის მოსახატავად ყოფილან მიწვეულნი. კიევის დიდი მთავრის იზიასლავ მტისლავისძის ქართველი მეფის ასულზე დაქორწინების ამბავი საშუალებას გვაძლევს დავადგინოთ არა მარტო ამ ორი ქვეყნის დინასტიების დანათესავების ფაქტი, არამედ იმ დროს საქართველოსა და უკრაინას შორის არსებული სამიმოსვლო, სანაოსნო გზა, კერძოდ კიევი-დნეპრი-შავი ზღვა. ქართულ-უკრაინული ისტორიული წყაროების (ქართლის ცხოვრება, კიეველი მემატიაზე, ვოლინელი მემატიაზე) საფუძველზე დადგენილია ქართველი და უკრაინელი ხალხის საერთო მტრის წინააღმდეგ ერთობლივი ბრძოლის დამადასტურებელი ფაქტები. ასევე მნიშვნელოვან წყაროს წარმოადგენს ევროპელ მოგზაურთა ცნობები (პიეტრო დელა-ვალე, არქანჯელო ლამბერტი, ჟან-ბატისტ ტავერნიე და სხვები). პიეტრო დელა-ვალეს 1627 წლის მოხსენებითი ბარათი რომის პაპის ურბან მერვისადმი გვაუწყებს, რომ მას შემდეგ რაც თურქეთის სახელმწიფომ XVI საუკუნეში შავი ზღვის სრუტეები ჩაიგდო ხელთ, აბრეშუმის საქართველოდან დნეპრის გზით გადიოდა პოლონეთის სახელმწიფოში.

ეგლია ჩელების თანახმად, XVII საუკუნის შუა ხანებში დონის კაზაკები ანატოლიის სანაპიროზე ერთ-ერთი საზღვაო ლაშქრობის დროს თავს დაესხნენ ბათუმთან მდებარე ციხე-ქალაქს გონიას და გაჟლიტეს იქ მყოფი თურქები. ანტიოსმალური მისწრაფებანი მყარ საფუძველს წარმოადგენდა დასავლეთ საქართველოს პოლიტიკური ერთეულებისთვის უკრაინის კაზაკებთან მეგობრული პოლიტიკური ურთიერთობების დასამყარებლად. იტალიელი პიეტრო დელა-ვალეს მოგზაურობაში საგანგებოდ არის აღნიშნული გურიელისა და დადიანის ურთიერთობა უკრაინელ კაზაკებთან. მათ უკრაინელებისთვის ოქროს პატარა ჯვრები გაუგზავნიათ და თურქებთან ბრძოლის დროს ტერიტორია და კავშირი შეუთავაზებიათ. რუსეთის მეფე პეტრე პირველის მიერ შედეგებთან დადებული 1721 წლის ნიშტადტის ზავით სპარსეთის აბრეშუმის საქართველოზე გამოვლით უკრაინის გზით ევროპაში სულ მცირე დროში აღწევდა. საქართველოში აღმოჩენილი ნუმისმატიკური მასალა ცხადყოფს უკრაინის გზით საქართველოს სავაჭრო ურთიერთობას ევროპის ქვეყნებთან. ქართველ მეცნიერს იასე ცინცამეს კახეთში ელიოსძეთა ოჯახში უნახავს საბუთები, რითაც მტკიცდება ამ ოჯახის წინაპართა კაზაკობა, რომელთაც იქაც ქართული გვარი ჰქონდათ შენარჩუნებული.

XIX საუკუნის დასაწყისიდან, მას შემდეგ რაც საქართველო რუსეთის გუბერნია გახდა, უკრაინას არ გაუწყვეტია ურთიერთობა მეგობარ ქვეყანასთან. 1900 წელს ქალაქ ბათუმის არქიტექტორმა ა. ბენკლიანცმა შეადგინა მიწის გეგმა 1830,32 კვ. საჟენის მოცულობით, რომელიც განთავსებული იყო ნავთობის ქუჩაზე (დღევანდელი ბაქოს ქუჩა) აღნიშნული მიწის ფართი არენდირებული იყო კიევის სამრეწველო ბანკის მიერ. კიევის სამრეწველო ბანკს 1897 წლამდე თავისი განყოფილება გააჩნდა ბათუმში, რომელიც

განთავსებული იყო მარიის პროსპექტის და შერემეტიევის ქუჩის კუთხეში, ივანიანის სახლში. აღნიშნული სამრეწველო ბანკი აწარმოებდა ჭიათურის მარგანეცის ექსპორტს.

XIX საუკუნის დასასრულსა და XX საუკუნის დასაწყისში სავაჭრო ეკონომიკურ ურთიერთობაში შვიზღვისპირეთის ქვეყნებს შორის წამყვან როლს ასრულებდა უკრაინა. ამ პერიოდში ბათუმში უკრაინა აარსებს სამეურნეო-კომერციულ დაწესებულებებს, რომლებმაც დიდი როლი შეასრულეს არსებული რეგიონის ეკონომიკის აღორძინების და განვითარების საქმეში. უკრაინის საქართველოსთან კეთილმეზობლურ დამოკიდებულებაზე მიუთითებს ის ფაქტიც, რომ ბათუმის ერთ-ერთ ცენტრალურ ოდესის ქუჩაზე განთავსებული იყო ძირითადი სამეურნეო-კომერციული დაწესებულებები. ასეთი იყო ეტლების დამამზადებელი ფაბრიკა (Dumesnil R). ამავე ქუჩაზე განთავსებული იყო სასწავლებელი-პანსიონი, რომელიც ამზადებდა მოზარდებს კადეტთა კორპუსისათვის. ბათუმის მოსახლეობას ლუდით ემსახურებოდა კომპანია „ენცი“. ისინი ძირითადად ოდესის ლუდსახარმ ქარხანაში წარმოებული პროდუქციით ვაჭრობდნენ. ბათუმში კომპანიის რეზიდენცია არსებობდა 9 აპრილის ქუჩაზე. მისი მთავარი წარმომადგენელი იყო გრიგოლ დანელია. ოდესის ლუდსახარმ ქარხანას („სანცენბახერ“) ბათუმში გააჩნდა საკუთარი საწყობები და მაღაზიები.

ამ პერიოდში ბათუმში ვაჭრობას აწარმოებდნენ ოდესის მეხვეული საწარმოები. მთავარი გასტრონომი ეკუთვნოდა ნეიმანს, რომელიც მდებარეობდა დღევანდელი ბარათაშვილის ქუჩაზე, კაკაბაძის სახლში. ქალაქის მოსახლეობას ალკოჰოლური თუ უალკოჰოლო სასმელებით ემსახურებოდა სავაჭრო ფირმა „ალაზანი“, რომელსაც წარმომადგენლები ჰყავდა სევასტოპოლში და იალტაში.

ორი ქვეყნის კულტურულ ურთიერთობაში დიდი როლი შეასრულეს როგორც ქართველმა, ისე უკრაინელმა ჰუმანისტებმა. მსოფლიო ლიტერატურაში ევროპეიზმის ერთ-ერთმა დამფუძნებელმა დავით გურამიშვილმა თავისი ცხოვრების საუკეთესო წლები მირგოროდში გაატარა, სადაც დღეს დავით გურამიშვილის სახელობის სამუზეუმო-სამეცნიერო კერა ფუნქციონირებს. XIX საუკუნის 60-იან წლებში საქართველოში მოღვაწეობდა ცნობილი უკრაინელი მათემატიკოსი ნიკოლოზ ივანესძე გულაკი. მან დიდი შრომა გასწია ქართული ენის შესწავლისა და პოპულარიზაციის მიზნით, რაზეც მიუთითებს მისი ნაშრომი „ქართული ენის ადგილი ინდოევროპულ ოჯახში“. ქართულ ენაზე ითარგმნა პეტრე მოგილას, დიმიტრი ტუფტალოს თხზულებები. ქართულ ენაზე ითარგმნა მსოფლიო ლიტერატურის 47 ტომში დაბეჭდილია ტარას შევჩენკოს, ლესია უკრაინკას, ივან ფრანკოს საუკეთესო ნაწარმოებები.

საქართველოსა და უკრაინის კულტურული ურთიერთობები დღესაც გრძელდება. კიევში მოქმედებს არაერთი კულტურულ-საგანმანათლებლო ორგანიზაცია, რომლებიც ეწევიან ქართული ენის და კულტურის პოპულარიზაციას. ასევე საქართველოში დიდ შრომას ეწევიან უკრაინელი ხალხის უძველესი კულტურის შესასწავლად.

ლიტერატურა

1. Патриарх Кирион „культурная роль иверии в истории руси“ Санкт-Петербург 1898.
2. იასე ცინცაძე „ძიებანი რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობის ისტორიიდან“ X-XVI სს. თბილისი 1956ი
3. „ქართლის ცხოვრება“ ტომი I-II თბილისი 1955.
4. მათე ალექსიშვილი „რუსეთ-საქართველოს ისტორიული ურთიერთობის საკითხისათვის“ თბილისი 1956.
5. ვალერიან მაჭარაძე „მასალები XVIII საუკუნის მეორე ნახევრის რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობის ისტორიისათვის“ თბილისი 1968.
6. იასე ცინცაძე „უკრაინისა და საქართველოს ურთიერთობის ისტორიიდან“ თბილისი 1954.
7. სამსონ როდონაია „რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობის ისტორიიდან XVII საუკუნის პირველ ნახევარში“ თბილისი 1961.

8. პიეტრო დელა-ვალეს მოხსენება საქართველოზე პაპი ურბან მერვისადმი ჟურნალი „ივერია“ 1968 N 3.
9. არქანჯელო ლამბერტი „სამეგრელოს აღწერა“ თბილისი 1938.
10. მოსე ჯანაშვილი „მასალები რუსეთ-საქართველოს უძველესი ისტორიიდან (რუსულ ენაზე) თბილისი 1912.
11. აჭარის სახელმწიფო არქივი, ფონდი ი-6 საქმე 590.
12. მარინა ბულეიშვილი „საქართველოს სამღვდლოება რუსეთ-საქართველოს დიპლომატიურ ურთიერთობაში“ თბ. 1991.
13. ლევან ალექსიძე „საქართველო-რუსეთის საერთაშორისო სამართლებრივი ურთიერთობა XV-XVIII საუკუნეები. თბილისი, 1983.
14. ქართული დიპლომატიის ისტორიის ნარკვევები თბილისი 1998.
15. დ. პაიჭაძე „ევროპის ქვეყნების ანტიოსმალური კოალიცია და საქართველო“ თბილისი 1989.
16. Ярослав Кись, Василий Педич „Актуальные проблемы Истории Украины“ Киев 2004.

რეზიუმე

ქართული კულტურის როლს უკრაინის ისტორიაში განაპირობებდა ქართველ მისიონერთა სასულიერო მოღვაწეობა და საქართველოს გეოგრაფიული საზღვრების სიახლოვე ქრისტიანულ ბიზანტიასთან, ბულგარეთთან და უკრაინასთან. კიევის მღვიმეთა მონასტრის მამათა ცხოვრება გვაწვდის ყველაზე ადრინდელ ცნობებს ქართველების და უკრაინელების კულტურული ურთიერთობების შესახებ. ქართული კულტურა უკრაინაში ორი გზით ვრცელდებოდა 1. შავიზღვისპირეთის მიწები; 2. ქართული კულტურის კერები ათონზე (ივერიონი) და პეტრიწონი ბულგარეთში, ასევე მნიშვნელოვან წყაროს წარმოადგენს ევროპელ მოგზაურთა ცნობები (პიეტრო დელა-ვალე, არქანჯელო ლამბერტი, ჟან-ბატისტ ტავერნიე და სხვები). XIX საუკუნის დასაწყისიდან, მას შემდეგ რაც საქართველო რუსეთის გუბერნია გახდა, უკრაინას არ გაუწყვეტია ურთიერთობა მეგობარ ქვეყანასთან. ორი ქვეყნის კულტურულ ურთიერთობაში დიდი როლი შეასრულეს როგორც ქართველმა, ისე უკრაინელმა ჰუმანისტებმა. საქართველოსა და უკრაინის კულტურული ურთიერთობები დღესაც გრძელდება. კიევში მოქმედებს არაერთი კულტურულ-საგანმანათლებლო ორგანიზაცია, რომლებიც ეწევიან ქართული ენის და კულტურის პოპულარიზაციას, ასევე საქართველოში დიდ შრომას ეწევიან უკრაინელი ხალხის უძველესი კულტურის შესასწავლად.

Merab Megrelishvili, Ibraim Didmanidze

The role of Georgian culture in the history of Ukraine

Summary

The role of Georgian culture in the history of Ukraine was determined by the clerical work of Georgian missionaries and the proximity of the geographical borders of Georgia to Christian Byzantium, Bulgaria, and Ukraine. The lives of the fathers of the Monastery of the Kyiv Caves provide us with the earliest information about the cultural relations between Georgians and Ukrainians. Georgian culture had spread in Ukraine in two ways: 1. Black Sea Lands and 2. The centers of Georgian culture on Mount Athos (The monastery of Iviron) and Petritsoni Monastery in Bulgaria. Besides, the reports of European travelers (Pietro Della Valle, Archangelo Lambert, Jean-Baptiste Tavernier, and others) are significant sources. Since the beginning of the 19th century, after Georgia became a province of Russia, Ukraine had not severed relations with the friendly country. Both Georgian and Ukrainian humanists played a great role in the cultural ties between these two countries. Cultural relations between Georgia and Ukraine are going on. There are several cultural and educational organizations operating in Kyiv, which promote the Georgian language and culture and also work hard in Georgia to study the ancient culture of the Ukrainian people.

0231 ენის დაუფლება LANGUAGE ACQUISITION

დალი ბეთხოშვილი

სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Samtskhe-Javakheti State University

სულიერი ცხოვრების გზის მხატვრული ფუნქცია „სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრებაში“¹

ქართულ ჰაგიოგრაფიულ მწერლობაში ერთ-ერთ მნიშვნელოვან და ღირებულ ნაწარმოებს წარმოადგენს ბასილ ზარზმელის „სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრება“, რომელიც ასახავს VIII-IX საუკუნის სამცხის სულიერ და კულტურულ ვითარებას, რაც პირუთვნელად წარმოაჩინა ავტორმა უდიდესი სულიერი მოძღვრის სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრებით, მისი სულიერი ღვაწლით წარმოჩნდა ის სულიერი გზა, რომელიც სერაპიონმა გაიარა დასაწყისიდან, შედარებით მარტივი ცხოვრებიდან, ზარზმის ეკლესიის აღმშენებლის დასასრულამდე.

„სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრება“ ქართული აგიოგრაფიული მწერლობის ერთ-ერთი საუკეთესო ნიმუშია. მისი მიზანდასახულობა – მონასტერთა მშენებლების სახელების უკვდავყოფა – სრულად ეხმიანება იმ ეპოქის სულისკვეთებას, რომელმაც გარემოებათა გამო, სამონასტრო მოძრაობას მტკიცედ დაუკავშირა ქართული ეკლესიის კულტურული აღმავლობა და ქართული ფეოდალური წოდების ეთნოკულტურული თვითშეგნების გაღრმავება. თავისუფალი თხრობით, ცხოვრების რეალისტური სურათების სიუხვით, სოციალური და სამართლებრივი რეალიებით, მონათხრობის სანდოობით „სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრება“ პირველხარისხოვანი საისტორიო წყაროა“ (ტაო-კლარჯეთის მწიგნობრული მემკვიდრეობა, 2018).

ბასილ ზარზმელის ჰაგიოგრაფიული ნაწარმოები „სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრება“ წარმოაჩენს ყოველგვარ ამბავს, რომელიც თვითონ ავტორმა იცოდა, როგორც თვით ნახული, მოსმენილი ან გადმოცემით თხრობილი, ავტორი ასახელებს ყველა იმ ადგილს, რაც წმიდა სერაპიონმა გზად იხილა, საკვირველი თუ საოცარი, მათი ხილვა მოძღვარში სიღრმისეულ სულიერ განცდებს აღძრავს და საკუთარ სულიერ სამყაროს მეტად წარმართავს დასახული საქმიანობის აღსასრულებლად. ნაწარმოები ასახავს მნიშვნელოვან ეპიზოდებს, სადაც ნაჩვენებია სამონასტრო ადგილის ძიება, ტაძრის აღმშენებლობის პროცესები, გეოგრაფიული და ამქვეყნიური ყოფის დეტალები, სერაპიონის სულიერი ცხოვრების თანამდევი სასწაულები..., რომლებშიც აისახა წმიდა მოძღვრის სულიერი გზის მიზანდასახულობა და მისია სულიერი აღმშენებლობის გზაზე.

სერაპიონ ზარზმელის ბიოგრაფიაში თავიდანვე გამოჩნდა მისი ცხოვრების გზა დასაწყისიდან, ამსოფლიდან გასვლის ჟამამდე. წმ. სერაპიონის მშობლები ღვთისმომიშებით ცხოვრობდნენ და შვილებსაც ამ გზისკენ უბიძგებდნენ, „კეთილად“ აღზარდეს შვილები, ღვთის შიში, „სიკეთე“ კი ღმერთის მსახურების გამოვლენის ფორმაა, რაც სერაპიონის, მომავალში უდიდესი მოძღვრის, ცხოვრების თანამდევი ნიშანია. ტექსტის მიხედვით გაცხადებულია, რომ სერაპიონს სიყრმიდანვე მეუდაბნოების სურვილი ჰქონდა. სერაპიონი თავის უმცროს ძმასთან, იოანესთან ერთად წავიდა და თავისი თავი შეჰკვედრა „მამასა სულთასა და მზრდელსა ობოლთასა“, „სასწაულთა და ნიშთა მოქმედსა“ დიდ მიქელ პარეხელს, ღირსმა მამამ მიიღო სერაპიონი და იოანე და „თანაღრაცხილ ყვნა დასსა მოწაფეთასა“. ბევრი გზა გაიარა სერაპიონმა, მაგრამ განსაკუთრებით აღსანიშნავია, რომ „დასავლეთით კერძო“ ბერებმა ჰპოვეს ის ადგილი, რომელიც წმ. მიქაელმა იხილა გამოცხადებით, ეს მხარე კი გიორგი ჩორჩანელის კუთვნილებას წარმოადგენდა. მთავარმა გიორგი ჩორჩანელმა დასახელებული ადგილების დამკვიდრება უბოძა წმ. ბერებს... ამ სამართლებრივი

¹ იბეჭდება შემოკლებით

გადაწყვეტილების შემდეგ წმ. სერაპიონს და მის ძმებს სრული უფლება ეძლევათ თავიანთი ნეტარებად ქცეული ღვაწლის სრულყოფილად განხორციელებისათვის. ღმერთის განგებას მიყრდნობილი წმიდა სერაპიონი აღიჭურვება მოთმინებით და რწმენაგანმტკიცებელი ისწრაფვის დასახული მისიის აღსასრულებლად.

ბასილ ზარზმელი ნაწარმოებში ხშირად მიანიშნებს წმიდა სერაპიონის მიერ თავის გზაზე ჯვრის ტარებას, რაც მრავალმხრივი სემანტიკის მატარებელია, ამჯერად მხოლოდ აღვნიშნავთ, რომ ამ შემთხვევაში ყველაზე მეტად მესახება, როგორც ორგვარი ჯვრის მატარებელი წმიდანია: წუთისოფლის ცხოვრების მტკირთველი გარდაქმნის წარმავლობის მძიმე ტვირთს და სულიერი არსით ადავსებს, რომელიც მარადიულია, ნეტარების მომგვრელი; წმიდა სერაპიონ ზარზმელი თავის არსში ერთდროულად ითავსებს ამქვეყნიურ სივრცეს და ზეციურ სასუფეველს, რაც ღვთის მიმსგავსების მაუწყებელია, მატერიალურ და სულიერ ცხოვრებას ერთიანობაში აქცევს, ერთ მთელად წარმოსახავს, რითაც ამქვეყნიური წარმავლობა ზეციურ მარადისობაში გარდაისახება; წმიდა სერაპიონი ღმერთის სათნო ადამიანი – წმიდანია, ეს რომ ასეა, მისი მისიით აღსრულებული სასწაულებიც ადასტურებს, რასაც დიდ ძალას სძენდა მაცხოვრის ფერისცვალების ხატი, რომლის ძალმოსილებით აღჭურვილი აღასრულებს ღმერთის და წმ. მიქაელის ხელდასხმით კურთხეულ აღსასრულებელ მისიას. ქ. ჯერვალის აღნიშვნით, „ჰაგიოგრაფმა წინ წამოსწია, უპირველეს ყოვლისა, ის იარაღები, რომლითაც აღსრულდა საკვირველებანი: მოსეს კვერთხი, შჯულის კიდობანი, გრიგოლ საკვირველმოქმედის ლოცვა და კვერთხი, სერაპიონის კუთვნილი მაცხოვრის ფერისცვალების ხატი და მათ თანაბარ ძალმოსილებას გაუსვა ხაზი“ (ჯერვალის, ინტერნეტ მასალა, 2 აპრილი, 2011).

წმიდა სერაპიონ ზარზმელი განასახიერებს იმ გზას, რომელიც უფალმა გაიარა, სერაპიონმა მიიღო, გაითავისა, განავრცო, ახალი შინაარსით ადავსო ღმერთის და უდაბნოს პირველი მოძღვრის მამა მიქაელის ხელდასხმით ბოძებული და საფუძველჩაყრილი „ახალი“ გზა, ახალი დრო-სივრცით წარმოდგენილი. სერაპიონ ზარზმელი, ისევე როგორც მიქაელის სხვა მოწაფეები, იყო თავისი მოძღვრის სწავლათა – „კეთილად მიმღებელი“ და „ყოვლითურთ მობაძავ მისი“ (ბასილ ზარზმელი, 1987: 639).

უდაბნოს სულიერ მოძღვართან, მამა მიქაელთან განშორების შემდეგ იწყება წმ. სერაპიონ ზარზმელის და მისი სულიერი ძმების დამოუკიდებელი, უფლის ჯვარცმის გზას მიმსგავსებული გზა სულიერი გამოცდისა, მტანჯველი, გრძელი გზა, მაგრამ ნეტარებამდე მიმყვანი; „სამეუფოთა პალატა უჭირველად ვიდოდეს, ვიდრემდის მოიწინეს მთასა მას, ვითარცა სიმადლესა ცისა აღძრულნი, რომელსა ბერას ჯუარ ეწოდების“ (ბასილ ზარზმელი, 1987: 639).

ნაწარმოების დასაწყისში მოციქულის სიტყვები: „იესო ქრისტე გუშინ და დღეს და იგი თავადი უკუნისამდე“ (ბასილ ზარზმელი, 1987: 639), ასწავლის მოკვდავთ, შეახსენებს წარმავალთ ღმერთის უპირველესობას, მის მარადიულ მყოფობას, შემდეგ როგორ იშვა, „აღმობრწყინდა“ „ელვა-ცისკაროვნებად ახალთა ამათ მნათობთად ახალსა სამყაროსა წმიდისა ეკლესიისასა, რადთა ვითარცა მთიები ბრწყინვიდენ პირსა ყოვლისა სოფლისასა და ბაძვად საღმრთოდ მოქალაქობისა ახალი მნათობნი და მოძღვარნი, ვითარცა ძველსა შინა ელია და იოვანე და შემდგომად პავლე თებელი და დიდი ანტონი, მაკარი, ეფთვიმე, საბა და გერასიმე, როგორც მათ „ვლეს მოსწრაფებით იწროდ და საჭირველი გზად, მიმყვანებელი ზეცისა ქალაქად, რომლისა ხუროთმოძღვარ და შემოქმედ ღმერთი არს“ (ბასილ ზარზმელი, 1987: 639), მათი მიმბაძველი ახალ დროში, როგორც ბასილ ზარზმელი წერს, გამოჩნდა წმიდა სერაპიონი და მისი თანამოღვაწენი, რომელთა სულიერი ცხოვრების მისია გამოიხატა სწრაფვაში სოფლისა და ზესთასოფლის დამაკავშირებელი მოძღვრის ჯვრის ტვირთვაში, რომელთა სავალი გზაც ასევე იყო ვიწრო და შეჭირვებული, ღვთის განგებით განსაზღვრული და დაფარული.

„ზარზმის უდაბნოს მამად“ (ბასილ ზარზმელი, 1987: 640) წოდებული წმ. სერაპიონი, რომელიც იყო ხვედრი ზარზმის წმიდა ადგილის, მისი მანათობელი, მოძღვარი და მასწავლებელი, რომლის წმიდა

ცხოვრების გზაზე მხოლოდ კეთილი, ვრცელი საქმეები აღიბეჭდა, მის გამოხატვას ჰაგიოგრაფი ავტორი, მისივე სიტყვით, მხოლოდ „მცირე სიტყვით“ ახერხებს, რომელიც „ლოგოსია“, ღვთაებრივია, ზესამყაროსეულია. სათქმელის უკეთ შესაცნობად ბასილ ზარზმელი მონანიე, სიყვარულით აღსავსე ცრემლით მიმართავს მკითხველს თანადაუდგეს ამ ღვაწლის გადმოცემაში.

წმიდა სერაპიონი რომ მომავალში გამორჩეული იქნებოდა, ავტორის მხრიდან კიდევ ერთხელ არის აღნიშნული და სერაპიონის ბიოგრაფიულ შტრიხებს ხელახლა ამეტყველებს: „ესე ნეტარი და ყოვლად ქებული სერაპიონ აღმოსცენდა ქვეყანასა კლარჯეთისასა მშობელთაგან ღირსითა და პატიოსნებით და ლიტონად ცხორებულთა...“ (ბასილ ზარზმელი, 1987: 640), რომელიც თავიანთი შრომით ცხოვრობდნენ და გლახაკებსაც თანაშეწოდნენ. ცხოვრობდნენ სიმდაბლით, იქცოდნენ წინასწარმეტყველის მსგავსად: „ვის მოვხედნე, გარნა მშვიდსა და მდაბალსა“ (ბასილ ზარზმელი, 1987: 640).

მშობლების დახასიათებაშიც კი ჩანს სერაპიონის, როგორც მომავალი მოძღვრის სახე, როგორ გააგრძელებს მშობლების სათნო ცხოვრებას, რომელშიც მას უდიდესი სიმდაბლე შეეწევა. დედის გარდაცვალების შემდეგ ჰაგიოგრაფი ავტორი წერს: „...ნათლად გამომყვანებელი (სერაპიონის და მისი ძმების – დ. ბ.) მათი ნათლად წარუვალად მიიცვალა“ (ბასილ ზარზმელი, 1987: 641), მამის შესახებ კი: „... არამედ შემდგომად არამრავალთა წელთა აღესრულა მამადცა ამათ ნეტართად და წინაშე ღმრთისა მიიცვალა სიბერითა კეთილითა განპოხებული...“ და დარჩნენ სამი ძმა მსგავსად ბაბილოვნისა ყრმათა, აღსა მას შინა სიგლახაკისასა შეთხეულნი“ (ბასილ ზარზმელი, 1987: 641). ბასილ ზარზმელი ერთ ადგილას სიტყვას უხვევს და მკითხველს აფრთხილებს, რომ ბოლოში გამოჩნდება „... თუ ვითარი ტკბილი და მშვენიერი დამწიფდა ტევანი მათისა მის მოძღვრებისა ნამუშევართად“ (ბასილ ზარზმელი, 1987: 641).

ჰაგიოგრაფი ავტორი საფუძველშივე ამზადებს მკითხველს დიდ მოძღვართან შესახვედრად, წმ. სერაპიონი, როგორც ღვთისაგან რჩეული და პარების უდაბნოს პირველი მოძღვრის მიქაელისგან ხელდასხმული, მის მოწაფეთა დასში იქნა აღრაცხული და მამა მიქაელმა „შეიტკობო ტალანტი – მოღვაწეობად უცხოთა და გლახაკთად“ (ბასილ ზარზმელი, 1987: 642).

სულიერი ცხოვრების სისრულისათვის სერაპიონ ზარზმელი და მისი თანამოსაგრენი ყველაფერს სწავლობდნენ, ხელოვან მხატვართა მსგავსად, როგორ განეხორციელებინათ და აღესრულებინათ კეთილად მომავალი საქმე: „ამით ესევითარითა საქმითა აღასრულეს ჟამი მრავალი წინაშე მისსა და ყოვლითურთ მობაძავ მისსა იქმნეს“ (ბასილ ზარზმელი, 1987: 643).

სულიერი ცხოვრების მისია, წმიდა სერაპიონის მხრიდან, როგორც ზემოთაც აღვნიშნეთ, დაიწყო ოჯახიდან, უფლის ხელდასხმის და რჩეულობის შედეგად, დასაწყის ეტაპად ასევე მოვიაზრებთ მის მისვლას მამა მიქაელთან ოპიზაში, საიდანაც იწყება ის შეჭირვებული გზა, რომელიც მიდის სამცხეში დიდი ღვაწლის აღსასრულებლად რომ ყალიბდება. ყოველივე ეს ნათლად გაცხადდა იმ ხილვაში, რაც ეჩვენა მამა მიქაელს, რითაც ეუწყა, რომ მისი მოწაფეები (სერაპიონი და იოანე) უნდა წასულიყვნენ „ქვეყნად სამცხისა“, უჩვენებდა ადგილსა და ნიშს ეკლესიის აღსაშენებად. მონასტრამდე უწყებელი გზა სირთულეებით და დაბრკოლებებით აღიბეჭდა. მამა მიქაელი მიმართავს: „... საყვარელო შვილო და ქრისტეს მიერ ძმად სერაპიონ! ფრიად მძიმედ აღმოჩნდა ბრძანებად ესე, რამეთუ ფრიადთცა უყვარს სულსა თანაზრდილობით და უფროდსა – რომელნი საღმრთოდთა სიყვარულითა შეკრულ იყვნენ. აწ ვინადთგან საღმრთოდ არს ბრძანებად ესე, რადთა განხვიდე ამიერ და აღაშენო სულით სამზრუნველოდ, სადა-იგი გიჩვენოს შენ ღმერთმან“ (ბასილ ზარზმელი, 1987: 643).

ღმერთის რჩეულობა თვით შეიცავს ჯვრით სავსე, რთულად გასავლელ, ეკლიან გზას, რომელიც წუთისოფლისა და ზესთასოფლის დრო-სივრცულ გარემოს მოიცავს ერთიანობაში, რათა უფრო სრულყოფილად გაცხადდეს ღმერთის ერთარსობა, ერთმთლიანობა, რომელიც მთელი სამყაროს განუყოფლობას და მარადიულ არსებობა-სიცოცხლეს განსაზღვრავს. ეს უკვდავი გზა მიწიერ გარემოში ღვთაებრივის განფენით აღასრულა წმ. სერაპიონმა, ამ გზაზე წმიდანმა, ღმერთის სიყვარულით შეკრულმა

და განმტკიცებულმა, აღაშენა „სული სამზრუნველო“ (ბასილ ზარზმელი, 1987: 643): „... რადთა ცხოველი ხატი განკაცებისა მისისა იტვირთო და ეგრეთ განხვიდეთ, რადთა აღ-რა-აშენოთ წმიდა ეკლესია, მას შინა აღმართოთ იგი თავყანის საცემელად და სენთა და უძღურთა განმდევნელად სულთა მრავალთა გამოსახნელად“ (ბასილ ზარზმელი, 1987: 644).

წმიდა სერაპიონ ზარზმელის სათნო ცხოვრება, საღმრთო გვირგვინით შემოსილი, მამა მიქაელმა ასე გააცხადა: „... მზა ყავ თავი შენი სლვად გზათა და თანამოგზაურ შენდა ყავ ძმად შენი იოვანე და ოთხნი ძმათა ამათგანნი“ (ბასილ ზარზმელი, 1987: 644). აღნიშნულ გზაზე, რომელიც სიკეთედაკლებული იყო, ბოროტებისკენ მიდრეკილი და რთული გასავლელი, კერძოდ, იმ ადგილას, სადაც ეკლესია უნდა აშენებულიყო, ამ ადგილის მცხოვრებნი „იყვნეს ყოვლითურთ მხეცებრივ უწირავ და ბოროტი“ (ბასილ ზარზმელი, 1987: 645), – გვაუწყებს ავტორი. ამ ნათქვამშიც ცხადად ჩანს, როგორი დაბრკოლებების გადალახვა უწევდაც გასავლელ გზაზე წმ. სერაპიონს და მის ძმებს, არადა, სწორედ ასეთი სირთულის დაძლევით მიიღწეოდა ყოველთვის სიკეთის დამკვიდრება. როგორც წმიდა წერილში იკითხება: „ვითარმედ „მოიყვანეს ქრისტე წვერამდე მის მთისა, რომელსა ზედა ქალაქი მათი დაშენებულ იყო“, ეგრეთვე წმიდანი ესე პირამდე მის მდინარისა, რომელ არს აღმოსავალით ადგილსა მას“ (ბასილ ზარზმელი, 1987: 645).

დასახელებულ გზაზე წმ. სერაპიონის და მისი ძმების საგზალი იყო ლოცვა²: „ლოცვა ამ სოფლისა და ზესთასოფლის, წარმავლობისა და წარუვალობის – მარადიულობის მაკავშირებელია, შემწეა წუთისოფლისაც და წარმავალთა სასუფეველის მკვიდრობისაც, ეს კი სამყაროს ერთიანობის საფუძველი, მისი მთლიანობის საყრდენია“ (ბეთხოშვილი, 2022: 56), ამავე დროს, „თანაეტირთა ცხოველი ხატი ფერისცვალებისა თანაშემწედ და სასოდ ყოველთა ქრისტეანეთა. ერთი შეხედვით, ეს გზა „უჭირველი“ იყო იქამდე, სანამ არ მივიდნენ ცამდე მაღალ მთაზე, რომელსაც „ბერასჯვარ“ ეწოდების. სიმბოლური გააზრებით, ცამდე მაღალი მთა ღმერთის სავანეს, მასთან ახლოს დავანებულ ღვთიურ ადგილს მოასწავებს; „ბერასჯვარ“ – დასახელება საინტერესოა, პოლისემიურ სახელწოდებასთან გვაქვს საქმე, ერთია, როგორც მარტომყოფი, განდევილური, წმიდა ასკეტური სამოღვაწეო ადგილი, მეორე, იმ ჯვრის ტვირთვა, რომელიც გოლგოთაზე უფლის ჯვარცმასთან იგივდება, რომელმაც, როგორც ღვთაებრივმა სივრცემ, დაიტია კაცობრიობის ცოდვები და გადაფარა ნათლით, სიკეთით, რამაც უნდა განაძლიეროს ისევე ამ წუთისოფლის მკვიდრობისათვის, რომელიც არის საფუძველი კვლავ განღმერთობის გზაზე გავლისათვის.

ფერისცვალების ხატი ამ ღვთაებრივ გზას სიწმინდით მოსავს და, გარდა ამისა, მან უნდა მოახდინოს ფერისცვალება, გარდაქმნა სულიერი ცხოვრების გზაზე შემდგარი სერაპიონის და მისი ძმების შინაგან სამყაროში; ფერისცვალების ხატი უდაბნოს გზაზე მავალთ შეაცნობინებს ჯერ კიდევ მიწიერ გარემოში წარმავალთ სულიერი ღვაწლის აუცილებლობას, რაც უდაბნოს გზაზე სლვის დროს უნდა განხორციელდეს. უდაბნო არსებობის ორ მთავარ შრეს მოიცავს: ერთი იმას, რაც ფერისცვალებამდე არსებობს, მეორე, ფერისცვალების ეტაპს, სრულიად განსხვავებულს წინარე არსებობისგან და სხვა არსისაა, განსხვავებული მხატვრული ფუნქცია აქვს დაკისრებული, ეს უკანასკნელი არის ეტაპი, რომელიც ღრმა სულიერი ცხოვრების დასაწყისია, მიმართული იმ მისიის აღსასრულებლად, რომლის გამოხატულებასაც საბოლოოდ წმ. სერაპიონის სულიერი ცხოვრება წარმოადგენს. ნაკლებად ხედვის მატარებელი ადგილის, ტყის კაცთა უვალ გზაზე „მიმო-რა-ვიდოდეს ჭირით და შრომით ადგილთა მათ იწროთა“ (ბასილ ზარზმელი, 1987: 645), მონიშნეს ადგილები, სადაც სასწაულებიც ხდებოდა. „და გულსავსებით მეცნიერ იქმნეს, ვითარმედ არა ცუდ და ამაო არს გზად იგი საჭიროებით სლვისა მათისა“ (ბასილ ზარზმელი, 1987: 645).

² ლოცვის შესახებ „სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრების“ მიხედვით ვმსჯელობ შრომებში, იხ. ჟურნ „ინტელექტი“, I, #2(67), 2020; II, 2022, #1(71).

სულიერი ძმებისათვის ყოველი ახალი შემადღებელი ბორცვის პოვნა მათთვის „ახალი“ სულიერი ცხოვრების განხორციელების საფუძველი ხდება, წყალი კი, როგორც ღვთაებრივი სიცოცხლის წყარო, შემადღებულ ადგილთან ერთად, როგორც სულიერ სისავსესთან შეზავებით, თანაზიარს ხდის მათ საქმიანობას ღმერთთან და „გულსავსე ჰყოფდა წადილსა მას მგზავრობისასა“ (ბასილ ზარზმელი, 1987: 645).

დამოწმებული ლიტერატურა:

1. ბასილ ზარზმელი, 1987 _ ბასილ ზარზმელი, „სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრება“, წიგნში: ქართული მწერლობა, ტ. პირველი, გამომც. „ნაკადული“, თბ., 1987.
2. ბეთხოშვილი, 2022 _ ბეთხოშვილი დ., ლოცვის მხატვრული ფუნქცია „სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრებაში“ (I), რეცენზირებადი საერთაშორისო პერიოდული სამეცნიერო ჟურნ. „ინტელექტი“, გამოიცემა საქართველოს მეცნიერებისა და საზოგადოების განვითარების ფონდი „ინტელექტის“ მიერ, თბილისი, 2022 წელი., # 1(71), აპრილი.
3. ტაო-კლარჯეთის მწიგნობრული მემკვიდრეობა, 2018 _ ტაო-კლარჯეთის მწიგნობრული მემკვიდრეობა (გამოკვლევა, ტექსტები), ავტორები: მზია სურგულაძე, ნესტან ჩხიკვაძე, ლელა შათირიშვილი, მაია კარანაძე, ნიკოლოზ ჟღენტი, ეთერ ედიშერაშვილი, კ. კეკელიძის სახელობის საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, თბ., 2018.
4. ქეთევან ჯერვალიძე, ძველი და ახალი აღთქმის ღმერთის იგივეობის საკითხი ბასილ ზარზმელის „სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრებაში“, 2022. 20. 06.

<https://manuscript.ge/wp-content/uploads/2019/11/Tao-Klarjeti-1.pdf>
<https://ketevanjervalidze.wordpress.com/2011/04/02/%E1%83%AB%E1%83%95%E1%83%94%E1%83%9A%E1%83%98-%E1%83%93%E1%83%90-%E1%83%90%E1%83%AE%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%98-%E1%83%90%E1%83%A6%E1%83%97%E1%83%A5%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%A1-%E1%83%A6%E1%83%9B/>

რეზიუმე

ბასილ ზარზმელის "ცხოვრება სერაპიონ ზარზმელისა" ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი და ღირებული თხზულებაა ქართულ აგიოგრაფიულ მწერლობაში, რომელიც ასახავს სამცხის სულიერ-კულტურულ მდგომარეობას VIII-IX სს. რომელიც სერაპიონმა თავიდანვე, შედარებით უბრალო ცხოვრებით, ზარზმის ეკლესიის მშენებლობის დასრულებამდე გამოიარა. ბასილი ზარზმელი თავის ნაშრომში ხშირად აღნიშნავს წმიდა სერაპიონის მიერ გზაზე ჯვრის ტარებას, რაც მრავალმხრივ სემანტიკას ატარებს, ამ შემთხვევაში ჩვენ ყველაზე მეტად ორმაგი ჯვრის მატარებელ წმინდანად გამოსახული ვართ: სიცოცხლის მატარებელი. სამყარო გარდაქმნის წარსულის მიმე ტვირთს და ავსებს მას სულიერი არსით, რომელიც მარადიულია, ნეტარების მომტანი; წმიდა სერაპიონ ზარზმელი თავის არსში ერთდროულად ათავსებს ამქვეყნიურ სივრცეს და ზეციურ სასუფეველს, რომელიც ღვთის მსგავსების წინამძღვარია, მატერიალურ და სულიერცხოვრებას ერთიანობაში აქცევს, ამქვეყნიური წარმავლობა ზეციურ მარადისობად გარდაიქმნება; წმიდა სერაპიონი ღვთის სათნო კაცია - ის წმინდანია, მისი მისიით აღსრულებული სასწაულებიც ადასტურებს იმას, რასაც მაცხოვრის ფერისცვალების ხატი, რომლის ძალით აღჭურვილი ხატი აღასრულებს ღვთის ნებას და წმ. მიქაელის ხელდასხმით კურთხეულ აღმასრულებელ მისიას. წმიდა სერაპიონ ზარზმელი წარმოადგენს გზას, რომელიც განვლო უფაღმა, სერაპიონმა მიიღო, გაითავისა, გააფართოვა, ახალი შინაარსით აღავსო ღვთისა და უდაბნოს პირველი მოძღვრის, მამა მიქაელის ხელდასხმით მიცემული და დასახული „ახალი“ გზა. თავად წმინდა სერაპიონის მიერ ღმერთის არჩევა შეიცავს ძნელად გასავლელ, ეკლიან გზას, რომელიც მოიცავს სამყაროს დრო-სივრცულ გარემოს და ზებუნებრივი სამყაროს ერთიანობას სახავს, რათა უფრო სრულად გამოავლინოს ღმერთის ერთიანობა,

ერთობა, რომელიც განაპირობებს მთელი სამყაროს განუყოფლობას და მარადიულ არსებობა-სიცოცხლეს. ეს უკვდავი გზა მიწიერ გარემოში ღვთაებრივის გავრცელებით აღსრულდა. ამ გზაზე მყოფმა წმინდანმა სერაპიონმა, ღვთის სიყვარულით შეკრულმა და განმტკიცებულმა, სიკეთით გავრცელებული სულის საზრდო დააფუძნა.

Dali Betkoshvili

The artistic function of the path of spiritual life in "The Life of Serapion Zarzmel"

Summary

Basil Zarzmeli's "Life of Serapion Zarzmeli" is one of the most important and valuable works in Georgian hagiographical writing, which reflects the spiritual and cultural situation of Samtskhi in the 8th-9th centuries. which Serapion went through from the beginning, a relatively simple life, to the end of the construction of the church of Zarzmi. In his work, Basil of Zarzmel often refers to the carrying of the cross by Saint Serapion on his way, which carries a multifaceted semantics, in this case we are most of all depicted as a saint carrying a double cross: the bearer of the life of the world transforms the heavy burden of the past and fills it with spiritual essence, which is eternal, bringing bliss; Saint Serapion of Zarzmel simultaneously places the worldly space and the heavenly kingdom in his essence, which is the harbinger of God's likeness, makes material and spiritual life into unity, imagines the worldly transience is transformed into heavenly eternity; Saint Serapion is a virtuous man of God - he is a saint, if this is true, the miracles performed by his mission also confirm what the icon of the Transfiguration of the Savior, equipped with the power of which fulfills the will of God and St. To the executive mission blessed by Michael's ordination. Saint Serapion of Zarzmel represents the path that the Lord took, Serapion accepted, grasped, expanded, filled with new content the "new" path given and laid by the ordination of God and the first teacher of the desert Father Michael, presented in a new time and space. The choice of God by Saint Serapion itself contains a cross-filled, hard-to-pass, thorny path, which includes the time-space environment of the world and the supernatural world in unity, in order to more fully reveal God's unity, unity, which determines the indivisibility of the whole world and eternal existence-life. This immortal way was fulfilled by the spread of the divine in the earthly environment. Serapion, the saint on this path, bound and strengthened by the love of God, built a place of nourishment for the soul, spread with goodness.

0231 ენის დაუფლება LANGUAGE ACQUISITION

მაია თევზაძე
ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Ilia State University

ურთიერთმიმართება კულტურასა და ენობრივი ცნობიერების ეროვნულ სპეციფიკას შორის

ენისა და კულტურის ურთიერთკავშირის პრობლემა წარმოადგენს ენათმეცნიერების ერთერთ ცენტრალურ პრობლემას დაწყებული XIX საუკუნიდან (ჰუმბოლდტი, პოტენია და სხვ.) თანამედროვე ეპოქამდე (კოლშანსკი, ვეჟბიკაია, მალინოვიჩი, შმელიოვი, სოროკინი, თელია და სხვ), იმდენად, რამდენადაც ენა არის ის, რაც დევს ადამიანის კულტურაში არსებობის ზედაპირზე.

აღნიშნული პრობლემის გადაწყვეტის პირველ მცდელობებს ვხვდებით ჰუმბოლდტის შრომებში, რომელთა ძირითადი შინაარსი შეიძლება გამოვხატოთ შემდეგი თეზისებით: 1) ენაში ხდება მატერიალური და სულიერი კულტურის ხორცშესხმა; 2) ყოველი კულტურა არის ეროვნული, მისი ეროვნული ხასიათი გამოიხატება ენაში სამყაროს განსაკუთრებული ხედვის მეშვეობით. ენას ახასიათებს ყოველი ხალხისთვის სპეციფიური შინაგანი ფორმა; 3) ენის შინაგანი ფორმა არის "ხალხის სულის", მისი კულტურის გამოხატულება; 4) ენა წარმოადგენს შუამავალ რგოლს ადამიანსა და მის გარემომცველ სამყაროს შორის (1, 95-104).

აზრი იმის შესახებ, რომ ენა და ობიექტური რეალობა სტრუქტურულად ერთმანეთის მსგავსია, გამოთქმული აქვს ჯერ კიდევ ელმსლევს. იგი აღნიშნავს, რომ ენის სტრუქტურა შეიძლება გავუთანაბროთ ობიექტური სინამდვილის სტრუქტურას, ან შეიძლება განვიხილოთ როგორც მისი მეტნაკლებად დეფორმირებული ასახვა (2, 103).

რიგი მეცნიერები აღნიშნავენ, რომ ენა და კულტურა თავისი გამოვლენის ფორმებსა თუ ფუნქციურ დანიშნულებებში წარმოადგენს ადამიანის არსებით ატრიბუტებს (7, 227). მათი აზრით, ბუნებრივი ენა, როგორც ანთროპოცენტრული ფენომენი, განმსჭვალავს ადამიანის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ყველა სფეროს. ლინგვისტიკა და კულტურა გარკვეულ ურთიერთქმედებაშია ერთმანეთთან, რადგან ენა წარმოადგენს ამა თუ იმ კულტუროლოგიური მნიშვნელობის მინიჭების თუ ამოხსნის ერთერთ ძირითად საშუალებას, მნიშვნელობის, რომელიც მოცემულია ისეთ ენობრივ ერთეულებში, როგორებიცაა სიტყვა, წინადადება, ტექსტი/დისკურსი.

ენა და კულტურა ერთმანეთის მიმართ არის ურთიერთდამოკიდებულებისა და ურთიერთგავლენის კავშირში. კამათს იმის შესახებ, თუ რომელია პირველადი, აზრი არ აქვს, ვინაიდან მას მივყავართ ენის წარმოშობის გადაუჭრელ პრობლემამდე. ენას არ შეუძლია არსებობა კულტურის გარეშე, ისევე როგორც კულტურა ვერ არსებობს ენის გარეშე. ისინი ქმნის ერთ მთლიანობას, რომლის ნებისმიერი ნაწილის ცვლილება აუცილებლად იწვევს მისი მეორე ნაწილის ცვლილებას.

ენისა და კულტურის ურთიერთკავშირის შესწავლაში არსებობს რამდენიმე მიდგომა. პირველი მიდგომის არსი მდგომარეობს იმაში, რომ ენა ასახავს სინამდვილეს და კულტურა არის აღნიშნული სინამდვილის განუყოფელი ნაწილი, ე. ი. ენა წარმოადგენს სინამდვილის უბრალო ასახვას და შესაბამისად, ენა განიცდის ცვლილებებს სინამდვილის, კულტურულ-ეროვნული სტერეოტიპების ცვლილებების კვალდაკვალ.

მეორე მიდგომის ფარგლებში აღნიშნული პრობლემა შესწავლილია სეპირისა და უორფის სკოლის მიერ. მათ მიერ შემუშავებულ ლინგვისტური ფარდობითობის თეორიას საფუძვლად უდევს რწმენა იმის შესახებ, რომ ადამიანები სამყაროს ხედავენ განსხვავებულად, საკუთარი ენის პრიზმის გავლით, რეალური სამყარო არსებობს იმდენად, რამდენადაც იგი აისახება ენაში. აღნიშნულ ჰიპოთეზაში შეიძლება

გამოვყოთ შემდეგი ძირითადი დებულებები: 1) ენა განაპირობებს მასზე მოლაპარაკე ხალხის აზროვნების მანერას; 2) რეალური სამყაროს შეცნობის ხერხები დამოკიდებულია იმაზე, თუ რომელ ენაზე აზროვნებენ სუბიექტები.

აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ არსებობს ნაშრომები, რომლებშიც მოცემულია აღნიშნული თეორიის კრიტიკა და რომლებშიც აღნიშნულია, რომ: 1) ცნებების წყაროს წარმოადგენს გარე სამყაროს საგნები და მოვლენები. ნებისმიერი ენა თავის გენეზისში არის ადამიანის მიერ გარემომცველი სამყაროს ასახვის შედეგი და არა თვითკმარი ძალა, რომელიც თავად ქმნის სამყაროს; 2) ენა მნიშვნელოვანწილად არის მოყვანილი ჰარმონიაში ადამიანის ფიზიოლოგიურ თავისებურებებთან, მაგრამ აღნიშნული თავისებურებები წარმოქმნილია ცოცხალი ორგანიზმის გარე სამყაროსთან ხანგრძლივი ადაპტაციის შედეგად; 3) არაენობრივი კონტინუუმის არაერთგვაროვანი გადანაწილება ხდება პირველადი ნომინაციის პერიოდში, რაც აიხსნება ასოციაციების მრავალფეროვნებით და ენობრივი მასალის განსხვავებებით, რომლებიც შემონახულია და გადმოდის გარდასული ეპოქებიდან.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ადამიანს აქვს უნარი აითვისოს სინამდვილის ნებისმიერი სახე, განიცადოს აკულტურაცია, თუმცა შეგნებულად თუ შეუგნებლად იგი მიდრეკილი იქნება მოღვაწეობის იმ სახეობებისკენ, რომლებიც დამახასიათებელია მისი კულტურისთვის. შესაბამისად, ეროვნული ცნობიერებები სერიოზულად განსხვავდება ერთმანეთისგან, მაგრამ აღნიშნული განსხვავებები დეტერმინირებულია არა ენით, არამედ სოციოკულტურული პირობებით.

შეიძლება ასევე გამოვყოთ მესამე მიდგომა, რომლის ფარგლებშიც ენა განიხილება როგორც კულტურის ფაქტი. ენა, უპირველეს ყოვლისა, არის; 1) კულტურის შემადგენელი ნაწილი, რომელიც მემკვიდრეობით გადმოგვეცემა ჩვენი წინაპრებისგან; 2) ენა არის ძირითადი ინსტრუმენტი კულტურის ასათვისებლად; 3) ენა არის ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანი კულტურულ მოვლენათა შორის.

ურთიერთობა ენასა და კულტურას შორის შეიძლება განხილულ იქნას როგორც მთელისა და ნაწილის კავშირი. ენა შეიძლება აღქმული იქნას როგორც კულტურის კომპონენტი და მისი იარაღიც; თუმცა ამავე დროს ენა ზოგადად კულტურასთან მიმართებით ავტონომიურია და შეიძლება განხილულ იქნას როგორც დამოუკიდებელი, ავტონომიური სემიოტიკური სისტემა.

ენისა და კულტურის ურთიერთკავშირის კონცეფცია ჩვენთვის ახლობელია, მის თანახმად ენის ყოველი მატარებელი ამავედროულად არის შესაბამისი კულტურის მატარებელიც და ამგარად ენობრივი ნიშნები იძენს უნარს, რომ შეასრულოს კულტურის ნიშნების ფუნქცია და შედეგად გადმოსცემს კულტურის ძირითად მომენტებსა და განწყობებს. სწორედ ამის გამოა, რომ ენას აქვს უნარი გადმოსცეს მისი მატარებლების კულტურულ-ეროვნული მენტალობა.

როგორც აღნიშნავს ლევი-სტროსი, ენა იმავდროულად არის კულტურის პროდუქტი, მისი მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილი და კულტურის არსებობის პირობა. სუფრო მეტიც, ენა არის კულტურის არსებობის სპეციფიური საშუალება, კულტურული კოდების ფორმირების ფაქტორი (4, 241).

“კულტურა ცხოვრობს და ვითარდება “ენობრივ გარსში ». თუ პრიმიტიული კულტურები იყო საგნობრივი, თანამედროვე კულტურები სულ უფრო ვერბალური ხდება, რაც გზას უხსნის ენას ახალი შესაძლებლობებისკენ. ადამიანთა გონებაში ფიქსირდება სიტყვიერი შტამპები, რომლებიც სამყაროს აძლევს შესაბამის შეფერილობას »(8, 144)....

კულტურის შინაარსი გამომდინარეობს გამოცდილებიდან, რომელსაც ადამიანი იძენს გარე სამყაროსთან შეხების პროცესში და რომელიც სრულიად თავისებურად ყალიბდება და გადაეცემა თაობიდან თაობას, ამასთანავე ყოველ ახალ თაობას მასში თავისი კორექტივები შეაქვს. კულტურული კატეგორიები სპეციფიურ ფორმას იძენს როგორც ცალკეული ინდივიდების მიერ მათი ათვისების პროცესში, ასევე ერთი საერთო კულტურის განსხვავებულ ჯგუფებში. ამასთან დაკავშირებით აღიარებულია ერთიანი კულტურული ტრადიციის ვარიატულობის ფაქტი (13, 12). კულტურის არსებობა,

ეს არის მისი ინტერპრეტაციის პროცესი. იყო კულტურის მატარებელი - ნიშნავს ახდენდეს მის ინტერპრეტაციას. შეგვიძლია მივუდგეთ კულტურას, როგორც ფსიქოლოგიურ ადაპტურ მექანიზმს, რომელიც ადამიანს აძლევს საშუალებას, განსაზღვროს თავისი ადგილი სამყაროში და შექმნას სამყაროს ხატი, რომელშიც მას შეეძლება იმოქმედოს, ერთგვარი წარმოდგენათა გაუცნობიერებელი კომპლექსი, მოწესრიგებული და დაბალანსებული სქემა, რომელიც უზრუნველყოფს სამყაროში ადამიანის აქტივობებისთვის შესაძლებლობებს და რომელიც ინდივიდუალურია ყოველი ეთნოსისთვის.

ეთნოსის სამყაროს ხატი ყალიბდება ერთგვარი «ცენტრალური ზონის» ირგვლივ, რომელიც შეიცავს კონკრეტული საზოგადოების ეთნიკურ კონსტანტებს, ღირებულებებსა და რწმენებს შეკვეცილი სახით.

სამყაროს ხატის ცნებას ჩვენ განვიხილავთ როგორც სამყაროს ერთიან გლობალურ ხატს, ადამიანის სულიერი აქტივობის შედეგს. მისი ობიექტივაცია ხდება ენაში, ქესტებში, მუსიკაში, რიტუალებში, ეტიკეტში და ა. შ. იგი არეგულირებს ადამიანთა ქცევას, წარმოადგენს რა უნივერსალურ შუამავალს ადამიანის კულტურის განსხვავებულ სფეროებს შორის, საზოგადოებაში ადამიანის ინტეგრაციის ღერძს. სამყაროს ხატი სინთეზირდება ადამიანის მიერ კულტურის არსებული მასალის საფუძველზე. საგნობრივი სამყარო ივსება მნიშვნელობებით. (9, 19...).

კულტურის «ცენტრალური ზონა» წარმოადგენს ეთნიკურობის საფუძველს, შინაგან ღერძს, რომელიც განსაზღვრავს კულტურული ტრადიციის და ეთნიკური ჯგუფის საზღვრების მოქნილობას და დინამიურობას. ეთნოსის არსებობის განსხვავებულ პერიოდებში სამყაროს ხატმა შეიძლება იცვალოს ფორმა, მაგრამ ყველა ანალოგიურ შემთხვევაში კულტურის «ცენტრალური ზონა» რჩება უცვლელი. ყოველი ეთნოსისთვის სპეციფიური ქმედება (უფრო ზუსტად ადაპტაციურ-ქცევითი მოდელები, როგორც ადამიანის მიერ გარემომცველი სამყაროს აღქმის საშუალება) ქმნის კულტურის «ცენტრალურ ზონას» - სამყაროს ეროვნული ხატის უცვლელ ნაწილს, რომლის გარშემოც იქმნება ახალი ხატი. სამყაროს ეთნიკური ხატი წარმოადგენს კულტურის «ცენტრალური ზონის» გამოხატვის ერთერთ ფორმას (5, 267...).

კულტურის «ცენტრალური ზონის» ძირითადი ელემენტებია ეთნიკური კონსტანტები – გაუცნობიერებელი კომპლექსები, რომლებიც ყალიბდება ეთნოსის გარემომცველ სამყაროსთან ადაპტაციის პროცესში და ეროვნულ კულტურაში ასრულებს ეთნოსის გარე სამყაროსთან ადაპტაციის პროცესზე პასუხისმგებელი ძირითადი მექანიზმების როლს. ეთნიკური კონსტანტების სისტემა სპეციფიურია თითოეული ეთნიკური კულტურისთვის და წარმოადგენს იმ პრიზმას, რომლის გავლითაც ადამიანი აღიქვამს სამყაროს (5, 271). სამყაროს ეროვნული ხატი, დამახასიათებელი ყოველი ტრადიციული სოციუმისთვის, ასტრუქტურირებს ყოფის ყველა ასპექტს და დინამიურად უკავშირებს მათ ადამიანს.

კულტურის კიდევ ერთ უმნიშვნელოვანეს ასპექტს წარმოადგენს ეთნიკურ ღირებულებათა სისტემა, რაშიც იგულისხმება ეთნოსის კულტურული ტრადიციების ერთობლიობა, რომელთაც თავად ეთნოსი აღიქვამს ყველაზე მეტად სპეციფიურ მახასიათებლებად, თავისი ისტორიული და კულტურული თვითმყოფადობის გამომხატველად (13, 15). არსებობს აზრი, რომ სწორედ საზოგადოებაში არსებული ის ღირებულებები, რომლებიც ითვლება ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანად, წარმოადგენს სოციოტიპური ქცევის რეგულატორებს (24). მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილების ხერხი და ქმედების მოტივაციის ხასიათი მიეკუთვნება «ღირებულებათა ორიენტაციის» განმსაზღვრელი ფაქტორების რიგს (15, 9).

მოთხოვნილებათა სფეროში ღირებულება განიხილება ადამიანის უნარის თვალსაზრისით, რომ აღიქვას რაიმეს აუცილებლობა და მიზანშეწონილობა, ასევე აირჩიოს ხერხები აღნიშნული აუცილებლის და სასურველის მისაღწევად, რაც განსაზღვრავს ინტერესებს, მოტივაციებს, მიზანდასახულობას და მათი მიღწევის საშუალებებს. ადამიანის ძირითად მოთხოვნილებად აღიარებულია არაწინააღმდეგობრივი, ადამიანის თანაზომიერი სამყაროს ხატის მოთხოვნილება, როგორც მისი გაგებისა და მასთან ჰარმონიაში ყოფნის პირობა (15, 10).

ტრადიციული ცნობიერების შინაარსი წარმოადგენს გარკვეულ სტრუქტურას, რომლის ფარგლებშიც ადამიანი განსაზღვრავს თავის ადგილს სამყაროში, ამყარებს კავშირებს « მე »-სა და « ჩვენ »-ს, « მე »-სა და « ისინი », « მე »-სა და გარემომცველ სამყაროს შორის (5, 274). სამყაროს ხატი წარმოადგენს ეთნოსის კულტურის ფუძემდებლურ კომპონენტს და იგი ყოველი კულტურისთვის ინდივიდუალურია და წარმოებულია ეთნიკური კონსტანტებისა და ღირებულებითი ორიენტაციისგან. ეთნიკური კონსტანტები დროში უცვლელია, ხოლო ღირებულებითი ორიენტაცია განიცდის ცვლილებებს და შეზღუდულია კულტურის ჩარჩოებით.

ნ. უფიმცევას თვალსაზრისით ეთნიკურობა აღიქმება როგორც კულტურული არქეტიპების ერთობლიობა, რომლებიც განიხილება როგორც «კოლექტიური არაცნობიერის» სიღრმისეული განწყობები, რომლებიც რთულად ექვემდებარება ცვლილებას, ან როგორც მენტალიტეტი, როგორც « სიმბოლოების ერთობლიობა, რომლებიც ყალიბდება ყოველი მოცემული კულტურულ-ისტორიული ეპოქის ფარგლებში და ფიქსირდება ადამიანთა ცნობიერებაში ურთიერთობათა პროცესში (12).

მენტალიტეტის ცნებასთან განუყოფლად არის დაკავშირებული ისეთი ატრიბუტი, როგორიცაა იდენტობა, რომელიც ვლინდება ადამიანის უნარში, რომ მიანიჭოს ერთგვარი მნიშვნელობები ობიექტური თუ სუბიექტური სამყაროს ერთგვარ მოვლენებს, სხვაგვარად რომ ვთქვათ, მოახდინოს შეგნებულად მათი ერთნაირი ინტერპრეტირება და მათი გამოხატვა ერთსა და იმავე სიმბოლოებში. აქ საქმე გვაქვს საერთო “ეროვნული ხასიათის” გამოვლინებასთან. ეროვნული ხასიათი შეიძლება გავიგოთ, როგორც კულტურისა და გენოტიპის ერთობლიობა, ამიტომ იგი მოიცავს არა მარტო გაუცნობიერებელ კულტურულ არქეტიპებს, რომელთა ათვისება ხდება სოციალიზაციის პროცესში, არამედ აგრეთვე ინდივიდთა ბუნებრივ ეთნოფსიქოლოგიურ მახასიათებლებს (3, 195).

ბოლო დროს ცნება “ეროვნული ხასიათი“ შედარებით იშვიათად იხმარება. ეთნიკური ერთობის ფსიქოლოგიური თავისებურებების აღსანიშნად იგი ჩაანაცვლა ცნებებმა “მენტალობა”, “მენტალიტეტი”. როგორც აღნიშნავს ი. პრივალოვა, “მენტალობა” – ეს არის მსოფლხედვის პროცესი, სამყაროს აღქმის საშუალება, რომლის შედეგად ყალიბდება ხატები და წარმოდგენები (10, 85).

რიგი მეცნიერები განსაზღვრავენ მენტალობას, როგორც ფსიქო-სოციალურ განწყობებს, აღქმის საშუალებებს, გრძნობისა და ფიქრის მანერას, ყოველდღიურ კოლექტიურ ცნობიერებას, რომელიც არ არის სისტემატიზებული მოაზროვნებისა და თეორეტიკოსების კვლევების შედეგად (6, 73). ცნება “მენტალიტეტი” შეიძლება გაგებულ იქნას როგორც სამყაროს აღქმის საშუალება, განპირობებული არსებობის ეთნიკური, სოციალური და ისტორიული პირობებით, როგორც სინამდვილის აღქმისა და გაგების საშუალება, განპირობებული ცნობიერების კოგნიტური სტერეოტიპების ერთობლიობით, რომლებიც დამახასიათებელია გარკვეული პიროვნებისთვის, ადამიანთა სოციალური თუ ეთნიკური ჯგუფისთვის.

კარაულოვი აღნიშნავს, რომ ეროვნული მენტალიტეტი ვლინდება, საგრძნობი ხდება მხოლოდ სხვა მენტალიტეტთან შეხების დროს, ანუ ინტერკულტურულ კომუნიკაციაში. მენტალიტეტი გავლენას ახდენს კოგნიციის პროცესზე, რომელიც დღეისთვის მოიცავს არა მარტო ადამიანის გონებისა და სულიერი სამყაროს ისეთ შემადგენლებს, როგორებიცაა: ცოდნა, გონიერება, ცნობიერება, ჭკუა, აზროვნება, წარმოსახვა, ხელოვნება, ლოგიკური დასკვნა, ფანტაზირება, ოცნება და ა. შ., არამედ იმ ტიპის პროცესებსაც, როგორებიცაა აღქმა, აზრობრივი ხატები, მოგონებები, ყურადღება, შეცნობა (8, 15). კოგნიციის მექანიზმები უნივერსალურია, თუმცა მიღებული ცოდნის განსხვავებები განპირობებულია განსხვავებული ხალხების მენტალიტეტის თავისებურებებით.

თუ ვეცდებით განვაზოგადოთ ზემოთ აღნიშნული საკითხები, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ეროვნული ხასიათის (მენტალიტეტის/მენტალობის) შესწავლა მოწმობს, რომ მისი განსაზღვრის ყველა მცდელობა კულტურულ-სპეციფიკური ნიშან-თვისებების აღწერისა და გამოყოფის საშუალებით არ არის საკმარისი. პპრინციპულად მნიშვნელოვანია, რომ უნიკალურია არა ეროვნული ხასიათის ნიშან-თვისებები, არამედ

ამა თუ იმ ლინგვოკულტურული ერთობის მენტალური სამყაროს სტრუქტურა, დეტერმინირებული კულტურითა და ისტორიული გამოცდილებით.

ლიტერატურა

1. Гумбольдт, В. фон Избранные труды по языкознанию [Текст] / В. фон Гумбольдт. - М. : Прогресс, 1984. - 400 с.
2. Ельмслев, Л. Прологомены к теории языка [Текст] / Л. Ельмслев. - М. : Едито-риал УРСС, 2006. - 248 с.
3. Караулов, Ю. Н. Показатели национального менталитета в ассоциативно- вербальной сети [Текст] / Ю. Н. Караулов // Языковое сознание и образ мира: сб. статей / отв. ред. Н. В. Уфимцева. - М., 2000. - С. 191-206.
4. Леви-Строс, К. Структурная антропология / Пер. с фр. Вяс. В. Иванова [Текст] / К. Леви-Строс. - М.: Академический Проект, 2008. - 779 с. Леонтьев, А. Н. Деятельность. Сознания. Личность [Текст] / А. Н. Леонтьев. - Изд. 2. -М. : Политиздат, 1977. - 304 с.
5. Лурье, С. В. Историческая этнология: учеб. пособие для вузов [Текст] / С. В. Лурье. - М. : Аспект Пресс, 1997. - 448 с.
6. Лушкевич, Е. В. Становление когнитивной структуры слова: лингвоментальный аспект [Текст] / Е. В. Лушкевич // Методология современной психолингвистики: сб. статей ИЯ РАН. - М. : Барнаул. - 2003. - С. 71-89.
7. Малинович, Ю. М. Семиосфера культуры в антропологической лингвистике [Текст] / Ю. М. Малинович, М. В. Малинович // Номинация. Предикация. Коммуникация : сб. статей / отв. ред. А. В. Кравченко. - Иркутск: ИГЭА, 2002. -С. 227-251.
8. Маслова, В. А. Когнитивная лингвистика: учеб. пособие [Текст] / В. А. Маслова. - Мн. : ТетраСистемс, 2005. - 256 с.
9. Постовалова, В. И. Картина мира в жизнедеятельности человека [Текст] В. И. Постовалова // Роль логического фактора в языке: язык и картина мира. - М. -.Наука, 1988.-С.8-70.
10. Привалова, И. В. Интеркультура и вербальный знак (лингвокогнитивные основы МКК) [Текст]: монография / И. В. Привалова. - М. : Гнозис, 2005. - 472 с.
11. Уорф, Б. JI. Отношение норм поведения и мышления к языку [Текст] / Б. JI. Уорф // Новое в зарубежной лингвистике. - М., 1960. - Вып. 1. - С. 135-198.
12. Уфимцева, Н. В. Языковое сознание и образ мира славян [Текст] / Н. В. Уфим-цева // Языковое сознание и образ мира: сб. статей / отв. ред. Н. В. Уфимцева. - М., 2000. - 320 с. - URL : www.ilmg-ran.ru/library/psylingva/sborniki (дата обращения 7.05.2008).
13. Хайрулин, В. И. Лингвокультурологические и когнитивные аспекты перевода [Текст] : автореф. дисс. ... д-ра филол. наук : 10.02.19 / В. И. Хайрулин - М., 1995.-46 с.
14. Хватова, С. С. Этнокультурная специфика идентификации прецедентных имён носителями языка класса [Текст] : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / С. С. Хватова. - Тверь, 2004. - 152 с.
15. Этносемиометрия ценностных смыслов [Текст] : коллективная монография / Н. П. Антипов, Л. Г. Викулова, В. П. Даниленко, Ю. А. Ладыгин, С. Н. Плотникова, Е. Ф. Серебренникова, С. А. Хахалова, Н. Н. Казыдуб, Т. И. Семёнова, Н. Н. Ефимова, А. И. Шарунова, О. М. Готлиб, А. Ю. Сулова, Ю. Н. Карыпкина, С. А. Погодаева, Г. В. Сарвари, А. И. Фофин, И. В. Чернигова, С. В. Туманова, Т. Е. Шишмарёва. - Иркутск : ИГЛУ, 2008. - 529 с. Collombat, I. La Stylistique comparée du français et de l'anglais: la théorie au service de la pratique [Electronic resource] / I. Collombat // Meta: journal des traducteurs / Meta: Translators' Journal, 2003. - №3. - P. 421-428. - URL : www.erudit.org/revue

რეზიუმე

ეროვნული ხასიათის (მენტალიტეტის/მენტალობის) შესწავლა მოწმობს, რომ მისი განსაზღვრის ყველა მცდელობა მხოლოდ კულტურულ-სპეციფიკური ნიშან-თვისებების აღწერისა და გამოყოფის გზით არ არის საკმარისი. პრინციპულად მნიშვნელოვანია, რომ უნიკალურია არა ეროვნული ხასიათის ნიშან-თვისებები, არამედ ამა თუ იმ ლინგვოკულტურული ერთობის მენტალური სამყაროს სტრუქტურა, დეტერმინირებული კულტურითა და ისტორიული გამოცდილებით. ენა წარმოადგენს კულტურის შემადგენელ ნაწილს და მის იარაღს, ჩვენი სულის სინამდვილეს, კულტურის სახეს, რომელიც გაშიშვლებულად წარმოგვიდგენს ეროვნული მენტალიტეტის სპეციფიურ ნიშან-თვისებებს.

Maya Tevzadze

Relationship between culture and the national particularity of language awareness

Summary

The studies of national character (mentality) shows that the attempts to solely define it only by describing and distinguishing culture-specific characteristics are not sufficient. It is of fundamental importance to realize that it is not the characteristics of the national mentality that are unique, rather the structure of the mental world of a linguistic and cultural unity. This structure is determined by culture and historical experience. Language is part of culture and its weapon, the reality of our soul, the face of culture, which bares the specific features of national mentality.

0231 ენის დაუფლება LANGUAGE ACQUISITION

მაია თევზაძე
ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Ilia State University

შეფასებითი გამონათქვამების პრაგმატიკული თავისებურებები პრესის ენაში

ობიექტური რეალობის ასახვა ძირითადად არის შემოქმედებითი აქტი, ხოლო მისდამი შეფასებითი დამოკიდებულება განმსჭვალავს ადამიანის მოღვაწეობის ყველა სფეროს.

ენობრივი შეფასება - ეს არის ობიექტის თუ მოვლენის შესახებ საკუთარი შეფასებითი დამოკიდებულების გამოხატვა ენაში. ეხება რა ბუნებისა და საზოგადოების სამყაროს, ადამიანი არა მარტო აღიქვამს მის ფიზიკურ, ბუნებრივ რაობას, არამედ ახდენს მისი საზოგადოებრივი ფუნქციის გააზრებას - იგი ხვდება, თუ მოცემული საგანი ან მოვლენა რამდენად აკმაყოფილებს მის მოთხოვნილებებს. ამ ტიპის აღქმა იწვევს გარკვეულ რეაქციას-დამოკიდებულებას ფაქტებისადმი. მსჯელობები, რომლებიც ასახავს ამგვარ დამოკიდებულებას, რეალიზდება შეფასებით (აქსიოლოგიურ) გამონათქვამებში.

შეფასებითი დამოკიდებულების გამოხატვას გამონათქვამებში შეიძლება ქონდეს გავრცობელი და გავრცობილი ხასიათი. პირველი ტიპი შეიძლება მოიცავდეს ერთ წინადადებას, რომელშიც თითქმის ყოველთვის არის წარმოდგენილი მითითება შესაფასებელ ობიექტზე და ენობრივ ერთეულზე, რომელიც მოცემულ შემთხვევაში წარმოადგენს შეფასებითობის მატარებელს და რომლის დახმარებითაც გამონათქვამი იძენს შეფასებით მნიშვნელობას. რაც შეეხება შვასებითი მსჯელობის სუბიექტს, იგი შეიძლება გამოხატული იყოს ექსპლიციტურად ამ ტიპის შეფასებით სტრუქტურებში. თუ იგი არ არის წარმოდგენილი, მისი არსებობა ყოველთვის არის ნაგულისხმები. შეფასებითი მსჯელობის საფუძველი აღნიშნული ტიპის კონსტრუქციებში უმრავლეს შემთხვევებში არ არის გამოხატული ექსპლიციტურად.

შეფასების გავრცობილად გამოხატვა დაკავშირებულია გამონათქვამებთან, რომლებშიც გაერთიანებულია რამდენიმე წინადადება, ასეთ შემთხვევებში შეფასება შეიძლება გამოხატული იქნას ან აღწერის, ან სხვადასხვა ხერხის საშუალებით (გამეორებები, პარალელური კონსტრუქციები, წინადადები ერთგვაროვანი წევრებით, ჩამოთვლით). ასეთ შემთხვევებში შეფასების საფუძველი, ანუ მოტივაცია, უფრო ხშირად არის გამოხატული, არის ახსნილი, თუ რატომ აფასებს სუბიექტი დადებითად/უარყოფითად ობიექტს.

აღწერითი ხასიათის ბევრი გამონათქვამი სრულიადაც არ გამოხატავს შეფასებითობას. თუმცა არსებობს კერძოდ შეფასებითი გამონათქვამები, რომელთა დანიშნულება არის სწორედ ამგვარი დამოკიდებულების გამოხატვა. თუმცა ყველაზე მეტად არის გავრცელებული აღწერითი და შეფასებითი მსჯელობების შერწყმა, სადაც შეფასებითი დამოკიდებულების გამოხატვა არის მნიშვნელოვანი, თუმცა თანმდევი მიზანი.

ჩვენ პრესის ენის პრაგმატიკული ასპექტის შესწავლას ვუკავშირებთ მის ნომინატიურ-კომუნიკაციურ დანიშნულებას. ვინაიდან გამონათქვამის პრაგმატიკული ასპექტი შეიძლება უპირველეს ყოვლისა განხილულ იქნას ექსტრალინგვისტური ვითარების ჭრილში, რომელიც დაკავშირებულია კონკრეტული სამეტყველო სიტუაციის სოციო-ფსიქოლოგიურ კლიმატთან.

საგაზეთო მასალის პრაგმატიკული მიზნები განაპირობებს იმ ფაქტს, რომ გაზეთების უმრავლესობა განკუთვნილია არა ზოგადად მკითხველისთვის, არამედ “თავისი” მკითხველისთვის და აკმაყოფილებს მის სოციალურ მოთხოვნილებებს. აქედან გამომდინარე, შეფასებითობის თვალსაზრისით პრესის ანალიზის დროს გათვალისწინებულ უნდა იქნას გაზეთის მიკუთვნებულობა მასობრივ თუ კონკრეტულ

მკითხველზე გათვლილი პრესისთვის, ვინაიდან ამ უკანასკნელში ბევრად უფრო ხშირად იხმარება მკვეთრი შეფასებითი საშუალებები. პუბლიცისტური სტილის ძირითადი ამოცანა მდგომარეობს მკითხველზე წინასწარ განზრახული ზემოქმედების მოხდენაში, საზოგადოებრივი აზრის ფორმირებაში. ითვლება, რომ პრესა ასრულებს რამდენიმე ფუნქციას: ინფორმაციულს, ანალიტიკურს, ზემოქმედების, ორგანიზაციულს და გასართობს.

ინფორმაციის მიწოდების პროცესში ორიენტაცია კეთდება მკითხველთა ორ ტიპზე: 1) ვისაც ინფორმაციასთან ერთად ურჩევნია მისი შეფასებაც მიიღოს, 2) რომელთაც ურჩევნიათ თავად შეაფასონ საზოგადოებრივი და პოლიტიკური ცხოვრების ფაქტები. აღნიშნული ორი ტიპის მკითხველთა ინტერესების გათვალისწინებით საგაზეთო ინფორმაციაში აქცენტი კეთდება ან მოვლენათა შეფასებაზე, ან ინფორმაციის მშრალად მიწოდებაზე.

ავტორის პიროვნების გავლენა მიწოდებულ ინფორმაციაზე წარმოადგენს ერთერთ ძირითად მომენტს პრესის ენის შესწავლის საკითხში. შეიძლება ლაპარაკი გადმოცემული ინფორმაციის მიმართ ავტორის ემოციური დამოკიდებულების გამოხატვის დონეზე.

გაზეთის ენის ძირითად თავისებურებად ითვლება მისი სოციალური შეფასებითობა, ვინაიდან შეფასება, გამოხატული პრესის ენაში, გადმოგვცემს სწორედ საზოგადოებრივ აზრს, რადგან სიტყვა მასში ეკუთვნის არა მარტო ავტორს, არამედ საზოგადოებრივ ჯგუფს, პარტიას, კლასს, რომლის პოლიტიკასაც გამოხატავს გაზეთი: "სახელმწიფო, რომელიც დემოკრატიის, სახალხო სუვერენიტეტისა და ხელისუფლების დანაწილების პრინციპების შესაბამისად არ იმართება, სრულფასოვანი სახელმწიფო არაა. სამწუხაროდ, თანამედროვე სამყაროში ამ ცნებებმა სრული პერვერსია განიცადა" (5).

ვხედავთ, რომ მოცემულ ტექსტში ავტორი გვევლინება კონკრეტული სოციალური იდეოლოგიის გამომხატველად. ავტორის ინტენცია წარმოადგენს ძირითად ფაქტორს, რომელიც მდგომარეობს იმაში, რომ იგი გადასცემს ინფორმაციას ადრესატს ამა თუ იმ სახით თავისი ინტენციის შესაბამისად და დარწმუნებულია, რომ მისი მკითხველი ადექვატურად გაიგებს მის განზრახვას.

შესაბამისად, პრესის ენაზე დიდ გავლენას ახდენს ადრესატის, ანუ მკითხველის გემოვნება, ვინაიდან განსხვავებულ მკითხველებს განსხვავებული აქვთ მოთხოვნები პრესისადმი, განსხვავებული გემოვნება. სწორედ პრესის ორიენტაცია გარკვეულ სოციალურ ჯგუფზე მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ენის კონკრეტული შეფასებითი რესურსების არჩევაში საზოგადოებრივი თუ პოლიტიკური ცხოვრების ფაქტების გაშუქებისას.

კონკრეტული პრესის მკითხველი არის ადამიანი, რომელიც ფიქრობს მის ირგვლივ მსოფლიოში, საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ ცხოვრებაში მომხდარ მოვლენებზე და აქვს თავისი განსაზღვრული მიდგომა ყველაფრისადმი. იგი აფასებს ობიექტური სინამდვილის მოვლენებსა და ფაქტებს თავისებურად, თავისი მსოფლმხედველობის შესაბამისად.

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, წარმატებული კომუნიკაციისთვის აუცილებელია, რომ ავტორს ჟონდეს ნათელი წარმოდგენა იმის შესახებ, თუ ვისზე და როგორ უნდა ზემოქმედება. როგორც აღნიშნავს გ. კოლშანსკი, გამონათქვამის ფორმირების ერთერთ ძირითად პირობას წარმოადგენს კომუნიკანტების კომპეტენცია, მოცემული სამეტყველო აქტის წინა ისტორიის ცოდნა და მეტყველი სუბიექტის განწყობა, რომელსაც განაპირობებს თანამოსაუბრეზე ზემოქმედების და მისგან სასურველი შედეგის მიღების განზრახვა (2,4).

ავტორი პუბლიცისტურ ტექსტში წარმოგვიდგება როგორც პიროვნება, საგაზეთო ტექსტებში იგი იყენებს სპეციალურ ენობრივ საშუალებებს, რომლებიც გამონათქვამს ანიჭებს მკვეთრი შეფასებითობის ელფერს.

ბევრ შემთხვევაში პოლიტიკური ცხოვრების ფაქტების გადმოცემისას, რომელთაც თავად ავტორი დადებითად აფასებს, იგი არ მოიხმარს ბევრ შეფასებით ენობრივ საშუალებას და არ ცდილობს

ექსპლიციტურად გამოხატოს თავისი შეფასება მომხდარის მიმართ, რადგან თვლის, რომ მკითხველს ანალოგიური დამოკიდებულება აქვს აღნიშნული ფაქტებისადმი. ამიტომ აღნიშნული ტიპის შემთხვევებში მისი მსჯელობა არის ხოლმე ძირითადად დესკრიპციული.

იგივე მიზეზებით აიხსნება ის ფაქტიც, რომ ხშირად გვხვდება გამონათქვამები, რომლებიც არ შეიცავს შეფასებით ელემენტებს, თუმცა აქვთ მკვეთრად შეფასებითი ელფერი:

“ევროკომისარი ვარჰეი საქართველოში პირველად ჩამოვიდა როგორც ევროკომისარი, რომელიც პასუხისმგებელია არა მარტო სამეზობლო პოლიტიკის, არამედ გაფართოების საკითხებზეც. მას შემდეგ, რაც ზაფხულში ევროკავშირის ლიდერებმა საქართველოს ევროპული პერსპექტივა მიანიჭეს, ევროკავშირის კარი გაიღო და ახლა საქართველომ უნდა დაამტკიცოს, რომ მზადაა შემდგომი ნაბიჯების გადასადგმელად” (4).

მოცემული ტექსტი საფუძველს გვძლევს შევიგრძნოთ ავტორის ემოციური დამოკიდებულება და მისი განსაკუთრებული მნიშვნელობა. თუმცა საზოგადოებრივი და პოლიტიკური ცხოვრების გარკვეული ნორმების, წინასტორიის ცოდნის გარეშე სრულიად შეუძლებელია გამოვიცნოთ დადებითია თუ უარყოფითი ავტორის დამოკიდებულება აღნიშნული ფაქტისადმი, ვინაიდან იგი არ იყენებს არანაირ შეფასებით ხერხს, უფრო მეტიც, ფონური ცოდნის გარეშე იმისი თქმაც კი არ შეიძლება დაზუსტებით, თუ რისი შეფასება ხდება, ვინაიდან ამ კონკრეტულ შემთხვევაში სინამდვილეში დადებითად ფასდება კომისრის ჩამოსვლა და უარყოფითად ფასდება რიგი ოპოზიციონერების რეაქცია აღნიშნულ ფაქტთან დაკავშირებით, რომლებმაც კომისარი უარყოფითი ეპითეტებით შეამკეს, კომისრის ჩამოსვლის ფაქტის მნიშვნელობის ხაზგასმით ავტორი თითქოს არცხვენს კიდევ ოპოზიციის წარმომადგენლებს მათი რეაქციის გამო, რის ადექვატურად აღქმისთვის საჭიროა კონტექსტის, წინა ისტორიის ცოდნა. აქედან გამომდინარე, ცხადი ხდება ადრესატის ინფორმირებულობის, მისი ფონური ცოდნის მნიშვნელობა შეფასებითი ტექსტის სწორად აღქმისთვის.

შესაბამისად, ისეთი გამონათქვამის შეფასებითად აღქმას, რომელიც არ შეიცავს შეფასებით ენობრივ ერთეულებს და მისი ნიშნის (+/-) განსაზღვრას განაპირობებს “სამყაროს ხატის” ცოდნა და შესაბამისად კონკრეტულ ენობრივ კოლექტივში მიღებული შეფასების კრიტერიუმების ცოდნა. გამომდინარე იქედან, რომ საერთო სოციუმში მოვლენებისა და ობიექტების შესაფასებლად არსებობს გარკვეული საერთო შეფასებითი წარმოდგენები, ინფორმაციის მიმღებს ესმის, რა ტიპის შეფასებაზეა ლაპარაკი იმ შემთხვევაშიც კი, თუ არავითარი შეფასებითი საშუალება არ არის გამოყენებული.

ამგვარად, არსებობს ძალიან ბევრი შემთხვევა, როდესაც ავტორის დამოკიდებულების ადექვატური გაგება მთლიანად არის დამოკიდებული მისი აღქმისთვის მკითხველის მომზადების დონეზე, სხვაგვარად რომ ვთქვათ, აღქმისთვის უმნიშვნელოვანეს როლს თამაშობს ექსტრალინგვისტური ფაქტორები, ავტორისა და მკითხველის წინასწარ ინფორმირებულობა, ეგრეთ წოდებული კომუნიკაციურ პრესუპოზიცია.

პრესის ენაში პრესუპოზიციის როლი უზარმაზარია. იგი ეხმარება მკითხველს ტექსტებში ორიენტაციაში. ავტორი, ათავსებს რა ახალ ინფორმაციას, გულისხმობს, რომ ადრესატს (მკითხველს) აქვს გარკვეული ემპირიული ფაქტების ცოდნა, რომლებიც შეესაბამება მიწოდებულ ინფორმაციას, აქვს მათ შესახებ ჩამოყალიბებული საკუთარი ხედვა, თავისი შეფასებითი ორიენტაცია. კომუნიკაციის ეფექტურობა დიდად არის დამოკიდებული მკითხველის მზადყოფნაზე, რომ დადებითად ან უარყოფითად შეაფასოს კონკრეტული ფაქტები. ამგვარი მზადყოფნის ფაქტორი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს მასობრივი კომუნიკაციის სფეროში. წარმატებული კომუნიკაციისთვის ავტორმა აუცილებლად უნდა გაითვალისწინოს ადრესატის ცოდნის საფუძველზე მისი მოსალოდნელი რეაქცია.

შეფასებითი გამონათქვამის მკითხველის მიერ ადექვატური აღქმისთვის ძირითადი მნიშვნელობა აქვს გამონათქვამის კონტექსტის გათვალისწინებას. კონტექსტში მოცემულია ხოლმე მიზეზი, მოტივაცია

იმისა, თუ რატომ ხდება სუბიექტის მიერ სწორედ ასეთი და არა სხვაგვარი შეფასება. ხშირად კონტექსტში მოცემულია ობიექტის ვრცელი აღწერა. ამავე დროს ავტორი ითვალისწინებს თავისი მკითხველის ინფორმირებულობის, საქმეში ჩახედულობის დონეს, პოლიტიკურ გემოვნებას და აქედან გამომდინარე – მის რეაქციას მიწოდებულ ინფორმაციაზე. ამიტომ შეფასებითი გამონათქვამები, რომლებიც გამოყენებულია ამ ტიპის კონტექსტის შემდეგ, მხოლოდ კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს მკითხველისთვის უკვე ცნობილ შეფასებით დამოკიდებულებას ფაქტის მიმართ.

ამგვარად, შეიძლება ითქვას, რომ პრესის ტექსტის მკითხველის მიერ აღქმის პრობლემებისა და ასევე აღნიშნული ტექსტის ავტორის მიერ გარკვეული მიზნით შექმნის კვლევა გულისხმობს კომუნიკაციის მონაწილეთა ურთიერთობებისა და ურთიერთგაგების სფეროს შესწავლას.

ლიტერატურა

1. D. MAINGUENEAU, *Analyser les textes de communication*, Paris, Editions Dunod, *Recherches en communication*, n° 23 (2005).
2. Колшанский Г. В. *Контекстная семантика*. - М.Наука, 1980, 149с.
3. Колшанский Г. В. *Коммуникативная функция и структура языка*- М.Наука, 1984, 175с.
4. “12 პრიორიტეტის განხორციელებასთან დაკავშირებით ევროკომისარმა ძალიან მკაფიოდ უთხრა ყველას, ვისაც შეხვდა, რომ საჭიროა ეროვნული კონსენსუსი-პაველ ჰერჩინსკი.” გაზეთი რეზონანსი-17.11.2022.
5. “ღირსების საქმეა, საკუთარი აგენტურის დაფინანსების დამადლების უფლება არავის მივცეთ.”- გაზეთი რეზონანსი-17.11.2022.

რეზიუმე

შეფასებითი ტექსტის მკითხველის მიერ ადეკვატური აღქმისთვის ძირითადი მნიშვნელობა აქვს გამონათქვამის კონტექსტის გათვალისწინებას. კონტექსტში მოცემულია მიზეზი, მოტივაცია იმისა, თუ რატომ ხდება სუბიექტის მიერ სწორედ კონკრეტული შეფასება. ამავე დროს ავტორი აუცილებლად ითვალისწინებს თავისი მკითხველის ინფორმირებულობის, საქმეში ჩახედულობის დონეს, პოლიტიკურ გემოვნებას და აქედან გამომდინარე, მის რეაქციას მიწოდებულ ინფორმაციაზე. პრესის ტექსტის მკითხველის მიერ აღქმის პრობლემებისა და ასევე აღნიშნული ტექსტის ავტორის მიერ გარკვეული მიზნით შექმნის კვლევა გულისხმობს კომუნიკაციის მონაწილეთა ურთიერთობებისა და ურთიერთგაგების სფეროს შესწავლას.

Maya Tevzadze

Pragmatic characteristics of evaluative text in the press

Summary

For the adequate perception of evaluative text by the reader, it is of fundamental importance to take into account the context of the given text. The context provides the reason, the motivation behind a particular assessment made by the author of the text. Simultaneously, the author takes into account the readers' level of awareness, insight into the case, political taste and, therefore, their reaction to the information provided. Studying the relationship and communication between the author and the reader, as well as their understanding of one another involves analysis of the problems in perception of the text that the reader may have on the one hand and on the other hand analysis of the motivation and intentions the author of the text has.

0231 ენის დაუფლება LANGUAGE ACQUISITION

ლამზირა კობაიძე

სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Samtskhe-Javakheti State University

კაუზატორისა და ეგზეკუტორის ბრუნვათა ცვლილებისათვის იბერიულ-კავკასიურ ენებში

აკაკი შანიძის გრამატიკის საფუძვლებში ვკითხულობთ: „შუალობითი კონტაქტის მიხედვით რეალურად მოქმედებს არა ერთი პირი, არამედ ორი: პირი, რომელიც ხელმძღვანელობს მოქმედებას, და პირი, რომელიც უშუალოდ მოქმედებს და პირადად ასრულებს ხელმძღვანელის დავალებას. ხელმძღვანელი პირი ეს არის საქმის მოთავე, ხოლო ვინც უშუალოდ მოქმედებს, ერთგვარი იარაღია საქმის ორგანიზატორის როლში. ამ ორი პირის გარდა არის მესამე პირიც, რომელიც წარმოადგენს მათი მოქმედების საგანს“ (შანიძე, 1980: 358). მეცნიერი შესაბამისი ფუნქციური ტერმინებითაც აღნიშნავს კაუზაციური სიტუაციის მონაწილეებს: **ხელმძღვანელი (ორგანიზატორი), შემსრულებელი (ეგზეკუტორი) და სამიზნო**, ანუ სუბიექტი, ირიბი ობიექტი და პირდაპირი ობიექტი“ (გოგოლაშვილი, 2011: 584).

მეტად საინტერესოა ეგზეკუტორისა და კაუზატორის ბრუნვათა ცვლილება იბერიულ-კავკასიურ ენებში. სამეცნიერო ლიტერატურიდან ორივე მათგანს განსაკუთრებული დატვირთვა აქვთ კაუზაციური კონსტრუქციის წარმოქმნაში ამიტომ, უპრიანი იქნებოდა თუ თითოეულ მათგანს კაუზატორსა და ეგზეკუტორს ავხსნით, ფორმობრივ-ფუნქციურად. განსაკუთრებით, მრავალფეროვანია ეს დიალექტებისა და თქმების მიხედვით ამ ენებში. მეტი თვალსაჩინოებისათვის კარგი იქნებოდა, პირველყოვლისა, გვეჩვენებინა ქართული ენის მაგალითზე და შემდეგ იბერიულ-კავკასიურ ენებში განგვეხილა.

დედა (**სუბიექტი**) შვილს (**ირიბი ობიექტი**) წერილს (**პირდაპირი ობიექტი**) აწერინებს. დასახელებული წინადადებას თუ განვიხილავთ სერიებისა და მწკრივების მიხედვით ასეთი სურათი გვექნება:

დედა - სუბიექტია (ხელმძღვანელია და საქმის ინიციატორი, რომელიც ნომინატიური კონსტრუქციის ფორმითაა წარმოდგენილი I სერიაში, ხოლო **შვილს (ირიბი ობიექტი, ანუ ეგზეკუტორი-საქმის უშუალო შემსრულებელი (დატიური კონსტრუქციით)**. რაც შეეხება **II სერიას**, თუ დავუკვირდებით აქ უკვე **კაუზატორი ერგატიული ფორმით გვხვდება**, ხოლო **ეგზეკუტორი კვლავ დატიურითაა** გადმოცემული: **დედამ შვილს წერილი დააწერინა. III სერიაში** მოქმედების შემსრულებელი ისევ იცვლის ფორმას და მიცემითი ბრუნვის ფორმითაა **გადმოცემული (დატიური კონსტრუქციით გვხვდება)**, რეალური ანუ ჩართული სუბიექტი კი უკვე **თვის** თანდებულს დაერთავს და **უბრალო დამატებად იქცევა. ნიმუშის მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ ირიბი ობიექტი იქცა უბრალო დამატებად. ასეთი დამატებათვის** დართული **ნათესაობითით** არის გადმოცემული და უკავშირდება როგორც გარდამავალ ზმნას, ასევე გარდაუვალსაც. **კაუზატივი ქართულში გარდამავალი ზმნის კატეგორიაა და მას ქმნის არაკაუზატიური და კაუზატიური ფორმების დაპირისპირება. მორფოლოგიურად წარმოქმნილი ფორმა განივრცობა** სათანადო აფიქსებით, სინტაქსურად - ვალენტობის მატებით (**წერს** ის **წერილს - აწერინებს** ის მას **წერილს**). ფუნქციურ-სემანტიკურ განსხვავებას ქმნის მოქმედების ჩამდენი პირის გრამატიკული სტატუსი. არაკაუზატიურ ზმნებში მოქმედების ჩამდენი, შემსრულებელი, თავისი ნებით მოქმედი სუბიექტია (**წერ-ს** ის **წერილს**), **კაუზატიურ ზმნებში** შემსრულებელი სხვისი (სუბიექტის) ნების კარნახით, სხვისი ინიციატივით მოქმედი ირიბი ობიექტია (**აწერინებს** ის მას **წერილს**)“ (გოგოლაშვილი, 2011: 584).

მეტად საინტერესოა სურათს წარმოგვიდგენს ჩრდილო-კავკასიური ენები, რომელიც გამოირჩევა დიალექტთა და თქმათა სიუხვით. სადაც კაუზატორისა და ეგზეკუტორის ფორმობრივ-ფუნქციური ცვლილება საკმაოდ განსხვავებულ სურათს წარმოაჩენს. ნიმუშისათვის ავიღოთ მაგ. „**ლაკურში** კაუზატივი

ძირითადად იწარმოება დამხმარე ზმნის ზან „კეთების“ მეშვეობით: ჩიჩინ „წერა“ - კაუზატივი: ჩიჩინ ან „დაწერინება“.

კაუზატიური კონსტრუქციის დროს იცვლება მეშველი ზმნა.. რეალური სუბიექტი (RS), რომელიც ზმნის სუბიექტთან მოქმედების იარაღის როლს ასრულებს, ე.ი. ეგზეკუტორი დგას სახელობითსა ან ადგილობით ბრუნვაში. სახელობითში მდგარი ეგზეკუტორი ზმნას ეთანხმება (RS)-ს, მეორე შემთხვევაში - უახლოეს („პირდაპირ“) ობიექტს.

ჭორჭალ (ნათ. ბრ) ნა (სახ. ბრ.). ჩადარ ჩიჩინ უნა ან: ჭორჭალ თაუქ(ადგ. ბრ) ჩადარ ჩიჩინ ბუქნა „ბიჭმა დააწერინა წერილი“, სადაც ქუქ-1 პირის ნაცვალსახელის ნა-ს ადგილობითი ბრუნვაშია, რომელიც ლაკურში ერგატივის ფუნქციას ასრულებს.) დარგულში კაუზატივის წარმოების თვალსაზრისით, განსხვავებული სურათია დიალექტების მიხედვით. დიალექტები სხვა სურათს გვიჩვენებენ, რაც გამოიხატება კაუზატივის მაწარმოებელი მეშველი ზმნის აფიქსად გარდაქმნით. რაც გვამღევეს იმის თქმის საფუძველს, რომ ე.ი აღწერითი წარმოების კაუზატივი იქცევა ორგანული წარმოების კაუზატივად. ალ. მაჰომედოვს განხილული აქვს თითოეული დიალექტი ცალ-ცალკე მაგ. სირხის დიალექტის ჩირაღის თქმაში კაუზატივი იწარმოება ბაჯი მეშველი ზმნის მეშვეობით, სადაც პრეფიქსი ბ- ცვლადი კლასის ნიშანია. კაუზატიური ზმნის წარმოებისას იცვლება მეშველი ზმნა.

ბარყი „გაკეთება“ - ბარყე-ბაჯი „გაკეთებინა“, ბარყე-ბაჯიდა „გავაკეთებინე“

რუქილე (ერგ. ბრ.) ბაბადლე (ერგ. ბრ.). ჟუზ აჯ(იე-ბაჯიბ „გოგონამ აყიდვინა დედას წიგნი“

კაუზატიურ მარკერებად გამოიყოფა: -იჯ - ურახულში, -აჯ - აჯ უშურ, წუდახარულ, მეჰებურ დიალექტებში, -იხ-/-ახ, -იჯ-- ხაიდაყურში... (მაჰომედოვი, 1977: 206)“.

მეჰებურ დიალექ. ნუნ (ერგ. ბრ.) ბელჰ-აჯ -ირა დურსილიზე (ადგ. ბრ) ქუნგ „მე წავაკითხე გოგონას წიგნი“ (მდრ. ბელჰეს „წაკითხვა“, ბელჰირა „წავიკითხე“ ხაიდაყ. დიალექ. უბალი (ერგ. ბრ.) რირქილქი (ადგ. ბრ.). ჭაჩუ ბარისქი „დედამ გააკეთებინა ქალიშვილს საქმე“ (მდრ. ბარიქ „გაკეთა“).

კუბაჩურში კაუზატივის განსაზღვრავს ასპექტი. სრული ასპექტის წარმოება კაუზატივისა ისეთივეა, როგორც აჯუშურში;

ქაბილქი „წაკითხვა“- კაუზატივი: ქაბილქ-აჯ-იი

ბქიი „გაკეთება“-კაუზატივი: ბქი-აჯ-იი „გაკეთებინება“

კაუზატივის ეს ფორმა ორგვარად შეიძლება ახსნილ იქნეს: როგორც წარმოებული -აჯ- აფიქსით, ანდა, როგორც წარმოებული ძირითადი ზმნის ფუძისაგან აჯიი („გადალახვა“, გავლა“) მეშველი ზმნით“ (მაჰომედოვი, 1977: 206).

კაუზატიური ფორმების წარმოება ორგვარადაა წარმოჩენილი კუბაჩურში: ამოსავალი ზმნის მიხედვით (აღწერით ფორმებში) და მოდუსური ზმნის მიხედვით (შერეულ ფორმებში. გარდამავალი ზმნის კაუზატივთან რეალური სუბიექტის ბრუნვა დარგულ ენაში დიალექტების მიხედვით განსხვავებულია: დიალექტების უმეტესობაში იგი გვევლინება ადგილობით ბრუნვის ფორმით (-ზი, -ქი/-ქ-რ), კუბაჩურში, წუდახარულში და სირხის დიალექტის ჩირაღის თქმაში - ერგატივის ფორმით. საილუსტრაციოდ მეცნიერს მოჰყავს ნიმუშები: მაგ.

აჯუშ. დიალ. დუდეშლი (ერგ. ბრ.) ურშილიზი (ადგ. ბრ.) ქადარ ბელკაჯუნ

კუბაჩ. დიალ. აქადილ (ერგ. ბრ.) გალდილ (ერგ. ბრ.) კა ქაბგაჯაი

წუდახ. დიალ. ქუქეშლი (ერგ. ბრ.) გალლე (ერგ. ბრ) ურქილი (ერგ. ბრ) ქადარ ბელკაჯუნ

ჩირაღ. თქმა. დაქილე (ერგ. ბრ.) გალლე (ერგ. ბრ.) ქადარ ბელჰე-ბაჯიბ „მამამ დააწერინა შვილს წერილი“.

(მაგომედოვი)

ამგვარად, კუბაჩურში, წუდახარულში და სირხის დიალექტის ჩირაღის თქმაში გარდამავალი ზმნით წარმოებულ კაუზატიურ კონსტრუქციაში კაუზატორიცა და ეგზეკუტორიც ერგატივის ფორმითაა“ (მაჰომედოვი, 1977: 207).

მეტად საინტერესოა ამ თვალსაზრისით ქალბატონი ცირა ბარამიძის სტატია, რომელიც უშუალოდ ეხება თაბასარანული ენის ჩრდილო დიალექტის ტივაქის თქმასა და კაუზატიურ კონსტრუქციებს. მეცნიერის თვალთახედვით, „ტივაქის თქმაში ანალიზური კაუზატივი იწარმოება ამგვარად: ამოსავალს პლუს მაკაუზატივებელი ზმნა (კაუზატივის მოდუსის ფუნქციით). მოდუსურ ზმნად გამოყენებულია **მმთუზ „გაშვება“**. ანალიზური კაუზატივების ამოსავალი ზმნურია. აღწერითი მოდელით იწარმოება პირველადი და მეორეული კაუზატივებიც. როგორც მეცნიერი აღნიშნავს, კაუზატივის საფეხური დამოკიდებულია ამოსავლის სემანტიკაზე: ერთვალენტისაგან იწარმოება ორვალენტის პირველი საფეხურის კაუზატივები, რომელშიც შესაძლებელია, ერთდროულად დაფიქსირდეს როგორც კლასის ნიშანი (პრეფიქსით), ასევე პირის(სუფიქსით). საილუსტრაციოდ მოჰყავს ნიმუში: მაგ.

ბად დაქნუქ „ბიჭი დაწვა“

A სახ.

დადადი ბად დაქნუქ მმლ მნუქ „დედამ შვილი დააწვინა“

K ერგ. E სახ. ინფ. კაუზ. მოდ. ზმნა

ეგზეკუტორის ბრუნვის ცვალებადობა დამოკიდებულია იმის მიხედვით, თუ: 1. აწვენს, თავის ნებას ასრულებს, თუ 2. აწვენს- ვაჟს თავად არ შეუძლია დაწოლა და ეხმარება. მემ-2 შემთხვევაში **ეგზეკუტორი სახ-ში** აღარ დგას, არამედ **მიც-შია**. არანაკლებ საინტერესოა კაუზატიური კონსტრუქციების წარმოებისას შეთანხმების კანონზომიერებაც, **სახ-ში მდგომი** სახელი ეთანხმება პირში ძირეულ ზმნას:

იზუ ჯახნუ-ზა „მე დავიძინე“

S სახ. I ს.

ხოლო კაუზატიურ კონსტრუქციაში **მიც-ში მდგარი სახელი ეთანხმება** მეშველ ზმნას:

დუღუ იზუს ჯმხუს ჯალმნუქ/ ჯალთნ-ის

K ერგ. E მიც. ინფ. კაუზ. I ს

„მან მე დამაძინა“. (მაიძულა).

მოდუსი აქაც შეიძლება გაირჩეს განსხვავებული კონსტრუქციით, ეგზეკუტორი იქნება არა მიცემითში, არამედ სახელობითში.

დუღუ იზუ ჯმხუს ჯალმნუქ

K ერგ. E-სახ. ინფ. კაუზ

„მან მე დამაძინა“ (საშუალება მომცა დამეძინა)

ორვალენტის და ერთვალენტის ლაბილური ზმნები კაუზატიურ კონსტრუქციებში სხვადასხვა სინტაქსურ წყობას გვიჩვენებენ.

სამვალენტის ამოსავლის შემთხვევაში თუ ეგზეკუტორის როლი დიდია და იძულების მოდუსურ სემანტიკას შეიცავს, **ეგზეკუტორი აუცილებლად ერგატივშია** (ბარამიძე, 2007: 31-32).

საინტერესოა, თვალი გავადევნოთ კიდევ ერთ ენას, **დიდოურს**. თუ როგორაა გადმოცემული კაუზატორისა და ეგზეკუტორის ფუნქციები. აქ ნიმუშად მოგვყავს **ნ. ზვიადაურის სტატია**, სადაც კარგად ჩანს, თუ რა სიტუაციაა ამ მხრივ ამ ენაში. მკვლევარს მეტად საინტერესოდ აქვს წარმოდგენილი კაუზატორისა და ეგზეკუტორის მდგომარეობა **დიდოურ ენებში**. მეცნიერი თვლის, რომ კაუზატიური ზმნა ყოველთვის გარდამავალია და **ერგატიულ კონსტრუქციას ქმნის**. იგივეა დიდოურ ენებში. კაუზატივიან კონსტრუქციაში რეალური სუბიექტი დაისმის **ერგატივში, ირიბი ობიექტი – ერთ-ერთ ლოკალურ ბრუნვაში**, ხოლო უახლოესი **ობიექტი -სახელობით ბრუნვაში**, რომლის გრამატიკული კლასიც აისახება ზმნაში, მაგ: **ნესქ (RS) ქურერხო ზოქსი დანაზაჯ (ლოკატ). ცირაბი (RS) „ის (მან“) ათქმევიწებდა (ზედმიწეგ. „ასროლიწებდა“) ქალებს სახელებს („სახელები“). მან („კაცმა“) მას (ქალს) დააწვენიანა ის გოგო“** (ზვიადაური, 1990: 225).

იბერიულ-კავკასიური ენებიდან წარმოდგენილმა ნიმუშებმა ცხადყო, რომ კაუზატიური კონსტრუქციების დროს კაუზატორი, ვერბალური სუბიექტი და რეალური სუბიექტი ორივე **ერგატიული კონსტრუქციითაა** წარმოდგენილი კუბაჩურში, სიდახარულსა და ჩირადის თქმებში, ხოლო რაც შეეხება თაბასარანულს სხვადასხვა კაუზატიურ კონსტრუქციებში გვიჩვენებს სხვადასხვა სინტაქსურ წყობას პირველადი და მეორეული კაუზატივები, რასაც განსაზღვრავს დიალექტთა და თქმათა სიმრავლე რითაც თაბასარანული ენა გამოირჩევა სხვა ენებისაგან ერთი თქმა სხვა სახითაა გადმოცემული, მეორე თქმა განსხვავებულ სურათს გვიჩვენებს ვერბალური სუბიექტისა და რეალური სუბიექტის ბრუნვათა მიხედვით. ქართული ენა, განსხვავებით იბერიულ-კავკასიური ენებისაგან სერიებად დაყოფილია და კაუზატორისა და ეგზეკუტორის ბრუნვები სერიების მიხედვით განსხვავებულია, პირველი I სერია - ნომინატიური კონსტრუქციითაა წარმოდგენილი, ხოლო მეორე- ერგატიული, III - დატიური კონსტრუქციებითაა. მეტად საინტერესოა, მესამე III სერია, სადაც რეალური სუბიექტი დაირთავს თვის თანდებულს და უბრალო დამატებად იქცევა.

საყურადღებოა, ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი, რომ თითქმის ყველა ენაში იქნება ეს ჩრდილო-კავკასიური ენები, თუ ქართული ენაც მათ შორის ერგატიული კონსტრუქცია ყველასათვის დომინანტი ჩანს. ვფიქრობთ, შემთხვევითი არ იყო, რომ კაუზატივის კატეგორია სწორედაც რომ მეორე სერიაში ჩნდება უძველეს ქართულში. II სერია არის ფუნდამენტი ქართულსა და ჩრდილო-კავკასიური ენებისათვის, რომ ერგატიული კონსტრუქციის მხოლოდ მეორე სერიაა. არ არსებობდა სერიები საერთოდ. შეიძლება ითქვას, რომ ქართული დაშორდა ამოსავალ იბერიულ-კავკასიურ ენათა მორფოსინტაქსის მოდელს, ხოლო ჩრდილო-კავკასიური ენები სერიებად არ დაიყო და დარჩა ოდენ ერგატიული. ეს მოვლენები უპირველესად დაიწყო იბერიულ-კავკასიური ენების წიაღში. ჩრდილო-კავკასიურ ენებში სერიები არ არსებობს დღესაც. ყველგან ერგატიული კონსტრუქციისა ლაბილური ზმნა. საერთოდ სერიები დაკავშირებულია ერგატიულ კონსტრუქციასთან. ინდოევროპული ენების ზეგავლენით, ენა წავიდა კლასოვანიდან პიროვანისაკენ, დასახელებულ ენებში გვარის კატეგორია ჯერაც არ არის ჩამოყალიბებული. შეიძლება ითქვას, ქართული ენა ავლენს მორფოსინტაქსურ საფუძველს.

ლიტერატურა

1. ბარამიძე, 2007 - ბარამიძე ც., კაუზატორი და ეგზეკუტორი თაბასარანული ენის ტივაქის თქმის კაუზატიურ კონსტრუქციებში, კავკასიოლოგთა პირველი საერთაშორისო კონგრესის მასალები, 2007.
2. გოგოლაშვილი, 2011 - გოგოლაშვილის გ., საერთო რედაქციით, თანამედროვე ქართული ენის მორფოლოგია, სალიტერატურო ენა, არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტი, შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდი, გამომც.ა „მერიდიანი“, თბ., 2011.
3. ზვიადაური, 1990 - ზვიადაური ნ., კაუზატივი და კაუზატიური მიმღებები დიდოურ ენებში, იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერება XXIX, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია, არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტი, გამომ. „მეცნიერება“, თბ., 1990.
4. მაჰომედოვი, 1977 - მაჰომედოვი ალ., კაუზატივი ლაკურ-დარგულ ენათა ჯგუფის ენებში, იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერების წელიწდეული IV“, 1977.
5. შანიძე, 1980 - შანიძე ავ., თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტომი III, ქართული ენის გრამატიკის საფუძველები, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბ., 1980.

Lamzira Kobaidze

Change of Cases for a Causator and Executor in Iberian-Caucasus Languages

Summary

According to Akaki Shanidze, actually, there are two persons according to the intermediate contact, they are a **leader (organizer)**, **implementer (executor)** and a **target**, i.e. subject, indirect object and direct object. In the causative constructions, a verbal subject and a real subject both are of ergative constructions in Iberian-Caucasian languages, like **Kubach**, **Sidakhar** and **Chirag** sayings, as for **Tanasaranal** one, different causative constructions demonstrates different syntactical structures with **primary** and **secondary causatives**, which provides multiple number of dialects and sayings. Tabasaran language is distinguished from other languages with the said characteristics. One saying is given by one form, another shows another picture by the cases of verbal subject and actual subject. Unlike Iberian-Caucasians languages, Georgian language is divided into series and it has different cases of the causator and executor according to the series. Series I is expressed with Nominative, Series II by Ergative and 3rd one by dative constructions. It is interesting that Series III where the subject has the preposition, is turned into a simple object. Noteworthy, that in all the languages, whether it is Northern Caucasian or Georgian language, Ergative construction is dominant in all of them. Probably, it is not accidental, that the category of a causative is found in the Series II in the ancient Georgian. Series II is a fundament for Georgian and Northern Caucasian languages, as an ergative construction is only in the Series II. Presumably, Georgian language separated from the morphological and syntactic model of the initial Iberian-Caucasian language. While North Caucasian languages were not divided into series and left only Ergative. This process had only started within the Iberian-Caucasian languages. There no series in the North Caucasian ones, the verbs has labile character with ergative construction in all of them. The series are connected to the ergative construction.

0313 ფსიქოლოგია PSYCHOLOGY

მზია თედიაშვილი
კავკასიის უნივერსიტეტი
Caucasus University

გარემოს გავლენა სტუდენტების სოციალურ ნორმებზე

საქართველოში, სხვა ეკოლოგიურ პრობლემებთან ერთად, დანაგვიანება ერთ-ერთ სერიოზულ პრობლემად განიხილება. სამწუხაროდ, ბევრ მოქალაქეს დანაგვიანება ჩვევად ექცა. ადამიანები ნაკლებად ან საერთოდ ვერ აცნობიერებენ სოციალურ პასუხისმგებლობას, რომ იზრუნონ ჩვენს გარშემო არსებული სივრცეების სისუფთავეზე. დანაგვიანება აბინძურებს გარემოს, წყლის რესურსებს. ადამიანების უგუნური ქმედება ზიანს აყენებს ბუნებას.

დანაგვიანება – ერთ-ერთი კლასიკური სოციალური დილემაა. შეიძლება ყველგან არ იყოს ნაგვის ურნა და თითოეული ადამიანის თვალთახედვით დიდი ტრაგედია არაა თუ ჩვენც დავანაგვიანებთ. როგორც ყველა სოციალური დილემის შემთხვევაში, პრობლემა ისაა რომ ასევე ფიქრობს თითოეული ჩვენგანი და საბოლოოდ ზიანი ადგება ყველას. დანაგვიანება მზარდი სოციალური პრობლემაა ესთეტიკური, ფინანსური და ადამიანის ჯანმრთელობასთან დაკავშირებული ხარჯებით. ამიტომ ეს სოციალური პრობლემა გამოყენებითი სოციალური ფსიქოლოგიის საკვლევ არეალში მოხვდა. როგორ უნდა ვაიძულოთ ადამიანები მოიქცნენ ნაკლებად ეგოისტურად და არ დაანაგვიანონ გარემო?

სოციალურ ფსიქოლოგებს შორის არ არსებობს კონსენსუსი სოციალური ნორმების ახსნითი და პროგნოზირებადი ღირებულების შესახებ. ერთნი სოციალურ ნორმებს განიხილავენ როგორც გადამწყვეტს სოციალური ქცევის გასაგებად. ხოლო მეორენი სოციალური ნორმის კონცეფციას ზედმეტად ზოგადად, წინააღმდეგობრივად და ემპირიული კვლევისთვის შეუსაბამოდ მიიჩნევენ. ჩიალდინი და მისი კოლეგების აზრით, ორივე მოსაზრება სწორია [1].

ჩიალდინი და მისი კოლეგები გვიჩვენებენ, მუდმივად შევახსენოთ ადამიანებს სოციალური ნორმები, რომლებიც გარემოს დანაგვიანების გამო მათ კიცხავენ [1]. ზიმიზარდო სოციალური ნორმას შემდეგნაირად განმარტავს – ესაა მოლოდინები, რომლებიც ჯგუფს გააჩნია თავისი წევრების მიმართ მათი ქცევებისა და განწყობების სასურველობასთან და შესაბამისობასთან დაკავშირებით [2]. ჩიალდინი და მისი კოლეგები აღნიშნავენ, რომ არსებობს ორი სახის სოციალური ნორმები: ინსტრუქციული და აღწერითი ნორმები. ინსტრუქციული ნორმები განსაზღვრავს როგორი ქცევის მოდელია წახალისებული საზოგადოების მხრიდან, მიუხედავად იმისა თუ როგორ იქცევიან ადამიანები რეალურად. ხოლო აღწერითი ნორმები გულისხმობს აღქმებს თუ როგორ იქცევიან ადამიანები რეალურად. მიუხედავად იმისა, როგორი ქცევის მოდელია საზოგადოების მხრიდან წახალისებული.

ორივე სოციალური ნორმისადმი ადამიანებისთვის ყურადღების გამახვილება ხელს უშლის გარემოს დანაგვიანებას. რენომ და მისმა კოლეგებმა ჩაატარეს სავსე ექსპერიმენტი ბუნებრივ პირობებში ინსტრუქციული ნორმების გავლენაზე. როდესაც ადამიანები გამოდიოდნენ ბიბლიოთეკიდან და მიემართებოდნენ ავტომანქანებისკენ, რომელიც გაჩერებული იყო ავტოსადგომზე, მათ გვერდით მიჰყვებოდა ექსპერიმენტატორი, რომელიც ძირს დაგდებულ ჰამბურგერის პარკს ურნაში ათავსებდა. საკონტროლო ექსპერიმენტში ძირს არაფერი არ იყო დაგდებული და ექსპერიმენტატორი უბრალოდ გვერდით მიყვებოდა ბიბლიოთეკიდან გამოსულ მკითხველს. როდესაც მკითხველები სხდებოდნენ თავის ავტომანქანებში საქარე მინაზე აღმოაჩენდნენ სარეკლამო ფლაერს. რენომ და მისმა კოლეგებმა გამოთქვეს ვარაუდი, რომ ექსპერიმენტატორის ქცევა, რომელმაც ჰამბურგერის პარკი მოათავსა ურნაში, ხელს შეუწყობდა ინსტრუქციულ ნორმას – დანაგვიანება ცუდი საქციელია და შესაბამისად, მცირე რაოდენობის ადამიანებს გაუჩნდებოდათ დანაგვიანების სურვილი. მათი ჰიპოთეზა გამართლდა. სარეკლამო ფლაერი ძირს დააგდო ადამიანების მხოლოდ 7%-მა, ხოლო საკონტროლო ექსპერიმენტში – 37%-მა.

რომელია დანაგვიანების საწინააღმდეგო აღწერითი ნორმების საუკეთესო მეთოდი? ყველაზე მარტივია გარემოს დასუფთავება. რითაც ვაჩვენებთ ადამიანებს, რომ გარემოს დანაგვიანება არ შეიძლება. ზოგადად ეს მოსაზრება სწორია. რაც ნაკლებად დანაგვიანებულია გარემო შეგვიძლია ვივარაუდოთ რომ ადამიანები ნაკლებად დანაგვიანებენ. თუმცა ამ წესს აქვს ერთი საინტერესო გამონაკლისი. ჩილდინი და მისი კოლეგებმა (1980) გამოთქვეს ვარაუდი რომ მიწაზე, თვალში მოსახვედრ ადგილას, დაგდებულ ქაღალდის ერთ ფურცელსაც კი შეუძლია გაგვახსენოს აღწერითი ნორმის შესახებ, რომ გარშემო აბსოლუტური სისუფთავაა. ერთადერთი ძირს დაგდებული ფურცელი ადამიანებს ახსენებს რომ აქ არავინ ანაგვიანებს გარდა ერთი ადამიანისა. თუ მიწაზე არაფერი არ ყრია, დანაგვიანების საწინააღმდეგო აღწერითი ნორმის შესახებ ადამიანებს არც ახსენდებათ. შესაბამისად, რაც უნდა პარადოქსულად ჟღერდეს, ადამიანები უფრო დანაგვიანებენ აბსოლუტურად სუფთა გარემოს, ვიდრე გარემოს სადაც მხოლოდ ერთი ნივთია დაგდებული.

ამ ჰიპოთეზის შესამოწმებლად მკვლევრებმა სტუდენტების საერთო საცხოვრებლის საფოსტო ყუთებში მოათავსეს სარეკლამო ფლაერები და სათვალთვალო პუნქტიდან აკვირდებოდნენ რამდენი სტუდენტი დააგდებდა სარეკლამო ფლაერს იატაკზე (ჩილდინი 1990). პირველ სიტუაციაში, საფოსტო ყუთებთან იყო აბსოლუტური სისუფთავე. მეორე სიტუაციაში, იატაკზე ეგდო ნაჭამი საზამთროს ნაჭერი. მესამე სიტუაციაში, ნაჭამ საზამთროს ნაჭერს სარეკლამო ფლაერებიც დააყარეს. როგორც მკვლევრები ვარაუდობდნენ, სტუდენტები ყველაზე ნაკლებად ანაგვიანებდნენ მაშინ, როდესაც იატაკზე ეგდო მხოლოდ საზამთროს ნაჭერი. აღწერითი ნორმის ერთადერთი გამონაკლისი ხაზს უსვამს იმ ფაქტს, რომ ერთი ბინძური ადამიანის გარდა აქ არავინ ანაგვიანებს. როდესაც სტუდენტებს ყურადღებას ამახვილებინებდნენ დანაგვიანების საწინააღმდეგო აღწერით ნორმაზე თითქმის არავინ ანაგვიანებდა. ყველაზე მეტად სტუდენტები ანაგვიანებდნენ მესამე სიტუაციაში [3].

ჩვენს საკვლევ საკითხს წარმოადგენდა ჯგუფში სტუდენტების მიერ დანაგვიანების საწინააღმდეგო აღწერითი ნორმის შესრულება ბუნებრივ პირობებში. გამოითქვა ჰიპოთეზა – სტუდენტები ჯგუფში (ექსპერიმენტის პირობების ვარიაციის მიუხედავად) მკაცრად შეასრულებდნენ დანაგვიანების საწინააღმდეგო აღწერით ნორმას ანუ არ დანაგვიანებენ აუდიტორიებს.

ამ საკითხის კვლევისას გამოვიყენეთ სავსე ექსპერიმენტი ანუ ექსპერიმენტი ბუნებრივ პირობებში. კვლევის ამ მეთოდის უპირატესობა ისაა, რომ რესპონდენტებმა არ იციან რომ კვლევაში მონაწილეობენ და ბუნებრივად იქცევიან.

სავსე ექსპერიმენტში კავკასიის უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ და სოციალური მეცნიერებათა სკოლის ფსიქოლოგიის საბაკალავრო პროგრამის სამი ჯგუფის სტუდენტები მონაწილეობდნენ. კავკასიის უნივერსიტეტის ყველა აუდიტორია აღჭურვილია ვიდეო კამერით. აუდიტორიებში იდეალური სისუფთავაა და ყველგანაა ნაგვის ურნა. სავსე ექსპერიმენტი ჩატარდა ლექციის მსვლელობისას. პირველ ჯგუფში (18 სტუდენტი) აუდიტორიაში იყო აბსოლუტური სისუფთავე. მეორე ჯგუფში (23 სტუდენტი) მხოლოდ ერთ მერხზე იდო ფურცლები. მესამე ჯგუფში (25 სტუდენტი) თითქმის ყველა მერხზე ფურცლები იყო მიმოხრული. ლექციის მსვლელობისას სტუდენტებმა შეავსეს პიროვნების საკვლევი ტესტი. ჩვენი ინტერესის საგანი იყო თუ როგორ მოიქცეოდნენ სტუდენტები – ფურცლებს მერხებზე დატოვებდნენ თუ ნაგვის ურნაში ჩააგდებდნენ ან თან წაიღებდნენ. პირველ ჯგუფში ყველა სტუდენტმა ფურცლები ან ნაგვის ურნაში ჩაყარა ან ჩანთაში ჩაიწყო. მეორე ჯგუფშიც იგივე განმეორდა. ერთ მერხზე მოთავსებული ფურცლებიც ერთ-ერთმა სტუდენტმა აიღო და ნაგვის ურნაში ჩააგდო. საინტერესო იყო სტუდენტების რეაქცია მესამე ჯგუფში, სადაც მათ აუდიტორიის მერხებზე მიმოხრული ფურცლები დახვდათ. ლექციის დაწყებამდე, ერთ-ერთმა სტუდენტმა დაიწყო ფურცლების შეგროვება და ურნაში ჩაყარა და მას 7-8 სტუდენტიც შეუერთდა. ლექციის შემდეგ თავისი ფურცლებიც ან ნაგვის ურნაში ჩაყარეს ან ჩანთაში ჩაიწყეს. ჩვენი ჰიპოთეზა გამართლდა – სტუდენტები ჯგუფში (ექსპერიმენტის პირობების ვარიაციის მიუხედავად) მკაცრად ასრულებდნენ დანაგვიანების საწინააღმდეგო აღწერით ნორმას ანუ არ ანაგვიანებენ აუდიტორიებს.

როგორ შეიძლება ავხსნათ ის ფაქტი რომ სტუდენტები მკაცრად ასრულებენ დანაგვიანების საწინააღმდეგო ნორმას? აღწერითი ნორმისადმი ერთგულება შეიძლება განპირობებული იყოს გარემოს

ფაქტორებით. აბსოლუტურად სუფთა გარემოში ადამიანები ნაკლებად ანაგვიანებენ (უნივერსიტეტის შენობაში სისუფთავეა). არსებობს კონტროლის მექანიზმიც ვიდეოთვალის სახით. ასევე, გასათვალისწინებელია ისიც რომ ფორმალურ ჯგუფებში ადამიანები უფრო მეტად ემორჩილებიან ნორმებს, ვიდრე მარტო ყოფნისას.

კვლევის შეზღუდვა. კვლევის შერჩევის შეზღუდული რაოდენობის გამო კვლევა არ შეიძლება ჩაითვალოს რეპრეზენტატიულად, ამიტომ მიღებული შედეგების განზოგადება ქართველ სტუდენტებზე შეუძლებელია. ასევე, კვლევის შერჩევაში არ იყო დაცული გენდერული ბალანსი, რადგან ფსიქოლოგიის პროგრამის სტუდენტები უმეტესად მდედრობითი სქესის წარმომადგენლები არიან. სამივე ჯგუფში მამრობითი სქესის მხოლოდ 5 სტუდენტი იყო. არა ერთი კვლევით დადასტურებულია, რომ მდედრობითი სქესის წარმომადგენლები ნაკლებად ანაგვიანებენ გარემოს, ვიდრე მამრობითი სქესის წარმომადგენლები.

ლიტერატურა

1. <https://www.influenceatwork.com/wp-content/uploads/2015/05/A-Focus-Theory-of-Normative-Conduct.pdf> ბოლო ნახვა 17.08.2022
2. გერიგი რ. ზიმბარდო ფ. ფსიქოლოგია და ცხოვრება. მე-16 გამოცემა. ალინი და ბეკონი. 2002. ქართული თარგმანი. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2009
3. https://www.booksfree.org/wp-content/uploads/2022/04/Social-Psychology-9th-Edition-by-Aronson-Wilson-Akert-Sommers-booksfree.org_.pdf ბოლო ნახვა 17.08.2022

რეზიუმე

საქართველოში, სხვა ეკოლოგიურ პრობლემებთან ერთად, დანაგვიანება ერთ-ერთ სერიოზულ პრობლემად განიხილება. სამწუხაროდ, ბევრ მოქალაქეს დანაგვიანება ჩვევად ექცა. ადამიანები ნაკლებად ან საერთოდ ვერ აცნობიერებენ სოციალურ პასუხისმგებლობას, რომ იზრუნონ ჩვენს გარშემო არსებული სივრცეების სისუფთავეზე. დანაგვიანება აზინძურებს გარემოს, წყლის რესურსებს. ადამიანების უგუნური ქმედება ზიანს აყენებს ბუნებას. დანაგვიანება მზარდი სოციალური პრობლემაა ესთეტიკური, ფინანსური და ადამიანის ჯანმრთელობასთან დაკავშირებული ხარჯებით. ამიტომ ეს სოციალური პრობლემა გამოყენებითი სოციალური ფსიქოლოგიის საკვლევ არეალში მოხვდა. ჩიალდინი და მისი კოლეგები აღნიშნავენ, რომ არსებობს ორი სახის სოციალური ნორმები: ინსტრუქციული და აღწერითი ნორმები. საკვლევ საკითხს წარმოადგენდა ჯგუფში სტუდენტების მიერ დანაგვიანების საწინააღმდეგო აღწერითი ნორმის შესრულება ბუნებრივ პირობებში. გამოითქვა ჰიპოთეზა – სტუდენტები ჯგუფში (ექსპერიმენტის პირობების ვარიაციის მიუხედავად) მკაცრად შეასრულებდნენ დანაგვიანების საწინააღმდეგო აღწერით ნორმას ანუ არ დანაგვიანებენ აუდიტორიებს. აღნიშნული ჰიპოთეზა დადასტურდა.

Mzia Tediashvili

The influence of the environment on students' social norms

Summary

Littering is one of the serious problems widely discussed in Georgia together with other ecological problems. Unfortunately, littering has become a habit for a lot of citizens. People lack or don't have at all the sense of social responsibility to take care of the cleanliness of public places around them. Littering contaminates the environment and water resources. The imprudent behavior of people harms nature. Littering is an increasing social issue with esthetic, financial, and health-related expenses. That's why this social problem has become an area of research interest for applied social psychology. Cialdini and his colleagues point out that people follow two kinds of norms: injunctive norms, which are people's perceptions of what behaviors are approved or disapproved of by others, and descriptive norms, those that are people's perceptions of how people actually behave. The research question was how students conform to the descriptive norms against littering in natural conditions. There was a hypothesis that students in a group (in spite of the variations of the terms of the experiment) would strictly conform to the descriptive norms against littering and wouldn't contaminate their classrooms. The given hypothesis was confirmed.

0313 ფსიქოლოგია PSYCHOLOGY

როზა გაფრინდაშვილი, ნინო ფირცხალაიშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
Georgian Technical University

გარე ფაქტორების მნიშვნელობა აგრესიული ქცევის გამოვლენისას

ბოლო 40 წლის განმავლობაში, ბულინგის პრობლემა მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის ფსიქოლოგების, პედაგოგების, მკვლევარების, ჟურნალისტების ყურადღებას იპყრობს.³

უნდა აღინიშნოს, რომ ბულინგი არ არის, რომელიმე ერთი ქვეყნის ან ეპოქის სპეციფიური თავისებურება - ეს არის ადამიანებს შორის ურთიერთობის გარდაუვალი შედეგი, რომლის წინააღმდეგ ბრძოლა აუცილებელია.

ბულინგი (ჩაგვრა) - აგრესიული ქცევის სპეციფიური ტიპია, რომელიც ხასითდება შემდეგი მახასიათებლებით:

- მსხვერპლზე სისტემატურად, აგრესიული ქმედებებით ზიანის მიყენება;
- მჩაგვრელსა და მსხვერპლს შორის ძალის შესამჩნევი დისბალანსი, რის გამოც მსხვერპლს მჩაგვრელისგან თავდაცვა უჭირს.

ბულინგი თანაკლასელების მხრიდან განზრახ განხორციელებული აგრესიაა ბავშვის მიმართ, რომელსაც არ შეუძლია თავის დაცვა. მკვლევართა აზრით ჩაგვრა შეიძლება იყოს ფიზიკური (თმის მოქაჩვა, მუჯღუგუნე და ა.შ.), რაც ხშირად ბიჭებს ახასიათებთ და ფსიქოლოგიური (დაცინვა, გარიყვა, გაფიცვა და ა.შ.), რაც გოგონებისთვის არის დამახასიათებელი. ასეთი მოპყრობის მიზეზი ნებისმიერი, რამ შეიძლება იყოს.

როცა ჯგუფში არსებობს აგრესორი, აუცილებლად მოიძებნება მსხვერპლიც. მსხვერპლის როლში ხშირად აღმოჩნდებიან, ბავშვები, რომლებსაც ახასიათებთ სიმორცხვე, ჩაკეტილობა, საკუთარ თავში დაურწმუნებლობა, ან ბავშვი, რომელიც იწვევს თანაკლასელთა ან მასწავლებლების გაღიზიანებას (მაგ.: დასწავლის პრობლემები, ყურადღების დარღვევა, ადვილად აგზნებადობა). ხშირად, აგრესორის (მჩაგვრელის) როლში აღმოჩნდებიან ბავშვები, რომლებიც არიან - იმპულსურები, რომლებსაც აქვთ მბრძანებლობის და სხვების დაქვემდებარების ძლიერი მოთხოვნილება. შესაძლოა, მჩაგვრელის ქცევის მოტივად განხილული იყოს თვითდამკვიდრებისკენ სწრაფვის ტენდენცია, სუსტი თანატოლების ჩაგვრის გზით. შეიძლება, ერთი შეხედვით უწყინარ, ხანმოკლე ბულინგის ეპიზოდს, მსხვერპლისთვის ჰქონდეს ხანგრძლივი ნეგატიური შედეგი. სკოლაში ჩაგვრა ბულინგში მონაწილე მოზარდებში იწვევს შფოთვის, დეპრესიას, საკუთარ თავში დაურწმუნებლობას. პიროვნებათმორისი ურთიერთობისას, როგორც მსხვერპლს, ასევე აგრესორს სერიოზული პრობლემები უჩნდება.

მკვლევარების მხრიდან აგრესიულ ქცევას სხვადასხვა განმარტება აქვს, თუმცა მათ აერთიანებთ ერთი აზრი - აგრესიული ქცევის საფუძველს წარმოადგენს პირდაპირი ან ირიბი ზიანის მოყენება.

ბულინგთან გვაქვს საქმე, როდესაც აგრესიული ქცევა ხშირად და მიზანმიმართულად ხდება. ზოგიერთი მკვლევარი საუბრობს აგრესიისა და ფრუსტრაციის კავშირზე.⁴ კვლევები ცხადყოფს, რომ აგრესია ფრუსტრაციის შედეგია, თუმცა ცალსახად რთულია იმის მტკიცება, რომ აგრესია და ფრუსტრაცია პირდაპირ კვაშირშია ერთმანეთთან. ფრუსტრაცია ყოველთვის არ არის აგრესიის გამომწვევი, თუმცა შესაძლოა განხილული იყოს როგორც ერთ-ერთი მიზეზი. ამერიკელი სოციალური ფსიქოლოგი ბერკოვიცის აზრით, ფრუსტრაცია აგრესიას ბადებს იმ ადამიანებში, რომლებმაც დაისწავლეს, ან ჩვევაში გადაუვიდათ ფრუსტრაციაზე აგრესიული ქცევით რეაგირება.⁵ მსგავს მოსაზრებას გამოთქვამს ალბერტ

³ Allanson, Lester, Notar, 2015; Wayne, 2013; Lai, Ye, Chang, 2008; Sittichai, Smith, 2015

⁴ Ristić-Dimitrijević R, 2011

⁵ Leonard Berkowitz, 1969

ბანდურა. მისი აზრით ადამიანები, რომლებიც არ ხასიათდებიან აგრესიული ქცევით, ფრუსტრაციისას არ არის აუცილებელი, რომ ავლენდნენ აგრესიას.⁶ სავარაუდოდ, ფრუსტრაცია საფუძვლად უდევს ქცევის სხვადასხვა მოდელს და მათ შორის აგრესიულ ქცევასაც. ამრიგად, შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ ფრუსტრაცია გარკვეულწილად უბიძგებს ადამიანს აგრესიული ქცევისკენ.

როდესაც ვსაუბრობთ აგრესიული ქცევის გამომწვევ მრავალგვარ მიზეზზე, მნიშვნელოვანია ყურადღება გავამახვილოთ არა მხოლოდ შინაგან, პიროვნულ ფაქტორებზე, არამედ სოციალურ გარემოზეც სადაც მოზარდებს უწევთ ფუნქციონირება. თუ გარემოს მიმართ მოზარდს აქვს არაკეთილსაიმედო დამოკიდებულება, შესაძლებელია, ასეთმა გარემომ მოზარდებში დააგროვოს ფრუსტრაციის განცდა, რაც გახდეს მიზეზი აგრესიული ქცევის.⁷

გასათვალისწინებელია, რომ მოზარდთათვის საყოველთაოდ აღიარებული ფიზიკური აქტივობის რეგულირების/აუცილებლობის მოთხოვნა-რეკომენდაცია, ჩვენში, მოგვარებას და ყურადღებას საჭიროებს. ცნობილია, რომ სკოლებში ბულინგი და ყოველგვარი აგრესიული გამოხდომები, მოზარდთა ჭარბი ენერჯის ხარჯვის დეფიციტის შედეგია; მოთხოვნილებათა „გეომეტრიული პროგრესიით ზრდის“ ეპოქაში, ყოველი დაბლოკილი მოთხოვნილება, აგრესიის მიზეზი ხდება, რაც მოზარდს აუცილებელი ფიზიკური აქტივობისკენ (განტვირთვისკენ) უბიძგებს და თუ ამას კონსტრუქციულად ვერ ახერხებს, ყოველგვარი გაცნობიერების გარეშე, ამას დესტრუქციული გზით (როგორცაა ბულინგი, წვრილმანი ემპაკობა-დანამაულობები) ახერხებს, რასაც ვერანაირი სასჯელით ვერ უშველი.⁸

საინტერესო კვლევა ჩატარდა სადოქტორო თემის ფარგლებში, რომლის მიზანს წარმოადგენდა გაგვეჩვენა მოზარდები, რთულ ცხოვრებისეულ სიტუაციაში, ქცევის რა თავისებურებებს ავლენენ. კვლევაში მონაწილეობა მიიღო თბილისის რამდენიმე სკოლის მე-8 კლასის, 75 მოსწავლემ. კვლევისთვის გამოვიყენეთ „როზენცვეიგის ფრუსტრაციული ტესტი“. კვლევის მონაცემების მცირე ნაწილის ანალიზისას გამოვლინდა, რომ მოზარდების უმეტესობა (54%), რთულ სიტუაციაში ადანამაულებს გარემოს და სხვა ადამიანებს, თუმცა სიტუაციის დაძლევის თვალსაზრისით ცდილობს. ასევე გამოვლინდა, რომ მოზარდები ორიენტირებული არიან სხვა ადამიანების თვისებებზე (48%), რაც შესაძლოა ატარებს თავდაცვით ხასიათს და არის პასუხი, მათ მიმართ მიმართულ არასასურველ დამოკიდებულებაზე. ამრიგად, კვლევის შედეგებიდან ჩანს, რომ რთული სიტუაციის დაძლევის მიზნით მოსწავლეები არჩევენს აკეთებენ ისეთ ქცევაზე, როგორც არის სამაგიეროს გადახდა, აგრესიაზე აგრესიით პასუხი.

ამრიგად, შესაძლოა ვივარაუდოთ, რომ მოზარდთა აგრესიულ ქცევის საფუძველი არის, როგორც პიროვნული მახასიათებლები, ასევე გარემო სადაც მათ უწევთ არსებობა, ზრდა და განვითარება. არის შემთხვევები, როდესაც მოზარდთა ქცევას განაპირობებს გარეფაქტორები, რომლებიც გარკვეულ მზაობას უქმნიან ამა თუ იმ სახის ქცევის განხორციელებისთვის. როგორც კვლევის შედეგებიდან ჩანს აგრესიის საპასუხოდ ვლინდება აგრესიული ქცევა ან სამაგიეროს გადახდის სურვილი. სამომავლოდ, სასურველია, მოზარდთა წრეში ბულინგის საკითხის შესწავლისას, ყურადღება გავამახვილოთ და სიღრმისეულად შევისწავლოთ გარეფაქტორებსა და მოზარდთა აგრესიულ ქცევას შორის კავშირი, რათა შესაძლებელი გახდეს ბულინგის პროფილაქტიკისთვის ეფექტური სტრატეგიების შემუშავება.

ლიტერატურა

1. „განვითარებისა და სწავლების თეორიები“. მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების ცენტრი. 2008.
2. გაფრინდაშვილი როზა, აგრესიის ბიოლოგიური და სოციალურ-ფსიქოლოგიური მიზეზები, სტუ ჟურნ. „პარალელი“ N5, გვ. 140, 2013 წ.
3. Allanson, Lester, Notar, 2015

⁶ Bandura A., 1983

⁷ Leonard Berkowitz, 1969

⁸ გაფრინდაშვილი როზა, აგრესიის ბიოლოგიური და სოციალურ-ფსიქოლოგიური მიზეზები, სტუ ჟურნ. „პარალელი“ N5, გვ. 140, 2013 წ.

4. Wayne, 2013
5. Lai, Ye, Chang, 2008
6. Sittichai, Smith, 2015
7. Ristić-Dimitrijević R, 2011
8. Bandura A., 1983
9. Leonard Berkowitz, 1969
10. <http://phf.org.ge/uploads/publications/57cfe4caa429d.pdf>
11. https://www.tsu.ge/data/file_db/faculty_social_political/psiqologia-oboladze.pdf?fbclid=IwAR1VGhNzFHkIFYZj3mQiTqkgNhHI6iIjkHA8HgyxElv00cQHU1udDnW25pE
12. [file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/4.+%E1%83%90%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%97%E1%83%98%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%98-%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%92%E1%83%9D%E1%83%A8%E1%83%98%E1%83%AB%E1%83%94%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/4.+%E1%83%90%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%97%E1%83%98%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%98-%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%92%E1%83%9D%E1%83%A8%E1%83%98%E1%83%AB%E1%83%94%20(2).pdf)
13. [file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/4.+%E1%83%90%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%97%E1%83%98%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%98-%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%92%E1%83%9D%E1%83%A8%E1%83%98%E1%83%AB%E1%83%94%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/4.+%E1%83%90%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%97%E1%83%98%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%98-%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%92%E1%83%9D%E1%83%A8%E1%83%98%E1%83%AB%E1%83%94%20(1).pdf)

რეზიუმე

ბულინგის საკითხი მრავალი ქვეყნის სხვადასხვა დარგის მეცნიერების ყურადღებას იპყრობს. ბულინგის პრობლემით დაინტერესებული არიან არა მარტო ფსიქოლოგები, არამედ პედაგოგები, ჟურნალისტები, მკვლევარები და ა.შ. ბულინგი არ გახლავთ, რომელიმე ქვეყნის ან ეპოქის პრობლემა. მას ადგილი აქვს ყველგან სადაც ადამიანებს აქვს ერთმანეთთან ურთიერთობა. ეს არის ადამიანებს შორის ურთიერთობის გარდაუვალი შედეგი, რომლის წინააღმდეგ ბრძოლა აუცილებელია. სტატიაში წარმოდგენილია თეორიული წანამდგერები ბულინგის საკითხთან დაკავშირებით. ბულინგი განხილულია, როგორც აგრესიული ქცევის სპეციფიური ტიპი, რომელიც ხასიათდება მსხვერპლზე სისტემატურად, აგრესიული ქმედებებით ზიანის მიყენებითა და მჩაგვრელსა და მსხვერპლს შორის ძალის შესამჩნევი დისბალანსით. საკვანძო სიტყვები: ბულინგი, აგრესიული ქცევა, ფრუსტრაცია, მოზარდი, მსხვერპლი.

Roza Gafrindashvili, Nino Pirtskhalaishvili

Importance of external factors in the detection of aggressive behavior

Summary

In recent years, the bullying issue has drawn interest from not only psychologists but also teachers, journalists, researchers, etc. Bullying is not a specific issue to one nation or era. It has a place wherever people interact with each other. This is an unavoidable result of human relationships, and it must be fought. The article presents theoretical guidelines regarding the issue of bullying. Bullying is defined as a type of aggressive behavior characterized by systematically causing harm to the victim through aggressive actions and a marked imbalance of power between the bully and the victim. The article describes the personal characteristics of both the victim and the aggressor. The bully's motivation is discussed, which could be the desire for self-determination at the expense of oppressing a weaker peer. As if a seemingly harmless, short-term episode of bullying has long-term negative consequences for the victim, causing anxiety, depression, and self-doubt in adolescents. The article discusses the views of several authors on the subject of aggressive behavior. Some researchers discuss the connection between aggression and frustration (Risti-Dimitrijevi R, 2011). According to some researchers, frustration causes aggression in people who have learned or become accustomed to reacting to frustration with aggressive behavior (Leonard Berkowitz, 1969). According to Albert Bandura, people who are not characterized by aggressive behavior do not necessarily show aggression when frustrated (Bandura A., 1983). When discussing the factors that contribute to aggressive behavior, it is critical to consider not only a person's personal characteristics, but also the social environment in which they must develop. The article analyzes a small portion of the findings from the research ("Rosenzweig's frustration test") conducted as part of the doctoral topic. The results of the research reveal which behavior model teenagers choose in a frustrating situation. The final section of the article discusses the importance of conducting an in-depth study of the relationship between external factors and aggressive behavior in adolescents in the study of bullying in order to develop effective strategies for future bullying prevention. Key words: bullying, aggressive behavior, frustration, victim, teenager.

0313 ფსიქოლოგია PSYCHOLOGY

თამარ ჭიჭინაძე
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
Georgian Technical University

ნარკოდამოკიდებულების ფსიქოლოგიური ასპექტები

ნარკომანიის პრობლემა კვლავაც ერთ - ერთ უმწვავესი საკითხია თანამედროვე საზოგადოებისთვის. ნარკოტიკების არასამედიცინო მოხმარება დესტრუქციულ ზეგავლენას ახდენს, როგორც თავად მომხმარებელზე, ისე მის ოჯახზე და მთლიანად მთელ საზოგადოებაზე. თანამედროვე მეცნიერული შეხედულებებით, ნარკოტიკული დამოკიდებულება მრავალფაქტორიანი პრობლემაა, რომელშიც მოიაზრება სამედიცინო, ბიოლოგიური, სოციალური და სულიერი ასპექტები. ნარკოდამოკიდებულება, ისევე როგორც სხვა ფსიქოაქტიური ნივთიერებების მოხმარებაზე დამოკიდებულება (წამალდამოკიდებულება), ადიქტიური ქცევის სახეს წარმოადგენს. ადიქტიური ქცევის არსი მდგომარეობს იმაში, რომ რეალობისგან განსვლის მიზნით, ადამიანები ცდილობენ, ხელოვნური გზით შეცვალონ თავიანთი ფსიქიკური მდგომარეობა, რაც მათ უსაფრთხოების, შინაგანი წონასწორობის აღდგენის ილუზიას უქმნის. ადიქტიური ქცევა, თავისი არსით დესტრუქციულია, რადგან ფსიქიკური მდგომარეობის შეცვლა ხდება ქიმიური ნივთიერების მიღებით ან გარკვეულ საქმიანობაზე ყურადღების მუდმივი გადატანით, რასაც თან ახლავს ინტენსიური ემოციური რეაქცია.

განასხვავებენ დამოკიდებულების ქიმიურ და არაქიმიურ ფორმებს. ქიმიურ ფორმებს მიეკუთვნება წამალდამოკიდებულება (ალკოჰოლიზმი და ნარკომანია), ხოლო არაქიმიურ ფორმებს - ქცევითი დამოკიდებულების სხვადასხვა გამოვლინებები (მაგ. კვებაზე დამოკიდებულება, აზარტულ თამაშებზე დამოკიდებულება, სექსუალური ადიქციები, კომპიუტერზე დამოკიდებულება და სხვ.) ნარკომანია, იგივე წამალდამოკიდებულება, არის დაავადება, რომელიც გამოწვეულია ნარკოტიკული ნივთიერებების სისტემატიური მოხმარებით და ვლინდება ამ ნივთიერებებზე დამოკიდებულებით.

ლიტერატურის ანალიზიდან ჩანს, რომ ნარკომანიის პრობლემის მიმართ სხვადასხვა ფსიქოლოგიურ მიმდინარეობას განსხვავებული ხედვები გააჩნია, მოკლედ განვიხილოთ ზოგიერთი მათგანი: ფსიქოანალიტიკური მიდგომა ალკოჰოლიზმს და ნარკომანიას, ისევე როგორც ყველა სხვა პრობლემას, ადრეულ ბავშვობაში ჩამოყალიბებულ ფიქსაციებს უკავშირებს. დალევის „გადაყლაპვის“ პროცესი ფსიქოანალიზში პიროვნების დაცვითი მექანიზმის სახით განიხილება, რომელიც ალკოჰოლიკს იცავს ისეთი განცდებისგან, როგორცაა შიში, სირცხვილი, ბრალეულობა. ნარკოდამოკიდებულება განიხილება, როგორც რეგრესიის შედეგი, რომელიც განპირობებულია „მეს“-ს სისუსტით, რომელსაც არ შესწევს ძალა თავიდან აიცილოს ფრუსტრაცია და უმწეობის შეგრძნება. ხშირია ბავშვობაში დაბრუნების სურვილი და ეს ხდება ხელოვნურად, ნარკოტიკების გამოყენებით.

ბიჰევიორისტები მიიჩნევენ, რომ ადამიანის ქცევა გარე სტიმულით დეტერმინირებულ რეაქციას წარმოადგენს. ბიჰევიორული თეორიის მიხედვით, ნარკომანიის ურთიერთქმედება სამყაროსთან ამავე ჯგუფის წევრი ადამიანებით შემოიფარგლება. ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით, ნარკომანიის პიროვნული თვისებებია: სისუსტე, დაბალი სტრეს გამძლეობა, საკუთარ თავში დაურწმუნებლობა. ნარკოტიკზე დამოკიდებული ადამიანი ცდილობს გაექცეს ნებისმიერ პასუხისმგებლობას. ცალკეულ ჯგუფებთან გაერთიანება ნარკოდამოკიდებულისთვის დამახასიათებელი ერთ - ერთი სოციალური მოთხოვნილებაა. ჯგუფის წევრებს მათთვის სასიცოცხლო აქტუალობის მოთხოვნილება- ნარკოტიკის მოპოვება აერთიანებთ. ამ ჯგუფში მას სთავაზობენ იმას, რისი მიღებაც რეალურ სამყაროში შეუძლებელია, ანუ ამ გარემოში ხდება მისი პოზიტიური სტიმულირება. სხვა წრეში, მათ შორის ოჯახურშიც, მას განკითხვის, აგრესიის და უარყოფის გარდა არაფერი ელოდება. ამრიგად, ბიჰევიორისტული მიდგომის თანახმად,

ნარკომანია დამოკიდებული ადამიანის გარემოსთან ადაპტაციის ხელშემწყობი ქცევის წესია. ნარკოტიკზე უარის თქმა ნარკომანისთვის დეზადაპტაციური ქმედება იქნებოდა. ფხიზელი ყოფნა და ქცევა ნარკომანს ბედნიერებას არ უქადის, ნარკოტიკების მოხმარება კი - პრობლემებისგან თუნდაც დროებით გაქცევას უზრუნველყოფს.

კოგნიტური მიდგომის ფარგლებში ნარკომანიის წარმოშობის მიზეზებისა და შედეგების თაობაზე ყველაზე უფრო ფართო გავრცელება ჰპოვა კონტროლის ლოკუსის კონცეფციამ. ამ კონცეფციის მიხედვით, ადამიანთა ერთი კატეგორია თავიანთ საქციელს შინაგანი მიზეზებით ხსნის, ხოლო მეორე ნაწილი ყოველთვის გარემოს მიაწერს. პირველ კატეგორიას ინტერნალებს უწოდებენ, ხოლო მეორენი - ექსტერნალებს წარმოადგენენ. ნარკოდამოკიდებული ადამიანები თავიანთ ცხოვრების წესში გარემოს ადანაშაულებენ. ისინი დარწმუნებულნი არიან იმაში, რომ მათ მიერ ნარკოტიკის გამოყენებაში ან სხვას მიუძღვის ბრალი, ან შემთხვევითობაა. სწორედ შინაგანი კონტროლის უქონლობაა ერთ-ერთი მიზეზი, რის გამოც მათ არ შეუძლიათ ნარკოტიკის მოხმარების შეწყვეტა.

ე. ბერნის თეორიის მიხედვით, პიროვნების სრულფასოვნად განვითარება ხდება მაშინ, თუ „მშობელს“, „მოზრდილს“ და „ბავშვს“ შორის გაწონასწორებული მდგომარეობაა. ეს ადამიანები, შინაგანი კონფლიქტის არსებობის შემთხვევაშიც კი, ადვილად ახერხებენ პრობლემის მოგვარებას. ბევრი მკვლევარი მიიჩნევს, რომ ნარკომანიის შემთხვევაში წამყვანი პოზიცია „ბავშვის“ ეგო-მდგომარეობაა. ტრანსაქციული ანალიზის მიხედვით, ნარკომანია შეიძლება განხილულ იქნას, როგორც თამაში, სადაც ოჯახის ყველა წევრი თავის როლს ასრულებს და თითოეულს გააჩნია თავისი არაცნობიერი სარგებელი. ამ პირობებში, არცერთ მონაწილეს არ შეუძლია განახორციელოს ცვლილება, შეცვალოს დამოკიდებულება. ასეთ ვითარებაში ხდება ნარკოტიკების მიმართ დამოკიდებულების ფიქსაცია. ტრანსაქციულ ანალიზში სცენარების გაანალიზება, ხშირ შემთხვევაში აჩვენებს ნარკოდამოკიდებულის ოჯახში ისეთი რთული პრობლემის არსებობაზე, როგორცაა თანადამოკიდებულება.

იმ შემთხვევაში, თუ ნარკომანიას სისტემური ოჯახური ფსიქოთერაპიის თვალსაზრისით განვიხილავთ, ვნახავთ რომ ეს ოჯახური დაავადებაა, „ოჯახური პრობლემა“. ნარკოდამოკიდებული თანდათან „ითრევს“ საკუთარ დაავადებაში ახლობელ ადამიანებს, რომლებსაც უყალიბდება თანადამოკიდებულება. გარდა ამისა, ბავშვი, რომელიც ასეთ ოჯახში იზრდება, დისფუნქციური სისტემის ნაწილს წარმოადგენს და მთელი რიგი ფაქტორების ზემოქმედებას განიცდის, რომლებმაც შესაძლოა ბიძგი მისცეს დაავადების განვითარებას. როცა ბავშვი გაიზრდება, ის თავის გამოცდილებას გადაიტანს ზრდასრულ ცხოვრებაში და ან თვითონ გახდება ქიმიურად დამოკიდებული ან თავის ცხოვრებას ამ დამოკიდებულების მქონე ადამიანს დაუკავშირებს.

მეცნიერულად დასაბუთებულია, რომ არსებობს მთელი რიგი ლატენტური ფაქტორებისა, რომლებიც გარკვეულწილად განსაზღვრავენ ინდივიდის მიერ ნარკოტიკული ნივთიერებების მოხმარებისა და მათზე დამოკიდებულების ჩამოყალიბების ალბათობას. ეს ფაქტორები პირობითად შეიძლება დაიყოს ორ ძირითად ჯგუფად: ინდივიდუალურ და გარემო ფაქტორებად. ინდივიდუალური რისკ ფაქტორებიდან აღსანიშნავია: გენეტიკური წინასწარგანწყობა ნარკოტიკული ნივთიერებებისადმი მიჩვევის მიმართ, მოზარდობის ასაკი, ქცევის დარღვევები, ანტისოციალური ქცევისადმი მიდრეკილება, ემოციური სფეროს დარღვევები, ჰიპერაქტივობა - ყურადღების სფეროს დარღვევები, ზოგიერთი ნევროლოგიური ან ფსიქიკური დაავადება, რისკიანი ქცევისადმი მიდრეკილება, საზოგადოებრივი ნორმებისა და ტრადიციებისადმი უპატივცემულობა, დაბალი აკადემიური მოსწრება და სხვა. რაც შეეხება გარემო ფაქტორებს, მნიშვნელოვანია: ოჯახი, სკოლა, მეგობრები და ზოგადად, საზოგადოება.

ნარკოტიკის გასინჯვის და მოხმარების მოტივაციის სხვადასხვა კლასიფიკაციები არსებობს, მაგრამ ერთ-ერთი ყველაზე ვალიდური, დაფუძნებული ნარკოტიკების მოხმარებელთა თვითდაკვირვებაზე, ეკუთვნის ვილჰელმ კუჰს. ამ კლასიფიკაციით, ნარკოტიკებს სინჯავენ/მოხმარავენ სხვადასხვა

მოტივაციით: „სხვები მოხმარენ“ - „მინდა ვიყო ისეთი, როგორც სხვები“, „პრობლემებისგან თავის დასაცავად (სოციალური ურთიერთობების გაადვილება, სიმორცხვის გადალახვა, შფოთვის დაქვეითება), აინტერესებთ ახალი შთაბეჭდილებები - „შთაბეჭდილებების მამიებლობა“, სიამოვნების განცდა, „უნდათ ყველაფერი ბევრი“.

სხვა ქვეყნების მსგავსად, ნარკომანიის პრობლემის სიმწვავე არც საქართველოსთვისაც არის უცხო. ქვეყანაში განვითარებულმა სოციალურმა, პოლიტიკურმა და ეკონომიკურმა მოვლენებმა წარმოშვა მთელი რიგი ფაქტორებისა, რომლებმაც ნარკოტიკების მოხმარების ინტენსიურ ზრდას შეუწყო ხელი. ამასთანავე, აღინიშნება ნარკოტიკების, მათ შორის ინექციური ნარკოტიკების, პირველი მოხმარების ასაკის გაახალგაზრდავება. ასევე გაიზარდა ნარკოტიკების მოხმარებელთა ასაკობრივი დიაპაზონი ბავშვებიდან ხანდაზმულებამდე.

საქართველოში მცირე რაოდენობით არის კვლევები, რომელიც საშუალებას მოგვცემდა ვიმსჯელოთ ნარკოდამოკიდებულების ფსიქო-სოციალური ფაქტორების შესახებ. სფეროში არსებულ ნარკოდამოკიდებულებასთან დაკავშირებულ თეორიული თუ პრაქტიკული მასალის გამოყენებით, მიზანშეწონილად მივიჩნიეთ იმ ფსიქოლოგიური ფაქტორების კვლევა, რომლებიც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი შეიძლება იყოს ნარკოტიკის მოხმარების დაწყებისას და ასევე უკვე არსებული ნარკოდამოკიდებულების დამღვევის საქმეში. კვლევის ერთ - ერთი ამოცანაა მოტივაციური ფაქტორების დადგენა, რომლებმაც უბიძგეს ჩვენ რესპონდენტებს ნარკოტიკის გასინჯვისკენ და ნარკოტიკის მოხმარების შეწყვეტის შემთხვევაში, დაეხმარა მათ სიფხიზლის შენარჩუნებაში. ჩვენ მიერ დასახული მიზნების განხორციელებისთვის შერჩეული იქნა თვისობრივი და რაოდენობრივი კვლევის მეთოდები. თვისობრივი კვლევის მეთოდებიდან არჩევანი გავაკეთეთ ნაწილობრივ სტრუქტურირებულ ჩაღრმავებული ინტერვიუს მეთოდზე, რისი მეშვეობითაც ვიკვლიეთ ნარკოტიკის პირველად გასინჯვის/მოხმარების და მასზე უარის თქმის/შეწყვეტის განმსაზღვრელი მოტივაციური ფაქტორები. თვისობრივი კვლევის შედეგად მიღებული მონაცემების ანალიზის საფუძველზე, პირისპირ ინტერვიუს მეთოდით რაოდენობრივი კვლევა ჩატარდა სამიზნე ჯგუფის დანარჩენ რესპონდენტებთან.

ჩატარებული კვლევის მონაცემები

ჩატარდა 30 ჩაღრმავებული ინტერვიუ და რაოდენობრივ კვლევაში მონაწილეობა მიიღო სამიზნე ჯგუფის წარმომადგენელმა სხვადასხვა ეროვნების, სქესის, განათლების, საქმიანობის და ოჯახური მდგომარეობის 250 ცდის პირმა, რომელთა ასაკია 20 – დან 65 წლამდე. სამიზნე ჯგუფის რესპონდენტები არიან: ნარკოლოგიური კლინიკის პაციენტები, რომლებმაც გაიარეს მკურნალობის დეტოქსიკაციური კურსი და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს რემისიის ფაზაში მყოფი ნარკოდამოკიდებული ბენეფიციარები. კვლევაში მონაწილე რესპონდენტებიდან 86,0 პროცენტს შეადგენდნენ მამაკაცები და 14,0 პროცენტს - ქალები.

თვისობრივი კვლევის შედეგად მიღებული მონაცემების გაანალიზების შედეგად უნდა აღინიშნოს, რომ რესპონდენტთა უმრავლესობის მიერ ნარკოტიკის პირველად მოხმარების/გასინჯვის მოტივაციურ ფაქტორად დასახელებული იქნა - ცნობისმოყვარეობა, ინტერესი. „პირველად მოხმარება ცნობისმოყვარეობის გამო ხდება, ინტერესის გამო“, „პროსტა ინტერესი, მეტი არაფერი“, „მანტერესებდა რა იყო და მაგიტომ გავსინჯე“. ნარკოტიკის გასინჯვის მოტივაციურ ფაქტორებს შორის დასახელდა - სხვათა მიზამვა, „ყველა იკეთებდა“; „კაი ტიპობა“; გარემო/წრე; პრობლემების არსებობა და სხვა ფაქტორები. „ახლა უფრო არა, დღევანდელივით აღარ არის ასე, და ...ადრე უფრო კაი ტიპობა იყო, როცა იკეთებდი“ „ნუ... ჩვენ დროს გვებლატავენოდა და თან დრო იყო სხვანაირი...“. კვლევაში მონაწილე სამიზნე ჯგუფის ყველა ცდის პირის მონაცემებით, ნარკოტიკის პირველად მოხმარების/გასინჯვის მოტივაციური ფაქტორებიდან ყველაზე ხშირად დასახელდა: ცნობისმოყვარეობა (71 პროცენტი), გარემო და წრე, სადაც ისინი ყველაზე მეტ დროს ატარებდნენ (8 პროცენტი) და მიმზამველობა (7 პროცენტი).

საინტერესო შედეგები მოგვცა იმ ასაკის დადგენამ, როცა ჩვენმა ცდის პირებმა პირველად გასინჯეს მარიხუანა და ინექციური ნარკოტიკი. მარიხუანას პირველად მოხმარების ქვედა ზღვარი განისაზღვრა 12 წლით და ინექციური ნარკოტიკის - 14 წლით, რაც საკმაოდ დაბალი ასაკობრივი მაჩვენებელია. თუმცა, პროცენტული მაჩვენებლებით, 49 პროცენტმა მარიხუანა პირველად მოიხმარა 15-20 წლის, ხოლო 35 პროცენტმა 17-20 წლების ასაკში. ინექციური ნარკოტიკი პირველად 17-20 წლის ასაკში გასინჯა ცდის პირთა 50 პროცენტმა, 22- 30 წლის ასაკში დაახლოებით 25 პროცენტმა, ხოლო 31-45 წლის ასაკში 7- მა პროცენტმა. როგორც ამ მაჩვენებელთა ანალიზი გვიჩვენებს, ინექციური ნარკოტიკის მოხმარების დაწყებისთვის კრიტიკულად სახიფათო 17-20 წლის ასაკი აღმოჩნდა. უნდა აღინიშნოს, რომ ეს ის წლებია, როცა ადამიანის ცხოვრებაში მნიშვნელოვანი გარდატეხა ხდება ღირებულებების ფორმირების თვალსაზრისითაც და საბოლოო ხედვა ჯერ კიდევ ნათლად არ არის ჩამოყალიბებული.

ნარკოტიკის მოხმარების შეწყვეტის, თავის დანებების მოტივაციურ ფაქტორად უმრავლესობის მიერ ოჯახი დასახელა: „*ოჯახი დამიდგა გვერდით*“, „*ვინც ვიცოდი, რომ ჩემიანები იყვნენ და ამას ძალიან განიცდიდნენ, იმათი ხათრით, სიყვარულით*“, „*უფრო ძირითადად ოჯახი რა... ჩემი აზრით*“. არანაკლებ მნიშვნელოვან ფაქტორად დასახელდა - პიროვნული გადაწყვეტილების მიღება: „*თუ პიროვნებამ არ გადაწყვიტა, ვერაფერი უშველის*“, „*საკუთარ თავში ძალის მოძებნა, წრე - სექტასავითაა, იქიდან გამოსვლა ძალიან ძნელია*“, „*თვითონ უნდა გაანალიზოს და მიხვდეს, რომ ცუდია, არა მგონია ამაში ვინმე დაეხმაროს, მე თვითონ მივედი იქამდე, რომ ეს იყო ჩემთვის არასწორი გზა*“. ნარკოტიკის მოხმარების შეწყვეტის ხელშემწყობ ფაქტორებად დასახელებული იქნა ასევე: ნებისყოფა/ პრინციპულობა; ჯანმრთელობის მდგომარეობის გაუარესება; დაჭერა/ციხე; მიზნის არსებობა; რწმენა, ფინანსური მდგომარეობა და სხვ.

მომავალში სიფხიზლის შენარჩუნების მოტივაციურ ფაქტორად რესპონდენტების უმრავლესობამ ოჯახი დასახელა, ასევე მნიშვნელოვნად იქნა მიჩნეული ისეთი ფაქტორები, როგორცაა: დასაქმება/სამსახური, რწმენა, მიზანი/ ცხოვრების აზრის მიცემა.

ლიტერატურა

1. ჯავახიშვილი.ჯ ნარკოტიკების ავადმოხმარების პრევენცია. თბილისი 2017
2. სირბილაძე თ. და სხვ. თვალის გაღვსნობით რეალობას ანუ რა ვასწავლოთ ნარკომანიაზე. თბილისი 2003
3. ნარკოლოგია – გ. ლეჟავას რედაქციით, თბილისი 2011წ
4. ჯავახიშვილი ჯ. წამალდამოკიდებულების ეტიოლოგიის ფსიქოლოგიური, სოციალური და პიროვნების განვითარებასთან დაკავშირებული ფაქტორები. გ.ლეჟავა (რედ), ნარკოლოგია, თბილისი 2011
5. ნარკომანიის პრევენციის ფსიქოლოგიურ-სოციალური საფუძვლები; ნადირაშვილი დ. (რედაქტორი), კრებული. „ნეკერი“. თბილისი, 2009.
6. „საქართველოს ფსიქოლოგიის მაცნე“. თბილისი; 2013.
7. Rosenbaum, M; Safety First: a Reality – Based Approach to Teens and Drugs. 2007
8. Березин С.В., Лисецкий К.С., Назаров Е.А. Психология наркотической зависимости и созависимости (монография) Москва МПА 2001
9. <http://www.drugabuse.gov/> National Institute on Drug Abuse

რეზიუმე

ნაშრომში განხილულია წამალდამოკიდებულების, როგორც დამოკიდებულების დაავადების, ფსიქოლოგიური ასპექტები. სხვადასხვა ფსიქოლოგიურ მიმდინარეობათა ხედვა ნარკომანიის პრობლემის მიმართ, ინდივიდის მიერ ნარკოტიკული ნივთიერებების მოხმარებისა და მათზე დამოკიდებულების ჩამოყალიბების რისკ ფაქტორები. ნაშრომში ასევე წარმოდგენილია რემისიაში მყოფ ნარკოდამოკიდებულ პირებთან ჩვენ მიერ ჩატარებული თვისებრივი და რაოდენობრივი კვლევის შედეგები. კვლევის ერთ-ერთ მიზანს წარმოადგენდა იმ მოტივაციური ფაქტორების დადგენა, რომლებიც უბიძგებს ადამიანს ნარკოტიკის გასინჯვისკენ და ნარკოტიკის მოხმარების შეწყვეტის შემთხვევაში, ეხმარება მათ სიფხიზლის შენარჩუნებაში. ჩატარებული კვლევის მონაცემების მიხედვით, უმეტეს შემთხვევაში, ნარკოტიკების გასინჯვის/პირველად მოხმარების მოტივაციურ ფაქტორად, ცნობისმოყვარეობა/ინტერესი დასახელდა. მნიშვნელოვნად არის მიჩნეული ასევე, „სხვათა მიბამვის“ და გარემო/წრის ფაქტორები. ნარკოტიკის მოხმარების შეწყვეტის მოტივაციური ფაქტორებიდან საგულისხმო აღმოჩნდა ოჯახის ფაქტორი, რომელიც ყველაზე ხშირად იქნა დასახელებული ჩვენი რესპონდენტების მიერ. არანაკლებ მნიშვნელოვანია - პიროვნული გადაწყვეტილების მიღებაც. ოჯახი აღმოჩნდა ყველაზე მნიშვნელოვანი მოტივაციური ფაქტორი მომავალში სიფხიზლის შენარჩუნებისთვის, რაც კიდევ ერთხელ ადასტურებს იმას, რომ ოჯახის ჩართულობას ნარკოდამოკიდებულის მკურნალობის და რეაბილიტაციის პროცესში გადამწყვეტი მნიშვნელობა უნდა ენიჭებოდეს.

Tamar Chichinadze

Psychological Aspects of Drug Addiction

Summary

The work overviews the psychological aspects of drug addiction as an addiction disease. Views of different psychological directions towards the problem of drug addiction, risk factors of the person's use of narcotic substances and the formation of dependence on them. The work also presents the results of our qualitative and quantitative research with drug addicts in remission. One of the goals of the study was to determine the motivational factors that drive people to try drugs and help them stay sober when they stop using drugs. According to the data of the conducted research, in most cases, curiosity/interest was named as a motivating factor for trying/using drugs for the first time. "Imitating others" and environment/social circle factors are also considered important. Among the motivating factors for stopping drug use, the family factor was found to be significant, which was named most often by our respondents. Making a personal decision is no less important. The family was found to be the most important motivating factor for maintaining sobriety in the future, which proves once again that the family's involvement in the process of drug addiction treatment and rehabilitation should be given a crucial importance.

0421 სამართალი LAW

Nino Gagua

David Aghmashenebeli University of Georgia

საქართველოს დავით აღმაშენებლის სახელობის უნივერსიტეტი

Georgien auf dem Weg nach Assoziierungsprozess mit der EU

Nach dem Zerfall der Sowjetunion hat sich Georgien entschieden, einen demokratischen Staat aufzubauen und sich an europäischen Werten zu orientieren. Das hat auch die Aufmerksamkeit der EU erregt, die stets an demokratischer Partnerschaft mit ehemaligen sowjetischen Staaten interessiert ist. Im ständigen Dialog zwischen Georgien und der EU zu verschiedenen Bereichen der Zusammenarbeit liegt ein Schwerpunkt der Betrachtungen auf der Problematik des Rechtssystems, also wie die georgische Gesetzgebung möglichst an die europäischen Anforderungen und Standards angepasst werden kann. In diesem Zusammenhang werden im folgendem der Begriff der Rechtsangleichung näher erklärt, das Assoziierungsabkommen, das die EU und Georgien unterzeichnen haben, untersucht und über sich daraus ergebene Angleichungen der nationalen Rechtsnormen diskutiert.

Die Rechtsanpassung der nationalen Rechtsordnungen an europäische Rechtsnormen ist für diejenigen Länder, die Fortschritte in der EU-Integration erzielen wollen, von entscheidender Bedeutung.^{1} Eine der Möglichkeiten der Veränderung eines Rechtssystems ist der Rechtsharmonisierungsprozess. Synonyme für die Harmonisierung im Recht sind Rechtsangleichung, Rechtsanpassung oder Rechtsannäherung. Diese Begriffe deuten auf eine Veränderung eines Rechtssystems in eine Richtung und auf einen Wechsel nach dem Vorbild einer anderen Rechtsordnung hin, wobei die Berücksichtigung der Eigenheiten der nationalen Rechtskultur am Ende der Rechtsanpassung nicht nur zugelassen, sondern auch erwünscht ist.^{1} Daher sollte die Angleichung der georgischen Rechtsordnung an die Anforderungen der EU so erfolgen, dass nicht nur rein identische Normen erschaffen werden, sondern geschichtliche, nationale und rechtskulturelle Charakteristika Georgiens Berücksichtigung finden.

Grundlage für die Rechtsangleichung an EU-Recht

Mit dem Abschluss des Assoziierungsabkommens zwischen der EU und Georgien sollte eine neue rechtliche Grundlage für Integration in Richtung EU geschaffen werden und von besonderer Bedeutung für Georgien sein. Die Verhandlungen zwischen der EU und Georgien über den Abschluss des Abkommens haben im Mai 2010 durch den Beschluss ^{3} des Europäischen Rates begonnen und wurden am 29. November 2013 beim EU-Gipfel zur Östlichen Partnerschaft im Rahmen der Europäischen Nachbarschaftspolitik in Vilnius mit der Unterzeichnung des Assoziierungsabkommens, dessen fester Bestandteil die vertiefe und umfassende Freihandelszone (DCFTA) ist, abgeschlossen. Das Abkommen wurde am 27. Juni 2014 unterzeichnet. Nachdem die letzte Ratifikations- oder Genehmigungsurkunde am 23. Mai 2016 hinterlegt wurde, trat das Assoziierungsabkommen mit 1. Juli 2016 in Kraft.^{4}

Assoziierungsabkommen zwischen der EU und Georgien

Entwicklung und Zielsetzung des Assoziierungsabkommens

Ziel des Abkommens ist die politischen und wirtschaftlichen Beziehungen zwischen der EU und Georgien zu vertiefen.^{5} Die umfassende Freihandelszone (DCFTA) ist fester Bestandteil des Abkommens, der weit über alle bisherigen von der EU geschlossenen klassischen Handelsabkommen hinausgeht.^{6} Das Abkommen sieht eine Angleichung der georgischen Rechtsnormen an die Vorschriften, Normen und Standards der EU und allen institutionellen Reformen vor, die schrittweise zur wirtschaftlichen Integration in den Binnenmarkt führen sollen,^{7} und enthält den ebenfalls schrittweisen Abbau von Handelshemmnissen. ^{8}

Rechtsnatur des Abkommens

Abkommen als völkerrechtlicher Vertrag

Der Begriff Assoziierung geht auf das Völkerrecht zurück und wird dort in unterschiedlichen Rechtsbeziehungen verwendet. {9} Im Völkerrecht ist damit häufig der beschränkte Sonderstatus eines Gebietes oder Staates,{10} der gleichzeitig aber nicht Mitglied dieser Organisation ist, in einer internationalen Organisation oder die abhängige Verbindung eines Staates mit einem anderen gemeint.{11} Das Abkommen stellt einen völkerrechtlichen Vertrag zwischen einem Drittland auf der einen Seite und der EU und ihrer Mitgliedstaaten auf der anderen Seite dar. {12} Ein völkerrechtlicher Vertrag wird als zwischen zwei oder mehreren Staaten bzw. anderen vertragsfähigen Völkerrechtssubjekten getroffene Vereinbarung definiert, die dem Völkerrecht unterliegt und eine völkerrechtliche Verbindlichkeit begründet.{13} Die rechtliche Unabhängigkeit der Partnerstaaten bleibt bestehen, da das Abkommen völkerrechtlichen und nicht supranationalen Charakter hat. {14}

Gemischte Abkommen

Das Abkommen wird meist als gemischtes Abkommen{15} zwischen EU und deren Mitgliedstaaten und jeweiligen Partnerstaaten geschlossen. Gemischte Abkommen sind dadurch gekennzeichnet, dass dem Vertragspartner sowohl die EU als auch ihre Mitgliedstaaten gegenüberstehen. Dies ist dann von Bedeutung, wenn der Inhalt des völkerrechtlichen Vertrages die EU-Kompetenzen überschreitet und die darüber hinaus zuständigen Mitgliedstaaten als Vertragsparteien neben die EU treten. {16}

Doppelte Rechtswirkung des Abkommens

Als völkerrechtlicher Vertrag unterliegt das Abkommen hinsichtlich Inkrafttreten und völkerrechtlicher Bindungswirkung den Vorschriften des Völkerrechts. Für die Mitgliedstaaten besteht jedoch neben der völkerrechtlichen Bindungswirkung auch die unionsrechtliche Bindung im Innenverhältnis, die sich aus der Rechtsnatur des Assoziierungsabkommens ergibt. Daher sind die Mitgliedstaaten doppelt gebunden, während die Drittstaaten, also die Vertragspartner, nur völkerrechtlich gebunden sind. {17}

Begriff des Assoziierungsabkommens nach Art. 217 AEUV

Rechtliche Grundlage für den Abschluss eines Assoziierungsabkommens stellt Art. 217 AEUV dar. Danach kann die EU mit Drittstaaten, Staatenverbindungen oder internationalen Organisationen Assoziierungsabkommen über gegenseitige Rechte und Pflichten, gemeinsames Vorgehen und besondere Verfahren abschließen. Das zwischen EU und Georgien unterzeichnete Abkommen ist Teil der Assoziierungsabkommen der neuen Generation im Rahmen der östlichen Partnerschaft. Es legt langfristige Grundlagen für „besondere und privilegierte“{18} Beziehungen zwischen der EU und Georgien und schließt eventuelle künftige Entwicklungen im Zusammenhang mit einem Beitritt zur EU nicht aus. Das Abkommen ist umfassender und dauerhafter als ein reines Handels- und Kooperationsabkommen, das bindende und befristete Durchführungsmaßnahmen enthält, die alle durch das Abkommen regulierten Bereiche umfassen. Da ein solches Abkommen an der Grenze unterhalb der Mitgliedschaft liegt, wird es häufig als Assoziierungsabkommen „zwischen einem Handelsabkommen plus 1 % und einer Mitgliedschaft minus 1 %“ bezeichnet. Das Abkommen kann Bestimmungen, deren Wortlaut mit entsprechenden Regelungen des Unionsrechts identisch ist, enthalten.

Abschlussverfahren des Abkommens

Das Abschlussverfahren des Assoziierungsabkommens ist in Art. 218 AEUV geregelt. Es bedarf eines Assoziierungsantrags aufseiten des interessierten Staates. Danach erfolgt eine unionsinnere Prüfung, ob Verhandlungen begonnen werden sollen. In der Praxis gibt es aber auch Fälle, in welchen die Initiative auf Abschluss des Abkommens vonseiten der EU ausgeht. Nach Art. 218 Abs. 6 AEUV muss das Europäische Parlament dem Assoziierungsabkommen zustimmen.

Organe

Das Assoziierungsabkommen zwischen EU und Georgien sieht verschiedene Organe vor, in deren Rahmen Zusammenarbeit zwischen Vertragspartnern erfolgt. In Titel VIII des Abkommens sind Assoziationsrat nach Art. 401, Assoziationsausschuss nach Art. 404 und parlamentarischer Assoziationsausschuss nach Art. 407 des Abkommens als solche Organe vorgesehen. Die Organe setzen sich aus Vertretern der jeweiligen Vertragsparteien

zusammen. Art. 406 des Abkommens sieht auch die Errichtung spezieller Ausschüsse, Unterausschüsse und Arbeitsgruppen vor. In Zusammenhang mit der schrittweisen Angleichung der georgischen Rechtsvorschriften an EU-Recht ist der Assoziationsrat als Aufsichtsorgan relevant. Im Rahmen des Abkommens wird ferner eine zivilgesellschaftliche Struktur begründet.

Stellung des europäischen Abkommens in Georgien

Da Georgien nicht Mitgliedsland der EU ist, ist der Rang des Assoziierungsabkommens nach den Maßstäben der georgischen Verfassung hinsichtlich internationaler Verträge zu beurteilen. Nach Art. 6 Abs. 2 der georgischen Verfassung, genießen diese internationalen Verträge, die nicht im Konflikt mit der georgischen Verfassung stehen Vorrang gegenüber nationalen Gesetzen. {20}

Zweistufiges Verfahren des Vertragsschlusses

Mit der Unterzeichnung des Abkommens wird das vorläufige Ergebnis der Verhandlungen als völkerrechtlicher Vertrag bestätigt. Zwar kann damit der Text endgültig bestimmt werden, jedoch wird dieser Schritt erst in einer zweiten Stufe, mit der Vollziehung der Unterzeichnung verbindlich. Der Vertragspartner ist nach Art. 18 lit. a WVK bis zur Unterzeichnung des Abkommens insofern an den Vertrag gebunden, als er nach Treu und Glauben gehalten ist, den Vertragszweck nicht zu vereiteln. Gemäß Art. 13 WVK wird die eigentliche Vertragsbindung i. d. R. durch den Austausch der Urkunden besiegelt. Danach wird der völkerrechtliche Vertrag innerstaatlich, meist im parlamentarischen Zustimmungsverfahren, ratifiziert. {21} Der Vertrag tritt sofort mit der Ratifikation in Kraft oder zu dem von den Parteien vereinbarten Zeitpunkt.

Rechtsangleichung bzw. Harmonisierung als Voraussetzung für einen Binnenmarkt

Der europäische Binnenmarkt ist ein Raum ohne Binnengrenzen, in dem der freie Verkehr von Waren, Personen, Dienstleistungen und Kapital laut den Bestimmungen der AEUV gewährleistet ist. Zur Verwirklichung dieses Ziels in der Praxis bedarf es jedoch der Überwindung von Hemmnissen verschiedener nationaler Regelungen, die der faktischen Durchsetzung des Art. 26 Abs. 2 AEUV entgegenstehen. Daher ist die Angleichung der Rechtsvorschriften zur Erreichung des Ziels des Binnenmarkts von entscheidender Bedeutung.

Innerstaatliche Angleichung der Rechtsvorschriften

Neben der Vertiefung der politischen Beziehungen zwischen der EU und Georgien ist das Hauptziel des Abkommens eine langfristige schrittweise Integration Georgiens in den europäischen Binnenmarkt. Die Öffnung der Märkte in verschiedenen Bereichen des Handels und handelsbezogener Fragen erfolgt stufenweise und wird mit einer schrittweisen Rechtsangleichung an EU-Recht sowie institutionellen Reformen in Georgien einhergehen. Der Grad der Marktöffnung seitens der EU hängt daher von der Umsetzung der dafür vorgesehenen Maßnahmen ab. {22} Das Abkommen enthält zahlreiche Bestimmungen über die Angleichung der georgischen Rechtsvorschriften an EU-Normen. Eine Generalklausel dafür ist im Art. 414 des Assoziierungsabkommens verankert. Danach vollzieht Georgien die Anpassung seiner Gesetzgebung entsprechend der in den Anhängen zum Abkommen vorgesehenen Maßnahmen. Als betroffener Vertragspartner hat Georgien das einschlägige EU-Recht in das nationale Rechtssystem zu übernehmen. Dies bedeutet vor allem die EU-richtlinienkonforme Ausgestaltung der eigenen Rechtsordnung. {23} Neben den Richtlinien können Verordnungen, Empfehlungen und unter Umständen auch das Primärrecht relevant sein, obwohl dieses nur für EU-Mitgliedstaaten verbindlich ist.

Die Rechtsvorschriften vereinbar zu machen, bedeutet die Widersprüche zwischen den eigenen Rechtsnormen und denen der einschlägigen EU-Normen zu beseitigen. Dennoch darf Georgien Detailregelungen selbst bestimmen, wenn dafür ein Spielraum besteht. Die Rechtsangleichung der Rechtsvorschriften kann daher mit der Umsetzungspflicht von EU-Richtlinien durch die Mitgliedstaaten verglichen werden. Wie bei der Umsetzung von Richtlinien bleibt dem Drittstaat bei der Rechtsangleichung freigestellt, in welcher Rechtsform oder durch welche staatliche Institution die Angleichung des eigenen Rechts erfolgt. Die rein wörtliche Übernahme der einschlägigen EU-Vorschriften ist ferner nicht geboten, sondern es ist vielmehr gewünscht, verbindliches nationales Normativrecht in dem zu regelnden Bereich zu schaffen.

Unzureichende Rechtsangleichung

Die rechtlichen Folgen einer unzureichenden Rechtsanpassung können völkerrechtliche Konsequenzen im Sinne des Abkommens sein. Gemäß Art. 417 Abs. 1 des Abkommens treffen die Parteien die allgemeinen oder besonderen Maßnahmen, die für die Erfüllung ihrer Verpflichtungen aus diesem Abkommen erforderlich sind, und sorgen dafür, dass die Ziele dieses Abkommens verwirklicht werden. Dies bedeutet, dass der Assoziationsrat geeignete Maßnahmen nur in Bezug auf die Erreichung der durch das Abkommen gesetzten Ziele ergreifen kann, also die stufenweise Integration Georgiens in den Binnenmarkt zu verbieten. Echte völkerrechtliche Folgen dagegen können nicht aus möglichen Verfehlungen des Ziels des Abkommens abgeleitet werden.[24]

Zusammenfassung

Mit dem Zusammenbruch der Sowjetunion sind Grundlagen für Beziehungen der EU und Georgien geschaffen worden. Im Jahr 1996 wurde das Abkommen über Partnerschaft und Zusammenarbeit geschlossen, im Jahr 2003 wurde Georgien in die europäische Nachbarschaftspolitik einbezogen und seit 2009 ist es im Projekt Östliche Partnerschaft aktiv. Im Rahmen dieser Beziehungen kommt der Frage der Rechtsangleichung eine besondere Bedeutung zu, wonach Georgien sich verpflichtet seine Gesetzgebung an EU-Recht schrittweise anzupassen. Mit der Unterzeichnung des Assoziierungsabkommens, der „Investition in die Zukunft“ zwischen der EU und Georgien wurde dieses Gebot der EU noch „verschärft“, da das Ziel des Abkommens die stufenweise wirtschaftliche Integration Georgiens in Richtung der EU ist. Das Abkommen enthält zahlreiche Vorschriften über die Rechtsangleichung, denen Georgien nachzukommen hat. Im Assoziierungsabkommen wird auf konkrete Richtlinien verwiesen, die Georgien innerhalb festgesetzter Fristen umzusetzen und seine Rechtsnormen anzupassen hat. Außerdem verweist das Abkommen auf die internationalen Prinzipien und Kriterien. Unzureichende Rechtsangleichung der nationalen Rechtsvorschriften kann Georgien den Weg zur EU-Integration verbauen.

Literaturverzeichnis

1. Gemeinsame Erklärung des Prager Gipfeltreffens zur Östlichen Partnerschaft, 8435/09 (Presse 78), NR. 4.
2. Cahlik, Thomas: Stand der EU-Harmonisierung in der Tschechischen Republik im Bereich des Kartellrechts.
3. Der Beschluss des europäischen Rates, 9559/10 Presse 106.
4. Im Internet abrufbar unter: <https://www.wko.at/Content.Node/service/aussenwirtschaft/fp/Handelsabkommen/Handelsabkommen-EU-Georgien.html>.
5. Im Internet abrufbar unter: https://www.wko.at/Content.Node/service/aussenwirtschaft/fp/Handelsabkommen/Handelsabkommen-EU-Georgien.html#heading_Ziele_des_Assoziiierungsabkommens_EU_Georgien.
6. Im Internet abrufbar unter: <http://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-AaG-542175-EU-Georgia-Association-Agreement-DE.pdf>.
7. Im Internet abrufbar unter: https://www.wko.at/Content.Node/service/aussenwirtschaft/fp/Handelsabkommen/Handelsabkommen-EU-Georgien.html#heading_Ziele_des_Assoziiierungsabkommens_EU_Georgien.
8. Kirsch van de Water, Ina: Das Freihandelsabkommen mit der Europäischen Union (DCFTA), Studie, Friedrich Ebert Stiftung, 2011.
9. Lindig, Stefan/Podlesak, Thomas: Die Europa-ABkommen im Lichte der jüngeren Rechtsprechung des Europäischen Gerichtshofs, in: JOR 2003, Bd. 44, S. 73-101.
10. Rieser-Angulo Garcia, Yvonne: Assoziationsabkommen der Europäischen Union. Überblick über die Auswirkung auf das Fremdrecht der Mitgliedstaaten anhand des EWG-Türkei-Abkommens, in: SIAK-Journal-Zeitschrift für Polizeiwissenschaft und polizeiliche Praxis, Verlag NWV 2012.

11. Oppermann, Thomas: Europarecht, 4. Auflage, München 2009.
12. Cahlik, Thomas: Stand der EU-Harmonisierung in der Tschechischen Republik im Bereich des Kartellrechts.
13. Ipsen, Knut: Völkerrecht, 4. Auflage, München 1999.
14. Schröter, Helmuth//Jakob, Thiman/Mederer, Wolfgang (Hrsg.): Kommentar zum Europäischen Wettbewerbsrecht, Baden-Baden 2003.
15. Mit Ausnahme mit Malta und Zypern, sowie mit Marokko und Tunesien.
16. Immenga, Ulrich/Mestmäcker, Ernst-Joachim> EG-Wettbewerbsrecht, Kommentar, Bd. 1, München 1997.
17. Rieser-Angulo Garcia, Yvonne: Assoziationsabkommen der Europäischen Union. Überblick über die Auswirkung auf das Fremdrecht der Mitgliedstaaten anhand des EWG-Türkei-Abkommens, in: SIAK-Journal-Zeitschrift für Polizeiwissenschaft und polizeiliche Praxis, Verlag NWV 2012.
18. EuGH Urteil 1987, S. 3719 ff.-Demirel.
19. Art. 6 Abs. 2 der Georgischen Verfassung, Saqartwelos parlamentis utskebebi, 1995, Nr. 31-33.
20. Vitzthum, Wolfgang Graf: Völkerrecht, 4. Auflage, Berlin 2007.
21. Rieser-Angulo Garcia, Yvonne: Assoziationsabkommen der Europäischen Union. Überblick über die Auswirkung auf das Fremdrecht der Mitgliedstaaten anhand des EWG-Türkei-Abkommens, in: SIAK-Journal-Zeitschrift für Polizeiwissenschaft und polizeiliche Praxis, Verlag NWV 2012.
22. Hiller, Kinga: Rechtsangleichung und Eu-Assoziierung Ungarns, in: WiRO 1997, 281-284.
23. Dausen, Manfred A. (Hrsg.): Osterweiterung der EU, Rechtsangleichung und strukturpolitischer Rahmen, Wiesbaden 1998.

Nino Gagua

European Association process in Georgia

Summary

The Association Agreement between the European Union and Georgia aims to deepen political and economic relations between the EU and Georgia, also through the creation of a Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA). By comprehensively approximating trade-related laws and regulations to the standards of the European Union, the Agreement offers Georgia a framework for boosting trade and economic growth. This will facilitate Georgia's progressive integration with the EU single market.

ნინო გაგუა

საქართველო ევროკავშირთან ასოცირების პროცესის გზაზე

რეზიუმე

საქართველოსა და ევროკავშირის შორის გაფორმებული შეთანხმება ასოცირების შესახებ მიზნად ისახავს პოლიტიკური და ეკონომიკური ურთიერთობების გაღრმავებას. ის, აგრეთვე, მოიცავს ღრმა და ყოვლისმომცველ თავისუფალი ვაჭრობის სივრცის კომპონენტს. ნაციონალური კანონმდებლობის ევროკავშირის კანონმდებლობასთან ეტაპობრივი დაახლოება ხელს შეუწყობს ვაჭრობის განვითარებასა და ეკონომიკურ ზრდას, ასევე საქართველოს ერთიან ბაზარზე ინტეგრაციას.

0511 ბიოლოგია BIOLOGY

მზია გურული

ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Kutaisi Akaki Tsereteli State University. Georgia

თანამედროვე ბიოტექნოლოგია და აგრობიომავალფეროვნება

თანამედროვე ეპოქაში, ნებისმიერი ქვეყნისათვის, სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფა ერთ-ერთ მნიშვნელოვან სახელმწიფოებრივ ამოცანას წარმოადგენს. ამ მიზნით, დღეისათვის, ფართოდ გამოიყენება თანამედროვე ბიოტექნოლოგიით მიღებული გენმოდირეცირებული სურსათი, ცხოველის საკვები, საკვებდანამატები, ასევე გენმოდირეცირებული ორგანიზმებიდან წარმოებული სათესლე და სანერგე მასალა.

ეს მიმართულება დაახლოებით 30-40 წლის წინ დაიწყო და თეორიულად იგი ეფუძნება გენური ინჟინერიის მეთოდებს, რომელთა გამოყენებით ხელოვნურ (in vitro) პირობებში ორგანიზმის გენეტიკური მასალის, ანუ დეზოქსირიბონუკლეინის მჟავის (დნმ) მოლეკულის მიზანმიმართული შეცვლა ხდება, რაც სასოფლო-სამეურნეო მცენარეებს, ცხოველებს, ასევე მიკროორგანიზმებს ახალ, წინასწარგანსაზღვრულ «სასურველ» თვისებებს ანიჭებს. გენეტიკური მასალის ამგვარი შეცვლა, არასოდეს არ ხდება ბუნებრივი ევოლუციის პროცესში, ეს მეთოდები არ განეკუთვნება ტრადიციულ ჯიშთა გამოყვანას და სელექციას. გენმოდირეცირებული სასურსათო პროდუქტი ან ცხოველის საკვები – გენმოდირეცირებული ორგანიზმის გადამუშავების შედეგად მიღებული ან/და გენმოდირეცირებული ორგანიზმიდან მიღებული ინგრედიენტის შემცველი პროდუქტია, რომელსაც, ან რომლის ცალკეულ ნაწილსაც არ გააჩნია გამრავლების ან/და გენეტიკური მასალის გადაცემის უნარი.

გმ ორგანიზმების პირველი კომერციული გაშენება აშშ- ში გასული საუკუნის 90-იან წლებში დაიწყო, თუმცა დღეისათვის მისი არეალი გაცილებით გაიზარდა და გენმოდირეცირებული ორგანიზმებიდან მიღებული სათესლე მასალა და მცენარეული სასურსათო პროდუქტები საერთაშორისო ბაზრის მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილი გახდა. თანამედროვე ბიოტექნოლოგიით მიღებული მცენარეები, მორფოლოგიური (გარეგნული) ნიშნებით უმეტესად არ განსხვავდებიან საწყისი ფორმებიდან. ისინი მდგრადი არიან ჰერბიციდების, ინსექტიციდების, ვირუსების, სოკოვანი დაავადებებისა და ინფექციების მიმართ, შესაძლებელია მიღებული იქნას მამრობითი სქესის სტერილური ფორმებიც. გარდა ამისა, მცენარეები იძენენ ისეთ ახალ თვისებებს, როგორებიცაა უხვმოსავლიანობა, ყინვაგამძლეობა, ნაადრევი სიმწიფე და სხვა. ამ დროს მცირდება გამოყენებული ჰერბიციდებისა და ინსექტიციდების მოხმარების რაოდენობა, შესაბამისად მცირდება მათი შემცველობა სასურსათო პროდუქტებში, კლებულობს დანაკარგები, იზრდება პროდუქციის ხარისხი, ხდება მატერიალური რესურსებისა და საშუალებების ეკონომია. დიდ მნიშვნელობას იძენს სასოფლო-სამეურნეო ცხოველების (მათ შორის ფრინველის, თევზის და სხვ.) გენეტიკური ცვლილება, რომელიც ზრდის მათ პროდუქტიულობას, გამოსავლიანობას, მათ შორის ტანხორცის გამოსავლიანობას. ეს დადებითად მოქმედებს ხორცის ხარისხზე, ფიზიკურ-ქიმიურ მაჩვენებლებზე და სხვა ტექნოლოგიურ თვისებებზე, შეცვლილი გენების სპეციფიურობა საშუალებას იძლევა შეიცვალოს ასევე კუნთოვანი ქსოვილის ფერი, pH (მჟავიანობა), ტენშეკავების უნარი, ცხიმთანობა, კონსისტენცია, ტექნოლოგიური დამუშავების შემდეგ გემური და არომატული თვისებები. გენური ინჟინერიის მეთოდებით შესაძლებელია არამარტო სასურველი მაჩვენებლების მიღება, არამედ ცხოველებისა და ფრინველების შეგუება განსხვავებული გარემო პირობებისადმი, მიზანმიმართულად მემკვიდრული თვისებების შეცვლა და სხვა.

მიკროორგანიზმთა გენური მოდიფიცირების კვლევები მიმართულია ვიტამინების, ანტიბიოტიკების, ორგანული მჟავებისა და ნივთიერებათა ცვლის სხვა პროდუქტების სინთეზისაკენ. გენმოდირეცირებული ბაქტერიებიდან მიღებული ფერმენტების სამრეწველო მიზნით გამოყენება ცვლის

სასურსათო ნედლეულის მახასიათებლებს. ასეთი ფერმენტები შესაძლოა გამოყენებული იქნას ხორცის კონსისტენციის შეცვლისათვის, ყველის, პურფუნთუშეულის წარმოებაში და ა.შ.

გენმოდიფიცირებული სასოფლო-სამეურნეო კულტურები სასურსათო პროდუქტების წარმოებაში გამოიყენება როგორც სასურსათო ნედლეულის, ისე საკვებდანამატების და სხვ. ინგრედიენტების სახით. მაგ. სოიოსაგან, რომელიც ყველაზე მეტად გავრცელებულია გენური ინჟინერიით მიღებული მცენარეებიდან, მიიღება სოიოს რძე, სოიოს ლეციტინი (საკვებდანამატი E 322), სოიოს კანი – ქატოს, ბურბუშელას და სხვ. წარმოებაში, გარდა ამისა, იგი გამოიყენება დანამატის სახით პურის, ძეხვის, შოკოლადის და სხვ. სასურსათო პროდუქტების მისაღებად. გენმოდიფიცირებული კარტოფილი, რომელიც ნაკლები რაოდენობით წყალსა და მეტ სახამებელს შეიცავს, გამოიყენება ჰაეროვანი ჩიფსების დასამზადებლად. სახამებელი გამოიყენება საკონდიტრო და პურსაცხოზ მრეწველობაში, ასევე სხვადასხვა სახის სოუსების, საწებლების და მაიონეზების მისაღებად. სიმინდისა და რაფსის ზეთს დანამატის სახით იყენებენ მარგარინში, პურ-ფუნთუშეულში და სხვა. გენმოდიფიცირებული პომიდორისაგან ამზადებენ კეტჩუპს, და სხვ.დღემდე დავის საგანია გენური ინჟინერიით მიღებული სურსათის, მათ შორის სასურსათო ნედლეულის და ინგრედიენტების წარმოებაში გამოყენების საკითხი. აღნიშნული თვალსაზრისით კვლევების ისტორია ძალიან ხანმოკლეა. გენმოდიფიცირებული სასურსათო პროდუქტების გამოყენებას თავისი დადებითი და უარყოფითი მხარეები აქვს, რომელთა შესახებაც განსხვავებული მოსაზრებები არსებობს.

მომხრეების მთავარი არგუმენტი სასოფლო-სამეურნეო კულტურების ის მახასიათებლებია, რომლებიც მათ შეიძინეს თანამედროვე ბიოტექნოლოგიის მეთოდების გამოყენებით. ეს თვისებებია კულტურების მდგრადობა სხვადასხვა გარემო პირობების, დაავადებების, მავნე მწერების მიმართ, ჰერბიციდებისა და პესტიციდების მიმართ. გენმოდიფიცირებული სასურსათო პროდუქტები გამოირჩევიან მაღალი ხარისხით, აქვთ მომგებიანი სასაქონლო სახე და დიდი ხნის განმავლობაში ინარჩუნებენ კვებით ღირებულებას.

მოწინააღმდეგეების აზრით კი, გენმოდიფიცირებულ მცენარეთა უჯრედებში შესაძლებელია მოხდეს ადამიანისთვის საშიში ნივთიერებების (ტოქსინები, ალერგენები და ა.შ.) არამიზნობრივი სინთეზი. გარდა ამისა, გმ ორგანიზმი წარმოადგენს ახალ ორგანიზმს ახალი თვისებებით, რაც შეიძლება საზიანო აღმოჩნდეს როგორც ადამიანისათვის, ისე გარემოსა და ეკოსისტემისათვის. ამასთანავე, თანამედროვე ბიოტექნოლოგია არღვევს სახეობათაშორის ბარიერს. მათივე მტკიცებით, საჭიროა ხანგრძლივი, მრავალმხრივი მეცნიერული კვლევები, რადგან გენის გადატანით მიღებული შედეგები შესაძლოა გამოვლინდეს როგორც გმო-ს მომდევნო თაობებში, ასევე მათი მომხმარებლების ორგანიზმებშიც. გმო კომპონენტები შეიძლება აღმოჩნდეს არა მხოლოდ ალერგენები, არამედ მაღალტოქსიკურებიც. გენმოდიფიკაციის დროს ხელოვნურ (in vitro), სინჯარაში შესწავლილი გენის შესახებ მხოლოდ იმის განსაზღვრა შეიძლება, თუ როგორია და როგორ იქცევა ის ამ სინჯარაში, მაგრამ ნაკლებადაა ცნობილი მის როლსა და ქცევაზე თავად მშობლიურ ორგანიზმში და მით უმეტეს, სრულიად უცხო ორგანიზმში მისი გადატანის შემთხვევაში. არსებობს ანტიბიოტიკებისადმი მდგრადი სუპერმიკრობების წარმოქმნის საშიშროებაც. მნიშვნელოვანი რისკ-ფაქტორებია ასევე ახალი სახეობის მავნებლების, სუპერსარეველების, გენეტიკური დამაბინძურებლების გაჩენაც და სხვ.

ამრიგად, ძირითადი კითხვა – უვნებელია თუ არა ადამიანისთვის თანამედროვე ბიოტექნოლოგიით მიღებული სასურსათო პროდუქტები, ჯერჯერობით კვლავ ერთმნიშვნელოვანი პასუხის გარეშე რჩება. დანამდვილებით ვერავინ ამტკიცებს როგორც გენ-მოდიფიცირებული პროდუქტების უვნებლობას, ისე მის საზიანო თვისებებს. თუმცა, დღითიდღე მატულობს იმ ადამიანთა რიცხვი, რომლებიც «სიფრთხილის პრინციპს» ამჯობინებენ. რაც იმას ნიშნავს, რომ ქვეყანას აქვს უფლება უარი განაცხადოს გენეტიკურად მოდიფიცირებული ორგანიზმის (გმო) იმპორტზე, თუ კი მას შეიძლება მოჰყვეს მავნე ზემოქმედება გარემოსა და ადამიანის ჯანმრთელობაზე. გარდა ამისა, გმო-ს იმპორტის თაობაზე გადაწყვეტილების

მიღებისას, ქვეყანამ უნდა მხედველობაში მიიღოს პრობლემის არა მხოლოდ სამეცნიერო, არამედ აგრეთვე სოციალურ-ეკონომიკური ასპექტები.

თანამედროვე ბიოტექნოლოგიის განვითარებამ აუცილებელი გახადა შესაბამისი ბიოუსაფრთხოების ზომების გატარება. „ბიოუსაფრთხოება ქმედებათა ერთობლიობაა, რომელიც მოიცავს თანამედროვე ბიოტექნოლოგიით მიღებული ორგანიზმებისაგან, მცენარეთა და ცხოველთა გენეტიკური რესურსების, ადამიანის ჯანმრთელობისა და გარემოზე შესაძლო უარყოფითი ზემოქმედებისაგან დაცვას.

ამდენად, ბიოუსაფრთხოება მიზნად ისახავს თანამედროვე ბიოტექნოლოგიით მიღებული გმ ორგანიზმების მიერ წარმოქმნილი პოტენციური რისკების კონტროლის, მართვისა და რეგულირების პოლიტიკის შემუშავებას. ეს კი მოიცავს რისკების შემცირებისა და პრევენციის ღონისძიებებს, მოსალოდნელ დადებით და უარყოფით სოციალურ-ეკონომიკურ ასპექტებს, განსაზღვრავს ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნების, მომხმარებელთა უფლებების დაცვის, საზოგადოების ჩართულობისა და ინფორმირებულობის, სავაჭრო ურთიერთობების სამართლებრივი რეგულირებისათვის საკანონმდებლო ნორმატიული აქტების შემუშავების აუცილებლობას.

„ბიომრავალფეროვნება ეს არის გარეული ცხოველებისა და ველური მცენარეების მრავალსახეობა ხმელეთის, ზღვის და წყლის ეკოსისტემები და ეკოლოგიური კომპლექსები, რომლებიც მოიცავენ მრავალფეროვნებას სახეობის ფარგლებში, სახეობათა შორის და ეკოსისტემებში“.

გენმოდირებული ორგანიზმების საერთაშორისო სამართლებრივი რეგულირების შესახებ უმნიშვნელოვანესი დოკუმენტი ასევე «ბიომრავალფეროვნების კონვენციის ბიოუსაფრთხოების კარტახენის ოქმი», რომელიც მიღებული იქნა 2000 წლის ნოემბერში. საქართველოს პარლამენტის მიერ ოქმის რატიფიცირება განხორციელდა 2008 წლის 26 სექტემბერს, N305 დადგენილების საფუძველზე.

კარტახენას ოქმი – ეს არის საერთაშორისო შეთანხმების დოკუმენტი, რომელიც «მიზნად ისახავს ხელი შეუწყოს უსაფრთხოების სათანადო ღონის დაცვას იმ სფეროში, რომელიც ეხება თანამედროვე ბიოტექნოლოგიის მეთოდების გამოყენებით მიღებული ისეთი ცოცხალი მოდიფიცირებული ორგანიზმების უსაფრთხო გადაცემას, მოპყრობას და გამოყენებას, რომელთაც შეუძლიათ მავნე ზეგავლენა მოახდინონ ბიოლოგიური მრავალფეროვნების დაცვასა და მდგრად გამოყენებაზე». ოქმის მიზანია ასევე «გაითვალისწინოს საფრთხე ადამიანის ჯანმრთელობისათვის და განსაკუთრებული ყურადღება დაუთმოს გმ ორგანიზმების ტრანსსასაზღვრო გადაადგილებას».

საქართველო მსოფლიოს 25 რეგიონიდან ერთ-ერთია, რომელიც უნიკალური ენდემური ბიომრავალფეროვნების გამო განსაკუთრებულ დაცვასა და გაფრთხილებას საჭიროებს. აგრარული ბიომრავალფეროვნება (მათ შორის აგრარული ეკოსისტემებს) და ბუნებრივი სათიბ-სადოვრებს საქართველოს მთლიანი ტერიტორიის დაახლოებით 43% უკავია.

საქართველო ტრადიციულად აგრარული ქვეყანაა. არქეოლოგიური მასალებით მტკიცდება, რომ საქართველოში სოფლის მეურნეობას ჯერ კიდევ ძვ. წ. VI–V ათასწლეულიდან მისდევენ. მეცნიერები მიიჩნევენ, რომ პირველად მცენარეთა და ცხოველთა მოშინაურება და, შესაბამისად, სოფლის მეურნეობის წარმოშობა წინა აზიის ტერიტორიაზე დაახლოებით 9-10 ათასი წლის წინ მოხდა. ეს ტერიტორიები უშუალოდ ესაზღვრება საქართველოს და ამავე დროს, ნაწილობრივ ემთხვევა პრეისტორიულ ხანაში ქართველური ტომების გავრცელების არეალს. უძველესი კულტურებისა და მათი ველური ნათესავების დღემდე არსებული დიდი მორფოლოგიური და გენეტიკური მრავალფეროვნება, ისევე როგორც შინაურ ცხოველთა ზოგიერთი უძველესი ჯიში, საფუძველს გვაძლევს ვიფიქროთ, რომ საქართველო თავად წარმოადგენს რიგი უმნიშვნელოვანესი კულტურული მცენარისა (მაგ., ვაზი და ხორბალი) და შინაური ცხოველის წარმოშობის ერთ-ერთ კერას. ამავე დროს, საქართველოს გეოგრაფიულმა მდებარეობამ განაპირობა ის, რომ ეს ტერიტორია გამოიყენებოდა როგორც ევროპისა და აზიის დამაკავშირებელი სავაჭრო დერეფანი, რის გამოც საქართველოში საუკუნეების განმავლობაში შემოედინებოდა ახალი გენეტიკური მასალა, ხოლო ქვეყნის მრავალფეროვანი კლიმატური პირობები და ნიადაგები კარგ წინაპირობას ქმნიდა ახალი კულტურების ადაპტირებისათვის. ასე გაჩნდა მრავალი შემოტანილი

კულტურის ადგილობრივი ჯიშის აგრარული ბიომრავალფეროვნება მოიცავს არა მარტო სახეობრივ და ჯიშობრივ მრავალფეროვნებას, არამედ აგროეკოსისტემებს, ლანდშაფტებს, სურსათის წარმოებაში გამოყენებულ მიკროორგანიზმებს, სოკოებს და ტრადიციულ ცოდნას. ამ მხრივაც საქართველო განსაკუთრებით მდიდარია.

ამგვარად, საქართველოს კულტურულ მცენარეთა და შინაურ ცხოველთა ადგილობრივი ჯიშები მსოფლიო კულტურული მემკვიდრეობის მნიშვნელოვანი ნაწილია, თუმცა მათ კულტურულთან ერთად, დიდი ეკონომიკური და მეცნიერულ ღირებულება აქვთ.

ლიტერატურა

1. საქართველოს კანონი ცოცხალი გენმოდიფიცირებული ორგანიზმების შესახებ (2014);
2. ქ.ლაფერაშვილი – სურსათის უვნებლობა. მართვის თანამედროვე სისტემები. თბილისი, 2009. თავი
3. ბიოუსაფრთხოების კარტახენის ოქმი – მონრეალის 2000 წლის 29 იანვრის „ბიოლოგიური მრავალფეროვნების კონვენციის ბიოუსაფრთხოების კარტახენის ოქმი“;
4. გ.კვესიტაძე. ე.კვესიტაძე- ბიოტექნოლოგია- თბილისი 1999წ.

რეზიუმე

თანამედროვე ეპოქაში, ნებისმიერი ქვეყნისათვის, სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფა ერთ-ერთ მნიშვნელოვან სახელმწიფოებრივ ამოცანას წარმოადგენს. ამ მიზნით, დღეისათვის, ფართოდ გამოიყენება თანამედროვე ბიოტექნოლოგიით მიღებული გენმოდიფიცირებული სურსათი, ცხოველის საკვები, საკვებდანამატები, ასევე გენმოდიფიცირებული ორგანიზმებიდან წარმოებული სათესლე და სანერგე მასალა. ეს მიმართულება დაახლოებით 30-40 წლის წინ დაიწყო და თეორიულად იგი ეფუძნება გენური ინჟინერიის მეთოდებს, რომელთა გამოყენებით ხელოვნურ (in vitro) პირობებში ორგანიზმის გენეტიკური მასალის, ანუ დეზოქსირიბონუკლეინის მჟავის (დნმ) მოლეკულის მიზანმიმართული შეცვლა ხდება, რაც სასოფლო-სამეურნეო მცენარეებს, ცხოველებს, ასევე მიკროორგანიზმებს ახალ, წინასწარ განსაზღვრულ «სასურველ» თვისებებს ანიჭებს. გენეტიკური მასალის ამგვარი შეცვლა, არასოდეს არ ხდება ბუნებრივი ევოლუციის პროცესში, ეს მეთოდები არ განეკუთვნება ტრადიციულ ჯიშთა გამოყვანას და სელექციას. გენმოდიფიცირებული სასურსათო პროდუქტი ან ცხოველის საკვები – გენმოდიფიცირებული ორგანიზმის გადამუშავების შედეგად მიღებული ან/და გენმოდიფიცირებული ორგანიზმიდან მიღებული ინგრედიენტის შემცველი პროდუქტია, რომელსაც, ან რომლის ცალკეულ ნაწილსაც არ გააჩნია გამრავლების ან/და გენეტიკური მასალის გადაცემის უნარი.

Mzia Guruli

Modern biotechnology and agrobiodiversity

Summary

In the modern era, for any country, ensuring food security is one of the important state tasks. For this purpose, today, genetically modified food obtained by modern biotechnology is widely used, animal feed, food supplements, as well as seed and nursery material produced from genetically modified organisms. This direction started about 30-40 years ago and theoretically it is based on the methods of genetic engineering, using which, under artificial (in vitro) conditions, the organism's genetic material, i.e. the deoxyribonucleic acid (DNA) molecule is deliberately changed, which affects agricultural plants, animals, and microorganisms. Gives new, predefined "desirable" properties. Such a change of genetic material never occurs in the process of natural evolution, these methods do not belong to traditional breed breeding and selection. Genetically modified food product or animal feed – is a product obtained as a result of the processing of a genetically modified organism and/or containing an ingredient derived from a genetically modified organism, which, or a separate part of which does not have the ability to reproduce and/or transfer genetic material.

0511 ბიოლოგია BIOLOGY

შორენა შარია

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Sokhumi State University

სისხლის შედედების მემკვიდრული ფაქტორების დეფიციტით გამოწვეული პათოლოგიები

სისხლის შედედების დარღვევები ადამიანის ორგანიზმში წარმოიქმნება იმ ცილების არასაკმარისი გამომუშავებით, რომლებიც აუცილებელია სისხლდენის პროცესის შესაჩერებლად. აღნიშნული ცილები სისხლის შედედების ანუ კოაგულაციის ფაქტორების სახელწოდებითაა ცნობილი. სისხლის შედედების ყველა ფაქტორი სინთეზირდება ღვიძლში, რიგ შემთხვევაში ღვიძლში გამომუშავებული ზოგიერთი ფაქტორი საჭიროებს K ვიტამინს.

ადამიანის ორგანიზმში სისხლდენის შეჩერების უნარის გამოკვლევას ძირითადად თრომბოციტების რაოდენობით აწარმოებენ, გამოკვლევების შედეგების მიხედვით, საწყის ეტაპზე შეიძლება გამოირიცხოს სისხლის შედედების მრავალი დარღვევა, რომელთა შორის აღსანიშნავია- ფონ ვილბრანდის დაავადება, თანდაყოლილი ჰემორაგიული ტელენგექტაზია.

მრავალი ცნობილი დაავადება სქესთან შეჭიდული მემკვიდრეობით ხასიათდება, რომელთა შორისაა- ჰემოფილია, დალტონიზმი, დიუშენ-ბეკერის კუნთოვანი დისტროფია. ამ დაავადებების მემკვიდრეობითობა და განმეორების შემთხვევა განსხვავდება აუტოსომური მემკვიდრეობითობის დარღვევებით გამოწვეული დაავადებებისგან. ქალებში X ქრომოსომასთან შეჭიდული რეცესიული ნიშან-თვისება ისევე გამოთიხატება, როგორც აუტოსომურ-რეცესიული მემკვიდრეობითობის შემთხვევაში. აუტოსომურ-რეცესიული მემკვიდრეობითობის მსგავსად, სქესთან შეჭიდული მემკვიდრეობითობის დროს, ჰეტეროზიგოტი ქალის გენის მიერ სინთეზირებული პროდუქტის 50% იქნება ნორმალური, ხოლო 50% იქნება მუტანტური, რაც საკმარისია ნორმალური ფენოტიპის გამოვლენისთვის. ეს მდგომარეობა განსხვავებულია მამაკაცებში, რომლებიც არიან ჰემიზიგოტურები X ქრომოსომის მიმართ. რადგან მამისგან ვაჟიშვილის უჯრედში გადადის მხოლოდ Y-ქრომოსომა, შესაბამისად X ქრომოსომასთან-შეჭიდული გენები მამიდან ვაჟიშვილს არ გადაეცემა, ეს კი იწვევს გამოტოვებული თაობების გაჩენას. [1,2]

ქალის ემბრიონს, რომელმაც მიიღო ნორმალური VIII ფაქტორის გენი ერთი მშობლისგან და მუტანტური VIII ფაქტორის გენი მეორისგან, ჩვეულებრივ X-ქრომოსომის ინაქტივაციის შედეგად, მათ უჯრედებს აღმოაჩნდებათ დედისეული და მამისეული X ქრომოსომები თანაბარი რაოდენობით. ამ შემთხვევაში, მუტანტური გენის მატარებელი ქალი მოახდენს ნორმალური VIII ფაქტორის 50%-ის სინთეზს და იქნება ფენოტიპურად ჯანმრთელი. რადგან X-ქრომოსომის ინაქტივაცია შემთხვევითია, ასეთი გენოტიპის მქონე ქალებს გამოხატული ექნებათ დარღვევები და ეწოდებათ მანიფესტური ჰეტეროზიგოტები. მათი კლინიკური ნიშნები მსუბუქად იქნება გამოხატული. მაგალითად, ჰეტეროზიგოტები არიან A ჰემოფილიით დაავადებულები, აქვთ VIII-ფაქტორის დაბალი დონე და კლასიფიცირებულები არიან როგორც, "მსუბუქი დაავადების მქონე ჰემოფილიკები". [1] იშვიათად, ქალებს, რომლებსაც გააჩნიათ მხოლოდ ერთი X ქრომოსომა (ტერნერის სინდრომი), შესაძლებელია სრულყოფილად ჰქონდეთ გამოხატული X ქრომოსომასთან შეჭიდული რეცესიული დაავადება, მაგ. ჰემოფილია A. X-ქრომოსომის ტრანსლოკაციების და დელეციების შედეგად, ქალები ასევე შეიძლება დაავადდნენ X-ქრომოსომასთან შეჭიდული რეცესიული დაავადებებით. ასეთი შემთხვევები ძალიან იშვიათია. [2,3]

ჰემოფილია ძირითადად მემკვიდრეობითი (გენეტიკური) დაავადებაა, რომელიც აფერხებს ორგანიზმის უნარს, მოახდინოს სისხლის შედედება. როგორც წესი, დაავადება მემკვიდრეობით გადადის მშობლებისგან არაფუნქციური გენის X ქრომოსომის მეშვეობით. იშვიათად, შეიძლება მოხდეს ახალი მუტაცია ადრეული განვითარების დროს ან ჰემოფილია შეიძლება განვითარდეს მოგვიანებით, შედედების ფაქტორის წინააღმდეგ წარმოქმნილი ანტისხეულების გამო. ჰემოფილიის მძიმე გართულებებთან დაკავშირებული გარდაცვალების წამყვანი მიზეზია ინტრაკრანიალური სისხლდენა, რომელიც ამჟამად წარმოადგენს ჰემოფილიით დაავადებულთა სიკვდილიანობის ერთ-ერთ წამყვან მიზეზს. გარდაცვალების მიზეზებიდან ასევე სახელდება ჰეპატიტის ინფექციები, რომლებიც იწვევს ღვიძლის ციროზს და სისხლის ნაკადის შედედების შეფერხებას რბილი ქსოვილებიდან სისხლდენის გამო. [3]

ჰემოფილიის პირველი ნიშნები შესაძლოა ჩვილობის პერიოდში გამოვლინდეს. ჩვილობისას სიცოცხლისათვის საშიში სისხლდენები არ აღინიშნება, რადგან ქალის რძე შეიცავს აქტიურ თრომბოკინაზას საკმარის რაოდენობას, რომელიც აკორეგირებს ჰემოფილიით დაავადებულის სისხლში არსებულ დეფექტს. ჰემოფილიის ძირითადი კლინიკური სიმპტომებია: სპონტანური, ჰემატომური ტიპის სისხლდენა, მასიური, ძლიერ მტკივნეული სისხლჩაქცევები სახსრებში, კუნთებში და რბილ ქსოვილებში. ორგანიზმში არსებული პათოლოგიის მიზეზით სისხლი ნორმალურად, სათანადოდ ვერ დედება, შედედების ფაქტორების არასაკმარისი რაოდენობის გამო. ჰემოფილია წარმოადგენს სისხლის მძიმე, თანდაყოლილ და განუკურნებელ დაავადებას, რომელიც სიცოცხლის მანძილზე პერიოდულად საჭიროებს ანტიჰემოფილურ ფაქტორ-კონცენტრატების გადასხმას. [4]

ჰემოფილია საკმაოდ იშვიათი დაავადებაა. მსოფლიოში ყოველ 10 000 მამრობითი სქესის ახალშობილზე აღირიცხება დაახლოებით 1 ჰემოფილიით დაავადებული. დღეს მსოფლიოში 1 მილიონამდე ადამიანია ჰემოფილიით დაავადებული. ამასთან, 80-85%-ში გვხვდება ჰემოფილია A (F VIII-ის დეფიციტით განპირობებული), 20-15%-ში კი ჰემოფილია B (F IX-ის დეფიციტით განპირობებული). [1]

VIII ფაქტორის (ჰემოფილია A) გენი ლოკალიზებულია X ქრომოსომის გრძელი მხრის დისტალურად (Xq). ის შეიცავს დნმ-ის 186 კბ და 26 ეგზონს. განხორციელდა გენების კლონირება და დადგინდა VIII ფაქტორის გენის ნუკლეოტიდური თანმიმდევრობა. ნონსენს მუტაციების მატარებელ ავადმყოფებს უვითარდებათ დაავადების „მწვავე“ ფორმა. მაშინ, როდესაც მისენს მუტაციების მქონე ავადმყოფებს აქვთ ჰემოფილიის „მსუბუქი“ ფორმა. დადგინდა, რომ VIII ფაქტორის რეკომბინაციული სინთეზური ფორმა ისევე ეფექტურად მოქმედებს, როგორც დონორიდან მიღებული. 1994 წელს VIII ფაქტორის რეკომბინაციული სინთეზური ფორმა დაამტკიცებულ იქნა, როგორც სამკურნალო საშუალება. ამ შემთხვევაში ვირუსებით დასნებოვნება გამორიცხულია, თუმცა, რეკომბინაციურ VIII ფაქტორს ავადმყოფთა 10-15%-ში შეუძლია გამოიწვიოს VIII ანტიფაქტორის სინთეზი. [1,5]

ჰემოფილია B, რომელსაც ასევე უწოდებენ IX ფაქტორის (F IX) დეფიციტს - გენეტიკური დაავადებაა, რომელიც გამოწვეულია IX ფაქტორის- შედედების პროტეინის ნაკლებობით ან დეფიციტით. მიუხედავად იმისა, რომ ის მშობლებიდან შეიღებს გადაეცემა, შემთხვევების დაახლოებით 1/3 გამოწვეულია სპონტანური მუტაციით, გენის ცვლილებით. IX ფაქტორის ნორმალური პლაზმური დონე მერყეობს 50%-დან 150%-მდე. [1, 6]

ჰემოფილია C (ასევე ცნობილია, როგორც პლაზმური თრომბოპლასტინის წინამორბედის დეფიციტი ან როზენტალის სინდრომი)- ჰემოფილიის მსუბუქი ფორმაა, ის ძირითადად გვხვდება აშკენაზ ებრაელებში. ეს არის მეოთხე ყველაზე გავრცელებული კოაგულაციის დარღვევა ფონ ვილბრანდის დაავადებისა და A და B ჰემოფილიის შემდეგ. განსხვავებით A და B ჰემოფილიისგან, დაავადებული ადამიანები არ გამოირჩევიან სპონტანური სისხლდენით. ჰემოფილია C გამოწვეულია კოაგულაციის XI ფაქტორის დეფიციტით და A და B ჰემოფილიისგან განსხვავებულ იმით, რომ არ იწვევს სისხლდენას სახსრებში. გარდა ამისა, მას ახასიათებს აუტოსომურ-რეცესიული მემკვიდრეობის ტიპი. [8]

ჰემოფილიის სამკურნალოდ ყველაზე გავრცელებული ხერხია ჩანაცვლებითი თერაპია, რომელიც ითვალისწინებს აღნიშნული პათოლოგიით დაავადებული ადამიანის სისხლში შემადედეგელ ფაქტორთა რეგულარულად შეყვანას. ჩანაცვლებითი თერაპიის საფუძველს ჰემოსტაზური მკურნალობა წარმოადგენს. ფაქტორ-კონცენტრატის დოზა განისაზღვრება დაავადების ხარისხით და სიმძიმით. [1,7]

აღსანიშნავია, რომ აშშ-ში 30.XI. 2022 წ. ჰემოფილია B-ს სამკურნალოდ დამტკიცებულ იქნა პრეპარატი ეტრანაკოგენ დეზაპაროვეკი, რომელიც გაიყიდება Hemgerix-ის სახელწოდებით 3,5 მლნ. აშშ დოლარად.

ფონ ვილბრანდის დაავადება სისხლის შედედების პათოლოგიათა შორის ყველაზე ფართოდაა გავრცელებული. დაავადებას იწვევს სისხლის მაღალმოლეკულური პროტეინის - ფონ ვილბრანდის ფაქტორის (**ინგლ. VonWillebrand factor, VWF**) რაოდენობრივი და ფუნქციური დეფიციტი. ფონ ვილბრანდის დაავადება შეიძლება იყოს როგორც თანდაყოლილი, ასევე შეძენილი. VWF-ის ფაქტორი სისხლის პლაზმის გლიკოპროტეინია, რომელიც მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ჰემოსტაზში, კერძოდ, უზრუნველყოფს თრომბოციტების მიმაგრებას დაზიანებულ სისხლძარღვზე. ვილბრანდის დაავადება გამოწვეულია იმ გენის დაზიანებით, რომელიც პასუხისმგებელია (ფონ ვილბრანდის ფაქტორის ან სისხლის VIII ფაქტორის) გამომუშავებაზე. გენი, რომელიც განსაზღვრავს ვილბრანდის ფაქტორის სინთეზს, ლოკალიზებულია მე-12 ქრომოსომის მოკლე მხრის- p 13.2. რეგიონში. ცნობილია VWF-ის გენის 300-ზე მეტი მუტაცია, რომლებიც ვილბრანდის დაავადებას განაპირობებს. [1] VWF მსხვილი მულტიმერული გლიკოპროტეინია, რომელიც მუდმივად წარმოიქმნება ენდოთელური უჯრედებით ულტრა-მსხვილი მულტიმერების სახით. VWF -ის მონომერი წარმოადგენს ცილას, რომელიც შედგება 2050 ამინომჟავური ნაშთისგან. თითოეული მონომერი შეიცავს დომენებს, რომელთაც სპეციფიკური ფუნქცია ახასიათებთ. ჰემოფილიისგან განსხვავებით, ფონ ვილბრანდის დაავადება ორივე სქესის წარმომადგენლებს ახასიათებთ. მდებარეობითი სქესის წარმომადგენლებში, დაავადება უმთავრესად მენორაგიით გამოიხატება. VWF-ის დაავადებას ახასიათებს სისხლდენა ლორწოვანი გარსებიდან - ცხვირიდან, კუჭ-ნაწლავის ტრაქტიდან, შარდსასქესო სისტემიდან და ა.შ. უმეტეს შემთხვევაში პათოლოგიური გენი გადაეცემა მხოლოდ ერთი მშობლისგან და ცნობილია „ჰეტეროზიგოტური გენური დეფექტის“ სახელწოდებით. შედარებით იშვიათად, დეფექტური გენის გადაცემა ხდება ორივე მშობლისგან. აღნიშნული შემთხვევა ცნობილია „ჰომოზიგოტური გენური დეფექტის“ სახელწოდებით. ფონ ვილბრანდის მძიმე ფორმები ჰომოზიგოტურია. ვილბრანდის მძიმე ფორმით დაავადებულ ადამიანებს, სისხლში აღნიშნული ფაქტორი ან ძალიან დაბალი რაოდენობით აქვთ, ან საერთოდ არ აღნიშნებათ, ეს კი იწვევს ჰემორთროზებს- ჰემოფილიის მსგავს პრობლემებს. [1,7]

თრომბოზებისა და ჰემოსტაზის საერთაშორისო საზოგადოების მიერ დაავადების რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მახასიათებლების მიხედვით, გამოყოფილია ვილბრანდის დაავადების 3 ტიპი: **I ტიპი** მოიცავს დაავადების ყველა შემთხვევათა 60-80%-ს, რომლებიც დეფექტური გენის მიხედვით ჰეტეროზიგოტურია. ეს ტიპი სისხლის შედედების არსებითი დარღვევებით არ ხასიათდება; **II ტიპი** დაავადების შემთხვევათა 20-30%-ს შეადგენს, წარმოდგენილია ხარისხობრივი დაზიანებით. ამ დროს მოულოდნელი სისხლდენები დამოკიდებულია კონკრეტულ შემთხვევაზე, თუმცა ვილბრანდის ფაქტორი ნორმალურია, მაგრამ დაზიანებულია მულტიმერული გლიკოპროტეინის სტრუქტურა; **III ტიპი** დეფექტური გენის მიხედვით ჰომოზიგოტურია და ვილბრანდის ყველაზე მძიმე ფორმას წარმოადგენს. აღსანიშნავია, რომ ვილბრანდის **I და II ტიპი** მემკვიდრეობს ძირითადად აუტოსომურ-დომინანტური მემკვიდრეობითობის, ხოლო **III ტიპი** - აუტოსომურ- რეცესიული მემკვიდრეობითობის ტიპის მიხედვით.

ფონ ვილბრანდის დაავადების მკურნალობა დამოკიდებულია დაავადების ტიპზე. გამოყოფენ მკურნალობის ორ ძირითად მეთოდს. პირველი მეთოდის შემთხვევაში იყენებენ ვილბრანდის ფაქტორის მაღალი შემცველობის მქონე პლაზმის პრეპარატებს ან VIII ფაქტორის პრეპარატებს. მეორე მეთოდი

განკუთვნილია ვილბრანდის ფაქტორის მსუბუქი ფორმის არსებობისას, ავადმყოფებს ენიშნებათ დესმოგრესინი. ვილბრანდის დაავადება მემკვიდრეობითი პათოლოგიაა. ოჯახის ნათესავებში აღნიშნული პათოლოგიის არსებობისას, პროფილაქტიკის თვალსაზრისით რეკომენდებულია გენეტიკური გამოკვლევების ჩატარება, რომლის შედეგად შესაძლებელია დადგინდეს დეფექტური გენის გადაცემის ალბათობა მომავალ თაობებში [7,9].

თანდაყოლილი ჰემორაგიული ტელანგიექტაზია (რანდიუ, ოსლერ, ვებერის) სინდრომი მემკვიდრული დაავადებაა, რომელიც გადაეცემა ორივე სქესის წარმომადგენლებს, როგორც აუტოსომურ-დომინანტური ნიშანი. დაავადებულთა 80%-ს ახასიათებს გენტა მუტაციები ერთ-ერთ გენში, კერძოდ: 1. ENG გენში, რომელიც აკოდირებს ზრდის მატრანსფორმირებელ ფაქტორებს ბეტა-1 (TGF-B1) და ბეტა-3-ს. 2. ACVRL-1 გენში, რომელიც აკოდირებს აქტივინ-რეცეპტორის მსგავს კინაზას- 1 (ALK1); 3. MADH4 გენში ცილას, რომელიც აქტიურ მონაწილეობას ღებულობს იმ სასიგნალო გზაზე, სადაც TGF-ბეტაა ამოქმედებული. [10] აღნიშნული დაავადებისათვის ყველაზე მეტად დამახასიათებელი ნიშნებია: მცირეოდენი მოწითალო-იისფერი ტელანგიექტაზიური კერები სახეზე, ტუჩებზე, პირისა და ცხვირის ლორწოვან გარსებში. მსგავს დაზიანებებს შეიძლება ადგილი ჰქონდეს კუჭ-ნაწლავის ტრაქტის ლორწოვან გარსში და გამოიწვიოს კუჭ-ნაწლავური სისხლდენა. დაავადებულებს პერიოდულად აღნიშნებათ ძლიერი სისხლდენა ცხვირიდან. აუცილებელია სისხლის განმეორებითი გადასხმები, ამიტომ დიდი მნიშვნელობა აქვს B ჰეპატიტის საწინააღმდეგო ვაქცინის იმუნიზაციას. დაავადებულთა უმეტესობა საჭიროებს რკინის შემცველი პრეპარატებით დაუყოვნებელ მკურნალობას იმისათვის, რომ შეივსოს რკინის დეფიციტი. ამჟამად დამტკიცებულია, რომ პრეპარატი ბევაციზუმაბი აქვეითებს სისხლდენებს ცხვირის ღრუსა და კუჭ-ნაწლავში.

ლიტერატურა

1. სამედიცინო გენეტიკა (მოლეკულური გენეტიკის საფუძვლები) - თ. ლეჟავა , თ ჯოხაძე, ნ. ჯანგულაშვილი, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა 2011წ. გვ.166-169
2. Б.Гутман; Э. Гриффитс и др. Генетика – Мж 2004, с. 133-139
3. В. А. Орехова и др.- Медицина генетика- 3-е изд.- Мн.;Вышш. Шк.,19996
4. <https://medlineplus.gov/ency/article/000538.htm#:~:text=Hemophilia%20A%20is%20a%20hereditary,clot%20properly%20to%20control%20bleeding.>
5. <https://www.hemophilia.org/bleeding-disorders-a-z/types/hemophilia-a>
6. <https://www.hemophilia.org/bleeding-disorders-a-z/types/hemophilia-b>
<https://www.verywellhealth.com/hemophilia-a-overview-5208700>
7. <https://www.aversi.ge/ka/cnobar/690/siskhlmdeni-daavadebebi>
8. https://en.wikipedia.org/wiki/Haemophilia_C
9. <https://www.mayoclinic.org/diseases-conditions/von-willebrand-disease/symptoms-causes/syc-20354978#:~:text=Von%20Willebrand%20disease%20is%20a,t%20perform%20as%20it%20should.>
10. <https://www.msmanuals.com> > гематология-и-онкология

რეზიუმე

ნაშრომში განხილულია სისხლის შედედების (კოაგულაციის) ფაქტორთა დეფიციტით, კერძოდ (ჰემოფილია A (F VIII), ჰემოფილია B (F IX), ჰემოფილია C (F XI), ფონ ვილბრანდის გენის დაზიანებით გამოწვეული პათოლოგიები. A და B ჰემოფილიების გავრცელების სიხშირე მნიშვნელოვნად აღემატება C ჰემოფილიის ანუ როზენტალის დაავადების სიხშირეს, აგრეთვე C ჰემოფილია, A და B ჰემოფილიისგან (სქესთან შეჭიდული მემკვიდრეობითობა) განსხვავებით, მემკვიდრეობს აუტოსომურ-რეცესიული

მემკვიდრეობითობის ტიპის მიხედვით. უახლესი, თანამედროვე გამოკვლევებით აშშ-ში 2022 წ. 30 .XI., B ჰემოფილიის სამკურნალოდ მიღებულია ახალი პრეპარატი, რომელიც Hemgerix-ის სახელწოდებით გაიყიდება. აღწერილ ფაქტორთა დეფიციტის გამოვლენისას ოჯახის ნათესავებში, რეკომენდებულია დასაქორწინებელ წყვილს ჩაუტარდეს გენეტიკური გამოკვლევები, რათა შესაძლებელი გახდეს დეფექტური გენის გადაცემის ალბათობის განსაზღვრა მომდევნო თაობებში. თანდაყოლილი მემკვიდრული ტელეანგიექტაზია(რანდიუ, ოსლერ, ვებერის) სინდრომი აუტოსომურ-დომინანტური დაავადებაა, რომლის სამკურნალოდ ბოლოდროინდელი გამოკვლევებით დამტკიცებულია პრეპარატი ბევაციზუმაბი.

Shorena Sharia

Pathologies caused by deficiency of hereditary blood dotting factors

Summary

The paper discusses pathologies caused by deficiency of blood clotting (coagulation) factors, namely (hemophilia A (F VIII), hemophilia B (F IX), hemophilia C (F XI), von Willebrand gene damage. The prevalence of hemophilia A and B is significantly higher than that of hemophilia C That is, the incidence of Rosenthal disease, as well as hemophilia C, unlike hemophilia A and B (sex-linked inheritance), is inherited according to an autosomal recessive inheritance pattern. According to modern studies in the USA in 2022 30 .XI., A new drug has been received for the treatment of hemophilia B, which will be sold under the name of Hemgerix. When a deficiency of the described factors is detected in family relatives, it is recommended that the couple to be married undergo genetic tests in order to determine the probability of passing the defective gene to the next generations. Congenital hereditary telangiectasia (Randeau, Osler, Weber) syndrome is an autosomal dominant disease, for the treatment of which the drug Bevacizumab has been approved in recent studies.

0511 ბიოლოგია BIOLOGY

ნინო ძოწენიძე

ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Kutaisi Akaki Tsereteli State University. Georgia

წყალმცენარეთა ეკოლოგიური ჯგუფები და მათი გამოყენების სფეროები

წყალმცენარეები დედამიწის უძველესი ორგანიზმებია. მხოლოდ ბაქტერიები თუ გაუწყვენ მათ კონკურენციას წარმოშობასა და ხანგძლივ არსებობაში. უძველესი გეოგოლოგიური ეპოქიდან დაწყებული წყალმცენარეები ითვისებდნენ ოკეანებს, მდინარეებს, ტბებს და სხვა წყალსაცავებს. გაამდიდრეს რა ატმოსფერო ჟანგბადით, ამით გზა გაუხსნეს ცხოველთა სამყაროს მრავალფეროვნებას და აერობული ბაქტერიების განვითარებას. მათ ასევე საფუძველი ჩაუყარეს ხმელეთის მცენარეებს და წარმოქმნეს მასიური მთათა სისტემები და რიფები. წყალმცენარეთა განვითარება დაკავშირებულია წყალთან, თუმცა ზოგიერთი წარმომადგენელი ნიადაგში და ხეებზეც ბინადრობს. ამ ჯგუფში შედის, როგორც პრიმიტიული და მცირე ზომის, ასევე გიგანტური წყალმცენარეებიც, რომელთა სიგრძე რამდენიმე ათეულ მეტრს აღწევს. მათი სხეული არაა დიფერენცირებული ფესვად, ღეროდ და ფოთლად. წყალმცენარეებს შეუძლიათ აითვისონ ნებისმიერი ბასეინის-კონტინენტურის თუ ზღვის-წყლის სივრცე, თავისუფლად იცურავონ, შექმნან პლანქტონი, ან დასახლდნენ ფსკერზე და წარმოქმნან ბენტოსი. თუმცა ბევრი სახეობა ასევე თავისუფლად სახლდება ხმელეთის ნოტიო ზედაპირიან სუბსტრატებზეც. მათ მრავალი საუკუნის განმავლობაში უხდებოდათ შეგუება ცვალებად საარსებო პირობებთან, ამიტომაც ჩამოყალიბდა წყალმცენარეთა განსაკუთრებული ეკოლოგიური ჯგუფები. ცნობილია წყალმცენარეთა შემდეგი ეკოლოგიური დაჯგუფებები (ცენოზები). 1. პლანქტონური წყალმცენარეები 2. ბენტოსური წყალმცენარეები 3. მიწისზედა წყალმცენარეები 4. ნიადაგის წყალმცენარეები 5. ცხელი წყლების წყალმცენარეები 6. თოვლის და ყინული წყალმცენარეები 7. მარილიანი წყლების წყალმცენარეები 8. კირქვიანი სუბსტრატის წყალმცენარეები პლანქტონური წყალმცენარეები: ზღვის ფიტოპლანქტონი ძირითადად შედგება დიატომური წყალმცენარეებისა და პერიდინებისაგან. დიატომებიდან ყველაზე ხშირად გვხვდება ცენტრიკების კლასის სახეობები. ამ სახეობების მორფოლოგიური ნიშნებიდან აღსანიშნავია: სხვადასხვა ნემსისებური, გამონაზარდები, შოლტები, საჭაერო პარკები. მტკნარი წყლების ფიტოპლანქტონში კი უფრო სჭარბობს მწვანე და ლურჯ-მწვანე წყალმცენარეების სახეობები. ვოლვოქსისი და პროტოკოკუმის კოლონიური ფორმები, ქლამიდომონადა, გონიუმი, პედიასტრუმი და სხვ. მტკნარი წყლების პლანქტონში განირჩევიან როგორც ტიპური ასევე დროებითი(სიცოცხლის გარკვეულ ფაზასთან დაკავშირებული პლანქტონურობა) პლაბქტონური ფორმები. ბენტოსური წყალმცენარეებში გამოიყო შემდეგი ჯგუფები: ეპილიტები-იზრდებიან მყარი გრუნტის ზედაპირზე; ეპიპელიტები-ფხვიერ გრუნტზე დასახლებულები (მაგ. სილა), ეპიფიტები- სხვა წყალმცენარეთა ზედაპირზე მცხოვრებნი; ენდოლიტები- კირქვიან სუბსტრატში ჩაზრდილები (მაგ. მოლუსკების ნიჯარაში, კლდეებში); ენდოფიტები- სხვა წყალმცენარეებში მცხოვრებნი, მაგრამ პარაზირებიდან განსხვავებით ისინი ქლოროპლასტს შეიცავენ; პარაზიტები- არა აქვთ გამოხატული ქსოროპლასტები, და ძირითადად სხვა წყალმცენარეთა ხარჯზე ცხოვრობენ. ბენტოსური წყალმცენარეების სასიცოცხლო ციკლზე დიდ გავლენას ახდენს ტემპერატურა, წყლის დინებების სიჩქარე და მიმართულება, განათება, სეზონურობა. მიწისზედა ანუ საჭაერო წყალმცენარეები - ისინი მრავლადაა ჩვენს გარშემო, თუმცა მათ ვერ ვამჩნევთ. გასაკვირია, რომ წყალმცენარე, როგორც წყლიანი გარემოც ბინადარი, შეიძლება იყოს ამ გარემოს მიღმაც. დაკვირვებული თვალისთვის შესამჩნევია შემწვანებული ტროტუარები, მწვანე ლორწოვანი ნაფიფქი ჭების ზედაპირზე და ხეების ძირებში, ღეროებზე, კლდეებზე, სახურავებზე, ღობეებზე, სახლის კედლებზე. ეს წყალმცენარეები ტენს ძირითადად იღებენ წვიმიდან და ცვარიდან. მათ მიეკუთვნებიან როგორც ერთუჯრედიანი მიკროსკოპული ასევე, კოლონიური და მაფნაირი ფორმები. მიწისზედა წყალმცენარეებში გამოიყოფა სამი

ეკოლოგიური ჯგუფი: ეპილითები, ქაზმოლიტები და ენდოლიტები. ამ ტიპის წყალმცენარეთა განსაკუთრებული ეკოლოგიური ჯგუფია მღვიმეებში-კედლებზე, სტალქიტებსა და სტალაგმიტებზე მცხოვრები 100-მდე აღწერილი სახეობა. ნიადაგის წყალმცენარეები-წყალმცენარეები სახლდებიან როგორც ნიადაგის ზედაპირზე(ნაფიფქის, ტყავისებური ან ძაფისებური ფირიტის სახით), ასევე მის სიღრმეში (ამ სახეობების დანხვა მხოლოდ მიკროსკოპითაა შესალებელი). ამ ჰაბიტატში მცხოვრები სახეობები შეგუებული არიან წლის სხვადასხვა სეზონზე ძლიერი გვალვის და გამოშრობის გადატანას. მათ რაოდენობაზე და სახეობრივ შემადგენლობაზე დიდ გავლენას ახდენს სიღრმე. ნიადაგის ზედა გვერებში ისინი ახდენენ ფოტოსინთეზს, კარგად მრავლდებიან, ხოლო უფრო ღრმა ფენებში, სადაც სინათლე თითქმის ვერ აღწევს, მათი რაოდენობა გაცილებით იკლებს და იქ მცხოვრები სახეობები იწყებენ მზა ორგ. ნივთიერებების მოხმარებას. ნიადაგის წყალმცენარეთა თავისებურა ასევე მათ ეფემერობაში გამოიხატება და მოსვენებითი მდგომარეობიდან აქტიურ მდგომარეობაში სწრაფად გადასვლის თვისებაშიც. ისინი გარემო პირობებისადმი დიდი ადაპტაციის უნარით ხასიათდებიან. ნიადაგის წყალმცენარეები დიდ გავლენას ახდენენ ბიოგეოცენოზებზე: ნიადაგზე, მასზე მცხოვრებ ორგანიზმებზე და უმაღლეს მცენარეებზე. ნიადაგწარმოქმნის პირველ ეტაპზე ისინი მონაწილეობენ აერიზაციაში და პირველადი ჰუმუსის ჩამოყალიბებაში. მათ მიერ წარმოქმნილი ორგ. ნივთიერებათა ხარჯზე ვითარდებიან უმდაბლესი ჰეტეროტროფული ორგანიზმები. მათი ძირითადი როლი მაინც ორგ. ნივთიერებათა დაგროვება, ატმოსფეროს აზოტის ფიქსაცია, ნიადაგის ფიზიკურ თვისებებზე ზეგავლენაა. ნიადაგში ყალიბდება ერთგარი სიმბიოზი წყალმცენარეებსა და ფესვებს შორის. თოვლის და ყინულის წყალმცენარეები. თერმოფილური წყალმცენარეებისგან მკვეთრად განსხვავებულია კრიოფილური წყალმცენარეები. მათი ინტენსიურად გამრავლების პერიოდში თოვლის და ყინულის ზედაპირი ფერად შესახედაობას იღებს ყველაზე გავრცელებული „წითელი და მწვანე თოვლია“(შეფერილობა ღია ვარდისფერიდან- სისხლისფერ წითლამდე შეიძლება იყოს). თოვლის წითლად შეღებვას იწვევს ქლამიდომონადას ერთ-ერთი სახეობა- *Chlamidomonas nivalis*, ხოლო მწვანედ შეფერვას-*Rhaphidonema nivale*. წყალმცენარეებმა შეიძლება გამოიწვიონ თოვლის ასევე მწვანედ, ცისფრად, ყვითლად და შავად შეღებვაც კი. დღეისათვის 100-მდე ასეთი წყალმცენარეა შესწავლილი. მარილიანი წყალსატევების წყალმცენარეები-ამ კატეგორიის წყალმცენარეებიდან ყველაზე გავრცელებულია წითელი წყალმცენარე დუნალიელა. ის შეიცავს წითელ პიგმენტს- ჰემატოქრომს, რომელიც მას მოწითალო შეფერილობას აძლევს. სწორედ ამიტომაც, რომ დუნალიელას მასიური გამრავლებისას მარილიანი წყალსატევები მოვარდისფრო-მოწითალო შეფერადებას იძებენ, დუნალიელა აძლევს ამ წყლებს იის დამახასიათებელ სურნელსაც. ამ მხრივ საინტერესოა ლურ-მწვანე წყალმცენარე-ქლოროგლეა, რომლის მასობრივად გამრავლებადი კოლონიები მარილიან ტბებს მწვანე ფერს აძლევენ და ტალღების მოძრაობის შედეგად სანაპიროებზეც მკვეთრ მომწვანო-მოლურჯო ფენებს წარმოქმნიან. ეს წყალმცენარეები სამკურნალო ტალახების ძირითადი კომპონენტები არიან. კირქვიანი სუბსტრატის წყალმცენარეებს აქვთ უნარი შეაღწიონ მყარ სუბსტრატში ან დაეფინონ მის ზედაპირზე. ისინი საკმაოდ მრავალრიცხოვანნი არიან და ფართოდ გავრცელებულნიც. ეს წყალმცენარეები ყველა მიკროსკოპულია, ცხოველმოქმედების პროცესში გამოყოფილი ორგანული მჟავების ზემოქმედებით ისინი შლიან მყარ სუბსტრატს და იჭრებიან მის სიღრმეში.

რაც შეეხება წყალმცენარეთა როლს ნივთიერებათა ცვლაში, ამ მხრივ განსაკუთრებული როლი მიუძღვის დიატომურ წყალმცენარეებს. წარმოადგენენ რა ორგანული ნივთიერებების ამოუწურავ წყაროს, ისინი არიან ბევრი ორგანიზმის ძირითადი საკვები ბაზა და კვებითი ჯაჭვების პირველადი რგოლი. სიკვდილის შემდეგ იძლევიან დეტრიტის დიდ მასას, რომელიც იხარჯება უმარტივესებისა და დაბაქტერიების კვებაზე. ისინი ასევე შეუცვლელ საკვებს წარმოადგენენ ბევრი უხერხემლო ორგანიზმისთვის, გარდა ამისა მათი იკვებება ზოგიერთი თევზის სახეობა და მათი ახალი თაობაც. დადგენილია, რომ პლანქტონური დიატომები კვებითი ღირებულებით არ ჩამორჩებიან და ზოგჯერ აღემატებიან კიდევ საკვებ მცენარეებს. ცხიმებისა და ცილების შემადგენლობით უსწრებენ კიდევ კარტოფილსა მარცვლოვან პურეულს. დადგენილია პირდაპირი კავშირი ფიტო და ზოოპლანქტონის

ასევე ფიტო და ზოობენტოსის განაწილებასა და რაოდენობას შორის. წყალმცენარეთა ძირითად როლი ბუნებაშია ხლოსაა უმაღლეს მწვანე მცენარეებთან და მათი მსგავსი ფიზიოლოგიური თავისებურებებით აიხსნება. როგორც ხმელეთის უმაღლესი მცენარეები, წყალმცენარეებიც წარმოადგენენ წყლებში ორგანიზმებისა და ძირითად მწარმოებლებს. თუმცა წყალში არის ასევე სხვა ავტოტროფებიც-ქემოსინთეზის ბაქტერიები და უმაღლესი წყლის მცენარეებიც, თუმცა მათი საერთო წილი წყალმცენარეებთან შედარებით უმნიშვნელოა. შეიძლება თამამად ითქვას, რომ წყლის ორგანიზმთა უდიდესი ნაწილის არსებობას სწორედ წყალმცენარეები, როგორც ავტოტროფული ორგანიზმები, განაპირობებენ. დადგენილია, რომ წყალმცენარეები აწარმოებენ მთელს დედამიწაზე წლიურად წარმოქმნილი ორგანიზმების 1/4. პროდუცენტებისა და კონსუმენტების ბიომასის თანაფარდობა დედამიწის სხვადასხვა რაიონში მკვეთრად განსხვავებულია, ეს განსხვავება განსაკუთრებით თვალსაჩინოა ხმელეთსა და წყლის გარსებს შორის. მაგ: თუ წყალმცენარეთა ბიომასა 1,7 მლრდ. ტონაა, წყალში მცხოვრებ ცხოველთა-32,5 მლრდ. ტონას შეადგენს, ე.ი. 20-ჯერ აღემატება მცენარეულ ბიომასას, თუმცა ეს სხვაობა კომპენსირდება მცენარეთა ძალიან მაღალი პროდუქტიულობით, რომლის წლიური ჯამი 10-ჯერ აღემატება ცხოველებისას.

წაბლა წყალმცენარეები წარმოადგენენ ბევრი საჭირო ნივთიერების წყაროს. უპირველესად ესაა-ალგინატები-ალგინის მჟავას მარილები. განსაკუთრებული გამოყენება აქვს ნატრიუმის ალგინატს, იგი წყალში ხსნადი მარილია, ამიტომ ფართოდ გამოიყენება სხვადასხვა სუსპენზიების და ხსნარების დასამზადებლად. მისი მცირე კონცენტრაციით დამატებაც საკმარისი საკვები პროდუქტების ხარისხის ასამაღლებლად (კონსერვები, ხილის წვენი, ნაყინი). ალგინატები ფართოდ გამოიყენება წიგნის ბეჭდვის ხარისხის ასამაღლებლად, ნატურალურ ქსოვილებს ხდიან უხუნვადს. ალგინატები ფართოდ გამოიყენება პლასტმასების, სინთეზური ბოჭკოს წარმოებაში, ასევე ფარმაცევტულ და კოსმეტიკურ მრეწველობაში. მეორე უმნიშვნელოვანესი ნივთიერება, რომელსაც იღებენ წაბლა წყალმცენარეებისაგა არის ექვსატომიანი სპირტი- მანიტი. ის გამოიყენება ფარმაცევტულ წარმოებაში ტაბლეტების დასამზადებლად, ასევე დიაბეტური კვების პროდუქტებში, სინთეზური საღებავების, ქაღალდის, ასაფეთქებელი ნივთიერებების, ტყავის წარმოებაში. წაბლა წყალმცენარეები შეიცავენ განსაკუთრებით დიდი რაოდენობით იოდს და სხვა მიკროელემენტებს. ამიტომ ისინი გამოიყენებიან იოდის მისაღებად. წაბლა წყალმცენარეები როგორც ნედლი ასევე გადამამუშავებული სახით სასუქად გამოიყენებიან. წაბლა წყალმცენარეები გამოიყენებიან მედიცინაში, როგორც სისხლის შედედების საწინააღმდეგო პრეპარატების მისაღებად, ასევე ორგანიზმიდან რადიოაქტიური ნივთიერებების გამოსადევნად. უმეკესი დროიდან მათ იყენებენ საკვებად, განსაკუთრებით სამხრეთ-აღმ. აზიის ხალხები, განსაკუთრებული გამოყენება აქვს ლამინარიასნაირთა სახეობებს სხვადასხვა კერძების მოსამზადებლად. ყველაზე გავრცელებული სახეობაა „ზღვის კომბოსტო“, ანუ ლამინარია და მასთან ახლოსმყოფი სახეობები: ალარია და უნდარია. მათგან მიღებული პროდუქტები ცოხილია იაპონიაში „კომბუს“ სახელწოდებით და მათი მომზადების 12 წესია ცნობილი. ლამინარია ასევე გამოიყენება კუჭ-ნაწლავის სისტემის ზოგიერთი პათოლოგიისას, რაქიტის, ათეროსკლეროზის პროფილაქტიკისათვის, აფთიაქში იყიდება მშრალი სახით აღსანიშნავია, რომ როგორც საკვები ასევე სამრეწველო მნიშვნელობა და გამოყენება ძირითადად წყლის ბინადარ წყალმცენარეებს აქვთ ხმელეთის წყალმცენარეებთან შედარებით.

განსაკუთრებული ყურადღება ბოლო ათწლეულების მანძილზე, მიექცა მიკროსკოპულ პლანქტონურ წყალმცენარეებს, ისინი მიეკუთვნებიან ლურჯ-მწვანე, დიატომურ მწვანე წყალმცენარეთა განყოფილებებს. და მასიურად იწვევენ წყალსატევების „აყვავებას“ ზაფხულის პერიოდში. მათი უმრავლესობა მწვანე ფერისაა, შეიძლება იყოს ასევე წითელი და ყავისფერიც. ისინი ბინადრობენ როგორც მარილიან, ასევე მტკნარ წყლებში, მჟავე ჰაბიტატებში, ფოროვან ქანებში, ძალიან მშრალ და ძალიან ცივ ადგილებშიც. ზოგი მათგან გამოიყენება კვების მრეწველობაში, როგორც საკვები დანამატი ქათმის ხორცის და კვერცხის გულების პიგმენტაციის გასაზრდელად, პიგმენტების სახით გამოიყენება ისეთ პროდუქტებში როგორცაა: მარგარინი, მაიონეზი, ფორთოხლის წვენი, ნაყინი, ყველი, პურპროდუქტები. ასევე მსხვილი რქოსანი პირუტყვის ნაყოფიერების გასაზრდელად. ფართო გამოიყენება კბილის პასტებში,

აქრობენ ბაქტერიებს პირის ღრუში და აფერხებენ კარიესის განვითარებას. წითელი წყამცენარეები-წითელი წყალმცენარეები ფართოდ გამოიყენება ადამიანის მიერ მრეწველობასა და ყოფა-ცხოვრებაში. ბევრი მათგანი სასარგებლო საკვებს წარმოადგენს, მათგან ამზადებენ სალათებს, გამოიყენება გარნირებად და საკვამებად ხორცისა და თევზის კერძებისათვის. გამოყენების მხრის პირველ ადგილს იკავებენ პორფირა და როდიმენია, მათ განსაკუთრებით ფართოდ გამოიყენებენ წყნარი ოკეანის სანაპიროების მოსახლეობა, იაპონიაში განვითარებულია პორფირას კულტივირება მის ბუნებრივ საარსებო გარემოში. ყველაზე ძვირფასი პროდუქტი, რომელსაც პორფირადაც ღებულობენ არის: ფიკოკოლოიდები-ლორწოვანი ნივთიერებები(პოლისაქარიდების ჯგუფიდან) და აგარ-აგარი. აგარი ფართოდ გამოიყენება მიკრობიოლოგიაში მიკროორგანიზმების საკვებ არედ მათი კულტივირებისას, მას აგრეთვე იყენებენ ნაწლავების პათოლოგიებისას, ამზადებენ ანტიბიოტიკების, ვიტამინების კაფსულებს. ასევე ფართოდ იყენებენ კვების მრეწველობაში ჟელეს, მარმელადის, რბილი კანფეტების, მურაბების დამზადებისას, როგორც ზედმეტი ჩაშაქრიანებისაგან დამცველს. წყალმცენარეებში შემავალი ნივთიერებების თითქმის 100% შეიწოვება ორგანიზმის მიერ . მათი გამოყენების სპექტრი ძალიან დიდია. ისინი შეუცვლელნი არიან დეტოქსიკაციისა და წონის კორექციის მისაღწევად, ახალგაზრდული კანის შენარჩუნებისა და ცელულიტის მოსაცილებლად. აუმჯობესებენ მეტაბოლიზმს და აძლიერებენ იმუნიტეტს, აქრობენ ქრონიკული დადილობის შეგრძნებას. წყალმცენარეთა შემადგენლბა ახლოს დგას ადამიანის სისხლის პლაზმის შემადგენლობასთან წყალმცენარეთა 50-მდე სახეობა გამოიყენებს კოსმეტოლოგიაში ნივთიერებები: ომეგა-3, ცხიმოვანი მჟავა, პოლისაქარიდები, ფერმენტები, ფენოლური ნივთიერებები, ვიტამინები, მიკრო და მაკრო ელემენტები, ალგინის მჟავა და სხვ ალგინის მჟავას და მის მარილებს სხეულიდან გამოყავს ტოქსინები, ატენიანებს კანს, ამინომჟავები ეხმარებიან ვიტამინებისა და მინერალების შეწოვას, არიან კანის ბუნებრივი დამატენიანებლები. წყალმცენარეები ზღვის წყლისაგან სასარგებლო მინერალებისა და მიკროელემენტებს შეწოვის უნარით ხასიათდებიან ისინი მარტივად ეგუებიან არახელსაყრელ პირობებს, ასევე დიდი რაოდენობით შეიცავენ A,B1, B6,B5,12,C,E,K,D ვიტამინებს. მინერალებიდან I,Fe, Ca, Cl, Na, Zn, P, Se. ყველა იმ ელემენტს, რომელიც კანს სიგლუვეს და სიჯანსაღეს უნარჩუნებს. სასარგებლო კომპონენტების მაღალი შემცველობის გამო წყალმცენარეები შეიძლება გამოყენებული იქნას, არა მხოლოდ როგორც ძვირფასი საკვები, არამედ როგორც სასუქიც. ისინი შეიძლება დაკუმატოთ კომპოსტს ნედლად და ასევე მოვამზადოთ თხევადი ან ფხვნილის სახით. ზღვის მიმოქცევის შედეგად ხმელეთზე დიდი რაოდენობით წყალმცენარე გამოირიყება, რომელსაც ადგილობრივი ფერმერები აგროვებენ სასოფლო-სამეურნეო გამოყენებისათვის. ცნობილია, რომ სასუქად წყალმცენარეთა გამოყენება ზრდის სოფლის კულტურათა რაოდენობას და ხარისხს. ძირითად სასუქად იყენებენ მწვანე, წითელ და წაბლა წყალმცენარეებს. ისინი მდიდარი არიან: მაკრო და მიკრო ელემენტებით, აზოტით, იოდით, კალიუმით, პოლისაქარიდებით, ამინომჟავებით, ვიტამინებით. წყალმცენარეთა სასუქს ნაკელთან და კომპოსტთან შედარებით მთელი რიგი უპირატესობები აქვს: არ შეიცავს სარეველა მცენარეთა თესლებს, სოკოების სპორებს, ჰელმითების კვერცხებს. პოლისაქარიდებს შემცველობის გამო უმჯობესდება ნიადაგის მექანიკურ- სტრუქტურული შემადგენლობა, ვიტამინები და ამინომჟავები კვებავენ ფესვთა სისტემებს, რაც კულტურულ მცენარეთა განვითარებს უზრუნველყოფს. აზოტის შემცველობით ნაკელსაც აღმატებიან, რაც შეეხება ფოსფორის მცირე რაოდენობას, ამას სუპერფოსფატის დამატებით აკომპენსირებენ. კალიუმის შემცველობით და ასათვისებლად ხელსაყრელი ფორმითაც უპირატესნი არიან, ვიდრე კალიუმისანი სასუქები. წყალმცენარეთა სასუქში იოდის შემცველობა ხელს უწყობს კულტურებში სასარგებლო ნივთიერებათა კონცენტრაციის ზრდას.

წყალმცენარეებს იაფი და ენერგოეფექტიანი ბიოსაწვავის საწარმოებლად უდიდესი პოტენციალი გააჩნია. წყალმცენარეები აწარმოებენ ლიპიდებს და უჯრედულ ცხიმებს.

ლიტერატურა

1. მაცაშვილი ა. ბოტანიკური ლექსიკონი „მეცნიერება“ თბილისი 1996
2. შამათავა თ. წყალმცენარე-ყველაზე ენერგოეფექტური ბიოსაწვავი. Agronews 2017
3. ძოწენიძე ნ. ბოტანიკა ქუთაისი 2016
4. Жизнь растений т. 3 Москва «Просвещение» 1977
5. <http://proudobreniya. Ru>
6. [Ka. Wikipedia.org/wiki](http://ka.wikipedia.org/wiki)
7. <http://batkivsad.com>
8. <http://estet-portal.com>

რეზიუმე

წყალმცენარეები დედამიწის უძველესი ორგანიზმებია. წყალმცენარეთა განვითარება დაკავშირებულია წყალთან, თუმცა ზოგიერთი წარმომადგენელი ნიადაგში და ხეებზეც ბინადრობს. ამ ჯგუფში შედის, როგორც პრიმიტიული და მცირე ზომის, ასევე გიგანტური წყალმცენარეებიც, რომელთა სიგრძე რამოდენიმე ათეულ მეტრს აღწევს. ცნობილია წყალმცენარეთა 8 ეკოლოგიური ჯგუფი. წყალმცენარეებში შემავალი ნივთიერებების თითქმის 100% შეიწოვება ორგანიზმის მიერ. მათი გამოყენების სპექტრი ძალიან დიდია. ისინი შეუცვლელნი არიან დეტოქსიკაციისა და წონის კორექციის მისაღწევად, ახალგაზრდული კანის შენარჩუნებისა და ცელულიტის მოსაცილებლად. აუმჯობესებენ მეტაბოლიზმს და აძლიერებენ იმუნიტეტს, აქრობენ ქრონიკული დაღილობის შეგრძნებას. წყალმცენარეებს უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ბუნებაში და სახალხო მეურნეობაში. წყალსატევებში ისინი წყლის ცხოველების საკვები და ჟანგბადის წყაროა. ასევე გამოიყენებიან ადამიანის და ცხოველის საკვებად, სასუქად, ბიოსაწვავად და მედიცინასა და კოსმეტოლოგიაში ნედლეულად.

Nino Dzotsenidze

Ecological groups of algae and their areas of use

Summary

Alga are the oldest organism on Earth. The existence of algae is related to water, also they settle on trees and soil. The body of algae is not differentiated into root, stem and leaf. The following ecological groups of algae are known: plankton, benthos, terrestrial, soil, hot water, snow and ice, saline water and calcareous substrate. Almost 100% of the substances contained in algae are absorbed by the body. Their range of use is very wide. They are indispensable for detoxification, correction of wrinkles, maintenance of youthful skin and elimination of cellulite, they improve metabolism and strengthen immunity, eliminate chronic fatigue. Algae are of great importance in nature and public economy. In water, they are a source of food and oxygen for aquatic animals. It will also be used as human food, fertilizer and cheap biofuel. We need to protect algae because of their useful properties.

0619 ინფორმაციისა და კომუნიკაციის ტექნოლოგიები
Information and communication technologies (ICTs)

Giorgi Kakashvili, Nika Kvividze

David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgian

დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემია

Caucasus's International University

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი

ANALYSIS OF MARKETING WEB-TECHNOLOGY AND METHODS OF DECISION-MAKING

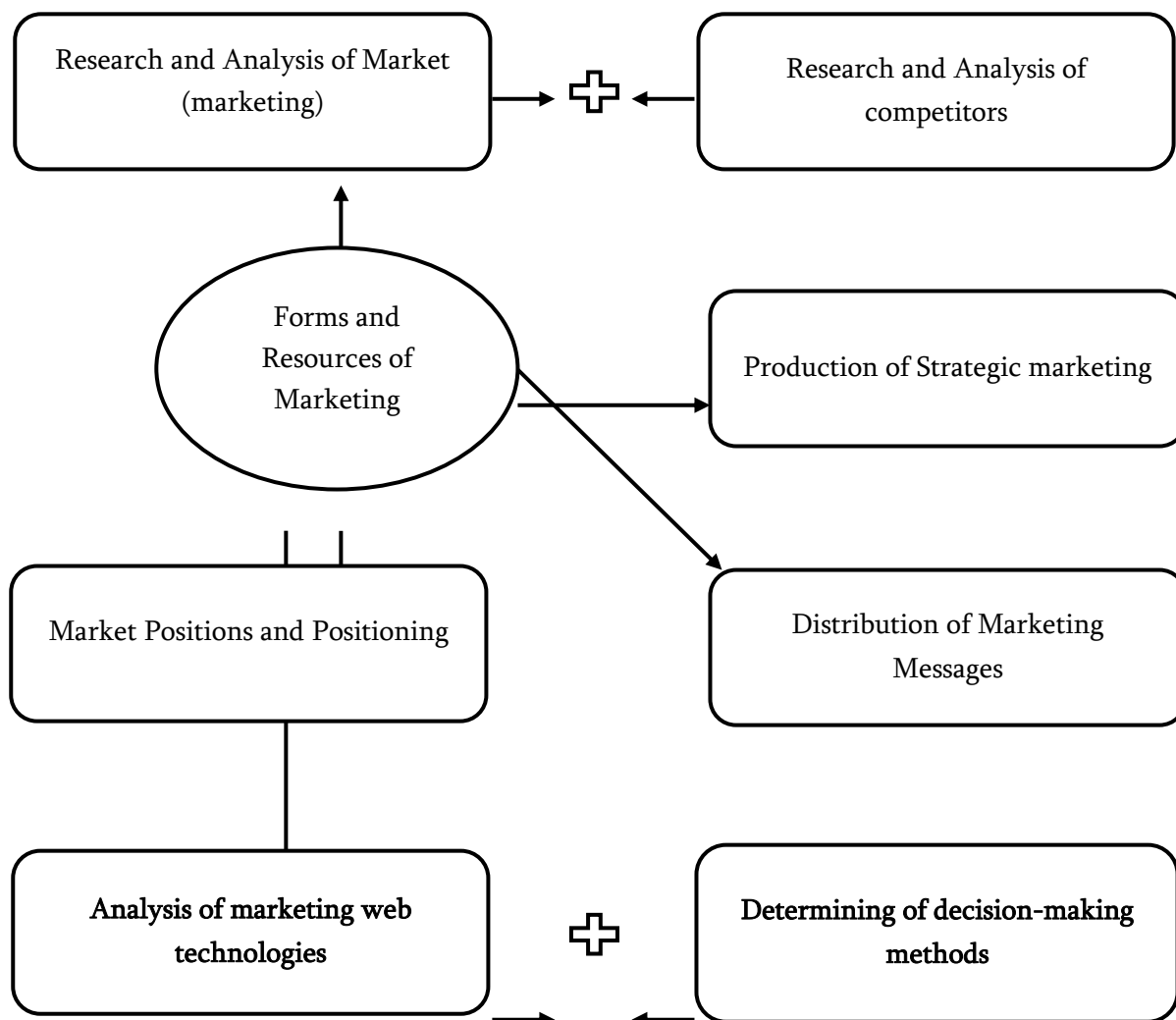
The concept of marketing covers a much wider spectrum than "selling", "advertising", "promotion" (presentation), etc. Obviously, all these are part or tools of the marketing process, but do not give a complete understanding of the context of the concept of marketing.

The content of marketing includes the current position of the enterprise, its competitiveness and competitive advantage in the consumer and service market, Selection of the functional segments of the market, which it provides services to, etc. Since marketing produces a selection of specific target market segments, it also determines different types of customer communication in the markets it selects. The form of communication can be dialogue, i.e. it includes listening to the customer, market research and making appropriate decisions. This is the way that will be tailored to different categories of customers and delivered to them through the most convenient means. Thus, marketing is the kind of business of marketing, when the full range of modern marketing tools available is used. It is in this way that it is possible to conduct effective maneuvering within the law between business competitors and achieve successful business. This is a full guarantee for the effective service of the chosen customer and making profitable business [1].

A marketer should know that for the sustainability and successful development of a business, it is necessary to purposefully use all available marketing offers, resources and forms of marketing, such as: researching the market and a competitor, strategic marketing, market positions and doing correct positioning, distributing marketing messages, and most importantly, constantly conducting **Analysis of marketing web technologies and, based on the results, determining decision-making methods – p. 1.**, which is the subject of this paper itself.

In the analysis of marketing web technologies, we first of all mean the analysis of Internet marketing, which is a modern digital technology for conducting business. The development of Internet marketing is a parallel process of the development of the Internet itself. The Internet through the World Wide Web allows users to buy, exchange and/or sell desired trading object, distribute advertising messages, etc. This is a set of activities, which is aimed at attracting new customers to the network and intensive growth of business volume. The goal and main task of Internet marketing as a modern business tool is to constantly monitor information about customers, to provide and receive information needed for business from them in a timely manner, to monitor the state of technical capabilities of customers, to control and regulate the effectiveness of marketing steps, etc.

The main goal of internet marketing is to attract users to a web page. The web page, which is the main tool of internet marketing, should be an advertising platform for advertising the goods and services provided in the market. The sensible use of the website helps its owner to successfully compete in the market and creates unlimited opportunities for Internet marketing. For this, it is necessary to take into account the search engine (web page) optimization (filtering of redundant information), the development of contextual advertisements, the production of social networks and video marketing. Now, let's consider the content of marketing resources and forms.

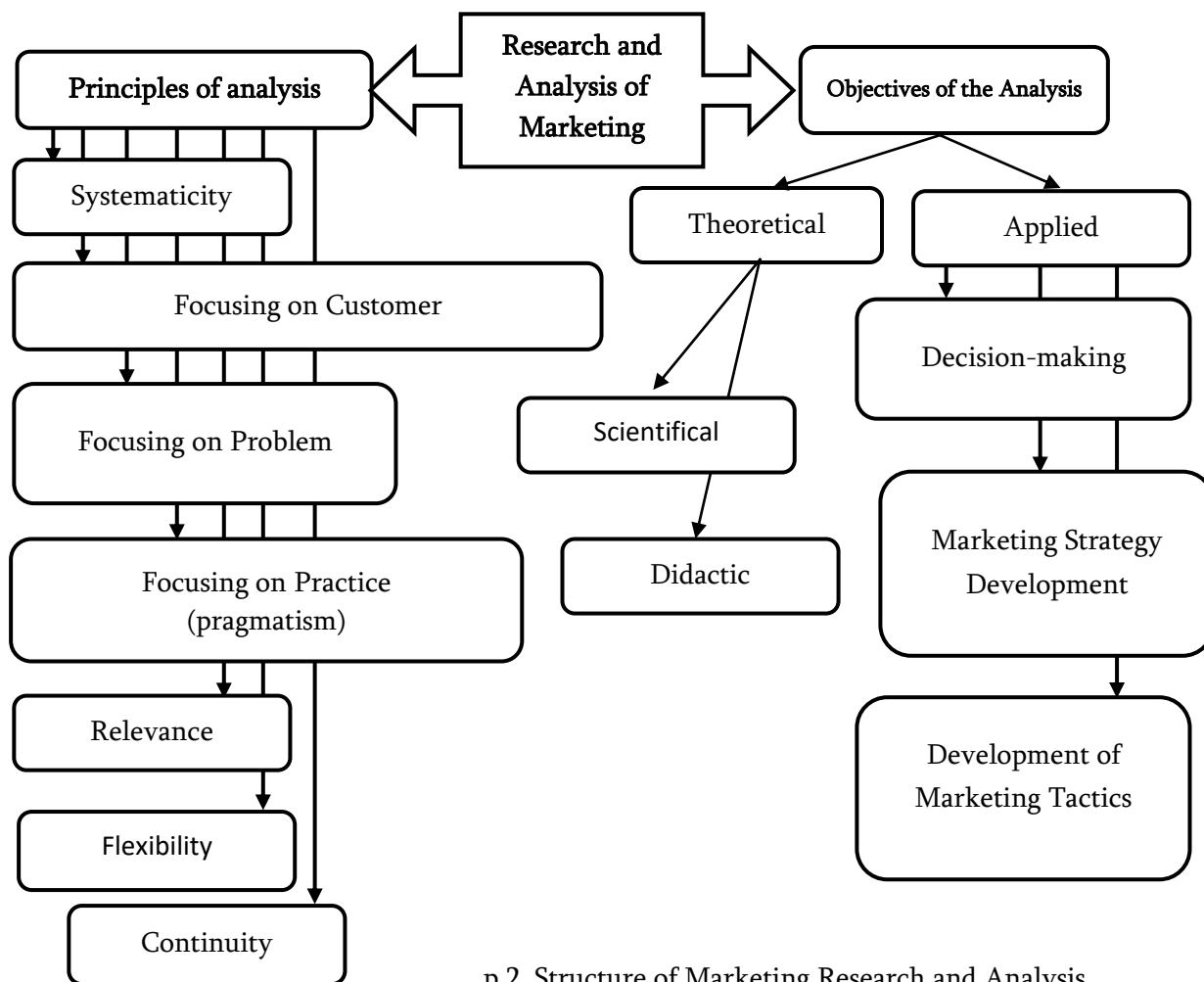

p.1. Forms and Resources of Marketing

What is needed for market research and analysis? First of all, it is necessary to define the methods and technologies of market research, such as:

- Electronic registration of server users (natural persons) through universal program (driver);
- recording and analyzing user interests based on active interaction with the website;
- Conducting Interactive (electronic) survey of users online or survey through templates created in desired format.

Business questions asked using an interactive survey increase one-by-one customer engagement and the frequency of each of them being active. By collecting survey responses (feedback) directed to business needs, we are given the opportunity to track and analyze the data received, which ultimately leads to making perfect, effective marketing decisions. What is meant by marketing research and analysis? The content of marketing research and analysis includes the principles and objectives of marketing analysis – fig. 2.

p.2. Structure of Marketing Research and Analysis

The systematicity of marketing analysis is a sequence of purposeful actions using the methods of system analysis. At the same time, marketing as an object should be considered as an element of a higher order system or a single whole system.

Relevance refers to updating marketing information in a timely manner and using it without delay (at the appropriate time).

Flexibility is the ability to use different, modern methods and technology, both formal and informal, during the analysis; Ability to correct analysis results and, if necessary, to conduct repeated analysis.

Continuity of analysis is a necessary requirement of marketing, because it produces continuous monitoring of the current situation in the market and business, monitoring of target segments, analysis and predicting of the current and expected situation in the market through modern methods and digital technologies. All this ensures the adjustment of the balance of demand and supply in the market, meeting the needs of consumers.

Now, let's consider the methods of analysis of marketing indicators (indicators) and the mistakes which can be made during the analysis of marketing indicators.

The main method of analyzing marketing indicators is considered to be:

- Data collection and research, i.e. statistical method; formalized or in other words - mathematical method;
- cognitive strategy or heuristic (expert's evaluations, practical search, logical conclusions) method;

- Multidimensional matrix method.
- Mixed or hybrid.

The statistical method is based on the processing of information, which is generated (collected, searched) in the marketing process and includes variational, cyclical, dispersive, correlational, descriptive, multidimensional, conclusive, predictive, etc. methods of analysis. This method determines the absolute, average, or relative values needed to create marketing factor models. All this allows you to study and analyze the behavior of market participants (competitors) and mass actions in the market, which allows us to predict the future actions of competitors in a particular market. Conducting this type of analysis is effective if at least one marketing data, say market demand, is known at the beginning. In this case, we should calculate how it is related to other marketing indicators and make a future predictions of the dynamics of the development of the marketing process and make an appropriate decision.

Formalized Method of Marketing includes ways of calculating product prices or advertising budgets. At this time, there is also an analysis of the range of products and an assessment of competitiveness, which should satisfy the demand of the target market audience in different market niches. A formalized method is often used to redistribute the firm's resources according to the profitability (the famous Pareto law - 80/20, which means that 80% of the turnover gives 20% of the effort (service)) [2]. In our case, it can be interpreted as follows: by managing 20%, we can monitor 80% of the entire marketing process.

The cognitive or heuristic method is based on marketers' experience, intuition and logical conclusions. This method is best used to analyze events that do not have a numerical value (or this number is difficult to determine), that they cannot be measured in any other way. These methods include: brainstorming, ranking, pairwise comparison, questionnaire, Delphi method, expert assessment, scoring method, etc.

Through **the Multidimensional Matrix Method**, market situations are simulated, on the basis of which marketing simulation models are built according to different market niches. It includes analysis of marketing strengths and weaknesses, marketing opportunities, threats and risks. This method is easily accessible, does not require special training and strategic planning skills. To use this method, in general a lot of data is needed, which in the process of processing shows only a qualitative assessment of the situation and lacks some properties. This leads to an incomplete analysis, which is its downside.

Mixed or in other words hybrid methods actually combine probabilistic and deterministic models, which allows to investigate and analyze even quite complex marketing processes. Based on this method, a prediction is formed that gives the most accurate real assessment of marketing.

During the analysis and evaluation of marketing indicators, there is a risk of making certain mistakes. The most common mistakes are recognized as: not knowforeing the target (user) audience; episodic nature of marketing analysis; Unequal investment; Running ads without testing.

It is necessary to segment (identify) the target audience or users according to available (searched) information and control the entry of new users into the market.

Due to the fact that the market is changing, it is necessary to constantly monitor the target audience and conduct re-analysis of marketing.

One cannot invest the entire monetary opportunity in one large-scale advertisement, especially without a test run. The investment plan should be well thought out and purposefully written. The advertising campaign should be based only on the investment plan.

Before starting an advertising PR campaign, it is necessary to test and evaluate its results in order to be sure of the implementation of your plan and the achievement of the desired goal.

Bibliography

1. <https://www.culturepartnership.eu/ge/publishing/marketing/marketing>. What Is Marketing? The last viewing date is: 05.10.22.
2. <https://academy-of-capital.ru/blog/marketingovye-pokazateli/>. The last viewing date is: 05.10.22.

Summary

Analysis of marketing web technologies and decision-making methods are proposed in the paper. Marketing resources and forms, structure of marketing research and analysis are describe, also Market research methods and technologies. The methods of analysis of marketing indicators (indicators) and the mistakes that can be made during the analysis of marketing indicators are discussed. Helpful recommendations and tips are offered.

გიორგი კაკაშვილი, ნიკა ქვლივიძე

**მარკეტინგის ვებ-ტექნოლოგიების ანალიზისა და გადაწყვეტილების
მიღების მეთოდები**

რეზიუმე

ნაშრომში შემოთავაზებულია მარკეტინგის ვებ ტექნოლოგიების ანალიზი და გადაწყვეტილების მიღების მეთოდები. აღწერილია მარკეტინგის რესურსები და ფორმები, მარკეტინგის კვლევისა და ანალიზის სტრუქტურა; ბაზრის კვლევის მეთოდები და ტექნოლოგიები. განხილულია მარკეტინგის მაჩვენებლების (ინდიკატორების) ანალიზის მეთოდები და ის შეცდომები რაც შეიძლება დაშვებული იყოს მარკეტინგის ინდიკატორების ანალიზის დროს. შემოთავაზებულია სასარგებლო რეკომენდაციები და რჩევები.

0619 ინფორმაციისა და კომუნიკაციის ტექნოლოგიები
Information and communication technologies (ICTs)

ალბერტ მირიანაშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
Technical University of Georgia

პანდემიით გამოწვეული კრიზისების მართვის დამხმარე აპლიკაციის დამუშავება

ნებისმიერი ეპიდემიით გამოწვეული კრიზისების მენეჯმენტის ძირითადი ამოცანებია: ეპიდემიის პროგნოზირება, პოტენციური გავრცელების მონიტორინგი, ვირუსის გავრცელების მოკვლევა, აფეთქების კერების დროული იდენტიფიცირება და ადამიანების მიგრაციის კონტროლი, პანდემიის მაღალი რისკის ქვეშ მყოფი ადგილების გამოვლენა და ინფიცირების შემთხვევების დაფიქსირება, ვირუსის დიაგნოზი, მკურნალობა და ვაქცინაციის პრობლემის გადაწყვეტა.

პანდემიის პერიოდში შექმნილმა სიტუაციამ გვაჩვენა ოპერატიული ინფორმირებულობის და ჯანმრთელობის დაცვის ობიექტებს შორის კომუნიკაციის არსებობის აუცილებლობა, საერთაშორისო მასშტაბით. ამდენად, კოვიდ-ტალის გავრცელებამ საქართველოში მოიტანა წინაპირობა შექმნილიყო პანდემიაზე მორგებული პროგრამა, რომელშიც გათვალისწინებული იქნებოდა სხვა ქვეყნებისა და მოქალაქეების გამოცდილება, რომლებიც დასაწყის პერიოდშივე წააწყდნენ ამ პრობლემებს და შესაბამისად, მიიღეს გარკვეული გამოცდილება [1].

პანდემიის დაწყებიდან მოკლე პერიოდში მივიღეთ გადაწყვეტილება შეგვექმნა პროგრამა, რომელიც გამოავლენდა რისკ ჯგუფებს, გამოავლენდა სამედიცინო ჯგუფის რომელ სექტორებში წარმოიქმნებოდა პრობლემა და დაგვეხმარებოდა ამ პრობლემების გადაწყვეტაში. აპლიკაციისთვის გამოყენებულია ASP NET CORE დეველოპერული პლატფორმა, MSSQL Server მონაცემთა ბაზების მართვის სისტემა და VUE.JS ფრეიმვორკი მომხმარებლის ინტერფეისების შესაქმნელად [2,3,4]. პროგრამის შექმნისას ვიხელმძღვანელებთ ჩინეთზე დაფუძნებული მონაცემებით და მასში წარმოქმნილი პრობლემებიდან გამომდინარე მივიღეთ გადაწყვეტილებები, ვინაიდან ჩინეთი პირველი ქვეყანა იყო, სადაც ეს პრობლემები წარმოიქმნა და ჩვენგან განსხვავებით, დღესაც ებრძვის მას.

პირველი პრობლემა, რაც მაშინვე გაჩნდა იყო უკონტროლო ინფიცირება, თავდაპირველ ეტაპზე ვერ მოხდა ინფიცირებული ადამიანების აღმოჩენა და ინფექციის სიმპტომების განსაზღვრა. ჩვენ შემთხვევაში ინფიცირების მაჩვენებელი დაბალი იყო პროგრამის გაშვების მომენტში. ამდენად, საქმე ბევრად მარტივად გვექონდა. უნდა მოგვეხდინა ყველა იმ ადამიანის აღრიცხვა, რომელიც ქვეყნის საზღვარს გადმოკვეთდა. ამისთვის შევქმენით მოდელი, რომელიც მიზნად ისახავდა ყოველი იმ პირის მონაცემების ჩაწერას, რომლებმაც საზღვარი გადმოკვეთეს, ასეთი მონაცემებია:

1. კონტაქტი ინფიცირებულ ადამიანებთან;
2. ტემპერატურა;
3. სურდო;
4. ხველა;
5. ცემინება;
6. თავის ტკივილი;
7. სახსრების ტკივილი;
8. ყელის ტკივილი.

ადამიანი, რომელიც გადმოკვეთდა საზღვარს უნდა ჰქონოდა კოვიდ სასტუმროში 14 კალენდარული დღით განთავსების ვალდებულება, ამისთვის საჭიროებიდან გამომდინარე შევქმენით კოვიდ სასტუმროების სია და ჩავაშენეთ ჩვენს მოდულში, რათა მომხმარებელი მათი აღრიცხვა, დამატება ან წაშლა

სისტემაში. შესაბამისად, პროგრამაში გამოჩნდება სასტუმროში არსებული ადგილების სრული რაოდენობა და თავისუფალი ადგილების რაოდენობა, როგორც სურათ 1-ზეა გამოსახული:

მოქმედებები	ორგანიზაციის დასახელება	რეგიონი	მასშტაბი	ოთახების ტიპი	ადგილების რაოდენობა	თავისუფალი ადგილების რაოდენობა	დამატების თარიღი
ჯამი					1309	1309	
☒	Best Western Saime	იმერეთი	საირმა	კარატინი	50	50	17.04.2020
☒	Ramada	თბილისი	ა. ფაშაძის ქუჩა 15	კარატინი	130	130	08.04.2020
☒	Kazbegi	მცხეთა-მთიანეთი	ყაზბეგი	კარატინი	11	11	08.04.2020
☒	Chemodan	მცხეთა-მთიანეთი	ტაბიბის ქუჩა 21	კარატინი	10	10	08.04.2020
☒	Ketino House	მცხეთა-მთიანეთი	ყაზბეგი	კარატინი	10	10	08.04.2020
☒	Old Garden	აკარა	ზუსალაშვილის ქუჩა 1	კარატინი	24	24	08.04.2020
☒	Hilton	აკარა	რუსთაველის გამზირი 40	კარატინი	180	180	08.04.2020
☒	Legacy	აკარა	აშვისის ქუჩა 32ა	კარატინი	60	60	08.04.2020
☒	სამხრეთ ვარდენს	იმერეთი	სოფელი საირმა	კარატინი	50	50	08.04.2020
☒	Gudauri Lodge	მცხეთა-მთიანეთი	გუდაური, 4702	კარატინი	100	100	01.04.2020
☒	BM Plaza	სამცხე-ჯავახეთი	ბაკურიანი, კობა უორა	კარატინი	40	40	01.04.2020

სურ. 1. სასტუმროებში ადგილების აღრიცხვა

გარდა ამისა, მოთხოვნიდან გამომდინარე, შევქმენით სავადმყოფოებისთვის მსგავსი ჩამონათვლი და მოვახდინეთ მისი ინტეგრირება პროგრამაში. ამ გადაწყვეტამ აგვარიდა პრობლემას, რომელსაც ჩვენამდე მრავალი სხვა ქვეყანა წააწყდა და ეს იყო საწოლ-ფონდის რაოდენობის უცოდინარობა. გარდა საწოლებისა პროგრამას გამოაქვს ინფორმაცია სასუნთქი აპარატების რაოდენობაზე. ამის მიხედვით ჩვენი აპლიკაცია აბრუნებს დარჩენილი საწოლებისა და სასუნთქი აპარატების რაოდენობას თითოეულ კლინიკის თითოეულ განყოფილებაზე. საწოლების რაოდენობა მკაცრად იყო განსაზღვრული, თითოეულ კლინიკაში როგორც სურათ 2-ზეა გამოსახული:

მოქმედებები	ორგანიზაციის დასახელება	რეგიონი	მასშტაბი	პალატების ვაჭური რაოდენობა	თავისუფალი პალატების რაოდენობა	ვაჭური ადგილების რაოდენობა	თავისუფალი ადგილების რაოდენობა	დაცემული COVID-19-ის საწოლების რაოდენობა	დაცემული ცხელების საწოლების რაოდენობა	მორჩილი რანსმაციული საწოლები	თავისუფალი მორჩილი რანსმაციული საწოლები	ზეგული რანსმაციული საწოლები	თავისუფალი ზეგული რანსმაციული საწოლები
ჯამი				68	51	2570	2077	0	0	182	139	5	5
☒	სს "ვეფხისტყაოსნის" კლინიკის მრავალპროფილური საავადმყოფო	აკარა	ამბროსის ქ. N18, მიწვევასაძე	1	0	120	94	0	0	0	0	0	0
☒	ამბროსის კლინიკური	თბილისი	წიანაძის N9	1	0	200	16	0	0	15	8	5	5
☒	შ.პ.ს. BROTHERS	აკარა	გუბაშვილის ქ. N14	1	0	150	146	0	0	15	15	0	0
☒	ს.ს. კობულაძის სამედიცინო ცენტრი	აკარა	ქ. კობულაძის თბილისის 31	1	0	100	86	0	0	5	2	0	0
☒	შ.ს. პირველი სამედიცინო ცენტრი	თბილისი	ქ. თბილისი, დ. დავისის ქ. 255	1	0	150	77	0	0	10	10	0	0
☒	შ.პ.ს. კობულაძის ცენტრალური საავადმყოფო ბოიბიდი	აკარა	ქ. კობულაძის 26 მისის ქ. N2	1	0	100	84	0	0	10	10	0	0
☒	შ.ს. ქაბაშვილის მრავალპროფილური სამშობიარო სახლი	აკარა	რუსთაველის ქ. 39	1	0	100	98	0	0	10	10	0	0
☒	შ.ს. "ამბროსის ფილიალური ცენტრი"	სამცხე-ჯავახეთი	დ.სა. ამბროსის, ფალონაშვილის ქუჩა N37	50	50	100	100	0	0	0	0	0	0
☒	შ.ს. "კორმედი", მაროლი	შიდა ქართლი	სოფელი ბიბინი	1	0	100	94	0	0	4	3	0	0

სურ. 2. საწოლ-ფონდის აღრიცხვა

რაც შეეხება ინფორმაციის შეყვანას ინფიცირებულ თუ არაინფიცირებულ ადამიანებზე, ამას ახორციელებს მესაზღვრეები, თუმცა შემდგომი გართულებებისთვის გავითვალისწინეთ ჩვენი მზაობა და ეს ყოველივე მოვარგეთ სამედიცინო სექტორსაც, რათა პროგრამაში მოხდეს არამხოლოდ ინფორმაციის გამოსახვა, არამედ ამ ინფორმაციის მეშვეობით გარკვეულ პირებს შეეძლოთ დასკვნების გამოტანა, სურათი 3:

პიროვნება

პირადი ნომერი	მოქალაქეობა - აირჩიეთ -	საქართველოში საცხოვრებელი ადგილის მისამართი
დაბ. თარიღი	ასაკი	საქართველოში ჩამოსვლამდე ადგილსამყოფლის სრული მისამართი (21 დღის განმავლობაში, მათ შორის, ბიოლოგ დღე)
უცხო ქვეყნის მოქალაქის დოკ. ნომერი	მოხილური	სასტუმროს დასახელება
სახელი	სამუშაო ადგილის დასახელება	სასტუმროს დასახელება
გვარი	სამუშაო ადგილის მისამართი	კომენტარი
სქესი - აირჩიეთ -	საქართველოში საცხოვრებელი რეგიონი - აირჩიეთ -	
	რაიონი	

+ საზღვრის კვეთის დამატება

მოქალაქეობა	საზღვრის კვეთის თარიღი	საზღვრის კვეთის პუნქტი	რეკომენდაციით განსაზღვრული ინფიცირებული ქვეყნის დასახელება	ქვეყანაში შემოსვლის ტიპი	სატრანსპორტო საშუალების ტიპი	ჩამოსვლის მიზანი	მომხმარებელი	დაწესებულება
Rows per page: 10								

+ მდგომარეობის დამატება

მოქალაქეობა	მდგომარეობა	იზოლაციის ადგილი	ოთახის ნომერი	კლინიკ/სამედიცინო დაწესებულება	საწოლის ტიპი	სურთქვის აპარატი	კლინიკური მდგომარეობა	თარიღი	რეგიონი	მისამართი	კომენტარი	მომხმარებელი	დაწესებულება
Rows per page: 10													

+ ლაბორატორიული კვლევის დამატება

მოქალაქეობა	კვლევის გამგეობა ქვეყანა	კვლევის გამგეობა ორგანიზაცია	კვლევის ჩატარების თარიღი	კვლევის გადების თარიღი	კვლევის შედეგი	კვლევის ტიპი	მომხმარებელი	დაწესებულება
Rows per page: 10								

+ კონტაქტის დამატება

მოქალაქეობა	პირადი N	დოკუმენტის N	სახელი	გვარი	სქესი	დაბ. თარიღი	მოქალაქეობა	მოხილურის ნომერი	კონტაქტის თარიღი	კონტაქტის ტიპი	კონტაქტის ადგილი	კონტაქტის ხანგრძლივობა
Rows per page: 10												

შენახვა დახურვა/სრულ სიაზე დაბრუნება

სურ. 3. შემაჯამებელი ინფორმაცია ინფიცირებულზე

თითოეული პიროვნების ვერიფიკაციის შემდგომ ის ავტომატურად გადადის სიაში, რომლის მეშვეობითაც ხდება დაავადებულ პიროვნებაზე თვალყურის მიდევნება.

სურ. 4. მონაცემების გაფილტვრა

სტატიაში წარმოდგენილი სისტემური მიდგომა და დამუშავებული აპლიკაცია დაეხმარება ჯანმრთელობის დაცვის ორგანიზაციებს ნებისმიერი ვირუსით გამოწვეული პანდემიით შექმნილი კრიზისების მენეჯმენტში.

ლიტერატურა

1. ალბერტ მირიანაშვილი, გულნარა ჯანელიძე, „პანდემიასთან დაკავშირებული მონაცემების ინტეგრირება და ანალიზი“, საერთაშორისო სამეცნიერო - პრაქტიკული კონფერენციის „ინოვაციები და თანამედროვე გამოწვევები - 2022“ მასალები, 19-20 ნოემბერი 2022, თბილისი, სტუ;
2. ბ. მეფარიშვილი, გ. ჯანელიძე, „საინფორმაციო სისტემების აგება MS SQL Server-ის გამოყენებით“ თბილისი, სტუ 2013, ISBN 978-9941-20-351-0;
3. <https://www.tutorialsteacher.com/core>
4. <https://github.com/vuejs/vue>

რეზიუმე

პანდემიის პერიოდში ვირუსით გამოწვეული დაავადებების რიცხვის აქტიურად ზრდა ელვისებური სისწრაფით ზრდის სამედიცინო სფეროში ინფორმაციის მოცულობას. მათი დამუშავებისა და ანალიზისთვის აუცილებელი ხდება მონაცემთა დამუშავების თანამედროვე ტექნოლოგიების გამოყენება, რომელიც იძლევა იმის საშუალებას, რომ შესაძლებელი გახდეს ცალკეული პაციენტის შესახებ დიდი მოცულობის, საციცოცხლოდ მნიშვნელოვანი ინფორმაციის შეგროვება და ანალიზი. ნაშრომში გაანალიზებულია პანდემიით გამოწვეული კრიზისების მართვის ძირითადი ამოცანები. უკონტროლო ინფიცირების თავიდან აცილების მიზნით დამუშავებულია აპლიკაცია, რომლის მიზანია ინფიცირებასთან მიმართებით რისკ-ჯგუფების გამოვლენა, ინფიცირებული ადამიანების სამედიცინო დაწესებულებებში

დაუყოვნებლივ განთავსებასთან დაკავშირებული მონაცემების აღრიცხვა და კონტროლი, პაციენტის გამოჯანმრთელებასთან დაკავშირებული მონაცემების აღრიცხვა და კონტროლი. წარმოდგენილი მიდგომა და აპლიკაცია მომენტალურად იძლევა სურათს სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი ობიექტების შესახებ ნებისმიერი ვირუსით გამოწვეული პანდემიის პერიოდში, რაც დაეხმარება სამედიცინო დაწესებულებებს კრიზისული სიტუაციების მართვაში.

Albert Mirianashvili

Development of a Pandemic Crisis Management Support Application

Summary

During the pandemic, the active increase in the number of diseases caused by viruses increases the amount of information in the medical field at lightning speed. For their processing and analysis, it becomes necessary to use modern data processing technologies, which make it possible to collect and analyze a large volume of vitally important information about an individual patient. The paper analyzes the main tasks of crisis management caused by the pandemic. In order to prevent uncontrolled infection, an application has been developed, the purpose of which is to identify risk groups in relation to infection, record and control data related to immediate placement of infected people in medical institutions, record and control data related to patient recovery. The presented approach and application instantly provides a snapshot of information about vital facilities during any virus-induced pandemic, which will help medical institutions manage crisis situations.

0619 ინფორმაციისა და კომუნიკაციის ტექნოლოგიები
Information and communication technologies (ICTs)

Ketevan Nanobashvili, Giorgi Liluashvili

International Black Sea University; Caucasus International University

შავი ზღვის საერთაშორისო უნივერსიტეტი; კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი

CONCEPT AND PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF DIGITAL MODELS OF ACCOUNTING

In the country, targeted use of modern innovative and digital technologies is of great importance in the ongoing sustainable economic development processes. This process has acquired the importance of the digital economy, and moreover, digital models even became the basis for the optimization of economic processes. In digital models, the operating object is simulated in a virtual form, therefore, it is usually identified as some kind of operating object. When we talk about the digital economy, we must first talk about the digital accounting models constantly associated with it, which today occupy a special place in the country's economy and are the object of scientific research and analysis.

For those countries that are trying to make economic progress and establish themselves in the world market, one of the ways of economic vision of the future is to use the theory of digital modeling. The purpose of modeling is to create an image of an object that will allow us to more clearly study the object's behaviors, properties and relationships with other objects [1].

It should be noted that the existing modeling technology, which has been introduced in the economy for a long time, has radically affected data processing and significantly accelerated this very process. Further continuation of the modeling technology, which is now gaining ground and getting stronger day by day, is the new digital modeling or the augmented reality of modeling, examples of which can already be seen in our daily life, in the management of any object, in particular in the field of accounting.

Digital accounting models rely on a digital platform consisting of accounting engineering technologies, blockchains, and computer software. The use of innovative accounting digital technologies allows us to change the accounting process and its industry as a whole, to effectively optimize the processes of making complex managerial decisions.

Accounting can be presented as a model of the economic status of an economic subject. That's why accounting modeling is considered an integral part of economic sciences and it has an important role in this direction. If we approach it from a scientific point of view, modeling can be considered as a cognitive method, and from a practical point of view, it can be seen as an objective function of accounting. This circumstance indicates two types of modeling use in accounting - theoretical and practical.

The development of accounting in the context of digital technologies is associated with the constant complications and problems of accounting theory and practice. These difficulties and problems were created by the new challenges of accounting and development, which are reflected in the emergence of new types of accounting objects (such as: digital currency (token), blocks of various financial operations, digital records, digital currencies, smart assets, etc.) and new types. In the origin of accounting (communication network accounting, imaginary accounting, part-by-part accounting, etc.). The problems are further aggravated by the modern new computer technologies and tools that are widely and effectively used in digital accounting. It is necessary to carry out a number of important measures to assist the transition to full digital technologies, such as the training of qualified personnel, the introduction of modern information and communication technologies, the purchase of equipment and resources necessary for the implementation of digital technologies, the

preparation of an information base, etc. However, it is also worth noting that the introduction of digital accounting in accounting activities brings much more benefits than problems.

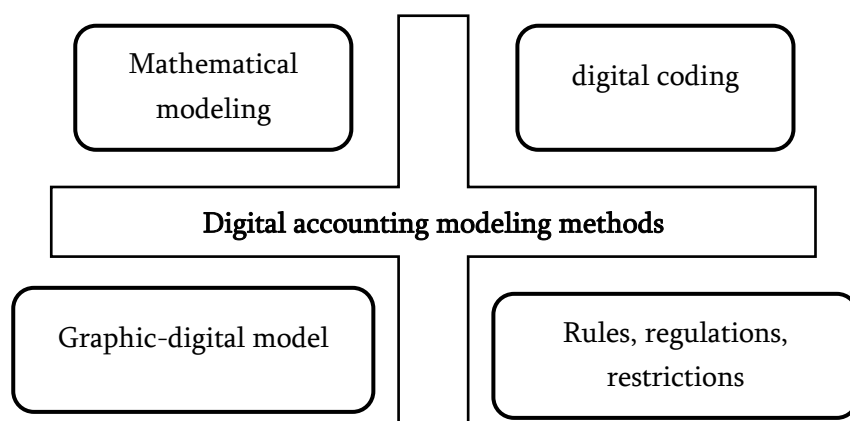
The discussion of the problems listed here has convinced us that it is necessary to identify and define the digital field of accounting and its accompanying problems through scientific research and analysis. To present digital accounting as the main scientific directions and means of practical realization of the expansion of the modern type of economic activity, to develop scientific methods and practical means of solving problems, the final result of which will be the formation of an adequate model of the object. Modeling is a method of scientific knowledge that studies the behavior of an object by building some kind of (physical, logical, graphical, ontological, etc.) model that adequately describes the main characteristics of the object. The adequacy of the model (closeness to the object) and the reliability of its simulation results depend on the quality of description of the initial information about the modeling object.

Creating a model allows us to understand how a specific object works, what is its structure, what are its main properties, what is its regularity of development and how does it interact with the outside world. It is actually a process of studying the object in order to determine the forms of management, criteria and best methods based on it, to solve forecasting tasks, to carry out optimal and targeted management of the processes taking place at the object. By studying the object, we mean the formalized description of the properties of objects/components of the object and the logical connections between them using any language (logical, graphical, algorithmic, mathematical, etc.).

Since object modeling is of such great importance, it goes without saying that the main requirement for accounting models should be adequacy, which is the most important concept of the model in general.

Adequacy is a conditional concept, since it is impossible to bring the model of the object into absolute correspondence with the object. Therefore, during modeling, each model is subject to examination. Checking the model involves assessing the degree of its adequacy to the object (process) for which it is intended to be analyzed or managed, and comparing the results calculated according to the model with the relevant indicators of actual behavior. Complete or as close as possible satisfaction of this requirement gives us a solid basis for effective use of the model from a practical point of view [2].

Based on the results of the analysis of the scientific studies we found, we consider it appropriate to highlight the following methods of digital accounting modeling - p. 1.

p. 1. Digital modeling methods

In our opinion, these models will help to achieve the goals that define the essence and purpose of modeling.

Let's define a short summary of each model.

In the method of mathematical modeling, i.e. in the model of the formalized representation of the management object, the processes taking place on the object are described by means of graphs, formulas, equations, matrices, etc. Such a method is more

acceptable in cases where numerical calculations are required due to the factors of the organization's functioning.

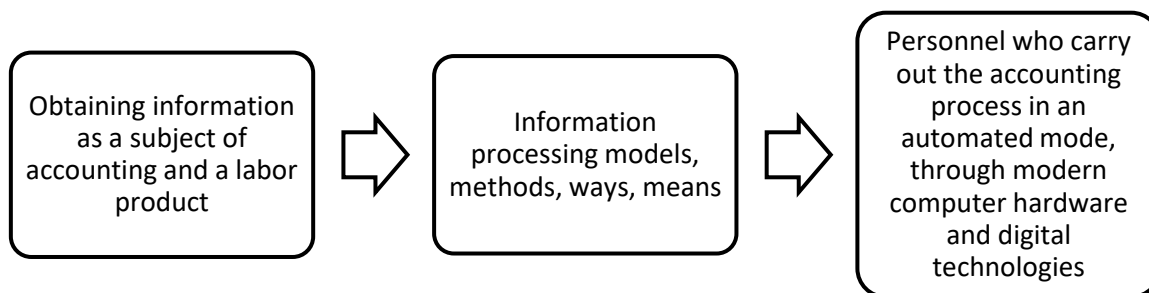
The main basis for modeling the digital coding of accounting operations is the plan of accounts for accounting financial and economic activities of the organization and the instructions for its use. These documents represent the main scheme of registration of economic activity and recording of facts in accounting. They contain the numbers and names of accounts and sub-accounts necessary to carry out the relevant transactions. Standardization and unification of accounting operations in the form of a digital code allows us to use accounting computer programs more effectively.

The graphic-digital method of facts of accounting operations is a more complex method that combines oriented and non-oriented graphs, logic charts, pictures and numerical symbols. This method is distinguished by the fact that it describes the accounting processes as clearly and adequately as possible. Therefore, this method is often used during accounting modeling training.

Accounting processes are subject to modeling rules, regulations and constraint methods. Rules, regulations and restrictions are concentrated in regulatory legal documents, as well as in the organization's internal accounting and reporting documents [3].

The concept of digital modeling of accounting should be based on the automated mode of processing accounting data using a complex of modern computer, computing, communication and other technical means to provide optimal management of accounting, financial management and accounting functions.

An automated mode of realizing digital accounting should include a sequence of three main components, p. 2.:

p. 2. Automated structure of digital accounting

As for the functional model of the automated process, it should include:

- Set of accounting tasks to be solved; logical and mathematical models for solving these tasks, with their software complexes;
- Operational, analytical, accounting and statistical information databases;
- A set of permanent information that does not change and is reused for a long time;
- Variable information base that reflects the quantitative and qualitative characteristics of accounting and is constantly subject to actualization (updating);
- Informational links of external and internal connections, etc.

Personal computer is the main technical tool in digital accounting models. Computers fit organically into automated process technology. This is particularly evident when the process moves from the formal-logical aspects of accounting information processing to the decision-making stage. This technology creates the comfort of the workplace, reduces the difficulty of making effective decisions, increases the professional level of the service staff, as the staff becomes a direct participant in the process of automated processing of information.

Obviously, digital accounting technology with a personal computer should consist of:

- Accounting information processing software;
 - From the hypertext documenting system required by the user;
 - From the error detection and monitoring system;
 - From the calculation algorithms service;
 - From the technical equipment of the workplace: modem, scanner, printing equipment, etc.
- Of course, we should not forget the methodological and legal support of the digital accounting system.

Bibliography

1. Nuno Geada (College of Business Administration, Polytechnic Institute of Setúbal, Portugal) Change Management in the Digital Economy: Model Proposal. Source Title: International Journal of Innovation in the Digital Economy (IJIDE) 11(3). Copyright: © 2020 |Pages: 15. DOI: 10.4018/IJIDE.2020070103.
2. Jiahe Qian, Shuhong Li. Model Adequacy Checking for Applying Harmonic Regression to Assessment Quality Control. First published: 08 August 2021 <https://doi.org/10.1002/ets2.12327> SECTIONSPDFPDF.
3. О. В. Наговицына. Использование Метода Моделирования В Формировании Учетного Процесса. Проблемы учета 4 (250) – 2013.

Summary

The article presents the concept of a digital accounting and management system and its related problems. Digital accounting platforms using modern technologies and tools are discussed as well. Studies of digital accounting mechanisms are systematized. A digital accounting model and accounting mechanisms based on a digital platform are presented.

ქეთევან ნანობაშვილი, გიორგი ლილუაშვილი
ბუღალტრული აღრიცხვის ციფრული მოდელების განვითარების კონცეფცია და პრობლემები

რეზიუმე

სტატიაში მოცემულია ბუღალტრული აღრიცხვისა და მართვის ციფრული სისტემის კონცეფცია და მისი თანამდევ პრობლემები. განიხილება საბუღალტრო ციფრული პლატფორმები თანამედროვე ტექნოლოგიებისა და ინსტრუმენტების გამოყენებით. სისტემატიზებულია საბუღალტრო ციფრული აღრიცხვის მექანიზმების კვლევები. წარმოდგენილია საბუღალტრო ციფრული აღრიცხვის მოდელი და ციფრულ პლატფორმაზე დაფუძნებული აღრიცხვის მექანიზმები.

0619 ინფორმაციისა და კომუნიკაციის ტექნოლოგიები
Information and communication technologies (ICTs)

Ketevan Nanobashvili, Lela Natroshvili

International Black Sea University; Caucasus International University

შავი ზღვის საერთაშორისო უნივერსიტეტი; კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი

CONTEMPORARY DIDACTICS OF THE PROFESSIONAL EDUCATION

The global contemporary educational environment is falling under a lot of innovations and transformations. These innovations, definitely, have an impact on the professional educational system and, particularly on informational support of the professional education, as on innovative approaches of digital technologies of teaching which makes use of a relevant support as well as criticism.

It is evident that contemporary digital technologies are not only instruments but also are a kind of a new step-by-step development of the educational process. This technology enables ones to apply a studying-learning mode at any desirable time. The most important is that it plays a distinctive role in development of the world's contemporary challenge – uninterrupted education and provides the best opportunity for developing of individual educational routes. However, here we should state that information support of the professional education requires from pedagogues a mentality of different kind, particular perceiving of the global picture, absolutely different approaches and forms of working with students. Pedagogues involved into this process will not act as an executer of a standard function anymore, instead they will be equipped with contemporary technologies and skills and knowledge of applying of relevant software.

As we can see, a pedagogue's role in terms of the digital platform of an educational process is much more complicated in comparison with the standard process. Accordingly, each pedagogue should select educational material for interactive dialogue, develop structural forms and algorithm of relations with students and fulfill other activities that oblige him to update knowledge and to pass through professional development constantly, as well as to have a wide methodological competence.

It is noteworthy, that a problem of informational support of professional education has been actual for years for contemporary pedagogic scientists and a very interesting scientific work was conducted for settlement of these problems. Despite of the stated, the issues of implementation of information technologies in the educational field are still actual that is caused by dynamic development of the educational system and constant affecting of different environmental factors on the system. As an example, we can represent a fact which had been faced with the “Covid” global infectious state that has changed the educational agenda and unconditionally requires implementation of a remote studying that became universal for everybody but the Georgian educational system abstained from using it before! Accordingly, we can conclude that remote teaching technologies and remote teaching in the professional (and not only) educational information system are key components which, in terms of the contemporary reality, are widely used in different educational institutes in terms of spreading of the new corona viral infection.

Accordingly, in this article we would like to mark out a general picture of contemporary didactics of information technologies of the professional education as a contemporary structure of the informational educational environment, to research its key positive and negative sides.

In the beginning of the research, it is necessary to determine a kind of positive dynamics, which is brought by the informational environment, mainly creation of a remote teaching field in professional development of human recourses.

In our country we take care over formation of informational educational technologies since the 95s years of the last century. In the beginning, digital technologies were understood in the educational field as an absolutely new, innovative field of management of educational processes and pedagogic knowledge.

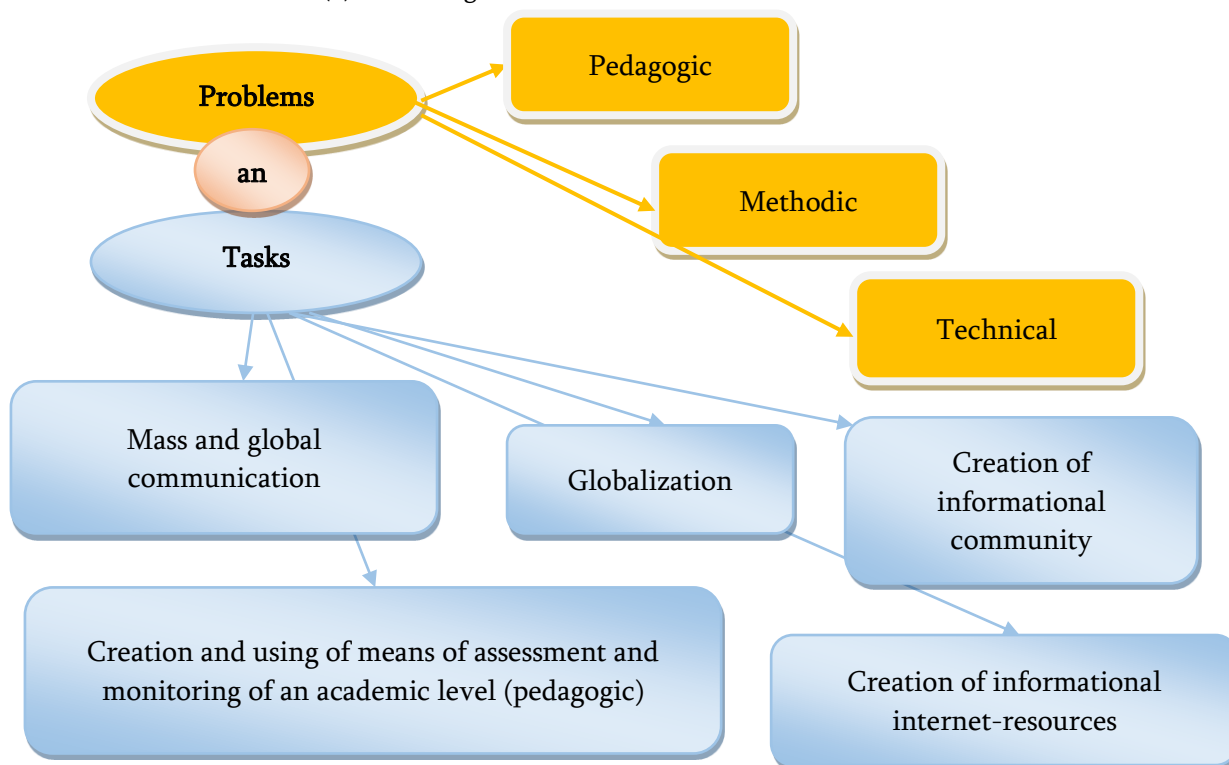
Such aspiration of the educational system for digital technologies and the requirements which are established to the Georgian education by the European educational environment represent a ground for a serious scientific analysis and pedagogic substantiation. The informational analysis conducted by us demonstrated that there is no any state project or a significant psychological research in education which refer to establishing of problems of implementation of digital technologies and its impact on formation of a personality (professional cadre). Simultaneously, a significance of uncontrolled and unregulated impact of the internet environment on young people is rapidly rising that may be recognized as alarming!

All this is appearing in professional educational system sharply especially when the informational space is full of different kinds of communities, proposals which have no ground of psychological and informational educational policy and care a chaotic character.

Naturally, advancing is necessary; however, it should happen in a very smart way as the educational digital technologies, if they are being developed spontaneously, may have a negative impact on formation of the students' personality. Here, the following question is risen: What should be made today for implementation of safe digital technologies? It is clear that for this purpose we need a scientific research which must be conducted with a support of the Ministry, where the initial step will be determination of a sequence of priorities in development of the digital educational process. We must develop a kind of vector of development in educational technologies which is actual and is able to design an educational process in a completely new way that will provide efficiency of the educational process and will not inflict any damage to formation of skills necessary for professional development of any student.

Based on our researches and analysis we suggest several recommendations which, according to their content, may be placed within the frame of educational digital technologies.

A content of digital technologies should be enriched with a methodology of education adapted to it, with relevant technologies and practice that will provide settlement of many problems and tasks existing in the process of educational transformations (1) – Drawing 1.

Drawing 1. Problems and tasks of the educational-informational environment

In the context of globalization and informational supporting of the contemporary society the following aspects may be recognized as the factor having a positive impact on development of professional education:

- Availability of education while remote studying;
- An opportunity of efficient using of the information resource distributed in global networks;
- Targeted development of professional technologies;
- Object-oriented application of professional technologies;

Here, we would like to note that, by using of digital technologies, any pedagogue, in the educational process, has an opportunity to share his own experience in a free manner, a model and other forms of teaching of a definite academic discipline.

However, all this should not be conducted without a didactic ground as, it was mentioned above, application of digital technologies in the pedagogic practice of the professional education is very difficult process. Unfortunately, a process of their implementation is going rather spontaneously. Unconfirmed pedagogic ideas appear and many efforts are made immediately for their implementation without any psychological and pedagogic analysis, that is, in our mind, inadmissible.

With the account of researches conducted in psychological and pedagogic disciplines of different countries, we are able and obliged to develop a didactic methodology of formation of professional culture of a new generation as a significant direction of innovative readiness in the professional educational system. All this will give us an opportunity not only to understand the way of implementation of the process of formation of informational and educational space in the country but also the way of development of the educational process using digital technologies.

A key target of implementation of digital technologies should be addressed to developing of informational culture of an individual, being a part of personal and professional culture of the specialist and not to transforming of a digital technology into a target of an educational process that will be a serious methodological mistake [2].

We would like to underline that construing of a contemporary didactics of professional education should be based on a culturological approach and reflect implementation of focal tasks of formation of culturology in the educational process. Formation of culturology of the professional activity based on opportunities of digital technologies enables identification of key components which may be reflected in the content of organization and technology of the educational process:

- Knowledge;
- Skills
- Personal attitudes;
- Necessary personal features for conducting of a definite type of professional activity.

In case if knowledge and skills are formed in the educational activity, we should realize that personal attitudes and specific significant features are established in the experience of professional and practical activity. An experience of fulfillment of professionally significant tasks should regulate professional standards, but not competences, how it happens recently [3].

Thus, digital technologies enable focusing of educational process not only on fulfillment of requirements of professional and educational standards, but on formation of professional culture of a future specialist as well. Simultaneously, uninterrupted advancing of the professional culture and professional self-development is provided by means of the services suggested by digital technologies.

If we analyze the information submitted by us we will conclude that a key source of development of didactics of the professional education is correct deterioration of a target of contemporary professional education, being a formation of individual, professional and informational culture of a specialist, where digital technologies appear as strong means of intellectual support of the educational process. Proceeding from opportunities of digital technologies, we may set up the characteristics which may conditional developing of fundamentally new approaches of organization of training of professional cadres, opportunities of including of didactic grounds in the educational process.

Literature

1. Stecenko, I. A., Yaschuk, E. V. Informatizaciya v issheishkoli: pedagogicheski aspekt (Informatization of higher education: pedagogical aspect) // Taganrogskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo instituta. Gumanitarni nauki. – 2014. – № 2.
2. A.M. Vetitnev et al 2020 J. Phys.: Conf. Ser. 1691 012135 Traditional and digital technologies in professional education: integration opportunities.
3. Martin Dobricki, Alessia Evi-Colombo, Alberto Cattaneo. Situating Vocational Learning and Teaching Using Digital Technologies. International Journal for Research in Vocational Education and Training (IJRVET) 2020, Vol. 7, Issue 3, 344–360.

Summary

General picture of contemporary didactics of informational-digital technologies of the professional education is represented in this Article, like a contemporary structure of the informational educational environment, its key positive and negative sides are determined as well. It is underlined that contemporary didactics of the professional education should be based on culturological approaches and reflect implementation of general tasks of formation of culturology in the educational process. Formation of culturology of the professional activity based on opportunities of digital technologies makes possible to identify key components which may be reflected in a content and technology of organization of the educational process. Recommendations of didactics of the professional education are proposed, that is, from the viewpoint of its content, may be placed within the frames of the educational digital technologies.

ქეთევან ნანობაშვილი, ლელა ნატროშვილი
პროფესიული განათლების თანამედროვე დიდაქტიკა

რეზიუმე

სტატიაში წარმოდგენილია პროფესიული განათლების საინფორმაციო - ციფრული ტექნოლოგიების თანამედროვე დიდაქტიკის ზოგადი სურათი, როგორც საინფორმაციო საგანმანათლებლო გარემომის თანამედროვე სტრუქტურა, განსაზღვრულია მისი მთავარი დადებითი და უარყოფითი მხარეები. ხაზგასმულია, რომ პროფესიული განათლების თანამედროვე დიდაქტიკის აგება უნდა ეფუძნებოდეს კულტუროლოგიურ მიდგომას და ასახავდეს საგანმანათლებლო პროცესში კულტუროლოგიის ფორმირების ძირითადი ამოცანების განხორციელებას. ციფრული ტექნოლოგიების შესაძლებლობებზე დაფუძნებული პროფესიული საქმიანობის კულტუროლოგიის ჩამოყალიბება შესაძლებელს ხდის ძირითადი კომპონენტების იდენტიფიცირებას, რომლებიც შეიძლება აისახოს საგანმანათლებლო პროცესის ორგანიზების შინაარსსა და ტექნოლოგიაში. შემოთავაზებულია პროფესიული განათლების დიდაქტიკის რეკომენდაციები რაც შინაარსობრივად თავსდება საგანმანათლებლო ციფრული ტექნოლოგიების ჩარჩოში.

1014 სპორტი SPORTS

მერაბ თხელიძე, გიორგი სიბაშვილი
საქართველოს ფიზიკური აღზრდისა და სპორტის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტი
Georgian State Teaching University of Physical Education and Sport

**მორას გამბიტი სიცილიურ დაცვაში
ნაწილი პირველი**

„პატარა შეწირვები, თუნდაც მხოლოდ პაიკის,
უფრო მეტად განსაზღვრავს მოჭადრაკის
უნარს, ხელოვნებას, ტალანტს, ვიდრე ხუთ
სვლაში გამოცხადებული შამათი“.

მიხელ ჩიგორინი

„ჭადრაკის თამაშის დროს ყველაზე დიდი იღბალია,
როდესაც მოწინააღმდეგე სათანადოდ ვერ გაფასებს“.

მერაბ თხელიძე

ჭადრაკის პარტიის თამაშის დროს ყოველი სვლის წინ მოთამაშეებმა უნდა გადაჭრან ორი ძირითადი საკითხი: „რა გავაკეთოთ? და „როგორ მივადლოთ დასახულ მიზანს?“

პირველ საკითხს პასუხსობს სტრატეგია, მეორეს - ტაქტიკა. კომბინაციები და ტაქტიკური დარტყმები წარმოადგენს ტაქტიკის ძირითად განყოფილებებს, რომლებიც პასუხობს მეორე საკითხს. მათზე ჩვენ დაწვრილებით ვისაუბრეთ [1]-ში. როგორც ვიცით, რუდოლფ შპილმანი შეწირვებს ყოფს ორ კლასად: დროებითი „ვითომ“ და რეალურ (ინტუიციურ) შეწირვებად [2].

რეალური შეწირვებიდან ამჟამად ჩვენ გვიანტერესებს განმავითარებელი შეწირვები: ერთი მხარე წირავს ერთ ან ორ პაიკს, იშვიათად სამ პაიკს ან ფიგურას, რომ გაასწროს მეტოქეს განვითარებაში. ამ შეწირვის მოტივი ასეთია: თუ მე მოწინააღმდეგეს გავუსწრებ განვითარებაში, შეტევის შესაძლებლობები თვითონ გამოჩნდება.

ასეთი შეწირვის მაგალითებია ყველა გამბიტი. მათ შორისაა ჩვენს მიერ შესწავლილი მორას გამბიტის სიცილიურ დაცვაში: 1.e4 c5 2.d4 cxd4 3.c3 dxc3 4.0xc3.

გავითვალისწინოთ ისიც, რომ რეალური შეწირვების დროს წარმატება შეიძლება ემყარებოდეს არა მარტო პოზიციის შეფასებას, არამედ სხვა თანმხლებ სპორტულ მომენტებსაც, როგორცაა მოწინააღმდეგის სისუსტის გათვალისწინება (თამაში ფსიქოლოგიაზე), მოწინააღმდეგის ცაიტნოტის გამოყენება და სხვა. სწორედ ამის გამოა განსხვავება შეწირვის სისწორის შეფასებაში ანალიტიკოსებსა და მოთამაშეებს შორის, ანუ თეორიულ და პრაქტიკულ შეფასებას შორის.

ვინაიდან ამ გამბიტის თეორია ძალიან დეტალურად არ არის დამუშავებული, მასალას ვაგებთ ამა თუ იმ წყობის სტრატეგიული ჩანახატებით.

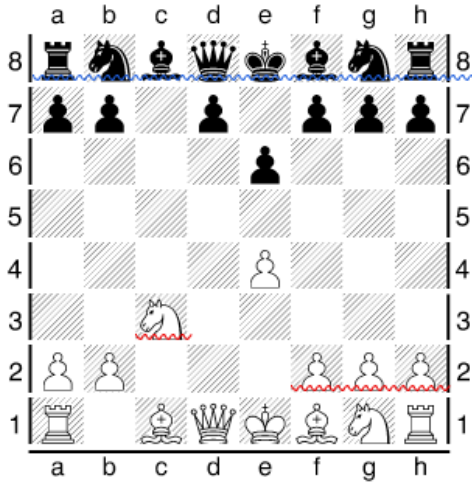
აქ შავებისთვის ყველაზე უფრო ლოგიკური გაგრძელებაა 4...მც6. ვნახოთ რა მოხდება თუ შავები შეაგვიანებენ ლაზიერის ფრთის მხედრის განვითარებას და ითამაშებენ 4...e6 4...d6 [3], ან 4...გ6

მანამდე კი ვთქვათ, რომ შავების თამაშის მიხედვით გამბიტი სამ ძირითად სისტემად იყოფა:

- 1) მეფის ფრთის ფიგურების სწრაფი განვითარება.
- 2) თეთრების შესაძლებლობების წინასწარი შეზღუდვა e6, a6 და d6 სვლებით.
- 3) ძირითადი ვარიანტი - შევენინგენის განლაგება - e6, d6 და a6-ის გარეშე.

§.1 სისტემები 4...e6; 4...d6 ან 4...g6-ის შემდეგ

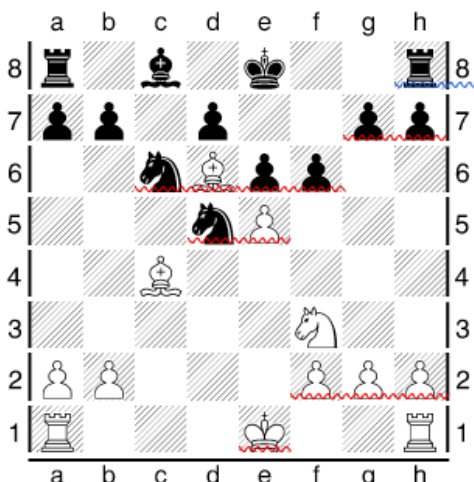
ჯერ განვიხილოთ სისტემა: 1.e4 c5 2.d4 cd 3.c3 dc 4.მც3 e6

	1	2	3	4	5	6	7	8
4	...e6			... d6				... g6
5	მფ3 კბ4		... კც5 ⁽⁶⁾	მფ3 მდ7	... გ6			მფ3 მც6
6	ლდ4 მც6	... კც3	კც4 მე7	კც4 e6	კც4 მც6			კც4 კგ7
7	ლგ7 ლფ6	ლც3 მფ6 ⁽³⁾	0-0 ⁽⁷⁾ 0-0 ⁽⁵⁾	კფ4 e5	კგ5! მფ6	... კგ7		e5! d6
8	კჰ6 ლჰ6	კგ5 მც6	კგ5 ფ6	ლბ3! d5	ლბ3! e6	ლბ3 კე6	... მა5	ლბ3 e6
9	ლჰ8 მფფ8	e5 მე4	კფ4 მგ6	კდ5 მც5	კდ1 კდ7 ⁽¹⁰⁾	კე6 ფე	კფ7 მფფ8	კგ5! მგე7
10	კდ3 ფ6	კდ8 მც3	კგ3 მც6	კფ7 მფე7	მბ5 d5	ლე6 ლა5	ლდ5 მფ6	ed ლდ6
11	ჰ4 მდ8	კც7 მდ5	a3 მგე5	კგ5 მფ6	კფ6! dc	ლბ3 ⁽¹¹⁾	კფ6 კფ6	მბ4 ლბ4
12	e5 კც3	კდ6 ფ6	კა2 ა6	მდ5 ⁽⁸⁾	ლც3 ⁽⁹⁾		e5! ⁽¹²⁾	ლბ4 მბ4
13	bc ფ5	კც4 ⁽²⁾ ...	b4 კდ7					მც7 მფდ8
14	მგ5 მფ7		b5 ⁽⁴⁾					მა8 მც2
15	მჰ7 მფე7							მფე2! მა1
16	ლგ8 ⁽¹⁾ ...							კა1 ბ6
17								კდ1 კდ7
18								მც7 ⁽¹³⁾

1. (1:0) თხელიძე - მიკიტენკო, თბილისი 1973 წ.

ტაბო 1

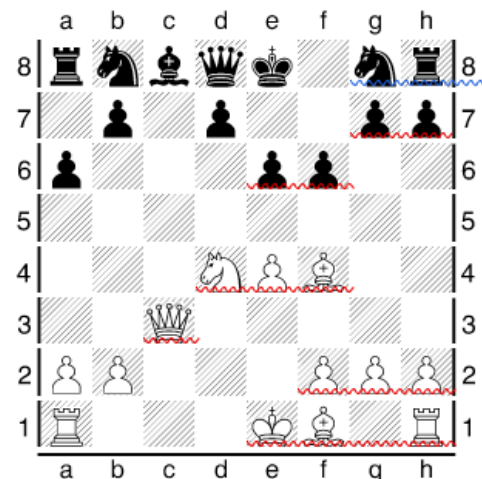
ა) 13...მdb4 14.0-0-0 b5 15.კxb5 მxa2+ 16.მგb1 მab4 17.მd4 მxd4 18.ეxd4 მd5 (18...მა6 19.მგa1 იდეით ეც1; ან 18...მc6 19.კac6 dxc6 20.ეc1) თხელიძე-პატარაია, თბილისი, 1981წ.

ბ) 13...fxe5 14.კxd5 exd5 15.0-0-0 e4 16.ეhe1 მგd8 17.მგ5 მგე8 18.ეxd5+-

გ) 13...მxe5 14.მxe5 fxe5 15.კxd5 exd5 16.0-0-0 e4 17.ეxd5 მფ7 18.ე5 ეე8 19.ეxe8 მფxe8 20.ე1 b6 21.ეxe4+ მფ7 (21...მგd8? 22.ეf4+-) 10.ეe7+ მფ6 11.f4

3) 7...f6 8.მd4! a6 (8...მc6 9.მb5 d6 10.კf4 e5 11.0-0-0) 9.კe2 მე7 10.კh5+ გ6 11.კf3 0-0 12.კh6 ეf7 13.ეd1 ლე8 14.0-0 მbc6 15.მb3 მე5 16.კe2 d5! 17.f4! მ5c6 18.f5 gxf5 19.კh5 dxe4 20.ლგ3+ მგ6?! 21.კxg6 hxg6 22.ლxg6+ მფh8 23.კგ7+! (1:0) თხელიძე-ვეტოხინი, თბილისის ვაჟთა ჩემპიონატი, 1959წ.

ტაბო 2

ა) 9...e5 10.მf5 exf4 11.მd6+ მფ8 12.ლc5 მე7 13.ლc4 ლa5+ 14.b4 ლh5 15.მxc8 მbc6 16.მb6 (16.მd6!?) ეd8 9.ეd1

ა¹) 10...d5 11.მd6+ ლxd6 12.ლxc8+ ლd8 13.ლxb7 მd7 14.კd2

ა²) 10...d5 11.მd6+ 12...მგd7 4.ეd1 d4 (12...exf4 13.მf7 ლe7 14.ეxd5+ მფe8 15.მhx8) 13.მf7

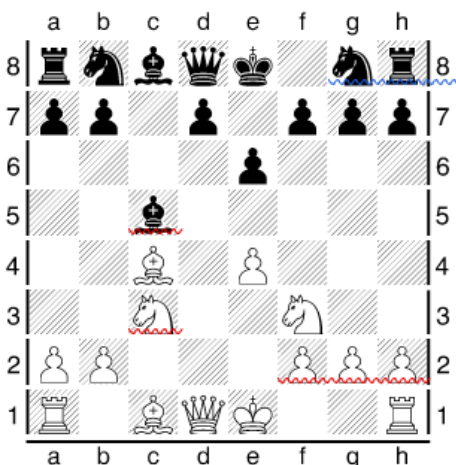
ბ) 9...d6 10.ეc1 e5 11.ლxc8 ლxc8 12.ეxc8+ მგd7 13.ეf8 მფe7 14.ეxb8 ეxb8 15.მf5+ მგd7 16.კd2

4) ♖ ჩანდლერი - ტიმანი, 1982წ.

5) 7...მც6 8.მბ5 ა6 9.მდ6 კდ6 10.ლდ6 0-0 11.ა4 მგ6 12.კე3 კე7 13.კც5 ლდ6 14.კდ6 ეე8 15.ეფდ1 ♗ თხელიძე-ამაროვი, 1966წ.

6) 5...ა6 6.კც4 ბ5 7.კბ3 კბ7 (7...ბ4 8. მდ5! კბ7 9.ლე2) 8.ლე2 კბ4 9.0-0 კც3 10.ბც მე7 11.კა3 მბც6 12. ეფდ1 ლა5 13.ლბ2 ედ8 14.მდ4 მატულოვიჩი-სკოკო, იტალია, 1955წ.

ტაბია 3

ა) 6...მე7?! 7.ე5! d5 8.ედ კდ6 9.მბ5 კბ4 10.კდ2 კდ2 11.ლდ2! ლდ2 12.მგდ2 მა6 (12...მგდ8 13.მე5 ეფ8 14.ეჰდ1) 13.მდ6 მფ8 14.მგ5 ♗

ა¹) 8...ლდ6 9.ლდ6 კდ6 10.მბ5 მგდ7 11.კე3 ა6 12.მდ6 მგდ6 13.0-0-0 შეტევით.

ა²) 7...მგ6 8.მე4! კბ4 9.მფ1 ლც7 (9...კე7 10.ჰ4 შეტევით) 10.ბ3 მგ6 11.კბ3 მც6 12.ეც1 ლბ8 13.ა3 კე7 14.მფ6!

კრისზინსკი - ესკობარი, 1995წ.

ბ) 6...დ6?! 7.0-0 ა6 8.ა3! მე7 9.ბ4 კა7 10.კფ4 ე5 11.მგ5! ეფ (11...0-0? 12.ლბ5+-) 12.კფ7! მფ8 (12...მგდ7? 13.მე6 ლბ6 14.ლგ4 მფც6 15.ეაქ1 ♗) 13.ლბ3 შეტევით, პალკოვი.

გ) 6...ლც7 7.ლე2 მც6 8.0-0 მგე7 9.ედ1 ა6 10.ა3 ბ5 11.კა2 კა7? 12.მდ5! ლდ8 (12...ედ 13.ედ 0-0 14.დ6! ლდ8 15.კგ5) 13.კგ5 კბ7 14.ეაქ1 კბ8 15.კე7 მე7 16.მც7 ეც6! 17.კც6 მე7 18.კბ7 მგ6+- სალბერე-კარლსონი, 1985წ.

8) +- ივკოვი-ბაუზა, მარ-დელ-პლატა, 1955წ.

9) +-

10) 9...მა5? 10.ლბ5! კდ7 11.კფ6 კბ5 12.კბ5! მც6 13.კდ8+-

11) ♗ იაკუშოვსკი-სლობოდიანუკი, 1993წ.

12) ♗

13) +-

§.2. პირველი სისტემა: შავები პირველ რიგში მეფის ფრთის მხედარს აწვითარებენ

პირველი სისტემა გავიგნოთ ვარიანტით, სადაც შავებს ბრძოლაში სასწრაფოდ შეჰყავთ შავუჯროვანი კუ: 1.ე4 ც5 2.დ4 ცდ 3.ც3 დც 4.მც3 მც6 5.მქ3 **ე5**. ამ სვლით შავებმა მოწინააღმდეგეს მოუსპეს e4-e5-ით დაცვის საშუალება, ამასთან პოტენციურად ავითარებენ f8 კუს, რაც მათი პლუსია, მაგრამ მეორეს მხრივ სუსტდება d5 პუნქტი და a2-გ8 დიაგონალი, ჩნდება ჩამორჩენილი “d” პაიკი.

6.კც4 დ6

შეცდომა იქნებოდა 6...კე7 7.ლდ5-ის გამო. აგრეთვე ცუდია 6...მწ6 7.მგ5-ის გამო, ორივე შემთხვევაში გამოიკვეთება f7 პუნქტის დაუცველობა.

7.მგ5 მხ6

8.0-0 კგ4?!

უკეთესია 8...კე7, მაგრამ მაშინაც 9.ლხ5-ის შემდეგ თეთრებს აქვთ ინიციატივა.

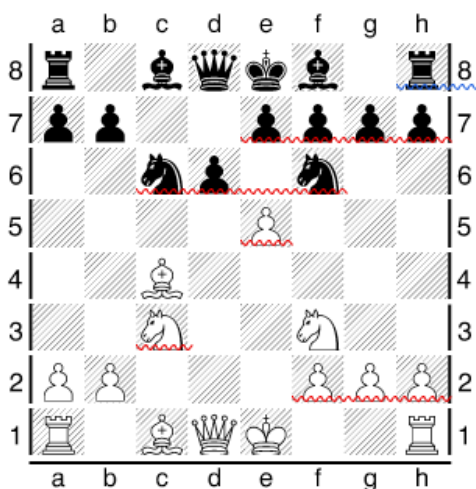
9.კფ7 მწ7

10.ლგ4 მგ5

11.კგ5 კე7 12.კე7 ლე7 13.მდ5 ♖ ბონდარევსკი-პეტერსონი, სსრკ. 1969წ. რაც შეეხება 6...კბ4-ს, ჩვენ უკვე განხილული გვაქვს.

ახლა განვიხილოთ მხარეთა შესაძლებლობები, თუ შავები პირველ რიგში მეფის ფრთის მხედარს ავითარებენ: 1.e4 c5 2.d4 cd 3.c3 dc 4.მც3 მც6 5.მწ3 d6 6.კც4 მწ6 7.e5!?

ტაბია 4

ა) 7...დე (7...მე5? 8.მე5 დე 9.კფ7+-) 8.ლდ8 მდ8 9.მგ5 მც7 10.მწ7 ეგ8 11.მბ5 მგბ8 12.მე5! მე5 13.კფ4 მდ7 14.კგ8 ა6 15.მბ4 მგა7 16.0-0 (1:0) **მატულოვიჩი-ვინჩენტი**, სირმიონე, 1954წ.

ა¹) 11...მბ6 12.კე3 მა5 13.ა3 ე6 14.ბ4 **ზაიცევი-უშაკოვი**, 1970წ.

ა²) 9...მა5! 10.მწ7 მგე8 11.მე5! მც4 12.მც4 ♗

ბ) 7...დე 8.ლდ8 მდ8 9.მბ5 კე6 10.მც7 მგდ7 11.მა8 კც4 12.მე5 მც8 13.მც4 მგბ8 14.მბ6 აბ 15.მბ6 ♗ **ვარდენფანესენი-ნეილდარსი**, 1996წ.

ბ¹) 9...ეიბ8 10.მე5 ე6 11.მც7 მგე7 12.კე3 მც6 13.0-0-0 მდ7 14.მწ7! მგფ7 15.კე6 მგგ6 (15...მგე7 16.ეიხ1!) 16.კდ7 კდ7 17.ედ7 მე5 18.ედ5 ეც8 19.ეე5 ეც7 20.მგბ1 ა6 21.ედ1 მგფ7 22.კბ6 ეე7 23.ეფ5 მგე6 24.ეფ8+- **იორდანოვი-დიმიტროვი**, ბულგარეთი, 1955წ.

გ) 7...მგ4 8.ე6! კე6 9.კე6 ფე 10.მგ5 მწ6 11.0-0! ლდ7 12.ეე1 ე5 13.ლბ3 დ5 14.ფ4 ე6 (14...ე4 15.კე3 ე6 16.ეად1 ♗) 15.ფე კც5 16.კე3 კე3 17.ეე3 მგ4 18.ეგ3 მგე5 19.მე6! ლე6 20.ეგ7 ედ8 21.ლბ7 ეფ8 22.მბ5 ედ7 23.მც7 ეც7 24.ეც7 მგდ8 25.ედ1 მწ3 26.მგხ1! მწდ4 27.ეიხ7+- **ჩერნოვი-ლევენფიში**, 1954წ.

გ¹) 13...მდ4?! 14.ლფ4 მგდ8 15.კე3 ხ6 16.კდ4 ხგ 17.კე5 ლე8 18.ლბ3 ♗ **ფლეში**

გ²) 13...მდ8 14.ფ4 ეფ 15.კფ4 ხ6 16.მბ5! ე5 17.ეად1 ხგ 18.კე5 კე7 19.კდ6+- **პალკოვი**

დ) 10...მცე5 11.ფ4! ლბ6 12.მგე4! მე3 13.ლე2 მ5ც4 (13...მ5გ4 14.ხ3+-) 14.ბ3 დ5 15.ბც მც4 16.ეიბ1 ლა5 (16...ლც6 17.მგ5+-; ან 16...ლდ4 17.მბ5+-) 17.0-0 ეც8 18.ეიბ5 ლდ8 19.მგ5 მდ6 20.ეიბ3+- **პალკოვი**

ე) 8...წ5 9.კფ4 გ6 10.მდ4 მგე5 11.კე5 დე 12.მც6 ლდ1 13.ედ1 ბც 14.მბ5 (1:0) **ვეირაუმი-მაილე**, 1957წ.

ვ) 8...ფე 9.მგ5 მწ6 (9...დ5? 10.ლგ4 დც 11.ლფ4! მდ4 12.ლწ7 მგდ7 13.0-0 ♗ **ჰეკი-ბალიევი**, 1996წ.) 10.მე6 კე6 11.კე6 ♗ **პალკოვი**.

ლიტერატურა

1. მერაბ თხელიძე - ტაქტიკა ჭადრაკის პარტიაში. რა არის საჭადრაკო კომბინაცია. // საერთაშორისო პერიოდული ჟურნალი „ინტელექტი“. №(53), 2015 (გვ.145-147).
2. Рудольф Шпильман - Теория жертви. Харьков, 1995
3. ედუარდ გუფელდი - ჭადრაკში დახელოვნების სკოლა. თბილისი, 1986წ.
4. Jozsef Palkov – Morra Gambit, Kecskemet, 1998.
5. Lev Polugajewski – Sizilianisch Morra-Gambit, Kis Scheveningen System, Kerlin, 1987.
6. Энциклопедия шахматных дебютов – В. Белград. 1997.

რეზიუმე

ამ სტატიით ვიწყებთ ციკლს მორას გამბიტზე, რომელიც ერთ-ერთი საინტერესო ბრძოლით გამოირჩევა ისეთ აქტიურ დებიუტში, რომელსაც სიცილიური დაცვა წარმოადგენს.

Merab Tkheldze, Giorgi Sibashvili

Mora's Gambit in the Sicilian Defence

Summary

With this article we begin the cycle of the Mora Gambit, one of the most exciting battles in such an active opening which is called Sicilian Defense.

1014 სპორტი SPORTS

მერაბ თხელიძე, გიორგი სიბაშვილი

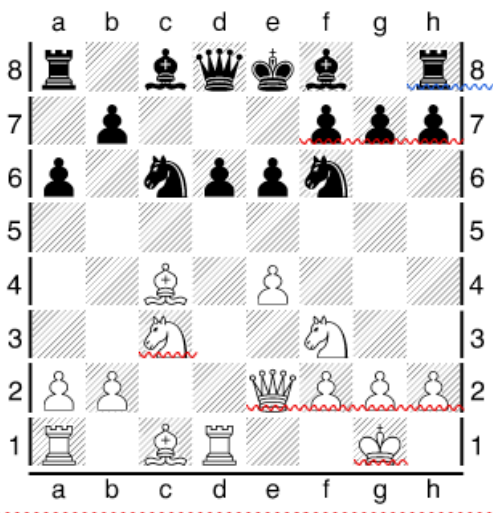
საქართველოს ფიზიკური აღზრდისა და სპორტის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტი
Georgian State Teaching University of Physical Education and Sport

**მორას გამბიტი სიცილიურ დაცვაში
ნაწილი მეორე**

§3. მეორე სისტემა (ძირითადი ვარიანტი)

ამ ვარიანტში შავები ცდილობენ მეფის ფრთის ფიგურების განვითარებას პაიკების სვლების მინიმალური გამოყენებით. იქნებ ღირს წინასწარ პროფილაქტიკის ჩატარება თეთრი ფიგურების მოქმედებების შესაზღვრად ლაზიერის ფრთაზე. ამისთვის საჭიროა b5, d5, e5 უჯრების დაცვა. ესე იგი ისინი მიუდგომელი უნდა გახდეს თეთრების საბრძოლო ერთეულებისთვის. ვნახოთ როგორ განვითარებას მიიღებს ეს ვარიანტი: 1.e4 c5 2.d4 cd 3.c3 dc 4.მც3 მც6 5.მწ3 e6 6.კc4 a6 7.ლe2 d6 8.0-0 მწ6 9.ეd1

ტაბია 5

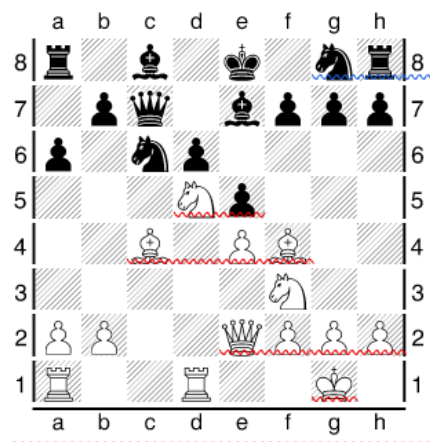
- ა) 9...კd7 10.კf4 b5 11.კb3 ლb8 12.ეac1 კე7 13.e5!? de 14.მე5 მე5 15.კე5 ლა7! (15...ლb7? 16.კფ6 gf 17.კd5+-) 16.კd4! ლb8 17.მე4 მე4 18.ლe4 0-0 19.კგ7! ♣
- ბ) 9...ლa5 10.კf4 მე5 11.მე5 de 12.კd2 ლc7 13.ეac1 ლb8! 14.კb3 (იდეით 15.მა4) ან 14.კb5!? მწვავე პოზიციით.
ბ¹) 13...კd7 14.კa6 ეა6 15.მბ5 კბ5 16.ლb5 ეც6 17.კა5 (1:0) **გრაუდანცევი-ზაიკოვი**, სსრკ 1968წ.
ბ²) 13...კე7 14.მბ5 ♣
- გ) 9...ლc7 10.კგ5 კე7 11.ეac1 0-0 12.a3!? ედ8 13.ეc2 ედ7 14.b4 ლd8 15.კa2 ინიციატივით. **ჰოლმი-ცოლტმანი**, 1962წ.
გ¹) 10.კf4 კე7 11.e5 მh5 12.ed მწ4 13.dc მე2 14.კე2 კდ7 15.ეac1 ეც8 16.მა4 ეც7 **გიკი-გასპარიანცი**, 1963წ. გიკი ამ პოზიციას აფასებს ♣; რასაც ჩვენ ვერ დავეთანხმებით. ვნახოთ ვარიანტები: 17.მბ6
გ¹¹) 17...კფ6 18.ეc2 მგე7 19.b4 ედ8 20.a4 (იდეით b5 ♣) ან 18...მგდ8 19.ედc1 კდ4?! 20.მდ4 მდ4 21.ეც7 მე2 22.მგფ1 მც1 23.ედ7 მგე8 24.ეც7+-
გ²) 17...ფ6 18.ეც2!? კდ8 19.ედc1 ეფ8 20.b4 კc8?! 21.მც8 ეც8 22.კა6 ba 23.ეც6 ♣
- გ³) 11.e5 d5 12.ef ლf4 13.ეგ ეგ8 14.კd5! ეგ7 15.კc6 bc 16.ლe4 ლc7 17.მე5 ებ8 18.ედ2 ებ4 19.ლc6 ლc6 20.მც6 კბ7 21.მბ4 კგ2 22.ედ3! ♣ (თუ 16...ლe4 17.მე4 კბ7 18.მდ6 კდ6 19.ედ6 ან 17...ეხ8 18.მე5 ეხ8 19.ეab1 ებ1 20.ეე1 მგდ8 21.მც6)
- დ) 11.e5 de 12.მე5 მე5 13.კე5 ლa5 14.a3 0-0 15.b4 ლb6 16.მა4 ლc6 17.b5 ab 18.კბ5 ლe4 19.მბ6! ლe2 20.კე2 ეა5 21.კc3! ეც5 22.კბ4 ეც7 23.კე7 ეე7 24.ეac1 კდ7 25.ეც7 ედ8 26.ფ3! ♣
- დ¹) 14...b5 15.ლწ3 ეა7 16.b4 ლb6 17.კd4 ♣ **ბრიონი-გუდლდსონი**, 1982წ.

დ²) 12...კდ6 13.ედ6! ღდ6 14.მგ6 მდ4 15.ლდ3 ლც5 16.მზ8+- ბერდი-ჰუგი, 1983.

1.e4 c5 2.d4 cd 3.cd dc 4.მც3 მც6 5.მზ3 დ6 6.კა4 ე6 7.0-0 კე7 8.ლე2 ა6 9.ედ1 ლც7

	1	2	3	4	5	6
10	კფ4 კდ7	... ბ5 მე5	კფ4 ე5
11	ე5 დ5	კბ3 ბ4 ⁽⁴⁾	... მე5	კე5 დე	მდ5 ⁽¹⁰⁾
12	კდ5! კბ4 ⁽²⁾	მდ5 ედ	ეა1 ლბ8	ეა1 კდ7	... ლა5 ⁽⁹⁾	
13	კც6 კც6	ეა1 დ4	ა4!? ბ4 ⁽⁶⁾	მბ5! ლბ8	მბ5 აბ	
14	მე4 ედ8	კდ5 კბ7	მდ5 ედ	ედ7 მფდ7	კბ5 მფზ8	
15	მდ6 კდ6	კც6 კც6	მე5 დე	ლდ3 მფე8	მე5 ფ6!	
16	ედ ლბ6	მდ4 გ5	ედ ეფ	მც7 მფზ8	ბ4! ლბ4	
17	კგ5 მფ6	კგ3 ჰ5	დ6 ეა7	მა8 ლა8	ეც4 ლბ5	
18	მე5 ⁽¹⁾	მც6 ეჰ6	ლე5 ებ7	მე5 ⁽⁷⁾	ეც8 ეც8	
19		ე5 დე	ლგ7 კფ6		ლბ5 ფე	
20		კე5 ⁽³⁾	დ7! ედ7		ლბ7 ედ8	
21			ეე1 მე7		ედ8 კდ8	
22			კფ7 მფდ8		ლც8 მფე7 ⁽⁸⁾	
23			ლფ6 ⁽⁵⁾			

ტაბია 6

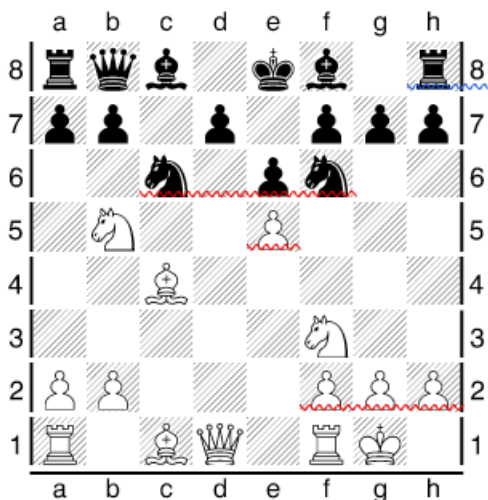

1. ♚; ნოვაკი-რუფენერი, 1996წ.
2. 12...ed? 13.მდ5 ღდ8 (13...ლც8?? 14.მბ6+-) 14.e6 fe 15.მც7 მფ7 16.მა8 ლა8 17.ეძ7+- პალკოვი
3. +- მორვაი-ართხინიანი, 1991წ.
4. 11...მა5 12.e5 d5 13.კძ5! ed 14.მდ5 ლბ7 15.ეა1 კე6 16.მც7 მფ8 17.მა8 ლა8 18.მძ4♚; კობილოვი-ნევედნიჩი, 1983წ.
5. +-, მორვაი-ზაიერი, 1994წ.
6. 13...მწ3 14.ლწ3 ed 15.კძ5 კბ7 (15...მწ6 16.კა8 ლა8 17.e5! +-) 16.კძ6! ♚ პალკოვი.
7. ♚; თუ 15...კძ6 16.მძ6 ღძ6 17.მე5 მფე7 18.ღძ6 მფძ6 19.მწ7 მფე7 20.მხ8 მწ6 21.e5 მგ4 22.f4 ეხ8 23.კე2 +- ფლეში. 13...აბ? 14.ეძ7! +-;
- 13...ლბ6 14.ეძ7! მფძ7 15.ღძ3 კძ6 16.მე5 მფე7 17.ღძ6! ღძ6 18.მძ6 მფძ6 19.მწ7 მფე7 20.მხ8 მწ6 21.კბ3 ეხ8 22.ეც7+- ფრიდმანი-გრატცი, 1982წ.
8. 23.a4 მწ6 24.a5 ეწ8 25.ლც5 მფე8 26.ლც6! მფე7 27.a6 მძ7 28.a7+- პალკოვი.
9. 12...ლბ8 13.კბ5 აბ 14.მბ5 მფწ8 15.მც7 ეა1 16.ლბ5 მწ6 17.ლე5 მფგ8 18.მძ5! +-; თუ 18...მწ6 19.მა8 ლა8 20.ლც4 კძ7 21.ეძ7! მძ7 22.ლც8 ♚
10. ტაბია 6-ის გაგრძელება:
გ) 11...ლბ8 12.კე3 კე6 13.მბ6 კც4 14.ლც4 ეა7 15.მგ5 მხ6 16.მე6!? fe 17.კხ6 გხ 18.ლე6 ღძ8 19.მც8 მფწ8 20.ეძ3 მფგ7 21.ეგ3 ♚
დ) 12.კე3 ბ5 13.კბ3 კძ8 14.ეა1 მა5 15.კბ6!? კბ6 16.ეა8! ლც8 17.მბ6 ლბ7 18.მა8 ლა8 19.ეძ6♚ თუ 14...მგე7? 15.მე7 მე7 16.მგ5 0-0 17.ლხ5♚

§4. ციმბირული ვარიანტი

აქ განვიხილავთ ძირითადი ვარიანტის ორ განმუტოებას. პირველი ე.წ. ციმბირული ვარიანტი: 1.e4 c5 2.d4 cd 3.c3 dc 4.მც3 მც6 5.მწ3 e6 6.კც4 ლც7 7.0-0 მწ6 8.მბ5!? ლბ8 9.e5!

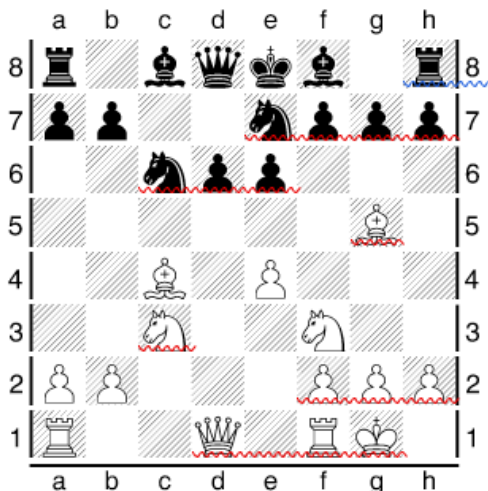
ტაბია 7

- ა) 9...მგ4?! 10.კწ4 მგე5? 11.მე5 მე5 12.ეა1 ა6 (12...მწ6 13.კბ3+- პალკოვი) 13.კე6! აბ 14.კე5 ლე5 15.ეც8 ეც8 16.ღძ7# მალპერტი.
- ბ) 10.კწ4 მწ6 11.ეა1 მფ 12.მე5 მე5 13.ეა5! მე5 14.ლხ5 გ6 15.ლე5+- ნუნი.
- გ) 10.კწ4 ა6 11.მძ6 კძ6 12.ed ბ5 13.კბ3 კბ7 14.ეა1 მწ6 15.ღძ2 0-0 16.ეაძ1 ვოლესი-კუპანევი, 1995წ.
- დ) 9...მე5 10.კწ4 მწ3? 11.ლწ3 ძ6 12.ეაძ1 e5 13.კგ5 კე7 14.კწ6 გწ 15.მძ6 კძ6 16.ლწ6 0-0 17.ეძ6+- პალკოვი

მეორე განშტოება: 6.კ4 d6 7.0-0 მგე7 8.კვ5!

ტაბია 8

ა) 8...h6? 9.მბ5 d5 10.კფ4 მგ6 11.მც7 მფე7 12.კვ3 dc 13.მა8 მ. თხელიძე-გ.ბუცხრიკიძე, 1957.

ბ) 8...a6! 9.ეც1 h6 (9...b5 10.კბ5 ab 11.მბ5) 10.კე3 მგ6 (10...b5? 11.კბ5 ab 12.მბ5 d5 13.ed ed 14.კფ4 მგ6 15.მც7) 11.მა4! მე5 12.მე5 მე5 13.მბ6 ებ8 14.f4! მც4 15.ეც4 კე7 16.ლც2 0-0 17.ეც7 e5 18.f5 d5 19.მდ5 კდ6 20.კბ6 ლh4 21.ეც3 კდ7 22.ეხ3 ლგ5 23.ეგ3 ებ8 24.ლდ1 კბ5 25.ეგ5 hg 26.ეფ3 ეც6 27.ეც3 (1:0) თხელიძე-ბოგოსლავსკი, 1962წ.

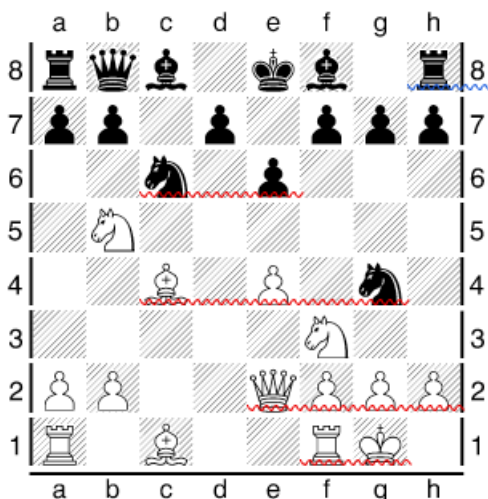
გ) 11.მა4! ბ5 12.მბ6 ებ8 13.კბ5 ab 14.ეც6 კბ7 (14...კდ7 15.მდ7 ლდ7 16.ლც2) 15.ლც2 კც6 16.მფე7 17.e5! მე5 (17...de 18.კც5 მფ6 19.მდ7 მფ5 20.ეე1! მფგ4 21.h3+- ან 17...f6 18.ed მფ7 19.ეც1) 18.მე5 de 19.კც5 მფ6 20.მდ7

ამ განშტოებებთან ერთად, აქვე განვიხილოთ ორი გადახვევა:

4.მც3 მც6 5.მფ3 e6 6.კც4 d6 7.0-0 ა6 8.ლე2 ლც7 9.კფ4 ბ5? 10.კბ3 მა5 11.ეა1 ლბ7 12.მდ5! ed 13.კდ5 ლბ8 14.e5! +- ბერგერი-როიასი, 1995წ.

და მეორე გადახვევა: 6.კც4 ლც7 7.0-0 მფ6 8.ლე2 მგ4!? 9.მბ5 ლბ8 10.h3

ტაბია 9

ა) 10...მგე5 11.კფ4 d6 12.ეფდ1 ა6 13.მბდ4 მდ4 14.ედ4 კე7 15.მე5 de 16.კბ5 მგე8 17.ეც1! თხელიძე-პეტროვი, 1998წ.

ა) 17.ლდ2! 18.კგ5 კგ5 19.ეღ8 კღ8 20.ლღ8 მფგ7 21.ლგ5 მფგ8 22.ეღ1 კღ7? 23.ეღ7+- ან 22...ლღ7 23.ეღ8 ლღ8 24.ლღ8 მფგ7 25.ლგ5 მფგ8

ბ) 10...h5 11.e5 მგე5 12.მე5 მე5 13.კფ4 დ6 14.ეფდ1 ა6 15.კე5 დე 16.ეაღ1 კღ7 17.ლღ3 კღ6 18.კე6 კღ5 19.კღ7 მგე7 20.კღ5 აბ 21.ლფ5+- (20...ეღ6 21.ლფ5+- ან 20...გ6 21.ლღ7 მფგ6 22.ეღ3 მფგ7 23.ეღ3 აბ 24.ლფ7 მფგ6 25.ეფ6+-)

ლიტერატურა

1. ედუარდ გუფელი - ჭადრაკში დახელოვნების სკოლა. თბილისი, 1986წ.
2. Jozsef Palkov – Morra Gambit, მეცსკემეტ, 1998.
3. Lev Polugajewski – Siziliaძის Morra-Gambit, მგის Scheveძიმგემ System, მგერლიმ, 1987.
4. Энциклопедия шахматных дебютов – В. Белград. 1997.

რეზიუმე

ეს სტატია არის მორას გამბიტის ციკლის მეორე სტატია, რომელიც შეიცავს ძირითად ვარიანტს და მის ორ განშტოებას, ეგრედ წოდებულ ციმბირული ვარიანტს.

Merab Tkheldize, Giorgi Sibashvili

Mora's Gambit in the Sicilian Defence

Summary

This article is the second one about Morra Gambit, which includes two of main variations. As known as “Siberian Variation”.

1014 სპორტი SPORTS

გიორგი სიბაშვილი

საქართველოს ფიზიკური აღზრდისა და სპორტის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტი
Georgian State Teaching University of Physical Education and Sport

საჭადრაკო მინიატურები

„პატარა შეწირვები, თუნდაც მხოლოდ პაიკის, უფრო მეტად და ზუსტად განსაზღვრავს მოჭადრაკის უნარს, ხელოვნებას, ტალანტს, ვიდრე ხუთ სვლაში გამოცხადებული შამათი“.

მიხეილ ჩიგორინი

ჭადრაკში სილამაზე მრავალმხრივია, მაგრამ კომბინაციის სილამაზესთან ვერცერთი ვერ მივა. ყველაზე რელიეფურად საჭადრაკო ხელოვნების ესთეტიკურ მხარეს **საჭადრაკო მინიატურები** წარმოაჩენენ.

მინიატურა ეწოდება პარტიას, რომელიც სულ რაღაც 27 სვლამდე გრძელდება. ის უხვად შეიცავს სხვადასხვა კომბინაციას, მახეს, ხაფანგს. კომბინაციაში აუცილებლად შედის შეწირვა. შეწირვა საჭადრაკო თეორიის ერთ-ერთი ნაწილია და ისევე ექვემდებარება საჭადრაკო კანონებს, როგორც დებიუტი, ან ენდშპილი, თუმცა ყველაზე ნაკლებად, რადგან ის დამოკიდებულია ყოველი მოჭადრაკის ინდივიდუალურობაზე. ყოველი დიდი მასტრო შეწირვების სფეროში საკუთარი გზებით დადის [1].

მინიატურების წარმოქმნის სხვადასხვა წყაროებს შორის ჩვენ გამოვყოფთ ორ ძირითად წყაროს: **კონკრეტულ-ტაქტიკურ დებიუტს და წონასწორობის უკანონოდ დარღვევას** [2].

პირველი წყარო მიიღება მოწინააღმდეგის მიერ ჭადრაკის თამაშის უმნიშვნელოვანესი პოზიციური პრინციპებისა და წესების დარღვევის შედეგად. ალექსანდრე ალიოხინი თვლის, რომ ამ შემთხვევაში ჩვენ ვალდებულნი ვართ მაშინვე „დავსაჯოთ“ მოწინააღმდეგე შეტევაზე გადასვლის გზით. ეს მეთოდი იძლევა არა სადებიუტო უპირატესობას, არამედ ფაქტიურად ანადგურებს მოწინააღმდეგეს.

მაგალითი 1. **როძინსკი - ალიოხინი**. პარიზი, 1913წ.

1.e4 e5 2.ᄁf3 ᄁc6 3.ᄁc4 d6 4.c3 ᄁg4 5.ᄁb3 ᄁd7 6.ᄁg5 ᄁh6 7.ᄁxf7+?! ᄁxf7 8.ᄁxf7

ᄁxf7 9.ᄁxb7 ᄁd7! 10.ᄁxa8 ᄁc4! 11.f3

XABCDEFGHY
8Q+--vl-tr(
7zp-zpk+zpp'
6-+nzp-+-+&
5+--zp-+--%
4-+q+P+i+\$
3+-zP-+P+-#
2PzP-zP-+PzP"
1tRNvL-mK-+R!
xabcdefghy

11...ᄁxf3! 12.gxf3 ᄁd4! 13.d3 (13.cxd4 ᄁxc1+ 14.ᄁe2 ᄁxh1 15.ᄁd5 ᄁxh2+ 16.ᄁd3 ᄁg1!ᄁ) 13...ᄁxd3 14.cxd4 ᄁe7!
15.ᄁxh8 ᄁh4# 0:1

მეორე წყარო მიიღება მაშინ, როდესაც მოწინააღმდეგემ უსაფუძვლოდ დაარღვია უმნიშვნელოვანესი პოზიციური პრინციპები. ჩვენ ვალდებული ვართ დაუყოვნებ-ლივ გამოვიყენოთ მის მიერ დაშვებული ეს შეცდომები და გადავიდეთ შეტევაზე ისე, რომ არ დავუცადოთ განვითარების დამთავრებასაც კი.

მაგალითი 2. ალიოხინი (მსოფლიო მეოთხე ჩემპიონი) - ტარნოპოლი, 1916წ.
თვალდახუჭული სეანსი ხუთ დაფაზე. ფრანგული დაცვა.

1.e4 e6 2.d4 d5 3.♣c3 ♠f6 4.exd5 ♠xd5 5.♠e4 f5 6.♠g5! ♠e7 7.♠5f3 (7.♠1f3 c6 8.♠e5 0-0 9.♠g3 b5 10.♠d3 ♠b7 11.0-0 ♠e8 12.c4 ♠f6) 7...c6 8.♠e5 0-0 9.♠g3 b5 10.♠d3 ♠b7 11.0-0 ♠e8 12.c4 ♠f6 13.♠f4 ♠bd7 14.♠e2 c5?

XABCDEFGHY
8r+-wqr+k+(
7zpl+nvl-zpp'
6-+-+psn-+&
5+pzp-sNp+-%
4-+PzP-vL-+\$
3+-+L+N+-#
2PzP-+QzPPzP"
1tR-+-+RmK-!
xabcdefghy

15.♠f7! ♠xf7 16.♠xe6+! ♠g6 (16...♠xe6?? 17.♠g5#; 16...♠f8 17.♠g5+-) 17.g4 ♠e4 18.♠h4# 1:0

მაგალითი 3. სტეინიცი (მსოფლიო პირველი ჩემპიონი) - მონგრედენი
ლონდონი, 1863 წ. პირც-უფიმცევის დაცვა

1.e4 g6 2.d4 ♠g7 3.c3 b6 4.♠e3 ♠b7 5.♠d2 d6 6.♠gf3 e5 7.dxe5 dxe5 8.♠c4 ♠e7 9.♠e2 0-0 10.h4! ♠d7 11.h5 ♠f6 12.hxg6 ♠xg6 13.0-0-0 c5 14.♠g5 a6

XABCDEFGHY
8r+-wq-trk+(
7+l+-+pvlp'
6pzp-+-snn+&
5+-zp-zp-sN-%
4-+L+P+-+\$
3+-zP-vL+-#
2PzP-sNQzPP+ "
1+-mKR+-+R!
xabcdefghy

15.♠xh7! ♠xh7 16.♠xh7! ♠xh7 17.♠h1+ ♠g8 18.♠h5 ♠e8 19.♠xg6 ♠f6 20.♠xf7+! ♠xf7 21.♠h8+! ♠xh8 22.♠xf7 (1:0)

მაგალითი 4. ლასკერი (მსოფლიო მეორე ჩემპიონი) - პირცი.
მოსკოვი, 1915წ. სიცილიური დაცვა

1.e4 c5 2.♠f3 ♠c6 3.d4 cxd4 4.♠xd4 ♠f6 5.♠c3 d6 6.♠e2 e6 7.0-0 a6 8.♠e3 ♠c7 9.f4 ♠a5 10.f5! ♠c4 11.♠xc4 ♠xc4 12.fxe6 fxe6

XABCDEFGHY
8r+l+kvl-tr(
131

7+p+--+zpp'
6p+-zpps+-&
5+-+--+-%
4+-qsNP+-+\$
3+-sN-vL-+-#
2PzPP+-+PzP"
1tR+-Q+RmK-!
xabcdfghy

13.ᄁᄁ6! ᄁᄁ6 14.ᄁᄁ5+ ᄁᄁ8 15.ᄁᄁ7 ᄁᄁ7 (15...ᄁᄁ7? 16.ᄁᄁ5 ᄁᄁ8 17.ᄁᄁ6 ᄁᄁ6 18.ᄁᄁ6+ ᄁᄁ7 19.ᄁᄁ1+--+—) 16.ᄁᄁ6+ ᄁᄁ7 17.ᄁᄁ8 ᄁᄁ6 18.ᄁᄁ6+ ᄁᄁ6 19.ᄁᄁ8 ᄁᄁ3+ 20.ᄁᄁ1 1:0

მაგალითი 5. კაპაზლანკა (მსოფლიო მესამე ჩემპიონი) - შპილმანი
ნიუ-იორკი, 1927 წ. ლაზიერის გამბიტი.

1.d4 d5 2.ᄁᄁ3 e6 3.c4 ᄁᄁ7 4.ᄁᄁ3 ᄁᄁ6 5.ᄁᄁ5 ᄁᄁ4 6.cxd5 exd5 7.ᄁᄁ4 ᄁᄁ3+ 8.bxc3 0–0 9.e3 c5 10.ᄁᄁ3 c4 11.ᄁᄁ2 ᄁᄁ7 12.0–0 a6 13.ᄁᄁ1 ᄁᄁ6 14.ᄁᄁ2! b5 15.ᄁᄁ5 ᄁᄁ4 16.ᄁᄁ4 dxe4 17.a4! ᄁᄁ5

XABCDEFGHY
8r+l+-trk+(
7+-+n+pzpp'
6p+-+--+&
5wQp+q+-vL-%
4P+pzPp+-+\$
3+-zP-zP-+-#
2-+L+-zPPzP"
1tR+-+tR-mK-!
xabcdfghy

18.axb5!! ᄁᄁ5 19.ᄁᄁ4 ᄁᄁ8 (19...ᄁᄁ7 20.b6! ᄁᄁ5 21.bxa7!+--+—)

20.bxa6 ᄁᄁ5 21.ᄁᄁ7 ᄁᄁ6 22.a7 ᄁᄁ3 23.ᄁᄁ1 ᄁᄁ1+ 24.ᄁᄁ1 f5 25.ᄁᄁ3 f4 26.exf4 (1:0)

მაგალითი 6. ეივე (მსოფლიო მეხუთე ჩემპიონი) - რეტი.
ამსტერდამი, 1920წ. ორი მხედრის დაცვა.

1.e4 e5 2.ᄁᄁ3 ᄁᄁ6 3.ᄁᄁ4 ᄁᄁ6 4.d4 exd4 5.0–0 ᄁᄁ4 6.ᄁᄁ1 d5 7.ᄁᄁ5 ᄁᄁ5 8.ᄁᄁ3 ᄁᄁ5 9.ᄁᄁ4 ᄁᄁ4 10.ᄁᄁ4 f5 11.ᄁᄁ5 ᄁᄁ5 12.ᄁᄁ8+ ᄁᄁ7 13.ᄁᄁ4

(13.ᄁᄁ1 ᄁᄁ2+ (13...ᄁᄁ6 14.ᄁᄁ8 ᄁᄁ5) 14.ᄁᄁ1)

13...ᄁᄁ4 14.ᄁᄁ1 ᄁᄁ6 15.ᄁᄁ8 ᄁᄁ5 16.f4 ᄁᄁ4 17.ᄁᄁ4

XABCDEFGHY
8r+l+--+wQ(
7zppzp-+kzpp'
6-+-vI-+--+&
5+-+--+-%
4-+-+RzP-wq\$

3+-+--+#
2PzPP+-+PzP"
1+-+R+-mK-!
xabcdeghy

17...შh3 18.შxa8 შc5+ 19.შh1 შxg2+! 20.შxg2 შg4+ 21.შf1 შf3+ 22.შe1 შf2 0-1

მაგალითი 7. ზოგოლიუზოვი - ზოტენიკი (მეექვსე მსოფლიო ჩემპიონი)
ნოტინგემი, 1936წ. ახალინდური დაცვა.

1.d4 შf6 2.შf3 b6 3.e3 c5 4.c4 შb7 5.შc3 cxd4 6.exd4 e6 7.შd3 შe7 8.0-0 0-0 9.b3 d5 10.შe3 შe4 11.შc1
შd7 12.შe2 შc8 13.შfd1 f5 14.შf4

XABCDEFGHY
8-+rwq-trk+(
7zpl+nvl-zpp'
6-zp-+p+-+&
5+-+p+p+-%
4-+PzPnVL-+&
3+PsNL+N+-#
2P+-+QzPPzP"
1+-tRR+-mK-!
xabcdeghy

14...g5 15.შe5 (15.შg3? შb4 16.შb1 f4შ; 15.შd2 g4 16.შe1 შxd2 17.შxe6+ შh8 18.შxd2 შg5შ)

15...g4 16.შe1 შxe5 17.შxe4 dxe4 18.dxe5 შc7 19.შb5 შxe5 20.შd7 შg5! 21.შcd1 შc6 22.შxa7 შcd8 23.h4
შxd1 24.შxd1 შd8 25.შc2 შd2
0-1

მაგალითი 8. სმისლოვი (მსოფლიო მეშვიდე ჩემპიონი) - ბრონშტეინი
ტისაიდი, 1972წ. ძველინდური დაცვა.

1.d4 შf6 2.შf3 g6 3.c4 შg7 4.შc3 0-0 5.შg5 d6 6.e3 c5 7.შe2 შc6 8.0-0 შf5 9.dxc5 dxc5 10.შxd8 შfxd8
11.შad1 შe4 12.შxe4 შxe4 13.b3 h6 14.შf4 შb4 15.a3

XABCDEFGHY
8r+-tr-+k+(
7zpp+-zppvl-'
6-+-+pzp&
5+-zp-+-+-%
4-snP+lvL-+&
3zPP+-zPN+-#
2-+-+LzPPzP"
1+-+R+RmK-!
xabcdeghy

15...შa2! 16.შxd8+ შxd8 17.შd1 შxd1+ 18.შxd1 შc3 19.შd2 შd3! (19...შxg2? 20.შxg2 შxd1 21.შb8 a6 22.შa7)
20.შf3 e5 21.შg3 e4 22.შg4 f5 23.შh3 შe2+ 24.შh1 შxg3+ 25.hxg3 შc3 0-1

მაგალითი 9. ბარცა-ტალი (მსოფლიო მერვე ჩემპიონი)

ტალინი, 1971წ. ძველინდური დასაწყისი

1.f3 g6 2.g3 g7 3.g2 d6 4.d3 e5 5.e4 f6 6.f3 g7 7.g3 0-0 8.d2 d4 9.g2?!

XABCDEFGHY
8r+lwq-trk+
7zppzp-snpvp'
6--zp-+p+&
5+--zp-+-%
4--snP+-\$
3+--PvLNzP-#
2PzPPwQNzPLzP"
1tR--mK-+R!
xabcdefgHy

9...h3! 10.fxd4 (10.fh3?? f3+--+; 10.0-0 f3+ 11.f3 f1-+)

10...xg2 11.g1 exd4 12.fxd4 c5 13.f5 f3 14.g4 d5 15.fxc5 f8 16.f3 dxe4 17.dxe4 f6 18.f7 f5
19.f8 f2! 20.f7 f7 21.f1 d8! 22.f3 f2! 23.f1 d1+ 24.f1 d1+ 25.f1 d3+ 0-1

მაგალითი 10. მერაბ თხელიძე - ზორის სპასკი (მსოფლიო მეათე ჩემპიონი)
საკონსულტაციო პარტია თემაზე პონციანის დებიუტი. 1963წ.

1.e4 e5 2.f3 f6 3.c3 d5 4.f5 dxe4 5.f5 g5 6.d4!? f2 7.f1 g7 (7...d7 8.f7 d7 9.d5+--; 7...h3
8.f6 bxc6 9.f6+ d8 10.d2! f8 11.f4 g5 12.f1; 7...d6! 8.f5 g6 9.f4 d7 10.f6 a6 11.f4
f6 12.f6+ bxc6 13.f4) 8.d5 f3 9.f6 bxc6 10.f4 g6 11.f7 f7 12.f3 f8 13.f4 d7 14.d2
g4 15.f4 f7 16.f7+ f7 17.g5+ f5 18.f4 f4 19.f5 f5

XABCDEFGHY
8r+--+--+(
7zp-zp+kzpp'
6-+p+--+&
5+--sn-vL-%
4+--++!+\$
3+-zP-+-+
2PzP+-zP-zP"
1tR--mKR+!
xabcdefgHy

20.f4! d3+ 21.d2 f2 22.f1 f8 (22...f6 23.f5! f2 24.f7+ g8 25.f6+--; 22...f4+ 23.d3 d6
24.f7+--+) 23.f5 f4+ 24.d3 d6 25.f6 (1:0)

მაგალითი 11. ორდანი (ერევანი) - თხელიძე (თბილისი)
იურმალა, 1975წ. არასწორი დასაწყისი

1.a3?! e5 2.c4 c6 3.f3 e4 4.d4 d5 5.cxd5 cxd5 6.d3 f6 7.f3 f6 8.f6 bxc6 9.g3?! exd3 10.f3 d6
11.g2 0-0 12.0-0 g4 13.f1 a5 14.f2 f8 15.f4 d7 16.f3 c5 17.f3 c4 18.f2 fh2 19.g5 19...f5
20.f7

20...♖e3!! 0:1

ლიტერატურა

1. Ройзман Л.Я.- Шахматные миниатюры. 400 комбинационных партий. Минск, 1978.
2. Панов В.Н. - 300 избранных партий Алехина. Москва, 1954.
3. მ. თხელიძე - 64 წელი ჭადრაკის სამყაროში. თბილისი, 2019.
4. გ. სიბაშვილი - 68 წელი ჭადრაკის სამყაროში. თბილისი, 2020წ.

რეზიუმე

სტატიაში ახსნილია რა არის საჭადრაკო მინიატურა და მოცემულია მისი წარმოქმნის ორი ძირითადი წყარო. შემდეგ განხილულია მსოფლიო ჩემპიონების, გამოჩენილი მოჭადრაკეებისა და მოყვარულთა მსოფლიო მეორე ჩემპიონატის ვერცხლის პრიზიორის, ეროვნული ოსტატისა და ჭადრაკის პროფესორის, მერაბ თხელიძის 2 მინიატურა.

Giorgi Sibashvili

Chess Miniatures

Summary

The article explains what a chess miniature is and gives two main sources of its origin. Then we discuss about the miniatures of world champions, outstanding chess players and the amateur silver medalist of the Second World Championship, national master and chess professor, Merab Tkheldze.